

Ersa pärand Eesti arhiivides

Ersa pärand Eesti arhiivides

Eesti Kirjandusmuuseum

Natalia Ermakov

Ersa pärand Eesti arhiivides

Tartu 2025
EKM Teaduskirjastus

Autor: Natalia Ermakov

Sarja toimetajad: Mare Kalda, Nikolay Kuznetsov, Nikolai Anisimov, Sergey Troitskiy

Eesti keele toimetajad: Asta Niinemets, Mare Kõiva

Ingliskeelne kokkuvõte: Rima Kromskaja

Venekeelne kokkuvõte: Nikolay Kuznetsov

Ersakeelne kokkuvõte: Natalia Ermakov

Küljendus ja fototöötlus: Diana Kahre, tabelid Maris Kuperjanov

Kaane kujundus: Sergei Sidorov

Veebiväljaanne: Andrus Tins

Kaane foto: ERM Fk 284:1. Mordva naised Saranskist Penza kubermangust.

Foto: V. Jegorov. Foto kinkinud Peeter Savi.

Rahvusvaheline kolleegium: Ekaterina Anastasova (Folkloori ja Etnoloogia Instituut koos Etnograafiamuuseumiga, BAS, Bulgaaria), Madis Arukask (Tartu Ülikool), Reet Hiimäe (Eesti Kirjandusmuuseum), Tiiu Jaago (Tartu Ülikool), Tünde Komáromi (Károli Gáspári Ülikool, Budapest), Nikolay Kuznetsov (Eesti Kirjandusmuuseum; Tartu Ülikool), Mare Kõiva (Eesti Kirjandusmuuseum), Marju Kõivupuu (Tallinna Ülikool), Emily Lyle (Šoti uuringute kool Edinburghis), Mirjam Mencej (Ljubljana Ülikool), Skaidre Urboniene (Leedu Kultuuriuuringute Instituut), Tatsiana Valodzina (Valgevene Instituut), Irina Vinokurova (Karjala Ajaloo, Keele ja Kirjanduse Instituut Petroskois)

Sarja asutasid Mare Kõiva ja Mare Kalda aastal 2000.

Indekseeritud Internationale Volkskundliche Bibliographie poolt.

Uurimistöö tegi võimalikuks Eesti Vabariigi Haridus- ja Teadusministeeriumi hõimurahvaste programmi projekt "Ersa folkloorimaterjali süstematiseerimine ja avalikustamine" ja see on seotud projekti EKM 8-2/20/3 plaanilise teadustööga. Täna ka toetuse eest Soome-Ugri Seltsi (Suomalais-Ugrilainen Seura), Sihtasutust Eesti Teadusagentuur (PRG2600), Eesti Kultuurkapitali.

Eesti Kirjandusmuuseum

ISSN 1406-2011 (trükis)

ISBN 978-9916-742-59-4 (trükis)

ISSN 1736-0323 (veeb)

ISBN 978-9916-742-60-0 (pdf)

DOI: 10.7592/Sator.2025.27

Toimetuse aadress:

EKM Teaduskirjastus

Sator, Vanemuise 42, Tartu 51003, Estonia

Tel.: +372 737 7740

Faks: +372 737 7706

Koduleht: <https://folklore.ee/sator/>

© Eesti Kirjandusmuuseum

© Natalia Ermakov

© Kaane autor Sergei Sidorov

Pühendatud kõigile laulikutele

Sisukord

Eessõna	9
Sissejuhatus	11
Ersad ja mokšad Eestis	13
Mordva materjal Eesti kogudes ja mordva diasporaad Eestis	14
Mordvalaste (ersade ja mokšade) kultuuriseltsid Eesti Vabariigis	17
Mõnede kaasmaalaste elulood ja nende Eestisse tuleku põhjus	20
Kogud	
Mordva (ersa ja mokša) kogud Eesti Rahva Muuseumis	23
Kristi Üti blogilugu	24
Tiia Peedumäe ekspeditsioonipäevik (TAp 838)	30
Eesti Rahva Muuseumi soome-ugri välitööd mordva aladel	45
Ersa-mordva kogud Eesti Kirjandusmuuseumis	48
Viktor Danilovi kogu	50
Mihhail Tšuvašovi kogu	66
Litereeringud ja tõlked	72
Kogud teistes organisatsioonides	
Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia	90
Tallinna Ülikool	94
Eesti Keele Instituut	98
Tartu Ülikool	100
Kokkuvõte	101
Fotod	102
Fonoteegid	110
Lisa 1. Viktor Danilovi laulikute andmed	164
Lisa 2. Mihhail Tšuvašovi laulikute andmed	240

Lühendid	267
Allikad	268
Kirjandus	269
Меельце вал	272
Summary	274
Заключение	278

Eessõna

Ersalasena on mul rõõm kutsuda teid lugema raamatut “Ersa pärand Eesti arhiivides”, mis avab teile rikka kultuuri kogud, kuid räägib ka mordva diasporaa tegemistest Eestis. Arhiivides on hoiul Eesti teadlaste poolt kogutud folkloori, esemelise kultuuri ja muude andmete kõrval ka Mordva, Tatarstani ning Kuibõševi (Samara) oblasti uurijate poolt talletatud ainestik.

Eesti teadlaste poolt kogutud materjal on mitmekülgne ja sisaldab vaimse ja materiaalse kultuuri näidete kõrval ka välitööde päevikuid, kommentaare ja märkmeid aastatest 1913–2024. Enam kui sajandi jooksul on paljudgi muutunud, mida näeme folkloristide, etnograafide, keele- ja muusikateadlaste, üliõpilaste, fotograafide ja operaatorite silmade läbi ja nende kogemuste kaudu. Välitööd toimusid suuremal määral Mordva Autonoomses Nõukogude Sotsialistlikus Vabariigis, nüüdses Mordva Vabariigis, kuid 1983. aasta kogumisretked viisid ka Tatari ja Baškiiri Autonoomsesse Nõukogude Sotsialistliku Vabariiki (nüüd Tatarstani Vabariik ja Baškortostani Vabariik).

Suure missioonitundega kogusid teadmisi ersamordvalased Mihhail Tšuvašov (1909–1973), kelle materjal on pärit Kuibõševi (praegu Samara) oblastist, ja Viktor Danilov (1942–2002), on kogunud ainest Tatarstanist, kus ersa kogukond elab kompaktselt.

Materjali on ülekaalukalt kogutud eakatel informantidelt, ennekõike külaelanikelt. Nende seas on tuntud rahvalaulikud, itkejad, õpetajad, kolhoosnikud ja lihtsad külaelanikud. Viktor Danilov ja Mihhail Tšuvašov kogusid oma empiirilist materjali kvalitatiivsete meetoditega: suuliste intervjuude ja temaatiliste vestlustega. Mordva diasporaa juures materjali kogudes kasutasin veel osalusvaatlust, kuna olen ise antud kogukonna liige. Olen kasutanud empiirilise allikana ka isiklikke tähelepanekuid ja üleskirjutusi.

Üksnes väike osa allikatest on varem avaldatud eesti ja välismaa teadlaste poolt, mistõttu valisin analüüsimiseks ja avalikustamiseks seni tundmatuid tekste. Raamatus leidub uusi translitereeringuid, ka murdesõnade seletusi, sest keel on viimaste aastate jooksul on palju muutunud. Viktor Danilovi ja Mihhail Tšuvašovi poolt intervjueeritute nimekiri avaldatakse süstematiseeritud kujul. Salvestuste ja päevikutega töötamine oli keeruline. Osalt muutis selle keerukaks käekiri, mida oli raske välja lugeda, samuti leida sõnadele ja fraasidele, fraseoloogiale tõlkevasteid eesti keeles. Helisalvestuste kvaliteet ja murdekeel raskendasid translitereerimist.

Ersa materjal on hoiul Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivis, Eesti Rahva Muuseumis, Eesti Keele Instituudis, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias, Tartu Ülikoolis, musikoloog Žanna Pärtlase isiklikus arhiivis ning

Eesti-Mordva kogukonna isikuarhiivides. Nagu eespool osutatud, on tegemist erinevas vormis ainekuga: käsikirjade ja päevikute kõrval leidub audio- ja video- ja digisalvestisi ning muid visuaalseid jäädvustusi piltide, skeemide, illustratsioonide, kaartide ning esemetena.

Raamatu ettevalmistamisel töötasin erinevates arhiivides ja teadusasutustes, kuid kasutasin ka erinevaid trükiallikaid: perioodikat, mitmes riigis ilmunud trükiseid ja interneti-allikaid.

Koostöö kolleegide ning teadlastega jättis mulle sügava mulje, samuti institutsioonide hoolikas suhtumine materjalidesse. Sügava austuse ja tänuga pöördun kõigi poole, kes on pühendunud väikeste rahvaste, sh ersa pärandi säilitamisele.

Väljaande ettevalmistamisel toimus süsteemne koostöö vanemdigiarhivaari Olga Ivaškevitšiga. Temaga koos täpsustasime ja tõlkisime metaandmeid, said digiteeritud käsikirjalised materjalid ja lisatud need Eesti Kirjandusmuuseumi repositoorium-infosüsteemi Kivike, et tagada neile juurdepääs veebi kaudu, ent väärtuslikku ainet ja uurimusi sisaldab ka ersa ja mokša kultuurile pühendatud veebileht (<https://www.folklore.ee/rl/folkte/sugri/mordva/>), mida arendasin viimastel aastatel koostöös Ilona Kolossovaga. Raamatu lisadesse on valitud fotosid, käsikirjade ja noodistuste näiteid.

Raamatu eesmärk on anda esmane süstemaatiline ülevaade ja kirjeldus ersa arhiividest Eestis; mordvalaste ja nende kultuuriseltside ajaloo Eestis ning heita valgust kultuuriseltside ja nendega seotud isikute tegevusele.

Kogutud ja talletatud materjali abil saab avada teatud perioodidele omaseid jooni erisamordva rahvaluules ja etnograafias ning ajastu aktuaalseid teemasid kombestikis.

Praktiliselt kõik kogud on digiteeritud, kuid andmete edasine töötlemine, rikastamine-täiendamine, žanrite liigitamine, keelte määramine ja tekstide tõlkimine ootab veel ees. Üks põhjus kogudest kirjutamiseks on asjaolu, et nad paiknevad isegi ühe institutsiooni piirides erinevates hoidlates: näiteks käsikirjad ühes, fotod ja videod teises, helisalvestised kolmandas, rääkimata esemetest või trükistest. Selle raamatu kaante vahel saavad mordva materjalid kokku.

Avaldan suurt tänu oma kolleegidele abi, toetuse ja nõuannete eest: Mare Kõivale igakülgse toetuse ja abi eest kogu projekti vältel; Asta Niinemetsale ja Nikolay Kuznetsoville teksti toimetamise ja nõuannete eest, Olga Ivaškevitšile säilikut andmete sisestamise ja täpsustamise eest. Jaak Prozessele info eest diasporaa kohta, Diana Kahrele, Maris Kuperjanovile ja Sergei Sidorovile raamatu kujundamise ja küljendamise eest, Eesti-Mordva diasporaa liikmetele oma kultuuri ja keele edendamise ja säilitamise eest Eestis. Tänan Svetlana Karmi ERMi materjalide põhjaliku ülevaate ja selgituste eest. Tänan ka Anna Venchakovat abi eest ersa ja mokša kogude liigitamisel. Suur tänu Žanna Pärtlasele materjali ülevaade eest, mis on hoiul ja ootab avalikustamist Eesti Muusika ja Teatriakadeemias.

Sissejuhatus

Ersad ja mokšad ehk mordvalased on üks suuremaid, peamiselt Venemaal elav soome-ugri rahvas. Soome-ugri keelteperes jäävad nad arvuliselt alla vaid ungarlastele, soomlastele ja eestlastele. 2020. aasta rahvaloenduse andmetel elas Vene Föderatsioonis 484 450 ersa ja mokša rahvusest inimest (vt <https://rosstat.gov.ru>), kuigi veel 2010. aasta rahvaloenduse andmetel elas seal ligi miljon (834 755) ersa ja mokša rahvusest kodanikku. Kokku registreeriti Venemaal 2010. aasta rahvaloenduse andmetel mordvalasi (ersad ja mokšad) 744 200 inimest, sellest Mordvas 333 100 (Mordva 2012: 148–160). Ersade ja mokšade üheks eripäraks on asustuste suur hajutus: nad elavad kompaksete rühmadena Samara, Penza, Orenburgi, Uljanovski, Nižni Novgorodi ja Saratovi oblastis, aga ka Baškortostanis, Tatarstanis ja Tšuvaššias. Märkimisväärne arv ersasid ja mokšasid elab Uurali mägede lõunajalamil, Siberi erinevates piirkondades, Kaug-Idas ja Sahhalini poolsaarel, arvukad ersade ja mokšade rühmad elavad ka teistes riikides: Ukrainas, Kasahstanis, Usbekistanis, Kanadas, Eestis ja mujal (vt Mordva 2012: 7).

Eesti arhiivides on hoiul erinevate rahvuste materjale, nende hulgas ka ersa ja mokša omad. Esimesed seitse mordva eset saabus Eesti muuseumikogusse juba 1913. aastal Penza kubermangu Saranski kreisi Bolšije-Remesjonki valla Malõje-Remesjonki ja Malõje Maresjevo ersa küladest. Veelgi varasemasse perioodi jäävad keeleteadlase ja Peterburi Teaduste Akadeemia liikme, akadeemik Ferdinand Johann Wiedemanni keelekogud, kes kogus ersa-mordva grammatika jaoks andmeid Revali (Tallinna) garnisoni ajateenijatelt (Prozes 2009: 19).

Süstemaatiline kogumistöö ja uurimistegevus algas siiski alles 1960. aastatel ja jätkus ka hiljem. Mordvas käisid keeleandmeid kogumas Paul Ariste Tartu Ülikooli soome-ugri eriharu üliõpilased, kuid ka soome-ugri soost Tartusse saabunud kraadiõppurid, samuti Eesti Rahva Muuseumi teadurid, fotograafid, kunstnikud ning Eesti kõrgkoolide üliõpilased. Olulise jälje jätsid uurimislukku Eestist pärit Eevi Astel (neiuna Saarde), Ülo Maaring, Heno Sarv, Marika Mikkor, Jüri Karm ja teised. Oluline oli aga ka Eestisse õppima saabunud üliõpilaste panus, kelle hulka kuulus näiteks Viktor Danilov, kes jäi õppimise järel elama Tartusse. Lisaks Mihhail Tšuvašovi kogumistöö, mis oli edastatud Eesti Kirjandusmuuseumile, peale selle on kodukultuuri vahendamine leidnud märkimist ka Mordva entsüklopeedias (2004: 515).

Kuidagi ei saa alahinnata 1928. aastal Soomes ja 1929. aastal Eestis alguse saanud soome-ugri keeli ja kultuure tutvustavate hõimupäevade rolli, mida 1930. aastatel tähistati laialt koolides ja erinevates Eesti piirkondades. Olulisi

sidemeid sugenes soome-ugri kongresside ja festivalide ajal, aga ka soome-ugri muusika-uuringutele suunatud konverentside ajal, mis soosisid rahvuskultuuride uurimist. See ei olnud oluline üksnes teaduskontaktide hoidmiseks ja laiendamiseks: nende raames toimunud kontserdid olid parimad autentsete kultuuriväärtuste tutvustused. Hõimupäevad taastati 1988. aastal ja nende kaudu jõuab igal aastal soomeugri, sh ersa ja mokša kultuuri rikkus Eesti kogukondade ja koolideni.

Hindamatu panuse on andnud riiklikult toetatud hõimurahvaste programm üliõpilaste stipendiumite näol, mille kaudu saabusid teiste rahvuste kõrval Eestisse õppima ka mokša, ersa ja šokša üliõpilased ja kraadiõppurid. Stipendiaadid jätkasid välitöödega kodumaal ning kirjutasid uurimusi oma keelest ja kultuurist. Siinjuures nimetagem Natalia Ermakovi uurimusi itkukultuurist ja esivanemate kultusest, Natalia Abrosimova uurimusi ersa kirjakeele kujunemisest, Anna Venchakova käsitlust verbirektsioonist eesti ja mokša keeles, Tatiana Zirnaski uurimust objektikäänetest mokša keeles ning rõhust ja kestusest mokša keele murdes, mis muutsid oluliselt kultuuriuuringute suunda (vt lähemalt kirjanduse loetelust). Nende ning muid teid mööda Eestisse elama ja töötama saabunud ersade ja mokšade omakultuuri seltsid jätkavad tavandit ja kultuuri oma igapäevaelus, samuti selle laiemat tutvustamist ja uurimist.

Tugevad sidemed tekkisid hõimuliikumise käigus Mordva rahvuslike lauluansamblite ja liikumiste vahel. Selliselt arenenud sotsiaalkultuurilised suhted on jättnud jälgi mõlemasse kultuuri. Hea näide on ansambel Toorama, palvuste taastamine ning pikaajaline koostöö Taive Särje, Indrek Särje ja teistega. Samuti esimeste mokša ja ersakeelsete raamatute ja e-väljaannete avaldamine Tatjana Devjatkina ja Mare Kõiva koostööna, Aado Lintropi teadustõlked, mis olid toetatud sõprusest ja huvist kultuuride vastu. Arvo Valtoni ja mordva kirjanike koostöö tulemusena valmis mitmeid raamatuid, mis on tõlgitud eesti keelde, nende seas on ersa ja mokša luulet. Eraldi uurimisainese moodustab etnofuturistlik liikumine: sidemed liikumise käilakujudega (Kauksi Ülle) ja eriti koostöö ersa kunstnikega tõi kaasa puuskulptuuride valmistamise laienemise Eestisse, mille tulemusena leiame tänaseni mitmel pool mõjukaid puuskulptuure. Edukaks kujunes näiteks Soome-ugri luulekohvik SUKK (2023–2024, eestvedajad Nikolay Kuznetsov ja Sergey Troitskiy), mille tulemusena tekkis uusi luuletõlkeid, keele- ja kultuurikontakte. Need on vaid üksikud näited kultuuride vastastikmõjust, mida mis kestavad, jätkuvad ja viljuvad.

Ersad ja mokšad Eestis

Millal ersade ja mokšade esindajad esimest korda tänapäeva Eesti territooriumile sattusid, pole teada. Eeldatavalt võisid nad juba Liivi sõja ajal (1558–1583) kuuluda Ivan Julma vägedesse, kuid kindlasti teenisid nad 18. ja 19. sajandil Eesti territooriumil paiknenud vene garnisonides. Näiteks kogus akadeemik Ferdinand Johann Wiedemann 1865. aastal ilmunud “Ersa-mordva grammatika” jaoks leksikaalset materjali Revali garnisonis teeninud ersa ja mokša rahvusest sõduritelt (Prozes 2009: 19).

Kindlatele andmetele tuginedes võib rääkida ersade ja mokšade arvukusest Eestis aastast 1934, mil siinsel territooriumil registreeriti kolm mordva rahvusest inimest. 1959. aastaks kasvas nende arv 391 inimeseni, millele järgnes pidev kasv 985 inimeseni (1989). 1979. ja 1989. aasta rahvaloenduse andmetel elas soome-ugri rahvastest enim soomlasi, karjalasi ja mordvalasi (Prozes 1994: 230). Ersad ja mokšad asusid elama ja peresid looma uues kohas – Eestis.

1980. aastate teisel poolel NSV Liidus alanud perestroikal oli oluline roll erinevate rahvuste, sealhulgas ersade ja mokšade saatuses: üheaegselt toimusid rände protsessid ja asutati erinevaid rahvuslikke organisatsioone.

1897	22		1970	532		2000	562
1934	3		1971	732		2011	436
1959	391		1989	985		2021	368
			1997	940			

Tabel 1. Eesti Vabariigis elavate mordvalaste (ersade ja mokšade) arv erinevate aastate rahvaloenduse järgi (Prozes 2009: 20; Rahva ja eluruumide loendus 2021).

Mordva materjal Eesti kogudes ja mordva diasporaad Eestis

Suurem osa mordva diasporaast on asunud Eestisse elama viimase poolsajandi või kolmekümne aasta jooksul. Jaak Prozes (2009) täpsustab, et näiteks 1989. aastal elas Eestis 985 ersat ja mokšat (neist 487 meest ja 498 naist). Suurem osa neist olid linnaelanikud – 865 inimest ehk 87% elas peamiselt Põhja-Eestis. Geograafilisi andmeid täpsustades saame teada, et lausa 2/3 mordvalastest elas Põhja-Eestis ja sellestki arvust üle poole olid Tallinna elanikud. 2011. aasta rahvaloenduse andmetel elas Eesti Vabariigis ersasid ja mokšasid poole vähem ehk 436. Viimane rahvaloendus toob esile rahvusrühma arvukuse veelgi suurema languse: 2021. aasta andmetel elab Eestis 368 ersat ja mokšat (<https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvaloendus>). Üheks põhjuseks oli ilmselt viisarežiimi ja töölubade kehtestamine, kuid kindlasti tuleb arvestada ka muude põhjustega.

Järgmine väga oluline küsimus on emakeele ja teiste keelte vahekord. Mordva diasporaa esindajatest pidas 2000. aastal oma emakeeleks eesti keelt 1,1%, ersa või mokša keelt 39,7% ja vene keelt 59,2% (vt tabel 2).

Aasta	1959	1970	1979	1989	2000
%	42,3	37,9	37,5	37,2	39,7

Tabel 2. Ersa ja mokša keele kõnelejate hulk Eesti Vabariigis erinevate aastate rahvaloenduse järgi (Prozes 2009: 21). Emakeeleks peeti ersa või mokša keelt.

Tabelit vaadates tundub, et emakeele kõnelejate arvu osas näeme pigem väikest kasvutendentsi. Jaak Prozes märgib, et ersade ja mokšade nõrk identiteet on omandatud juba lapsepõlves ja Eestisse kaasa toodud. 1970. aasta rahvaloenduse andmetel olid mordvalased N Liidu kõige assimileeritumate rahvaste hulgas. 1989. aastal valdas oma emakeelt esimese keelena 367 Eestis elavat ersat ja mokšat, vene keelt 603 ning eesti keelt 13. Teise keelena suutis ersa ja mokša keelt kõnelda 134, vene keelt 348 ja eesti keelt 66 inimest. Seega 484 inimest ei osanud emakeelt ja 34 inimest ei osanud vene keelt (Prozes 1998: 15).

Nagu näitasid 1990. aasta sotsioloogilise uuringu materjalid, puudusid samast rahvusest mordva perekonnad, mistõttu sel perioodil ei kasvanud peale emakeelt valdavaid lapsi (Prozes 2009: 21–23). Peaaegu kõigis küsitletud peredes oli põhiliseks suhtluskeeleks vene keel, kuigi ersa või mokša keelt pidas oma emakeeleks 76% vastanutest (Prozes 2009: 21–23; Prozes 1999: 330–333). See on

tingitud asjaolust, et abikaasad olid eri rahvusest ja kodune keel oli vene keel. Tänaustes uuringutes on tuvastatud, et Eesti-Mordva Seltsi liikmete hulgas on neli peret, kus lapsed saavad aru ersa ja mokša keelest, sest nad on koolivaheaja veetnud emakeelt kõnelevate sugulaste juures (AVM, 2019; SAM).

1996. aastal korraldas Eesti-Mordva Selts kaasmaalaste seas sotsioloogilise küsitluse, et selgitada välja Eestisse tuleku põhjused. Tulemustest selgus, et paljud vastanutest saabusid Eestisse suunatud spetsialistidena ja perekondlikel põhjustel. Samuti oli paljudel siin tuttavaid või sugulasi (SAM 2017). Samas teadustegevuse kaudu saabusid vähesed. Sel ajal loodi teadusalased kontaktid Tartu Ülikooliga, kus akadeemik Paul Ariste käe all õppisid ja kaitsesid väitekirju ning olid praktiliselt andekad Mordva noored ja teadurid (SAM 2015), kes pöördusid õpingute järel tagasi koju (Mihhail Mosin, Olga Jerina).

Uue tõusulaine tõi 1998. aasta, mil saabusid esimesed Mordva üliõpilased Eestisse uurali (soome-ugri ja samojeedi) rahvaste keelte ja kultuuride riikliku toetusprogrammi abil. Nende hulgas oli kaks mokšat, viis ersat ja üks šokša. 2003. aastal saabus veel kolm üliõpilast: kaks ersat ja üks šokša. Kui alguses spetsialiseeruti peamiselt oma keele ja kultuuri õppimisele ja uurimisele, siis hiljem lisandusid valikusse ka muud erialad. Eestis on hõimurahvaste programmi vahendusel õppinud üle 150 stipendiaadi (vt <https://fennougria.ee/toetused/hoimurahvaste-programm/>).

Programmis osalenud noored löid multikultuurilised pered, kus samal ajal kasutati mitut keelt: ersa, mokša, vene, eesti, udmurdi ja teisi keeli. Tavaliselt jagatakse need keeled igapäevaelus rollide alusel. Igal keelel on oma kasutusvaldkond, näiteks suheldakse kodus emaga ersa või mokša keeles, isaga udmurdi või eesti keeles, lasteaias või koolis eesti või vene keeles; venekeelses seltskonnas kasutatakse vene keelt ja eestikeelses seltskonnas eesti keelt jne. Need lapsed samastuvad kahe või mitme keelekogukonnaga, mis on multikultuurilise ühiskonna suurepärase näide. 2000. aastatel paranes seoses sellega siinsete mordvalaste keeleoskus.

Udmurdi keelepoliitikateadlane Konstantin Zamjatin ning Soome soome-ugri keelte uurijad Annika Pasanen ja Janne Saarikivi märgivad, et kakskeelsus ja mitmekeelsus tulevad erinevates eluvaldkondades kasuks: "Kakskeelsus soodustab tolerantsuse, paindlikkuse ning vaimsete ja loominguliste võimete arengut. [...] Kui kumbki vanem räägib lastega oma emakeeles, milles ta end kõige paremini tunneb, aitab see arendada põlvkondade-vahelisi suhteid. Teatud keele oskus ühendab last ka vanavanemate ja teiste seda keelt kõnelevate sugulastega."

See väide kehtib ka kohalike ersade ja mokšade kohta (vt PMA). On ka öeldud, et esivanemate pärand, mis koos keelega lapsele edasi antakse, on teatud määral teistes keeltes väljendamatut (Zamjatin & Pasanen *et al.* 2012: 14–15).

Natalia Ermakov

Praeguse seisuga (2025) elab Eestis alates 1998. aastast õppima saabunud üliõpilastest viis mordvalast (kolm ersat ja kaks mokšat). Nende noorte peredes räägivad vanemad ja lapsed omavahel emakeeles. Ülejäänud üliõpilased naasid õpingute lõpetamise järel Mordvasse, kuid on ka neid, kes kolisid mujale, näiteks USA-sse ja Saksamaale (kaks inimest).

Mordvalaste (ersade ja mokšade) kultuuriseltsid Eesti Vabariigis

1980. aastatel hakati Eestis asutama mitmesuguseid kultuuriseltse. Eesti-Mordva Seltsi asutas Jüri Kulnin koos Aleksandr Tšepanovi, Fenno-Ugria Asutuse toonase juhi Jaak Prozese ja Raissa Klinovaga. Oma seni trükiseks vormistamata käsikirjas, mida autor oli lahkelt nõus käesoleva raamatu autoriga jagama, kirjutas Prozes nii: “Mordva seltsi organiseerimisel sai Jüri Kulnin inspiratsiooni maridelt, kes teatasid, et on loonud Tallinnas mari kogukonna. Jüri Kulnin oli 1993. aastani tavaline vene mees, kes samal aastal kohtus rongis sõitvate maridega, kes omavahel rääkisid mari keeles. Korraga hakkas ta mõtlema, et ta pole ju venelane... Tema abikaasa oli sellest vägagi ärritunud ja üks telefonikõne mordva seltsi aktivistile lõppes sõnadega: “Mida te mu mehega teinud olete, ta oli täiesti normaalne vene nõukogude inimene, aga nüüd ta kõnnib mööda tuba ja räägib: “Ja mordvin, ja mordvin” (“Ma olen mordvalane, ma olen mordvalane”), samas pobiseb mingis arusaamatus keeles. Tehke mu mees normaalseks tagasi!” Seega isegi tema abikaasa ei teadnud pea 25 aastase kooselu jooksul, et Kulnin on tegelikult ersa” (Prozes, käsikiri 2023).

Peatselt, 18. märtsil 1994, kutsus Kulnin Eesti Keele Instituuti kokku kaasmaalased (47 inimest), kes tegid otsuse seltsi loomise kohta. Põhikirja kirjutasid Jüri Kulnin ja Jaak Prozes. Sama aasta 3. juunil toimus ametlik asutav koosolek, millest võtsid osa Riigikogu ja Kultuuriministeeriumi esindajad, kohalikud ersad ja mokšad (80 inimest). Nii alustas tegevust Eesti-Mordva Selts (Mordva Seltsi arhiivi materjalid 1994).

Aktiivselt tegutseb Eesti Vabariigis praegu kolm mordva seltsi. Eesti-Mordva Selts (Tallinn), tegutseb aastast 1994, seltsi juurde kuulub aastast 2011 folklooriansambel Vastoma (juht Antonina Simberg). Eesti-Mordva Seltsi esimene juht oli aastail 1994–1996 Raissa Klinova. Aastatel 1996–2001 juhtis seda Jüri Kulnin (1935–2001), 2001–2003 Nikolai Bajuškin, 2003–2019 Natalia Ermakov ja praegu on seltsi juht Margarita Kondrakova.

Ersa-mokša selts Sjatko (Tallinn), tegutseb aastast 1997 ja seltsi juurde kuulub folklooriansambel Kileine, viimastel aastatel on seda juhtinud Natalia Abrosimova. Seltsi pikaajaline juht oli Raissa Klinova.

Mordva Kultuuriselts Jalgai (Pärnu), tegutseb aastast 2011 ja selle juhataja on Natalia Abrosimova.

Nendesse seltsidesse kuuluvad erinevatest rahvustest inimesed: ersad ja mokšad, kes tulid Eestisse Mordvast, Tatarstanist, samuti Uljanovski, Saratovi, Samara ja Penza oblastist, Mordvast pärit venelased, aga ka eestlased ja

soomlased. Eestis on kogukondade tähtsaim ülesanne oma emakeele ja kultuuri säilitamine ja oma rahva vaimsete väärtuste edasiandmine nooremale põlvkonnale ning sotsialiseerumine-integreerumine Eesti ühiskonda.

Arvestades praegust olukorda, on Eesti-Mordva Seltsi üks peamisi prioriteete rahvuskeelte ja -kultuuride säilitamine ning koostöö isamaaga. Seltsi kuuluvad loovintelligentsi esindajad: Tartu Ülikooli vilistlased, akadeemik Paul Ariste aspirandid (dr Niina Aasmäe), magistrid (Jüri Jufkin, Nikolai Bajuškin, Viktor Danilov (1942–2002)). Hiljem Eestisse saabunud Tallinna Ülikooli vilistlased (dr Natalia Ermakov (Konstantinova), dr Natalia Abrosimova, BA Svetlana Samoškina, BA Jelena Piskaikina) ja Tartu Ülikooli vilistlased (BA Anna Ventšakova, MA Tatjana Zirnask (Nadeikina)). Kõik eespool nimetatud on Mordva diasporaa sündmuste eestvedajad ja peakorraldajad (Bajuškin 2009: 5–9).

2000. aastatel tegutses Tartus aktiivselt Ersade ja Mokšade Selts, mille eesotsas oli Tartu Ülikooli õppejõud Indrek Särg. Seltsi auliige oli emeriitprofessor Valdek Pall, kelle auks lõi Ersa-mokša selts Sjatko Valdek Palli fondi (2013). Samuti olid auliikmed ersa keelt kõnelevad dr Lembit Vaba ja Toomas Help.

Organisatsioonide töö on nähtav nende tegevuste kaudu. Heaks näiteks on ersa hällilaul, mida esitatakse animafilmis “Maailma hällilaulud” (SAM 2013). Ersa hällilaulu esitati rahvuslikku koloriiti järgides ja seda “elavdati” animatsiooni vormis laste joonistustega. Eesti-Mordva Seltsi lapsed tegid joonistused, millel nad kujutasid oma unenägusid. Oma joonised animeerisid õpilased animafilmideks videostuudio MEKS abil.

Hõimurahvaste programmi abiga suudeti taastada Ardatovski rajooni Luvne küla pühad allikad Mordva Vabariigis (Maavalla Koda 2012); rahvuslikud organisatsioonid aitasid läbi viia ersa keele kursusi Tallinna Ülikoolis; märgiline oli ersa antoloogia “*Kov valdon vals*” koostamine ja luule tõlkimine koos Arvo Valtoniga.

Eesti Folkloorinõukogult sai Eesti-Mordva Selts tunnustuse omakultuuri hoidmise, arendamise ja tutvustamise eest; esineti Pariisis INALCO¹ Instituudis, ühingus ADEFO², samuti festivalil Riias. Oluline panus oli koostöölepingu sõlmimine Nikolai Ogarevi nimelise Mordva Riikliku Ülikooli, Volgamaa soome-ugri rahvaste kultuuride keskusega. Sjatko ühing on korraldanud mitmeid näitusi ja hübriidkonverentse ning muid üritusi.

Tänu seltside aktiivsele tööle on viimastel aastatel (kuni 2022. aastani) laienenud ja paranenud Eesti Vabariigi ja Mordva Vabariigi kultuurikontaktid.

1 INALCO – *Institut national des langues et civilisations orientales* – Riiklik idamaade keelte ja tsivilisatsioonide instituut.

2 ADEFO – *Association pour les Etudes finno-ougriennes* – Ühing soome-ugri uuringute arendamiseks.

Ersa pärand Eesti arhiivides

Vabariikide ja diasporaade vaheliste sidemete tugevdamiseks on korraldatud mitmeid kultuuriüritusi: ersa ja mokša keelte päevad, soome-ugri hõimurahvaste päevad, keelekursused, folklooriansamblite esinemised, kohtumised kirjanikute, luuletajate ja teadlastega, kunstnike näitused, ülesastumised Raadio 4-s, Vikerraadios ja Eesti Televisioonis, ajakirjade Kudo, Sjatko ja erinevate infovoldikute väljaandmine ja palju muud. See tegevus loob teatava positiivse õhkkonna, mis suunab mitte ainult täiskasvanuid, vaid ka lapsi ja noori õppima nii oma kui ka kohalikku kultuuri, samuti naabrite kultuure ja keeli, mis aitab neil toime tulla igapäevategevuses ja eneseteostuses.

Tartus on teadus- ja kultuurielu elavdanud viimastel aastatel Natalia Ermakovi poolt Eesti Kirjandusmuuseumis korraldatud näitused ja teadusüritused ning aktiivne esinemise teadusseminaridel (keeleteaduslike, kirjandusteaduslike ja folkloristlike ettekannetega). Viimane esinemine toimus rahvusvahelisel veebinaril “Maskid ja sandid: traditsioonilised ja kaasaegsed aspektid” (*“Маски и ряженые: традиционные и современные аспекты”*, Galina Gluhhova 60. sünnipäevale pühendatud rahvusvaheline online konverents 17.02.2025).

Minu arvates on Eesti Vabariigi tugevus erinevate rahvuskultuuride ja diasporaade mitmekülgne toetamine ja säilitamine valitsus- ja vabaühenduste, haridus- ja kultuuriasutuste, meedia jne tasemel. Toetajate seas on Eesti Kultuuriministeerium, Hõimuprogramm (HP), Eestimaa Rahvaste Ühendus (ERÜ), Integratsiooni Sihtasutus (ISA), Eesti Kirjandusmuuseum, Fenno-Ugria Asutus, Eesti Folkloorinõukogu, Eesti Regionaal- ja Vähemuskeelte Liit (ERVL) jpt. Seda kinnitab ka eespool nimetatud diasporaa liitude ja üksikisikute kuulumine erinevatesse institutsioonidesse ja koostöö nendega. Kahtlemata vajavad Eesti mordva diasporaa esindajad ka Mordva Vabariigi tuge kultuuri säilitamiseks ja arendamiseks.

Seltsi liikmed on huvitatud eesti kultuurist ja keelest, lõimudes Eesti ühiskonda, kuid säilitades ja jätkuvalt kasvatades huvi oma emakeele ja kultuuri vastu. Nii näiteks kuulub Eesti-Mordva Selts mitmesse organisatsiooni:

- Eesti Folkloorinõukogu kaudu saab tutvustada pärimuskultuuri;
- Eestimaa Rahvaste Ühenduse kaudu saab arendada, tutvustada ja säilitada identiteeti ning kultuuri ja traditsioone;
- 2000. aastatel lõi Eesti Regionaal- ja Vähemuskeelte Liit erinevaid eeldusi keelekasutuse ulatuse laiendamiseks, näiteks ekspeditsioonid Mordva Vabariiki ja Penza oblastisse Pazelki külla (2013);
- mittetulundusühing Fenno-Ugria koordineerib soome-ugri rahvaste sidemeid.

Kõik need organisatsioonid on olulised Eesti ersade ja mokšade kultuuri hoidmiseks (Ermakov 2013: 56).

Mõnede kaasmaalaste elulood ja nende Eestisse tulemise põhjus

Siinse valiku koostamisel lähtusin ajalisest tähisest, et isikud oleksid saabunud Eestisse erinevatel perioodidel, mis toob ühtlasi esile ajajärgu iseloomulikud jooned ja peegeldab neid.

Huvitav isiksus oli kirjanik ja tõlkija **Boris Kabur** (1917–2002). Tema populaarsust seostatakse Eesti esimese laste ulmenäidendi “Rops” kirjutamise ja paljude väärtuslike teoste, kuhu kuuluvad Walt Whitmani luule ja maailma eeposte klassikasse kuuluv eepos “Gilgameš”, tõlkimisega eesti keelde. Vähesed teavad aga, et tema perekond kuulub Mordva kuulsasse Baigunovite perekonda.

“Tema isa teenis tsaariarmees allveelaeval ja jäi revolutsiooni ajal Eestisse. 1936. aastal eestistas ta oma nime Peeter Kaburiks, võttes Saaremaalt pärit abikaasa perekonnanime. Ta võttis osa Vabadussõjast ja on ainuke mordvalane, keda on autasustatud I liigi 3. järgu Vabadusristiga. Pärast sõjaväeteenistust jäi ta Eestisse, pidas siin lihapoodi ja töötas lukksepana Franz Krulli tehases. Ta on maetud Tallinna Siselinna kalmistule. Mõne aja pärast sai tema poeg Boris Kabur kuulsaks kui üks mootorsae Družba loojaid (Prozes 2009: 22–23). Kahjuks Boris ise mordva keelt ei osanud, sest sai oma päritolust teada alles isa elutee lõpus.”

Jaak Prozes mainib oma seni ilmunuta käsikirjas, et Boris Kabur on meenu-
tanud, kuidas isa rääkis surivoodil mordva keeles. Ilmselt oli tegemist mokša-
mordva keelega. Boris Kabur leiutaja ja tõlkija tundis oma päritolu üle uhkust
ja väitis, et isa oli tuntud mordva šamaani järeltulija (Prozes käsikiri 2023).

Märkigem veel, et Boris Kabur õppis sõja ajal Tartu Riiklikus Ülikoolis ja töötas radioloogiakateedris assistendina, ta oli esmalt vangistatud sakslaste poolt (1943), kuid 1945–1946 venelaste poolt. Andekas noor mees töötas aastail 1946–1947 Üleliidulises Okeanograafia ja Merekalamajanduse Teadusliku Uurimise Instituudis Moskvast. Järgnes arreteerimine 1947. aastal ja küüditamine Siberisse, kust ta vabanes alles 1954. aastal ja naasis Eestisse (Kruus 1995). Eestis hakkas ta vabakutseliseks kirjanikuks ja alates 1966. aastast kuulus ta Kirjanike Liitu. Tõlkijategevuse tõttu valiti ta ka idamaade kirjanduse teeneka tõlkijana Eesti Akadeemilise Orientaalseltsi auliikmeks.

Veera Avdejeva meenutab, et kolis Eestisse sõjajärgsel ajal. Aeg oli keeruline ja Saratovi linnas oli raske peret toita, ning Veera Avdejeva ema soovitas pojalt sõita Tallinnasse raha teenima. Ema teadis ka, et ersad ja eestlased on hõimurahvad. Algselt saabus Eestisse 1949. aastal tema poeg, 1951. aastal kolis siia kogu pere (Veera Avdejeva meenutused, Eesti Mordva Seltsi arhiiv).

Nikolai Bajuškin (sündinud MV Ardatovi rajoonis Kanakleika külas 1943) suunati 1966. aastal aspirantuuri Tartu Ülikooli soome-ugri kateedrisse. Kateedri juhataja oli akadeemik Paul Ariste, kes innustas veelgi suuremat armastust emakeele vastu. Koos professor Mihhail Mosiniga andsid nad välja kaks õpikut: “*Эрзянский язык*” (1979) ja “*Ersa-mordvan oppikirja*” (1983). 1975. aastal asus Bajuškin tööle Tallinna Tehnikaülikooli. 1994. aastast on ta olnud seotud ühiskondliku tegevusega, oli Eesti-Mordva Seltsi juhatuse liige ja on folklooriansambli Vastoma liige.

Antonina Simberg sündis Uljanovski oblasti Terenga külas 1951. aastal ja elab Eestis aastast 1979. Aastatel 1982–2002 töötas ta lasteaia juhatajana. A. Simberg oli üks Eesti-Mordva Seltsi algatajatest, asutajaliige ja juhatuse liige. Praegu on ta folklooriansambli Vastoma muusikaline juht.

Margarita Kondrakova sündis 1964. aastal Torbejevo asulas (praegu MV Torbejevi rajoon) mokša perekonnas (vanemad on pärit Nosakino külast). Pärast Torbejevo liha- ja piimatööstuse tehnikumi lõpetamist suunati ta tänu headele tulemustele 1984. aastal Eestisse tööle. Alguses töötas ta AS Balbiinos vanemmeistrina, aastast 1996 tootmisosakonna juhatajana.

Veera Paramonova on poetess. Paramonovite vene-ersa perekond elab Eestis Kallastel aastast 1981. Juri Paramonov ja tema perekond suunati Eestisse pärast Astrahani merekooli kiitusega lõpetamist. Juri ja tema abikaasa Veera on igaveseks Eestiga seotud, kuna siin sündisid nende lapsed ja lapselapsed.

Valentina Koitla (Boritševa) tõi Eestisse abieliu. Valentina on pärit Penza oblasti Staraja Jaksarka külast, tema isa oli mokša (Staraja Jaksarkast) ja ema ersa (Novaja Jaksarkast). Penzas tutvus ta Eestist pärit Väino nimelise sõduri-ga. Nad abiellusid 1959. aastal ja asusid elama Paidesse, kus neile sündis kaks poega, kes on pooleestlased-veerandmokša-veerandersa taustaga noormehed.

Zoja Oškina. 1951. aastal sündinud Zoja on pärit Samara oblasti Šentalinski rajooni Staraja Šentala külast. Eesti-Mordva Seltsi kaudu tutvus ta oma ersast abikaasa **Mihhail Atjukiniga** (pärit Mordvast, Atjaševski rajooni Djurka külast). See on ainus üherahvuseline ersa perekond Tallinnas ja üldse Eestis. Mõlemad olid Eesti-Mordva Seltsi asutajate seas ja on tänaseni seltsi aktiivsed liikmed.

Nadežda Paluhina, kes sündis 1957. aastal MV Kotšurovski rajoonis Semilei külas, ja **Ljubov Paškovitš**, sündinud 1960. aastal MV Kotšurovski rajoonis Semilei külas, on õed. Nad kolisid Eestisse elama sugulaste juurde. Mõlemad olid Eesti-Mordva Seltsi asutajate hulgas ja nüüd on seltsi aktiivsed liikmed.

Julia Kratko sündis Orenburgi oblasti Novosergijevka rajooni Rõbkino külas 1946. aastal. Ta lõpetas Rõbkinos kooli, astus Orenburgi Pedagoogikaülikooli ja kolis pärast lõpetamist (1980. aastad) perekondlikel põhjustel Tallinna.

Aleksei Milovanov sündis Tallinnas 1988. aastal. Tema isa kasvas üles Penza oblastis ersade Pazelki külas. Isa ersa keelt ei rääkinud, kuid lapsepõlvest saati

Natalia Ermakov

tõi ta näite ersa ja eesti keele sarnasusest: “Eesti keeles – sada, ersa keeles – sjado.” Enesemääratlemise küsimus kerkis Alekseil üles Inglismaal elades, kus ta mõistis, et on rahvuselt ersa. Oma päritolu meeles pidades registreerus ta ersa keele kursusele, mis toimus 2012. aasta kevadel, seda korraldasid Natalia Ermakov ja Natalia Abrosimova. Tänu sellele kursusele sattus ta Eesti-Mordva Seltsi ja osaleb folklooriansamblis Vastoma.

Tatjana Treufeldt (Manejeva) sündis Gorki linnas (Nižni Novgorodis) 1947. aastal. Pärast sõda viidi isa Moskvast üle Gorki lennujaama juhi kohale. Rahvuslikust kuuluvusest isa ei rääkinud, sest see polnud kombeks. Oma juurtest aga rääkis Tatjana ersa rahvusest vanaema. Saatus tõi Tatjana Eestisse, kus ta kohtus oma tulevase abikaasa **Toivo Treufeldtiga** (sündis 1951 Pärnus). Mees tegeleb Vastoma ansambli esinemiste pildistamise ja filmimisega, naine kirjutab vene keeles isamaaluulet.

Ljubov Ploduhina sündis Saranskis 1949. aastal, lõpetas seal kooli ja astus seejärel meditsiinikooli omandama ämmaemanda eriala. Saatusel tahtel sattus ta Tallinnasse, kus töötas Sadama haigla kirurgiaosakonnas, seejärel Medicumi polikliinikus.

Vassili Suldin, ersa, sündis Gorki oblasti Šatkovski rajooni Inelej (Velikij Vrag) külas 1956. aastal. 1976. aastal saadeti ta teenima piirivalvurina Tallinnasse. Ajateenistuse ajal käis ta Haapsalus näitusel ja kohtus seal Sõpruse kolhoosi esimehega ning hiljem sai temast zootehnik. Pere lõi ta Haapsalus.

Vassili Kerdjašov, mokša, pärit Penza oblasti Novo-Kaštanovka külast, sündis 1956. aastal. Tuli Eestisse 1979. aastal ja lõi siin pere.

Denis Krivošev, ersa, pärit Mordva Vabariigi Saranski linnast, sündinud 1987. aastal. Tuli Eestisse õppima aastal 2017, õpetab Eesti Ettevõtluskõrgkoolis Mainor majandust ja tegeleb noorsooprojektidega ning on Eesti-Mordva Seltsi juhatuse liige.

Kaasmaalaste Eestis viibimise loos leidub palju huvitavaid fakte, mis võimaldavad kaardistada ersade ja mokšade päritolu-piirkondasid ja jälgida nende Eestisse kolimise põhjuseid. Eestisse saabuti õppima, siia suunati tööle, koliti sugulaste tõttu, kuid ka abiellumise tõttu. Oma identiteet avastati mõnikord teismelisena või noorena, teinekord ka vanemas eas. Seosed oma rahvuse ja kultuuriga on tänaseks tugevad. Siinsed mordvalased muudavad oma tegevuse kaudu ersa ja mokša kultuuripärandi nähtavaks ja kuuldavaks ning tutvustavad mõlema keele püsima jäämisega seotud probleeme eestlastele, samuti teistele rahvastele. Liikmete kohta saab lugeda veel ajakirja Kudo numbritest 2, 3 ja 5 (vt <https://www.folklore.ee/rl/folkte/sugri/mordva/raamatud-mo/>).

Mordva (ersa ja mokša) kogud

Eesti Rahva Muuseumis

Eestlaste ja teiste rahvuste poolt kogutud erinevate küsitluste andmeid ning põnevaid ja haruldasi esemeid hoitakse Eesti Rahva Muuseumis (asutati 1909, edaspidi ERM). ERM on Eesti kultuuri ja Eesti ajaloo ning soome-ugri kultuuride muuseum Tartus. Ersa kogud pakuvad eluolulisi vaateid ja hinnalisi teadmisi elust Mordvas, nii uurijate lühematelt kui ka pikematelt välitöödelt ersade ja

Foto 1. ERM Fk 284:1. Mordva naisterahvad Saranskist
Penza kubermangust. V. Jegorovi foto. Foto kinkinud
Peeter Savi.

mokšade juurde. Eesti Rahva Muuseumis olevaid soome-ugri kogusid tutvustas käesoleva väljaande autorile põhjalikult muuseumi teadur Svetlana Karm, ilma kellela olnuks selle peatüki kirjutamine võimatu.

Art Leete kirjutab, et eestlasi seob soome-ugrilastega ja paneb neile omaseid ühisjooni otsima alates 18. sajandist ühendav tunnus – keelesugulus. Eesti Rahva Muuseum on soome-ugrilastega seotud “teaduslik-patriootilist püüdmist” pidevalt silmas pidanud. 1960. aastast 1990. aastate alguseni toimus soome-ugri kogumistöö suure hooga. Alates 1990. aastate algusest on ERMi soome-ugri uurimistöö olnud peamiselt projektikeskne ja seda on suunanud rahvusvahelised muutused teaduses. Uuritakse soome-ugrilasi sellistena, nagu nad on reaalses kultuurikeskkondades, poliitiliste, ühiskondlike, majanduslike ja kultuuriliste mõjutuste väljades ning nende endi individuaalseid ja kollektiivseid arusaamu ning püüdlusi arvestades (Leete 2008: 5).

Esimene Eesti Rahva Muuseumi soome-ugri kogule aluse pannud esemekogu oli mordva oma (ERM B 1:1–7). ERMi arhivaar Kristi Ütt (praegu Umalas) on selle kogu päritolu kohta kirjutanud blogiloo, mille esitame siinkohal muutmatul kujul.

Kristi Üti blogilugu

“Esimesed 7 mordva eset saabusid 1913. aastal Penza kubermangu Saranski kreisist Bolšije-Remesjonki vallast, Malõje-Remesjonki ja Malõje Maresjevo küladest, on (ersa) talurahva käest saadud ja muuseumis arvele võetud. Seal töötanud mõisa valitseja Peeter Savi (ka Savvi) kogus eksponaadid 1913. a.” (Ütt 2013). Kristi Ütt kirjutab: “Alljärgnev kiri saabus Eesti Rahva Muuseumisse 14. veebruaril 1913. Kirja autor, Võrumaalt Väimelast pärit arvatavasti 1869. aastal sündinud Peeter Savi (ka Savvi), oli muuseumiga kirjavahetuses seoses Mordva rahvarõivastega, mida tal oli võimalik Venemaalt Penza kubermangu mordvalaste küladest hõlpsasti hankida, kuna ta oli sealkandis mõisavalitseja ametit pidamas. Kirjavahetusest on näha, et Peeter Savi aitas ERMi hea meelega nii vanavara muretsemisel kui ka muuseumi tutvustamisel ja kohalike eestlaste kaasamisel muuseumi tegevusse. Mõisavalitsejana oli ta suures mures valduste majandamise ja ebasobiva tööjõu pärast ning palus muuseumil endale saata või soovitada haritud eestlastest karja- ja linakasvatuse eksperte. Peeter Savi poolt Saranski kreisist kogutud Mordva rahvuslikud esemed on muuseumis arvele võetud esimese soome-ugri rahvaste koguna (ERM B 1:1–7). Juba oma esimese kirjaga oli Savi lähetanud muuseumi fotokogu täienduseks ühe ülesvõtte kohalikest mordva naistest kaunites rahvarõivastes (ERM Fk 284:1)” (Ütt: 2013).

Foto 2. Mordva naise särk
“*pokchs-arzth panara*”. ERM B 1:3.

Foto 3. Mordva naise peakate. ERM B 1:1.
“*pangu*”.

Foto 4. Mordva narmaspõll “*pulakchs*”. ERM B 1:6.

Foto 5. Mordva kahe käe jooginõu “kafto pulluse käze”. ERM B 1:7.
Esemed on korjanud Peeter Savi Saranskist Penza kubermangust
1913. aastal (Ütt 2013).

3./II. 1913

M. T.

Austatud herra Eisenschmidhile Tartus

Teie kirja olen ma kätte saanu, kus ma näen, et minu saadetus Mordwa naisterahwa ülikonna jagu Pulakhs, teil eesti rahwa museumis tähtjas asi on, olen ma selles asjas weel sammusi teinud ja nõnda üksikuid mordwa naisterahwa ülikonna jagusi kätte saanu, mida ma teile Tartuse 29 Jaanuaril s.a. ära saatsin.

Need allpool tähentatud üksikut ülikonna jaud on Penza kubermangust Saranski kreisis Bolchse-Remesonki wallast, Maloje-Remesonki ja Maloje-Maresewo küladest Mordwa (Arsa) talu rahwa käest saadut.

- 1) “Pangu“ Mordwa naisterahwa peapael kannetaw tanu sarw, seda kandsid naased, praegusel ajal mitte pruukitut, kanneti 15–20 a. eest, wana ligi 40 a., kes asja tegija ei ole teada, ostsin ta Maloje-Remesonki külast Aleksei Altõchskini käest.
- 2) “Kanewa-paze“ mordwa neiudepeapael. Kannetaw peapael, seda kantsid neiud, kanneti 10–15 a. eest, wana ligi 20 a.
- 3) “Pokchs-arzth panara“ Särk mida mordwa naesed kui ka neiud kantsid, praegusel ajal kannawa ainult wanad naesed, wana ligi 10 a.

4) "Ikilka-paza" Põll mida naesed kantsid, kenneti ka 10–15 a. eest, wana ligi 15 a. Kanewa-paze, Pokchs-arzth panara, Ikilka-paza on Maloje-Maresewo külast Marje Kasotsowa käest ostitud, tema oma käsitöö.

5) "Rutza" mantel mida ainult naesed kantsid pühapäewatel ja pidutel, kanti 4–6 a eest, ta on Marje Makolkina käest ostetu, tema oma käsitöö, wana ligi 10 a.

6) "Kafto pulluse käze" Kahe käe nõu, mida pidutel sai pruukitud 20 a. eest, ta on Maloje-Remesowki külast Aleksei Aletõchskini käest ostetu.

Pulakschs mida ma teile ennem saatsin, on Maloje-Maresewo külast Anna Moskini käest ostestu, tema oma käsitöö 10 a wana. Pulakchsi kantsid naesed kui ka neiud, praegusel ajal kannawad ainult wanad naesed, mis ajast neid mordwa naeste rahwa riideid kandma hakati ei tea siin keski ütleda, nüüdsel ajal on need rahwa riidet iga päewaga kaduma minemas, noorem sugu ei kanna neid enam, kannawa siitsi riideid wene rahwa moe järele, Mordwa külates wõib ainult wanu naise oma rahwa riides näha.

Kui ma olin need üksikut ülikonna jaud ära ostnu (mida ma teile saatsin) tuli minu juure mordwa wana eit ja pakus minule oma rahwa riideid omas täies ehtes, mida 20 a. eesti kanti, ülikond on kaunis tore ja uus, ka saapad on alles, ta nõuab täis naeste riiete eest 15 rubla, ka meeste riideid on weel wõimalik kätte saada, meeste riidet täies ehtes maksawa 5 rubla, nii et 20 rublaga wõiks kaks ülikonda kätte saada.

Siin ümbruskonnas on hea hulkake eestlasi, kes wõiks ka selles asjas kaasa aitada, ainult neid on selleks tarwis üles äratada et eesti rahwa museumi heaks miskid ära teha, kahjuks puutub selleks museumi juhatus-kiri.

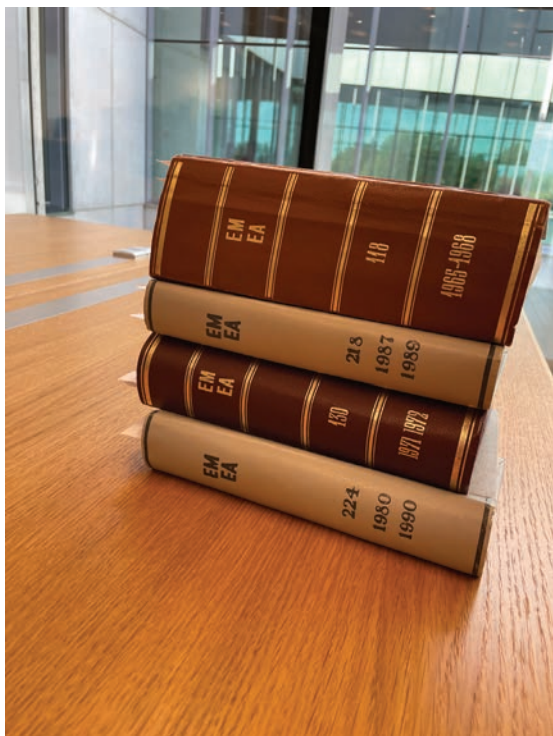

Foto 6. ERMi etnograafiline arhiiv. Ersasid ja mokšasid puudutav käsikirjaline andmestik on talletatud neis neljas köites. Natalia Ermakovi foto 2022.

Foto 7. ERMi välitööde päevikud Mordva ekspeditsioonidelt.
Natalia Ermakovi foto 2022.

Kui see saadetus mis ma teile saadsin museumis huwitaw ja tähtis on ja teilt museumi juhatus kirja olen saanu, loodan ka tulewikus eesti rahwa museumi heaks miskid ära teha.

Austusega P. Sawi

(ERM A f 1, n 1, s 36. Kiri on avaldatud muutmata kujul, vana kirjaviis on normeerimata.)

Käesoleva peatüki valmimisele tõhusalt kaasa aidanud Svetlana Karmi sõnul saadi kaks aastat hiljem, 1915. aastal Voldemar Rosenstrauchilt juba 57 eset (ERM B 2) Penza ja Saratovi kubermangust, Evald Paavo kogutud kaks komplekti naisterõivaid, kokku 13 eset Penza kubermangust (ERM B 4) ja ka Helsingi ülikooli tudengilt Armas Otto Aapo Väisänenilt (hilisem kuulus muusika-uurija) Samara kubermangust kogutud mordva ehteid ja rahvarõivaid (7 eset, ERM B 3). Nii eksponeeriti 1928. aastal Raadil toimunud hõimurahvaste näitusel seitset mordva rõivastesse riietatud mannekeeni ja üksikuid esemeid. Kokku oli näitusel 14 mannekeeni, millest oli kolm ingeri, kaks liivi, üks mari ja üks udmurdi rõivastes (Ränk 1929; Karm, Nõmmela, Koosa 2008a: 8–9).

1926. aastal ilmus ERMi aastaraamatus Eerik Laidi arheoloogia ja etnograafia piirimaid käsitlev artikkel mordva sõlgedest, kus ta kirjeldas üheksat ERMis leiduvat etnograafilist sõlge ning andis ülevaate mordva sõlgede tüpoloogilisest arengust ja praktilisest otstarbest, tuginedes varasematele publikatsioonidele ning Vene arheoloogide kaevamisaruannetele ja teistes muuseumides olevatele samasugustele esemetele. 1932. aastal kaitses ta Tartu Ülikoolis etnograafia-

alase magistritöö “Mordvalaste etnograafiliste sõlgede ajalugu“. Mordva naiste traditsioonilise rõivastuse ajalooga seotud teemat käsitles Laid ka hiljem kahes saksakeelses artiklis (Laid 1949, 1950).

Eesti Rahva Muuseumi töötajad hakkasid ersa ja mokša rahvaid uurima alates 1965. aastast. Esimese reisi Mordvasse tegi Eevi Saarde (Astel). 1972. aastal sõitis Ülo Maaring Mordva ANSV-sse, samuti toimusid aastail 1983–1987 põhjalikud välitööd Mordvas, Tatarstanis ja Baškortostanis ersade ja mokša-ga asustatud aladel Heno Sarve (1954–2010) juhtimisel. Uuringud korraldati koostöös Mordva Riikliku Ülikooliga. Viimased uuringud viidi läbi aastatel 1988–1989 Marika Mikkori juhtimisel. Ekspeditsioonidel koguti esemeid, tehti pilte ja jooniseid, koostati etnograafilisi tekste ja päevikuid, mis laekusid hiljem muuseumikogudesse. Nii ERMi töötajad kui ka folkloristid ja keeleteadlased on kirjutanud välitöömaterjalide põhjal mitmeid uurimusi. Näiteks Marika Mikkor kirjeldas sünni- ja matusekombeid (1994, 1998), Kadi Sarv koostas rõivaelementide sõnastiku, Heno Sarv lõi ülevaate ajaloost ja demograafiast (vt <http://www.folklore.ee/rl/folkte/sugri/mordva>) ning kaitses doktoritöö Venemaa suuremate soome-ugri rahvaste (mordva, mari, udmurdid) arvukusest ja migratsioonidest 18.–20. sajandil (2002). Muuseumi kogud ja Eesti teadlaste tööd on tänapäeval Mordvas kahjuks vähe tuntud (Mokšin 1993: 212–213).

Valdav osa ERMi mordva kollektsiooni (v.a päevikud ja käsikirjaline etnograafiline arhiiv) on digiteeritud ja nähtav Eesti muuseumite veebiväravas (www.muis.ee). Aastatel 2023–2024 digiteeris fotograaf Arp Karm soome-ugri rahvaste fotokogud, sh ca 2000 mordva pilti, mis on kättesaadavad kõigile soovijatele. Soome-ugri rahvaid, teiste seas ka mordvalasi tutvustab ERMi 2016. aastal avatud püsinäitus “Uurali kaja”, kus soome-ugri kultuuri, naiste ja meeste maailma näidatakse läbi koduste tegemiste, elatusalade ja maailmapildi. Näituselt saab huviline vastuseid küsimustele ka soome-ugri keelte ja geenide, asuala ja rahvaarvu kohta.

ERM on käinud seitsmel korral välitöödel Mordvas, ja nende käikude kohta on olemas päevikud. Olles ise ekspeditsioonidel osaledes käinud talust tallu, esitan siinkohal ühe välitöödel kirjutatud päeviku (kirjaviis muutmata), et lugejal tekiks arusaam, kuidas see kulges, samuti annab see aimu eesmärkidest ja väljakutsetest. Valitud päevik jäädvustab 6.–16. juulini 1987. aastal toimunud välitööd.

Arvan, et suure tõenäosusega pakub päevik lugejale palju põnevat informatsiooni ja tekitab erinevaid tundeid. Päevik vahendab, kuidas rongis nähti mordva ornamendi, bussisõitu linnast küladesse, kohaliku maastiku avastamist, ööbimist pioneerilaagri “punanurgas” ja palju muud.

Tiia Peedumäe ekspeditsioonipäevik (TAp 838)

Etnograafiamuuseumi ekspeditsioon Mordva ANSV-sse 6.–16. juuli 1987

Ekspeditsiooni koosseis:

EM teadusdirektor Heno Sarv

EM fotograafid Jüri Karm

Kunstnikud Reet Ohna, Maara Vint

üliõpilane Tiia Peedumäe (päevikupidaja)

Mordva ANSV

4.–5. juuli

Sõit Moskvasse.

Sõit möödus rahulikult. Olin kupees ühe vene perekonnaga, kes reisisid kahe väikese lapsega. Tütar oli veidi haige ja virises küll öösel natuke, kuid eriti see ei häirinud. Moskvast ootas ees “mõnus” üllatus, nimelt olid piletid Saranskisse välja müüdud. Algas igavene jant, mis iga reisi negatiivseks osaks on. Algul kompostisin pileti Ruzaevkani, ei kujutanud küll ette, kuidas ma sealt öösel edasi saan, kuid vähemalt “sammukese” saan lähemale. Kui kohe kuidagi ei saa, siis kuidagi ikka saab! – oli minu deviisiks. Öhtul, kella 19.00 ajal, tegin järjekordse lootusrikka rünnaku kassale ja seekord õnnelikult. Kujuta ette, oligi pilet ja veel kupee koht! Administraatori juures siin eelmise kompostri takistatud, nii et varsti oli Saranskini pilet taskus.

Tundsin meeldivat kergendust, ära rõõmustada eriti ei osanudki, ja siis olin oma kõrvuti kassade juures märkimisega ära kulutanud.

5.–6. juuli

Sõit Saranskisse. Küll mul “veab” ikka kupee kaaslastega. Teel Moskvasse oli perekond kahe väikese lapsega, nüüd oli kolme mehega kupees. Kurta küll ei saa, päris viisakad ja taktitundelised inimesed olid.

Olematut restorani vagunit otsides sattusin juhuslikult tamburis suitsetava pensionäri kokku. Väga meeldiv! Vähemalt üks meie grupiliige on selles rongis. Leppinud kokku raudteejaamas ootamise suhtes, võisin rahulikult sõitu

jätkata. Rong (vähemalt meie vagun) jättis väga viisaka mulje. Nii korras ja puhas vagun. Akende ees olid mordva ornamendiga tikitud kardinad, põrandal vaibakesed, nii et annab meie “Estonialegi” silmad ette, kuid firmarongile ei saagi hinnaalandust teha.

6. juuli, esmaspäev

Saranskisse jõudsime umbes kella 8 ajal hommikul. Heno oli meil vaksalis vastas. Ootasime tükk aega kunstnikke, keda Jüri oli küll Moskvast näinud, kuid keegi polnud kindel, et nad just selle rongiga tulevad. Lõpuks ilmusid ka nemad ning meie väike rühm oligi koos.

Kunstnikud olid Maara Viht ja Reet Ohna.

Edasi järgnes bussisõit Tšamzinka rajooni Bolshoe Maresjevo külla, enne aga oli muidugi väike seiklus bussiga. Nimelt istusime kiiruga valesse bussi. Natuke sõitnud, tekkis väike kahtlus bussi suhtes. Kui selgus, et see meid mitte kohale ei vii, ronisime seljakottidega-kompsudega jälle välja. Muidugi olime agarasti kõige taha roninud, nüüd tuli jälle terve buss läbida. Üks mutike vaatas minu seljakotti ja imestas, et u devushki kakoi! Teine ütles, et pole viga, treening kulubki ära. Seljakott oli tõesti jube raske. Pidin seda selga tõmmates iga kord peaaegu songa saama, eriti kui keegi ei aidanud.

Nüüd tuli parajalt pika maa tagasi joosta kogu oma kupatustega. Viimasel minutil jõudsime õigele bussile. Teel tegime bussiaknast tutvuse kohaliku maastikuga ja ka kliimaoludega. Väga huvitav, et siin võib näha ovraage kõrvuti niisutussüsteemidega (vihmutusega).

Bolshoe Maresjevi peatuses tulime maha. Pärast ülemuste suitsupausi hakkasime küla poole astuma. Juba tuligi buss Saranski üliõpilastega meile vastu. Ronisime sisse ja kohe haaras keegi mul seljakotist ning oli see seljast aidatud. Päris toredad ja lahked inimesed need ajaloolased! Poisid on väga abivalmid, kui midagi vaja, kohe hakkamas. Nendega on kaasas Saranski ülikooli dotsent, ajaloodoktor Nikolai Fjodorovitš Mokšin. Väga tore inimene, hästi vaba suhtlemisega, leiab kergesti inimestega ühise keele.

Elamiskohta kõndisime jalgsi. Kuna see asus külast väljas (küla servas), saime minnes juba tulevasele tööalale põgusa pilgu heita.

Õnneks “rööviti” mul selleks väikeseks matkaks seljakott seljast, sain endale paar väiksemat kotti õlale. Meie ajutiseks koduks on kohalik pioneerilaager. Laager koosneb kolmest majast: 2 elumaja ja köök koos söögitoaga. Saranski poisid on eraldi väiksemas majas, tüdrukud ja meie grupp ning Mokšin teises,

suuremas. Tüdrukud ja ülemused elavad alumisel korrusel, meie kolmekesi Reeda ja Maaraga üleval “punanurgas”. Sellist propagandat annab otsida.

Minu und valvab otse voodi kohal olev suur Lenini portree. Kahju, et maja ehitamisel pole külmumisele mõelnud ega ahju tehtud, ruumid on jahedaks ja niiskeks tõmbunud, akent pole ka võhma avada. Öhtupoolik kulus elamisse sisseelamiseks. Tegime väikese tutvumisreisi külasse. Uurisime küla ja majade välisilmet ning tutvusime kaubandusvõrgus pakutavaga.

Õhtul jalutasime ümberkaudsetel küngastel ja metsas, korjasime pärnaõisi. Kohalik maastik on lausa võrratu! Metsa on laiguti, künkad vahelduvad nõgudega, milline avarus avaneb künkalt vaadates! Tõesti maalihtne vaatepilt, eriti päikeseloojangu ajal. Päeval katab silmapiiri õrn vine. Siinsed metsad koosnevad laialehelistest puudest: tammed, pärnad, vahtrad, kadakad, alusmetsas ka kaske, pihlakat, saart. Oleme siin just pärnade õitsemise ajal. Õhk on kõikjal magusat meelõhna täis. Lausa paradiis kopsudele! Õhtul pakkusid poisid meile küpsetatud kartuleid, pärast lüpsisooja piima, mis külast saadud.

Päeval ilm oli ilus, õhtul tibutas õrnalt vihma. Kirjutasin koju paar kirja ja ruttu magama. Voodi on nii külm ja niiske, õnneks on meil vatitekid.

7. juuli, teisipäev

Täna oli meie esimene tööpäev, see algas nii paljutöötava päikesepaistega. Tudengipoisid põllule tööle, tüdrukud jäid koju puhkama, et õhtul külla anketeerima minna. Meie tööks on talust tallu käimine ja muuseumile esemete kauplemine. Õigemini kauples Mokšin, meie ülesandeks oli saak laagrisse toimetada.

Ühes talus saime joonistamiseks vana soki ja uhmri. Reet ja Maara jäid veel joonistama, meie läksime edasi.

Kellelgi tuli tahtmine kalmistul ära käia. kalmistul oli minu jaoks jälle üks uus ja huvitav, teisiti ennenägematu elamus.

Haudadel olid suured massiivsed, otse palgist tahutud ristid, mida ei andnud võrreldagi meie Eestimaa pisikeste sihvakate ristidega.

Igal ristil oli peremärk. Sellist ainulaadset kommet nägi Mokšingi esmakordselt. Haudade juures olid lauad pinkidega. Inimesed käivad seal oma lähedasi sugulasi, tuttavaid mälestamas. Saime ka ise ühe sellise “protseduuri” tunnistajaks. Üks vanaeit, kes nagu selgus, pidi olema küla suurim usuhull, mälestas oma tuttavaid.

Laual seisis pirukas, lisaks sibulaid ja komme. Vaadates tema tegevust, jäi mulje, et temal on pool kalmistut lähedaste haudu täis. Nii võis vähemalt järeldada, kui ta peaaegu iga haua ees peatus, ristile torti pani. Meid nähes oli

tädikesel vastu minu ootusi vähemalt hea meel. Ta rõõmustas, et näeb ometi siin teisigi inimesi, pakkus meile pirukat ja kommi ning kukkus pikalt-laialt oma suguvõsast jutustama.

Kuna kõik etnograafilised uuringud tuleb läbi viia täiuslikult (vähemalt Heno arvates, Mokšin oli veidi teisel seisukohal), hakkasime peremärke koos nimedega üles joonistama.

Saime ka kohe karistuse kaela. Kui enne ainult tibutas vihma, siis meie äraminekul tuli järsku siin seni ennenägematu vihmavaling. Kuigi seisime kõige tihedama puu all, olime varsti siiski täiesti läbimärjad, tilkusime veest. Kuid see veel pole midagi selle kõrval, milline nägi välja külatänav.

Kuivad poorid lõi kohe küllastumiseni täis ja tänavast sai tõeline porimülgas. Pori oli savine ja kleepuv, nii et meie jalad olid varsti rasked nagu tuukrisaapad, iga natukese maa tagant tuli pori heina peal maha hõõruda. Saime ühe vihmarahke tänaval kätte. Ühe talu lahke pererahvas palus meid tuppa sooja ja kuivatama. Seal olid kenad pitsid, broderiitikandiga padjapüürid, ikoonidel rätikud. Kohe oli kunstnikel ja fotograafil tööd. Meile pakuti putru “mordva moodi”. Jah, raske see etnograafi elu! Pudrus oli paksult sibulat ja muna, mina kes ma mugulsibulat suhugi ei võta, proovin lausa iga suutäiega end ületada. Jäingi hätta, ei julgenud järele jätta, pole ju viisakas, äkki panevad pahaks. Muidu oli puder päris hea maitsega. Kodune lehmapiim maitstes küll kõigile. Täna enam pärast külasse ei läinud, kodutee möödus poriseid jalgu rohus puhutamaks hõõrudes ja mustmulda kirudes, et see nii ruttu nii mudaseks muutub. Õhtu kulges meil Jüri seltsis šašlõkirennis tule paistel jalanõusid kuivatades. Pärast ilmus kuivatajaid veelgi juurde, eks poisid said samuti põllul vihma kaela. Avastasime Reeda ja Maaraga künkal väga hea muulukakoha. Metsmaasikaid oli seal vähe, muulukaid see-eest küllaga. Õhtul käisime marjul. Jälle võisime imetleda Volgamaa avarusi ja eriti kaunist päikeseloojangut. Kahju, et ma fotoaparaati kaasa ei võtnud, oleks ilusa slaidi saanud. Eks homme lähen uuesti.

Täna ei saanud muuseumile ühtegi eset. Loodame, et meie otsinguid edaspidi suurem edu kroonib.

8. juuli, kolmapäev

Tänane hommik oli kahtlane: oli nagu päike ja nagu polnud ka. Ei osanud väljaminekuks sobivat riietust valida. Igaks juhuks võtsin jope kaasa. Ilm läks aga väga ilusaks. Tänane päev oli päris viljakas. Saime kaks suurt riidetünni, iseäraliku kraasimislaua jm pudi-padi.

Kunstnikud tegid küll majaplaane, küll muid jooniseid. Taluperenaine jutustas üht-teist endast ja oma lastest. Kokku oli tal seitse last. Üks poeg hukkus aatomialveelaeval kiirituse tagajärjel. Tal oli emamedal ja tööveterani medal. Mehel oli palju sõjalisi autasusid.

Edasi suundusime sellesse tallu, kus meile riidetünn lubati. Saime veel üht-teist peale tunni. Mokšin suutis õnneks peremeest kaubelda, et too viis mootorrattaga laagrisse, meiegi läksime lõunale.

Täna olid meiega kaasas kaks Saranski tudengineiut: Niina ja Valja. Pärised tüdrukud, mõlemad on rahvuselt mordvalannad (ersalannad) ja rääkisid ka ersa keelt. Tüdrukud tegelesid ankeetimisega. Pärast lõunat jooksisime tagasi külasse, kus kunstnikke ootas riidetünnide joonistamine. Meie sattusime huvitavale rehielamu tüüpi majale. Jüri jäädvustas selle muuseumi jaoks. Varsti möödus meie buss, juht oli nõus meid kodutee otsale ära viia. Ei saa ju sellist võimalust kasutamata jätta. Nii et juba koju.

Õhtul korjasime koos Žannaga muulukaid, Reet, Maara kogusid veel pärnaõisi. Pimeduse saabumiseni mängisime tudengitega palli.

9. juuli, neljapäev

Hommikul oli jälle kahtlane ilm. Päikest polnud näha, kahtlesime, et võib veel sadama hakata. Panime end soojemalt riidesse ja oh, kus saime siis sulada. Ilm läks nii ilusaks päikesepaisteliseks.

Hommikul saime bussiga kontori juurde, sinna oli kohale sõitnud rajooni TK [täitevkomitee] esimees ja igasuguseid väiksemaid ülemusi. Vestlesime nendega paar sõna. Nad uurisid muudkui meie elu kohta laagris ja jagasid lahkelt igasuguseid lubadusi. Eks näe!

Saak oli hommikupoole päris korralik, suurematest asjadest saime voki ja peale selle veel üht-teist värskemat kraami.

Ah jah, hommikul kontori juures tuli meil ilmatu aeg oodata, kui Heno ja Jüri komandeeringuid tembeldasid. Kui lõpuks minema saime, oli peaaegu lõuna käes. Päike lausa lõõskas.

Niina kutsus mind pühapäevaks endale külla, ta elab naaberrajoonis. Ta lubas näidata tõelist mordva sauna, rahvariideid jm. Rääkis Henoga, ta oli põhiliselt nõus. Muidugi saan mingi täpsema ülesande ka.

Ainult, et pühapäeval on peetripäev ja suur surnuaiapäha. Sealgi oleks huvitav ära käia. Praegu on "lõunauinaku" aeg. Meid tahetakse siin päris nuumata, saame selliseid portsud, et ägise. Mokšin ei tahtnud peale lõunat enam üldse välja minna, Heno krimpsutas küll nägu, et saime praktiliselt vaid 1 tunni tööd

teha. Eks näe, mis saab. Täna ei läinudki enam tööle, kirjutasin 2 kirja. Pärast pesin ajaviiteks toa, trepi ja alumise toa põranda, see oligi juba päris liivane. Reet kasutab vaba aega maalimiseks. Ta korjas kimbu lilli ja üritab nüüd lillemaali valmis saada.

Maara tavaliselt magab, kui me laagris oleme ja mingit erilist tegemist pole. Pärast kutsus Mokšin meid piknikule. Läksime oma kaugemale muulukamäele, mis on piknikuks lausa loodud. Kuulasime Mokšini huvitavaid mälestusi ja juhtumeid. Tema väljendusrikas vestlemislaad on väga meeldiv ja kaasakiskuv.

Pärast läksid Jüri ja Heno koos Mokšiniga laagrisse tagasi. Meie Reeda ja Maaraga jalutasime veel kaugema künka otsa. Seal avanes kaunis, huvitav vaatepilt. Kunagi tuleb siin fotoaparaadiga ära käia. Kui laagrisse jõudsime, oli meil külaline, nimelt külanõukogu esinaine. Ta vaatas korra Reeda jooniseid ja lahkus viisakalt. Öhtul midagi märkimisväärselt ei juhtunud. Ajaloolased praegu laulavad all kitarril saatel. Päris ilusti puhtalt laulavad.

10. juuli, reede

Täna oli üks igavene jobutamise päev. Algas sellega, et öösel oli jälle sadanud ja hommikul ei saanud minna, ootasime, millal maa taheneb. Külasse otsustati minna pärast lõunasööki. Täna on tõeline leitsak. Hommikul käisime Mokšiniga naistepuna korjamas. Ühelt vanalt elumaja asemelt leidsime vaarikaid. Tegelikult oli veel vara korjata, kuid mõned olid juba päris valmid ja maitsvad. Korjasin meie tüdrukutele ka. Et ilm oli nii palav ja taevas täiesti selge, tahtsime Reedaga päevitama minna. Heno andis meile pool tundi aega, siis pidi olema lõunasöök ja start. Mis meil üle jäi, poole tunni pärast olimegi tagasi; kuigi arvasime isegi, et äraminekust asi on kaugel. Nii oligi. Veidi aja pärast oli kohal ideoloogiline kontroll, kes meie laagri plakatitega pidurüüsse ehtis, et umbes 150 ideoloogi silmale ilusam ja kodusem vaadata oleks. Oh seda silmakirjalikkust küll!

Keda enne loosungitega kasvatatud on! Siis saabusid meile veel “Борьба с врагом” korrespondendid (kolmekesi). Kuid see polnud veel kaugeltki kõik. Varsti läks lahti! Nagu protestirongkäik marssisid ideoloogid laagri väravast sisse. Mul lausa kihvatas selle peale. On alles kogemuste kogujad! Nad tahtsid vist endal kuskil midagi analoogilist rajada nagu kuuldus. Paras kogu see kamp heinapõllule saata, oleks neist vähemalt kasu. Kas nad tõesti sobivamat aega ei leidnud kui kibedam suvetööde aeg. Käisid siin ringi, uurisid tube, vahel pistis mõni oma pea siia ülesse ka, vahtis natuke ringi, ütles, “ясно” ja kadus alla. Muidugi on “selge”, et meie tuba oli parem kui “kindlustatud” paik laagris,

niisugust agitatsiooni kui meie punanurgas, annab otsida. Olin tõesti pahane, sest olime oodanud hommikusest peale külasse minekut, midagi teha polnud.

Need igasugused ülemused ja külalised oskavad ainult kõike ära rikkuda. Proovisin natukene heegeldada, kuid minu hea heegelnõel ei pidanud sellisele olukorrale vastu, võttis kätte ja murdus.

Ideoloogid lahkusid varsti, korrespondendid jäävad vist pikemaks ajaks. Neid on kolm: isa oma 8. klassi lõpetanud pojaga ja veel üks juudi vanamees. Kella 16.00 paiku saime lõpuks minema meiegi koos korrespondentidega. Näiteks talus kohtasime asjalikku ersa vanameest, oli olnud kaua aega kolhoosi esimees, siis metsnik.

Jõudsimme poe juurde. Sealt tegi Heno mõningad ostud. Näe, kus kulusid need minu õnnelikud valged kotikesed marjaks ära.

Et korrespondentidel meist valet muljet ei jääks, tuli seekord tuli pähe mõte mind kandamiga koju saata. See oli natukene raskevõitu kanda, jagasime raskuse kolme peale ja hakkasin kodu poole minema. Teised jäid korrespondentidega etnograafi nägu tegema.

Poolel teel näeme – tulevad juba meile järele, kuid nad on siis korrespondendid maha raputanud. Tuli välja, et lugu oli vastupidine, just neid oli “maha raputatud”. Niikaua kui me aru pidasime, olid nad Mokšiniga nii ära lipsanud, et ei saadudki enam kätte. Laagris puhkasime veidi. Õhtusöögilt tulles nägime vaskussi, kes proovis roomata küll siia-sinna, lõpuks pidas paremaks siiski meie eest meie maja olla roomata. Nüüd on siis õnn ka meie majas! (vanade eestlaste kombe kohaselt).

Osa Saranski tudengeid lasti nädalavahetuseks koju, et igaüks, kellel on, tooks midagi muuseumi jaoks kaasa, või siis lihtsalt maha joonistada või pildistada. Mõned läksid lihtsalt kiiremalt koju, kellel oli väga vaja ära käia. Esmaspäeva hommikuks tulevad tagasi.

Laager on kuidagi vaikseks jäänud. Õhtul jalutame viiekesi kogu oma pun-diga külla, et leida seda maja, kust pidime riidetünni saama. Kuigi oli juba pime ja hilja, leidsime perenaisegi väljas askeldamast. Ta lubas homseks tunni välja panna, et saaksime selle ära viia. Et ta oli just lehma lüpsnud, kostitas ta meidki lüpsisooja piimaga, millest me muidugi, vaatamata äkilisele õhtusöögile, ära öelda ei suutnud.

Tuba on meil ka lõpuks soojemaks muutunud.

11. juuli, laupäev

Täna tehti meile kiiräratus, et kui kähku teeme, saame Mokšaleisse kaasa. Teised (Heno, Jüri ja Mokšin korrespondentidega) olid juba valmis. Kaasa tuli ka Igor (ajalootudeng).

Jooksuga pesema, kähku riidesse, paar ampsu suhu ja olimegi valmis. No on ikka küll need mordvalased! Eile ootasime terve päeva nende taga, et külasse minna, nemad ei saa siis nüüd veerand tundigi kauem oodata, kuni me end valmis saame. Selgus, et Mokšaleis pole midagi meid huvitavat ning edasi sukel-dusime Pengeleisse, kus pidi ette valmistatama mordvapärast pulmaetendust. Pengelei klubist saimegi 2 asjaosalist naisterahvast nõusse, et nad riietuksid mordva rahvarõivastesse. Varsti läks selliseks poseerimiseks, et ei saanud enam aru, kes profifotograaf, kes mitte. Pärast jätsime Reeda ja Maara sinna särke joonistama, kuna endale me neid ei saanud.

Ise sõitsime edasi...

Külastasime seal koduloomuuseumi, kuhu olid kogutud vanad puitesemed, savinõud, rahvarõivad.

Mõnesid eksponaate pildistati sees, mõned tassiti koguni pildistamiseks välja. Mul sai film täis, kuid kahjuks vahetada ei saanud. Kahju küll, kui 2 rahva-riietes naist ja 1 mees, kes viisupunumist demonstreerisid, olid tõesti tore ja ainulaadne vaatepilt.

Mina jalutasin samal ajal naabruses asuva lasteaia hoovi. Laste mänguväl-jak oli omapäraselt lahendatud: huvitavad kaunistustega, nikerdustega puust majakesed, kiiged, öökullide, loomade kujukesed. Pärast sattusime juhuslikult kokku raadioreporteriga. Ta oli küll muul ülesandel sinna saadetud, kuid võttis rõõmuga intervjuu Mokšinilt ja Henolt. Naersime, et reporter täitis ühe hoobiga kaks plaani, nüüd võib tükk aega rahulikult käed taskus istuda.

Kui kõik olid oma toimetused toimetanud, pakuti meile kohalikus kohvikus lõunat. Kohvik oli garaažist ümber ehitatud. Algul tuli meie lasteaiapõlve (kel seda oli) meelde tuletada väikeste lastelauakeste ja toolikestega ruumis. Pärast paluti meid tagaruumi, kus olid tugitoolid, kuigi samasugused lauakesed. Saime korraliku mitmekäigulise lõuna, kõike ei jõudnud ära süüa.

Peale lõunat loksusime tagasi Pengeleisse seda võimatut teed mööda, millest meie põldudevahelised teedki paremad on, see aga veel rajoonidevaheline tee. Mul oli vahel selline tunne, et me küll kuskil ümber läheme. Õnneks läks kõik hästi. Pengeleis võtsime Reeda ja Maara kaasa, nad olid oma tööga enam-vähem valmis. Laagrisse tagasi jõudes vahetasin Jüri abiga filmi ära.

Heno, Jüri ja Mokšin koos respondentidega läksid edasi koolimajja ja me-silasse. Jäime Reeda ja Maaraga koju. Kasutasin aega botaste pesemiseks. Ka

pea sain pestud. Praegu on juba peaaegu inimese tunne, saaks sauna ka, oleks tunne täielik.

Ei siin saa ka külalistelt lahti. Nüüd ilmusid laagrisse mingid tatarlased. No on ikka rahvas! Loodame, et siit midagi kaduma ei lähe. Öhtuks taandusid tatarlased korduvate ära ajamise peale. Käisime Reeda ja Jüriga muulukaid korjamas. Mina muidugi ei julgenud end teel näidata, ei tahtnud tähelepanu asjatult tõmmata. Kahlasime nagu partisanid läbi võsu, kuni jõudsimegi kohale. Korjasime Maarale ka kotikesse marju.

Koju tulles arvasime, et küllap nüüd laagris mõeldakse, et oleme juba tatarlaste kätte langenud. Nii oligi. Juba muretsesid!

Heno oli Mokšinilt "märkuse" saanud, rühmas pole korda. Läksid siis Jüriga meie õnnelikust saabumisest ette kandma.

Meie rõõm tatarlaste taandumisest oli enneaegne. Leidus teisigi tüütuid külalisi. Saime vaevalt uinuda, kui trall ja tramburai läks lahti. Enne oli meie laagrist möödunud lõbus kamp autodel (arvatavasti pulmalised). See jõudis nüüd ersa-käraga laagrisse, hakati toauste kallal jõudu proovima ning käratseti võimatult. Olime silmapilk üleval ja kartsime, et nad ainult ust maha ei murraks. Igaks juhuks oli meil valmisolek nr.1: minul oli kittel peal ja Reedal pluus, et saaks kohe ära joosta kui vaja. Ootasin juba hommikut, saaks neist lahti. Kogu aeg üürgas magnetofon, kõige rohkem vihastas mind see, et kogu aeg lasti ühte ja sama laulu.

Umbes kella 2-3 vahel läks õnneks vaiksemaks ja sain uinuda.

12. juuli, pühapäev

Täna on peetripäev ning pidime kalmistule minema.

Hommikul oli terve näitemäng. Korrespondendid korraldasid rongkäigu esemetega, imiteerimaks külast tulekut. Jumala eest, võib-olla mõni naiivne jääbki uskuma, et me nii külast tuleme! Siis lavastati köögi juures nõupidamine, pildistati ka kunstnikke mordva esemeid joonistamas.

Pärast lõunat läksime kalmistule. Täna on surnuaiapäha ja sellepärast oli siin palju rahvast, isegi noori ja väikesi lapsi.

Inimesed istusid laudade taga, sõid-jõid ning mälestasid lahkunuid. Huvitav toiming, mida meil ei tehta, oli see, et ... panid risti põikpuudele toitu kadunukese jaoks. Mida kõike sinna ei pandud: alates marjadest ja aedviljadest pirukate ja kookideni välja.

Pildistasime hoolega nii riste, kaetud laudu kui ka inimesi kombeid, tavasid täitmas.

Algul kartsin, et meisse suhtutakse umbusuga ja viltu vaadatakse, kuid need kartused osutusid asjatuks. Inimesed kostitasid meid lahkesti, tundsid huvi meie enda ning meie tegemise vastu ja lasid end meelsasti pildistada. Ainult üks oli Henolt küsinud, kas me oleme “sealt”.

Kalmistult siirdusime külla, meil oli vaja joonistada tüüpilise mordva talu plaan. Siinsetele taludele on iseloomulik, et kelder asub hoovist eraldi, tänava ääres, tavaliselt on see ehitatud maakividest. Aknaraamid on kaunistatud ni-kerdustega, majaotste kaunistuse juures on tunda vene mõju.

Lõpuks valisime sobiva elamise välja. Jüri ja Heno jäid algul veel kalmistule, nüüd jõudsid nemadki siia, kiitsid meie valiku heaks ja suundusid laagrisse.

Maja plaani valmis saanud, võisime koju minna, kaasas kingituseks saadud punased sõstrad.

Koju jõudnud, saadeti meid kohe sauna. Igor on sellest külast pärit ja oli nüüd kodus sauna kütnud. Meie meesterahvad täna ei tulnud, pidid homme minema.

Seal võttis Igori ema meid lahkesti vastu. Ootasime algul toas juttu ajades, kuni mehed enne ära käisid.

Saun oli tõesti mõnus. Pärast sauna kostitati meid tee, piima ja pirukatega. Väga tore perekond minu arust. Igor on meie heaks ka palju teinud. Meil vedas: saime Igori sõbra autoga sauna ja tagasi. Täitsa inimese tunne on kohe peale sauna. Sattusime veidike piinlikku olukorda, nimelt soovivad kõik peale sauna ‘hüva leili’. Vahime nõutult lolli näoga üksteisele otsa, nii piinlik kui see ka pole, ei oska selle peale midagi kosta, küsida ka kuidagi imelik. Homme tuleb vaikselt järgi uurida.

Mokšin korrespondentidega, Heno ja Jüri on vist kuskil küla peal “pummel-damas”, pole neid veel näha.

Täna oli veel üks vapustav uudis. Hommikusöögil ütles Reet, et ta on 37-aas-tane!!! Mina oleksin talle äärmisel juhul 30 andnud, mitte rohkem. Suhtleme nagu eakaaslased. Mul jäi tõesti imestusest suu lahti.

13. juuli, esmaspäev

Täna pidime sõitma Starõje Naimanõisse, kuhu Niina oli juba reedel ette saadeti.

Hommikusöögist saadik muudkui ootame ja ootame. Kella 10-ks pidi meile auto järele tulema. Praegu on kell juba pool 1, aga masinast pole ei kippu ega kõppu. Organiseerimine jätab tõesti soovida. Mitu korda on juba ka keskusse helistatud, ei midagi. Ei tulnudki meil täna sõitu. Tuleb välja, et keegi Tšav-kin, täitevkomitee aseesimees, kes asja pidi korraldama, oli esimehe äraolekut

kasutades Saranskisse sõitnud hammast välja tõmbama, tema asigi polnud, mis meist saab.

Niina aga pidi seal asjatult ootama. Piinlik lugu. Meil läks ka terve päev untsu.

Õhtul käisime veel klubi lähedal ühte vana maja joonistamas. Küla kultuurimaja vanas suures palkmajas, varem oli seal olnud kirik. Olin üllatunud, kuuldes, et selles hoones asub kultuurimaja.

See maja, mida Reet joonistas, oli kunagi vist laut olnud. See asus Igori kodu juures. Andsime Igori emale tänutäheks koorepumati kommide karbi. Meile anti vastutasuks mordvakeelsed raamatud ja rahvuslike toitade kokaraamat. Täna läksid ülemused koos korrespondentidega samuti sinna sauna. Korrespondentidel olid muidugi kaamerad kaasas. Saun on küll nüüd selline koht, kus pilte teha!?

Kooli staadionil toimus täna jalgpallimatš kolhoosi ja mingi teise meile tundmatu võistkonna vahel. Kolhoosi meeskonnas mängisid ka mõned üliõpilased kaasa. Ei teagi, kuidas mäng lõppes.

Õhtul käisin Reedaga kirsse korjamas. Meie lähedal on mahajäetud kirsiaed. Kõik pole küll veel valmis, kuid mõned on päris maitavad.

14. juuli, teisipäev

Ikka on siin elus nii, et kohtud toredate inimestega, saad tuttavateks ja sõpradeks ning pead uuesti lahku minema, et võib-olla mitte kunagi jälle kohtuda.

Täna sõitsid mõned üliõpilased juba koju, enamus on küll veel siin.

Hommikul käisid Heno ja Jüri keskuses ja tõid küla generaalplaani 1978. aastast. Sellel on 2 tänavat puudu, selle loodan homme üldplaanilt ära teha. Tänapäevane hommikupoolik kulus plaani ümberjoonistamiseks kalkale. Reet ja Maara käisid klubis, kuid midagi kasulikku ei saanud. Peale lõunasööki läksid nad tagasi. Täna oli väga ilus ilm ja me otsustasime ujuma minna. Leppisime kokku, et kui valmis saan, lähen neile järele.

Jüri ja Heno läksid koolimajja vanu ajaloolisi fotosid ümber pildistama.

Oma töö valmis saanud, läksingi neile järele. Vahepeal käisin koolimajast läbi, vaatasin ka need fotod üle, uudistasin siinse koolimaja olukorda. Polegi kõige hullem külakooli kohta. Siin on keskkool, selle juurde on ehitatud eraldi ruumid 6-aastaste jaoks. Koolil on stendid fotodega varasematest lendudest, mis pakuvad kindlasti ajaloolastele huvi.

Klubisse jõudes tõdesin, et kõik ukSED on lukus, tüdrukuid ei kuskil.

Jalutasin tänavat mööda järveni, seal kedagi silmamata tagasi.

Uudistasin niisama külas ringi. Külasse ehitatakse uut kaubakeskust. Praegu on siin 4 kauplust: toiduainetekauplus, jookide-toidukauplus, tööstuskaupade ning raamatukauplus. Pildistasin igavest tuld ja selle juures asuvat monumenti. Ausammas on pühendatud mõlemas maailmasõjas langenud kangelastele. Aluse olevat teinud küla metsamehed. Käisin veel üht huvitavat punutud seinaga maja pildistamas (Reet joonistas selle ära). Sealt tulles avastasin kultuurimajal mitu tagaust, üks neist oli minu rõõmuks avatud. Sees valitses vaikus ja tühjus.

Laagrisse jõudes leidsin Reedaga ja Maara juba eest. Nemaadki olid järve ääres käinud, kuid vesi oli kahtlaselt sogane olnud. Nii jäigi ujumas käimata.

Õhtul tegin Reedaga veel ühe reisi külasse. Ühelt naiselt saime kasulikke nõuandeid, kust võiks üht-teist leida. Saimegi õhtul 2 savipotti, sae, sõela ja puskarikeedunõu. Sõela võtsime kaasa, ülejäänud oli rasked, need tuuakse homme ära. Homme tuleb vara tõusta, tuleb üks askeldusterohke päev.

15. juuli, kolmapäev

Hommikul tõusime Reedaga kella 6 ajal. Mina läksin varahommikul külanõukogusse plaani joonistama, Reet pidi poistega minema savipottide järele.

Hommikul jälle sadas. Õnneks võtsin vihmavarju kaasa, sellele vaatamata olin külasse jõudes märg ja porine.

Pesin esimeses suuremas lombis jalgadelt suurema pori maha ning nägin nüüd küllalt esinduslik välja külanõukogusse minemiseks.

Kaart oli mul peaaegu valmis, kui kuulsin Reedaga häält koridoris. Ta pidi mulle järgi tulema, et koos kultuurimajja minna. Läksimega. Seal polnud aga kedagi. Direktor oli lubanud ühe kleidi valmis panna. Ega midagi, võtsime ette teekonna direktori koju. Õnneks oli vihm lakanud, ainult tänavad olid veel porised ja vesised. Direktori (Šaša) leidsime kodust magamast. Ta polnud kleite saanudki. Käisime koos Šašaga mitmes majapidamises. Riideid kahjuks ei saanud, kuid saime lusikahoidja ja leivakühvlikese ning kasetohust korvikese. Koduteel leidsime tühjast majast puust kausi toidu jaoks, õieti leidis selle Reet, kes ennastsalgavalt vanades majades kondas. Saime veel üht-teist pudi-padi. Olime sellest poris paterdamisest hirmus tüdinud ning suundusime tagasi laagrisse. Oli viimane aeg, sest kastid olid just täis laaditud. Pärast selgus, et nende kastidega oli igavene jama olnud, Heno ja Jüri olid nende pärast jooksmas ja närve kulutama pidanud. Jälle Tšavkini tembud! Peale lõunat läksid kastid teeles Tšanzanka poole (enne pandi nad veel saepuru täis, et asjad ei liiguks), kus need rongile laaditi. Koguraskuseks sai silma järgi 1 tonn. Jälle oleme tänu võlgu üliõpilastele, kes meid nii palju on aidanud. Mis me küll ilma nende

poisteta oleksime teinud. Täna lõuna ajal sõitis Jüri minema. Homme sõidame meiegi, ainult et mitte koju, vaid uuele töötandriale.

Õhtul käisin Reedaga kirsse korjamas, hea homme teele kaasa võtta. Läksime vist liiga ahneks, sest kohe järgnes karistus. Must äikesepilv, mis enne kaugelt ähvardas, avas nüüd oma vihmaväravad ja saime kaela kõik, mis hommikul saamata jäi.

Jube on küll sinne äike, kui kõnnid keset lagedat põldu, olles ainuke kõrgem objekt (pealegi liikuv) sadade meetrite peale, justkui piksevarras, kõikjal ümberringi aga sähvivad välgud, nii et ilm on valge. Ainus mõte oli, et jõuaks rutem metsani.

Väga ilmekalt võis jälgida, kui võimsalt hakkasid kohe toimima vee-erosiooniprotsessid, uhtudes otse keset kruusateed piki uurdeid, rääkimata põldude uhtumisest.

Laagris kuivatasime end ja riideid ning kuulasime Mordva tüdrukute laulu. Isegi kahju on ära sõita, olen juba harjunud sinse eluga ja seltskonnaga.

Pakkisin seljakoti põhiliselt juba ära.

16. juuli, neljapäev

Täna on viimane, ärasõidu päev. Hommikul pakkisime viimased asjad, peale sööki pesime kiiruga põrandad ja startisime. Ka üliõpilased tulid koos meiega ära.

Tüdrukud peavad minema kooli juurde mingitesse tööbrigaadidesse (kes ehitusmalevasse ei lähe). See on midagi meie suvemaleva laadset. Poisid jäid enamasti praegu sinna, et kolhoosist palk kätte saada. Pärast lähevad kõik kuhugi naaberkülla ehitusmalevasse. Nende vormil ilutseb kõigil ehitusmaleva rühma nimi ja vanakreeka riietes pea kujutis kiivriga koos vastavate viidetega ülikoolile, teaduskonnale. Poisid olid väga toredad, aitasid meil kotte kanda. Teel tegime seltskonnast grupipildi, samuti keskuse juures. Sain endale mälestuseks Mordva ülikooli ajalehe ja nende ehitusmaleva märgi.

Bussi ootasime üle tunni, siis sai hing täis ja hääletasime, saime Reedaga ühe Kamazi peale. Leppisime kokku, et kohtume Mokšini juures. Linna ääres pandi meid maha. Sõitsime trolliga raudteejaama, kuhu tahtsime oma asjad jätta. Õnnetuseks avastasime, et seal polegi käsipakkide hoiuruum, on ainult auto-maatkabiinid. Mina olin veendunud, et minu seljakott sinna ei mahu ja läksime kogu kupatusega Mokšini juurde. Teised olid juba ees. Nad olid saanud "Mosk-vitši" peale ja meist mööda kihutanud. Kus oli ikka tee see Saranski-Uljanovski magistraal! Meie Tartu-Tallinna maantee on palju paremas seisukorras. Seal

olid tee alla pandud betoonpaneelid eri kõrgusele vajunud ning nüüd raputas meil paneelide vahekohtades hirmsasti.

Jätsime oma kompsud Mokšini korterisse ja läksime linnaga tutvuma.

Kui hea, et saime kesklinnas ringi vaadata. Äärelinna tööstusrajooni põhjal, kust algul läbi sõitsime, oleks linnast hoopis trööstitu ja armetu mulje jäänud. Kesklinn oli väga kena ja puhas, palju oli parke, huvitava arhitektuuriga hooned, linna läbis jõgi, mille kaldad olid väga kaunilt kujundatud.

Õhtul tegime Mokšini juures puravikupraadi.

Õhtul ~ poole 10 ajal läksime rongile. Õnneks olime platskaardivagunis ühes vahes, mis oma asukohalt küll kõige õnnestunum polnud, kuid pole midagi, küll harjub kõigega. See oli Kaasani rong, pidime hommikul ~ kella 7 ajal maha minema, et sealt sõita linnalähedase rongiga Joškar Olasse.

* * * * *

Ülejäänud kuus päevikut on sama huvitavad, kajastavad ajaloo erijooni ning eestlaste ja mordvalaste (ersade ja mokšade) koostöö käiku.

Foto 8. Ekspeditsioon Mordva ANSVsse (Kovõlkino rajoon 30.06.–21.07.1985). Vasakul ERMi vanemteadur Heno Sarv, paremal Mordva RÜ üldajaloo kateedri juhataja dotsent Nikolai Mokšin. Foto Tiia Peedumäe ekspeditsioonipäevikust (TAp 838).

Natalia Ermakov

Fotod 9 ja 10. Ekspeditsioon Mordva ANSVsse (Kovõlkino rajoon 30.06.–21.07.1985). Vasakult teine ERMi vanemteadur Heno Sarv, paremal toetab “saagikotti” Mordva RÜ üldajaloo kateedri juhataja dotsent Nikolai Mokšin. Fotod Tiia Peedumäe ekspeditsioonipäevikust (TAp 838).

Eesti Rahva Muuseumi soome-ugri välitööd mordva aladel

Aastatel 1965 ja 1985–1989 toimusid ERMi (toonase nimega Etnograafiamuuseumi) ekspeditsioonid Mordva aladele koostöös Mordva Riikliku Ülikooli ajaloo osakonnaga (kohapealne koordinaator kateedri juhendaja dr Nikolai Mokšin).

ERMi kogude lühendid: A – ERMi arhiiv; B – esemekogu; Fk – fotokogu; EA – etnograafiline arhiiv; EJ – etnograafiliste jooniste kogu; TAp – topograafiline arhiiv, päevikud

1965, 28. juuni – 23. juuli

Mordva ANSV Kovõlkino ja Zubova Poljana rajoon (mokša-mordvalased) 28.06.–23.07., vanemlaborant Eevi Astel (tollal Saarde).
(ERM B 56:1–40, Fk 1437:1–405, EA 118:1)

1972, 10.–14. september

Mordva ANSV Ruzajevka rajoon, Suzgäрге küla (mokša-mordvalased) 12.–14.08., teaduslik töötaja Ülo Maaring.
(ERM B 73:1–17, Fk 1673:1–55, EA 130:7)

1983, 21. juuli – 13. august

Tatari ANSV Tšeremšani rajoon, Baškiiri ANSV Fjodorovka ja Aurgazinski rajoon ning Kuibõsävi oblasti Kljavlino rajoon (ersa-mordvalased ja mokša-mordvalased) 21.07.–13.08., vanemteadur Heno Sarv ja Eesti Põllumajanduse Akadeemia õppejõud Viktor Danilov.
(ERM B 140:1–93, Fk 2028:1–113, EJ 409:1–3, EA 224:4, päevik TAp 782)

1984, 30. juuni – 19. juuli

Mordva ANSV Zubova Poljana rajoon, Mordovski Pimburi küla (mokša-mordvalased) 30.06.–20.07., vanemteadur Heno Sarv ja fotograaf Jüri Karm.
(ERM B 149:1–98, Fk 2086:1–299, EA 224:5, päevik TAp 798/1–2, 28 lk)

1985, 30. juuni – 21. juuli

Mordva ANSV Kovõlkino rajoon (mokša-mordvalased) 30.06.–21.07., vanemteadurid Heno Sarv ja Siim Holvandus, fotograaf Jüri Karm ja mittekoosseisuline kunstnik Anneli Säre, Mordva RÜ üldajaloo kateedri juhataja, dots Nikolai Fjodorovitš Mokšin koos üliõpilaste-praktikantidega.
(ERM B 151:1–77, Fk 2131:1–218, EJ 428:1–30, EA 224:6, päevik: TAp 807, 28 lk. Autor Heno Sarv)

1986, 3.–18. juuli

Mordva ANSV Itšalkovo ja Zubovo Poljana rajoon (mordvalased) 3.–18.07. Osalejad: EM teadusdirektor Heno Sarv, EM fotograaf Jüri Karm, EM kunstnik Lembit Lepp, mittekoosseisuline kunstnik Mehis Marks, Mordva RÜ üldajaloo kateedri juhataja dots Nikolai Mokšin koos üliõpilaste-praktikantidega.
(ERM B 163:1–132, Fk 2177:1–162, EJ 437:1–12, päevik TAp 824, 35 lk. Autor Heno Sarv)

1987, 5.–16. juuli

Mordva ANSV Tšamzinka rajoon (mordvalased) ja Mari ANSV Morki rajoon. Osalejad: EM teadusdirektor Heno Sarv, EM fotograaf Jüri Karm (Mordvas) ja Aldo Luud (Marimaal), kunstnikud Reet Ohna ja Maara Vint, TRÜ geog. III k. üliõpilane Tiia Peedumäe, Mordva RÜ revolutsioonilise kodumaise ajaloo kateedri juhataja, ajaloodoktor, dots Nikolai Mokšin, Mari ANSV Vabariikliku koduloomuuseumi teadusdirektor Maria Matuhova ja teadur Diana Smirnova.
(ERM B 170:1–77, Fk 2222:1–143, EJ 445:1Ž8, 446:1–23, EA 224:7, päevikud: TAp 837, 72 lk. Autor Heno Sarv; TAp 838, 65 lk. Autor Tiia Peedumäe.)

1988, 2.–14. juuli

Mordva ANSV Kotškurovo rajoon ja Saranski linn (mordvalased). (ERM B 178:1–82, EA 218:2, Päevikud: TAp 849/1, lk 1–85. Osalejad: vanemteadur Marika Mikkor, TÜ üliõpilane Riin Alatalu.

(ERM TAp 849/2, lk 86–104, autor Marika Mikkor)

1989, 1.–19. juuli

Mordva ANSV Kotškurovo ja Dubjonki rajoon (ersa-mordvalased).

(ERM B 189:1–123, Fk 2309:1–68, Fk 2332:1–89, EA 218:4, päevik: TAp 862, 85 lk. Autorid ERMi vanemteadur Marika Mikkor, TÜ üliõpilane Riin Alatalu)

1990, 1.–18. juuli

Mordva ANSV Atjaševo rajoon (ersa-mordvalased) 2.–18.07. TÜ ajalootudengid Eve Otstavel, Merike Tamme ja Kaido Orula koostöös Mordva Riikliku Ülikooli ajalooteaduskonnaga.

(ERM Fk 2441:1–50, EA 236:3)

2002, 2.–18. juuli Eesti Kunstiakadeemia õppeekspeditsioon

Mordva Vabariigi Staroje Šaigovo, Tšamzinka ja Bolšoje Ignatovo raj (mordvalased, Eesti Kunstiakadeemia õppeekspeditsioon). Osalejad: EKA õppeekspeditsioon Kadri Viirese juhendamisel (Anu Pikk, Maret Sarapu, Anneli Porri, Karri Tiigisoon, Triinu Jürves, Lilian Gordon, Rait Parts, Alina Korsmik, Liisi Junolainen ja Tauno Asula Tallinna Ülikoolist).

(ERM B 230:1–15, EJ 577:1–104, EJ 583:1–4)

Ersa-mordva kogud

Eesti Kirjandusmuuseumis

1927. aastal asutatud Eesti Rahvaluule Arhiivil (ERA) on Eesti Rahva Muuseumiga sarnased ülesanded, ta on Eesti rahvaluule keskarhiiv. Arhiivi ülesanne on mitteinstitutsionaalse vaimse kultuuri nähtuste võimalikult mitmekülgne jäädvustamine, säilitamine ja kogutu kättesaadavaks tegemine.

20. sajandi esimesel poolel ersa ja mokša materjali arhiivi jõudnud ei ole. Nõukogude perioodil jätkus ja laienes soome-ugri rahvaluule kogumine. Eri-list tähelepanu on pööratud helisalvestuste kogumisele rahvastelt, kellel ei olnud oma arhiive ega rahvakultuuri uurimiskeskusi (nt liivlased, vadjalased, vepslased, Volga-tagused mordvalased jne). Kadi Sarv kirjutab, et Nõukogude Eesti teadlastel avanes võimalus uurida ka kaugemaid sugulasrahvaid, samuti said Venemaal elavad hõimurahvaste esindajad võimaluse luua vahetuid kontakte Eestiga, et kopeerida oma folkloorikogusid või üle anda oma ainetikku siinsetesse arhiividesse. Pärast Teist maailmasõda nimetati arhiivid ümber osakondadeks ja nende katuseks kinnitati loodud Eesti NSV Teaduste Akadeemia Fr. R. Kreutzwaldi nimeline Riiklik Kirjandusmuuseum. Rahvaluulearhiiv hakkas kandma rahvaluule osakonna nimetust ja asutati uus käsikirjaline kogu RKM (Riiklik Kirjandusmuuseum), soome-ugri kogud kannavad nimetust RKM, Soome-Ugri ja sisaldavad kõigi soome-ugri rahvaste käsikirjalist materjali (Sarv 1998). Koites RKM, Soome-Ugri 2 leidub 778 lehekülge ja see sisaldab Paul Ariste kogutud vadja, vepsa, komi, ungari, isuri, soome ja mari rahvaluulet aastatest 1941–1964. Köide RKM, Soome-Ugri 5 sisaldab 476 lehekülge Viktor Danilovi kogutud mordva käsikirjalist materjali aastatest 1965–1968. 1990. aastaks oli heliarhiivis suurim teiste rahvaste salvestiste kogu pärit Mordvast. Rikkalik mordva fond on kujunenud tänu kahele entusiastile: Mihhail Tšuvašovile (Kuibõševi oblast, Šentala küla) ja Viktor Danilovile (Mordva Afonkino küla, Tšeremšani rajoon, Tatari ANSV) (Rüütel, Vissel 1980: 292).

Mordva rahvaluule lindistustest moodustavad enamiku laulud (kokku 2238 rahvalaulu), samas teiste žanride osatähtsus on väiksem. Kuna rahvaluule arhiivis paikneb üks täiuslikumaid mordva rahvalaulu kollektsioone, korraldati 1970. aastate lõpus Tartus mordva üliõpilaste rahvaluule praktikumid, mille käigus litereeriti osaliselt ersa ja mokša rahvalaulud. Palju mari, udmurdi ja mordva laule on lindistanud Tartu Ülikooli üliõpilased ja aspirandid akadeemik Paul Ariste õhutusel. 1976. aastal organiseeris ENSV Heliloojate Liidu folkloorikomisjon muusikateadlaste konverentsi raames rahvamuusikakontserdi, kus esinesid erinevate soome-ugri rahvaste rahvalaulikud ja -muusikud (ersa koor

Tatari ANSV-st, mokša koor Mordva ANSV-st, handi lauljad Tjumeni oblastist, mari torupillimängija, isuri laulja). Pärast 1992. aastat on rahvaluule arhiivi fondidesse laekunud veel seitse tundi videosalvestusi udmurdi ja mordva (ersa ja mokša) lauludest (Sarv 1998). ERA kogudest võib leida ka üksikuid ersa tekste ning üksikuid ersa ja mokša laule, mis olid salvestatud erinevate soome-ugri hõimurahvaste kontsertide ajal.

Folkloristika osakond asutati 1947. aastal ning see tegeleb eesti ja teiste rahvaste kujundkõne, usundi, juttude ja multimeedia uurimisega, samuti elektrooniliste ajakirjade väljaandmise ja digitaalse arhiivi rajamisega.

Tänuväärne, et Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakond on akadeemik Mare Kõiva eestvedamisel teinud tihedat koostööd mordva folkloristidega ülemaailmselt, tänu sellele on tõlgitud teadusartikleid ja raamatuid.

Eesti Kirjandusmuuseumil on olemas ka soome-ugri rahvaste veebilehekül, kuhu on koondatud info ilmunud raamatutest, artiklitest ja muud mordva pärimusega seotud materjalid. Need on näiteks põhjalikud uurimusartiklid: Heno Sarvelt “Mordva küla paiknemine loodusmaastikus”, Kadi Sarve artikkel “Rõivastuse sõnavarast”, Ellen Niit kirjutas “Mordva toitudest”, Marika Mikkor “Sünni- ja matusekombestikust”, Mall Hiiemäe “Mordva rahvakalendrist”, Nikolai Mokšin ja Tatjana Devjatkina “Mordva mütoloogiast” jne (vt <https://www.folklore.ee/rl/folkte/sugri/mordva/>). Viimaste aastate jooksul on kodulehte uuendatud ja sinna on lisatud eesti-ersa sõnaraamat (vt <https://www.folklore.ee/rl/folkte/sugri/mordva/raamatud/>), Eestis ilmunud raamatud uute teadusuuringute kohta ning samuti Eesti-Mordva diasporaa materjali fotode ja elektroonilise mängu “*Erjamo*” (elu, <https://www.folklore.ee/rl/folkte/sugri/mordva/eryamo/>) näitel ning erinevad helifailid (sh Viktor Danilovi ja Mihhail Tšuvašovi poolt salvestatud materjalidest) litereerimiseks ersa ja mokša pärimuse huvilistele (<https://www.folklore.ee/rl/folkte/sugri/mordva/helipalad/>).

Viktor Danilovi kogu

Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivis on hoiul väärtuslik folkloorne ja etnograafiline materjal, mille kogus etnograaf-folklorist Viktor Danilov 1960–1986. aastatel Tatarstanis Ohonkinost³ ja lähedalasuvatest küladest, kus ersad kompaktselt elavad.

Foto 11. Viktor Danilov. Viktor Danilovi koduküla arhiivist, foto edastas Aljona Jurjeva 2024.

Viktor Danilov (1942–2002) – ersa etnoloog-entusiast ja muusikalise loomingu koguja sündis 1942. aastal Mordva Ohonkino (vene Afonkino) külas, Tšeremšani rajoonis, Tatarstanis. Pärast seitsme klassi lõpetamist jätkas ta õpinguid Šešmini keskkoolis. Pärast sõjaväeteenistust astus ta Mordva Riikliku Ülikooli ajaloo ja filoloogia teaduskonda. 1967. aastal kolis ta Eestisse, kus ta õppis Tartu Ülikoolis ja töötas Eesti Põllumajanduse Akadeemias (alates 2005 Eesti Maaülikool) õpetajana. Ta oli üks ansambli Hellero asutajatest, kes tõi endaga laulurepertuaari ersakeelsed laulud (Sarv 2014).

“Ersamordva Viktor Danilov oli see, kellela Hellero polnuks see, kes ta oli. Viktoriga koos laulsime ersa laule, mis meenutasid seto laule, Viktor oli see, kes õpetas tüdrukuid kandma ersa rahvariideid. Ja nii olen minagi kandnud ehtsast kanepist õmmeldud rõivaid, tundnud läbi nende rõivaste ersa naise hinge ja püüdnud seda mõista,” räägib Marju Kõivupuu, Hellero ansambli liige. (Kudo 5: 14).

3 Küla Tatarstanis, Tšeremšani rajoonis. Eri rahvad on sellele andnud erinevaid nimetusi, mida on käesolevas raamatus kasutatud vaheldumisi: Afonkino, Ohonkino, Mordovskoje Afonkino, Erzjan’ Ohonkina, ersa: Эрзянь Охонькина, vene: Мордовское Афонькино).

Foto 12. Eesti Põllumajanduse Akadeemia üliõpilasklubi rahvalauluansambel Hellero. Jüri Vendelini foto, 1974. RA, EFA.339.0.100590.

Eesti Rahvaluule Arhiivis on mitusada lehekülge Viktor Danilovi käsikirjalisi materjale ja helisalvestisi. 1965. aastal kirjutas ta ainekukku üles, aastatel 1966–1986 tegi helisalvestusi.

Danilovi helikogu moodustub 242 helisäilikust (väljaarvatud Setumaal ja Pihkva oblastis tehtud salvestised), mis sisaldab rahvaluulet ersa, mokša, vene, vepsa, isuri, tatari, tšuvaši, udmurdi ja vadja keeles.

Käesolevas raamatus käsitletud materjalid sisaldavad ersa rahvalaule vaheldumisi venekeelsete lauludega; helikogus on lisaks lauludele viiskümmend ersadele omast uskumust ning rahvaastronoomia ja rahvameditsiini teemalisi kirjeldusi.

Viktor Danilovi magnetlindid olid esialgselt arhiveeritud heliarhiivi põhikogusse, need kopeeriti tema salvestustelt. Pärast surma laekus arhiivi 75 originaallinti, mis sisaldavad umbes 600 pala. 2023. aastal arhiveeriti salvestised uuesti (EKM ERA, ML 94-169), seega materjal on olemas topelt. Praegusel hetkel on digitaliseeritud ainult esialgselt arhiveeritud koopiad. Võimalik, et originaalide digiteerimine tulevikus võimaldab tõsta salvestuste kvaliteeti.

Danilovi käsikirjalised materjalid said digiteeritud aastal 2024. Säilikute andmeid sisestas ja täpsustas ERA vanemdigiarhivaar Olga Ivaškevitš. Palade andmestiku täismahuline sisestus vajab laulude eelloo ja teiste laulukultuuri ilmingute täiendavat andmete läbitöötamist, samuti piirkonna andmete lisamist.

Viktori Danilovi poolt kogutud ersa materjalide viited:

Käsikirjad: EKM RKM, Soome-Ugri 5 (476 lk, 98 pala)

Fotod (348 tk): EKM ERA, Foto 9531–9539, 10089–10094, 10662–10712, 11265–11296, 11755–11815, 12760–12764, 13413–13502, 14102–14118, 14828–14847, 19016–19071, 20206–20219

Heliarhiiv: 216 magnetlinti (136:24:39), 1587 pala: EKM RKM, Mgn. II 1685–1711, 2454–2524, 2775–2785, 2868–2877, 3008–3022, 3222–3246, 3389–3407, 3624–3639, 3696–3697, 3784–3791, 3884–3890, 3921–3930, 4261–4267

Käesolevas raamatus tehakse kättesaadavaks ka laulikute ja intervjuueeritavate nimed. Tabelist leiab nende nime, sünniaja, tegevusala, elukoha ja rahvuse (vt tabel 1. lisadest).

Foto 13. Mordva folkloori esitajad: (paremalt) Maria Karabaeva, Viktor Danilov, Anna Semkitševa, Fedosija Barankova. Tatarstan, Tšeremšani rajoon, Mordovskoje Afonkino (Erza Ohonkina), 1960. EKM ERA, Foto 9532.

А стувтовикс лембе вастовома [Unustamatu soe kohtumine]

Foto 14. Вастовома Виктор Даниловонь велень ломантнень марто, Таллинн ош 2014 ие. Фото: Наталия Ермаков / Kohtumine Danilo vi kodukülast saabunud külalistega. Tallinn 2014. Foto: Natalia Ermakov.

А соды авань седеесь оймамо, ризксэсь-мелявксось иеде иес седеяк касы... Васоло, нек васоло, Тартунь калмазырьсэ цёразо. “Вана уш кемгавтово иеть ютасть, вейкеяк род-племян ломань арасель калмонзо лангсо, эсень вийтне а сатыть покш ки лангонть печтямс, иетнедеяк ламо, вейксэньгементне маласо...” истямо мелявкс марто пикадсь тенек сыре тонаватыцянок, Эрзянь Охонькинань школань прявтонок Анастасия Романовна. Зяро стакачить савсь кирдемс те мазый аванть, 1941–1945 иетнестэ “чанстенть” эрва ёндо варчнизэ... Покш уцякакс марявсь тензэ аволь тиринь ава боксто мирденень лисемась, ансяк а кувать ульнесь кенярксось, сеске свадьбадо мейле Иван мирдензэ ильтизе фронтов... ды сермады фронтов кенярксов серма, “... учомот карман а ськамон, чачтан цера, лемдясынек

Виктор (Победа)”. Пек а паро куля кандсть шабра велестэ – Иван чавовсь....а ёвтавикс пиштикст ютасть потмованзо, чополк мерсть превензэ ... сеске савсь и повитуханть мельга модемс... чачтась кода ульнесь и арсезь цёра - Виктор. Весе виензэ путынзе цёранзо кастамантень, вана ды Саран ошонь университетэськак прядовсь, Витянь жо мелезэ седе ламо неемс, седе ламо содамс...ды ялганзо марто тонавтнеманзо поладызе Тарту ошсо. Пек вечкевильть тензэ эрзянь ды лия финно-угрань келень моротне. Зярдо сыль велев, велесь гайгиль, весе морыцятнень перьканзо пурнылинзе. Училиник Витянь велес самонтъ. Ней жо а сы, а нолдасы гайтев вайгелензэ, а кенярдовтсы аванзо... Ды вана январень читнестэ пурнынек Лена ялгам марто Тартув.

Сех покш мелявксось ульнесь, кие тенек ёвтни Виктор Ивановичень Эстониясо эрямодонзо, муевить ли ломанть конат содылизь сонзэ. Паряк, пазось маримизь, паряк, неень шкань интернетэсь лездась ды теевинек минь содавиксэкс Эстононь-мокиэрзянь вейсэндявксонь прявтонть Наталь Константиновань-Ермаковань марто. Минек тердимизь инжекс эсест кужонть, тесэ вастымизь эрзянь ансамблянть морыцятне гайтев, малавикс ды лембе эрзянь моросо, а зярдо Наталь содавтымизь Николай Степанович Баюшкин марто дивсимазонок пеяк арасель, те панжадо ды чевте седей ломанесь вадрясто содылизе ды тонавтнесь Виктор Даниловонь марто, кучсь Анастасия Романовнанень поздоровт ды видеозапись, косо толкувизе кодамо вадря ломань ульнесь Витя, кона вечксь эрзянь келентъ, культуранть, пурнась ламо финнэнь-угрань келень морот, оришамот ды свал морсильэрва косо “Хеллеро” ансамблянть марто.

Вейсэндявксось казсь тенек зярыя казнеть ды чевте, лембе ледстнемат. Кодамо вадря, што ули Таллинсэ истямо вейсэндявкс, косо эрьвейкесь седейга вечксы эсензэ келензэ, раськензэ ды мазый мокиэрзянь моротнесэ те вечкеманть кандыть лия ломантнененьгак. Омбоце чистэнтъ Николай Степанович марто ульнинек инжекс Фенно-Угрия учреждениясонть, косо вастымизь Яак Прозес. Сон истяжо ёвтась лембе валт Виктор Даниловдо ды кучсь поздоровт аванстэнь.

Анастасия Романовна вельть учось эйсэнек, эрьва валось, эрьва сермадовксось, эрьва снимокось марявсь тензе питнейкс... зярдо кунсолось Николай Степановичень валтнэнь, алице турвась лапнозевсь ды састыне пишадсь: “паряк, эрявикс таркасо ютавтык эрямот,

цёрам, бути истят вадря валт марян эйстэдетъ. Пазонь чансть весенень”.

Поки сюкпря Николай Степановичнень, Наталь Ермакованень, вейсэндявксонь тейтерьава морыцятнненень седейс токиця, а стувтовикс лембе вастовоманть кисэ. Свал улемс вейсэ, кепедедемс-касомс, эрва ломанесь, эсензэ таркасо улезэ машиловицякс.

Алёна Юрина, Лена Макарова

Эрзянь Охонькинаны тейтерьаватне

Татарстан

(“Кудо” № 5, 34–35).

Tõlge

Unustamatu soe kohtumine

Ema süda ei tea rahu, mureteb ja mured kasvavad iga aastaga... Kaugel, väga kaugel Tartu kalmistul on tema poeg. “Juba on möödunud kaksteist aastat, kui tema hauda ei ole külastanud keegi tema sugulastest ja rahvuskaaslastest. Oma jõud ei ole enam piisav, et teed läbida, ja aastaid on palju, peaaegu üheksakümmend...” Sellise kurva tundega pöördus meie poole meie vana õpetaja, Erzja Ohonkino kooli juhataja Anastassia Romanovna. Kui palju raskusi tuli tal läbida, sellel imelisel naisel. Aastatel 1941–1945 elas ta läbi kogu leina ja õnnetuse... Suureks õnneks tundus talle abielluda ja lahkuda kasuema juurest, aga see õnn oli lühiajaline. Kohe pärast pulmi saatis ta oma abikaasa Ivani rindele... ja kirjutas talle rõõmsa kirja: “...ootan sind mitte üksi, sünnitan sulle poja, nimetame ta Viktoriks ‘Võit’.” Halb uudis tuli naaberkülalt – Ivan hukkus.

Kohutav valu lõi südamesse, silmad tuhmusid... Ja kohe tuli minna abi otsima sünnitamisel... Ta sünnitas, nagu ütles, poja Viktori. Kogu oma jõu pani ta poja kasvatamisse. Ja nii lõpetas Viktor Saranskis ülikooli, kuid Vitja soovis rohkem teada ja näha... ja koos sõbraga jätkas ta õpinguid Tartus. Talle meeldisid väga ersa ja soome-ugri rahvalaulud. Kui ta külla tuli, rõkkas küla elust, kõik laulikud kogunesid tema ümber. Kõik ootasid Vitja küllatulekut. Aga nüüd ta ei tule, ei laula oma kauni häälega ega rõõmusta ema...

Jaanuaris naasime sõbranna Lenaga Tartusse. Suurim mure oli küsimus, kes räägib meile Viktorist ja tema elust Eestis, kas leidub inimesi,

kes teda tundsid. Võib-olla kuulis meid Jumal või aitas kaasa tänapäeva internet, igatahes saime tuttavaks Natalia Konstantinova-Ermakoviga, Eesti-Mordva Seltsi juhiga. Meid kutsuti oma organisatsiooni, kus kohetusid meiega seltsi liikmed ja tervitasid meid kõlavate, kalliste ja helgete lauludega. Kui Natalia tutvustas meid Nikolai Bajuškiniga, kes tundis Viktorit hästi, ei mahtunud meie rõõm sõnadesse.

Ta edastas Anastassia Romanovnale videotervituse, kus rääkis, et Viktor oli hea inimene, kes armastas ersa kultuuri ja keelt ning iga võimaluse korral laulis ansamblis Hellero. Kohtumine seltsiga jättis sooje mälestusi. Kui hea, et Tallinnas on olemas selline selts, kus iga liige hoolikalt hoiab oma keelt, traditsioone ja kannab maailmas edasi ilusaid ersa-mokša laule. Järgmisel päeval külastasime koos Nikolai Stepanovitšiga Fenno-Ugria Asutust ja kohtusime Jaak Prozesega, kes samuti ütles sooje sõnu Viktori aadressil ja saatis tervitused tema emale.

Anastassia Romanovna ootas meid väga. Iga sõna, iga salvestus ja iga foto olid talle hindamatud... Kui ta kuulas Nikolai Stepanovitši sõnu, värises natuke alumine huul ja ta ütles vaikselt: "Arvatavasti oled sa olnud oma elus õigel kohal, poeg, kui kuulen sinust nii sooje sõnu. Jumala õnnistust kõigile."

Suur tänu Nikolai Stepanovitšile, Natalia Konstantinovale ja seltsi laulvatele naistele sooja ja külalislahke unustamatu kohtumise eest. Oleme alati koos, kasvame ja õitseme, ja iga inimene olgu oma kohal ja vajalik.

Aljona Jurina, Lena Makarova

Ersa Ohonkina naised

Tatarstan

(Kudo 5, lk 34–35).

Lisaks Danilovi kirjadele ja päevikutele on tehtud ka mõned translitereeringud, mis on avardanud ligipääsuvõimalusi eesti keelde tõlgitud tekstidele, mis võimaldavad erinevaid analüüse. Järgmine litereeritud tekst viib meid Tatarstani Ohonkina külla.

Helipala | RKM, Mgn. II 3784 (2) | ERA-14105-60277-96852

Эх, хоть а чачинь мон касынь – lüüriline laul, Baškiiri ANSV, Fjodorovka küla. Esitasid Jevdokija Barošnikova, Zinaida Barošnikova (snd 1924), Anna Kuprijanova (snd 1922). Salvestanud Viktor Danilov aastal 1983.

Эх, хоть а чачинь

Эх, хоть а чачинь мон касынь
Хоть а чачинь мон касынь
Вирьсэ ашо килеекс
Эх, килеенть алы пангине.
Килеенть ало пангине, сонзэ пек мазый лангине
Эх, сонзэ пек мазый лангине
Сонзэ пек мазый лангине
Киява юты од цёра.
Эх, киява юты од цёра
Киява юты од цёра, се неIZE-сезизе
Эх, се неIZE-сезизе
Се неIZE-сезизе, карзинказынзэ пумызе.
Эх, карзинказынзэ пумызе
Карзинказынзэ пумызе, кудов-кардазов кандызе
Кудов-кардазов кандызе
Кудов-кардазов кандызе, свежа ведьсэ сон илизе.
Свежа ведьсэ сон илизе
Свежа ведьсэ сон илизе, пекишень парькас пумызе
Пекикнь парькас пумызе
Пкшень парькас пумызе, ашо салсо салтызе.
Ашо салсо салтызе
Ашо салсо салтызе, стака кевсэ матрызе
Стака кевсэ матрызе
Модань подвалс пумызе
Модань подвалс пумызе
Комчинь ютазь варчизе
Комчинь ютазь варчизе
Комчинь ютазь варчизе
Вечкей гостыненъ таргизе.

Eh, kui ei sündinud

Eh, kui ei sündinud ma kasvanud
 Kui ei sündinud ma kasvanud
 Metsas valgeks kaseks
 Eh, kase all on seeneke.
 Kase all on seeneke, väga ilusa kübaraga
 Eh, see on väga ilusa kübaraga
 See on väga ilusa kübaraga
 Teel kõnnib noormees
 Eh, teel kõnnib noormees
 Teel kõnnib noormees, nägitaseentjakorjas
 Eh, ta nägi ja korjas
 Tema nägi ja korjas, pani korvi
 Eh, pani korvi
 Pani korvikesse, koju-hoovi ta tõi
 Koju-hoovi ta tõi
 Koduhoovi tõi, värske veega pesi
 Värske veega pesi
 Värske veega pesi, pärnatünni pani
 Pärnatünni pani
 Pärnatünni pani, valge soolaga soolas
 Valge soolaga soolas
 Valge soolaga soolas, raske kiviga surus
 Raske kiviga surus
 Raske kiviga surus
 Muldkeldrisse pani
 Muldkeldrisse pani
 Kahekümne päeva pärast proovis
 Kahekümne päeva pärast proovis
 Kahekümne päeva pärast proovis
 Kalleid külalisi kostitas.

Foto 15. Tatari ANSV. Naine puhastab hoovis seeni. Viktor Danilovi foto, 1986. ERA, Foto 19048 | ERA-22167-50956-67923

Helipala | RKM, Mgn. II 3789 (6) | ERA-14110-40651-88138

Lastelaul “Valge jäneseke” (“*Нумолкай ашине...*”). (Venemaa, Baškiiri ANSV, Fjodorovka raj, Kuzminovka küla (ersa keeles: Mokšo küla). Laulikud: Aleksandra Nikitina (1924); Anna Trofimova (1918); Pelageja Asabina (1910). Salvestanud Viktor Danilov 1983. aastal.

Нумолкай ашине

*Нумолкай ашине, нумолкай мазыйне
Мейсь нумолкай ашийнят?
Мейсь нумолкай мазыйнят?
Тетям-авам ашотольть
Покитян-бабан ашотольть
Нумолкай ашине, нумолкай мазыйне.*

Valge jäneseke

Valge jäneseke, ilus jäneseke
Miks, jäneseke, oled valge?
Miks, jäneseke, oled ilus?
Isa-ema olid valged
Esivanemad olid valged
Valge jäneseke, ilus jäneseke.

260

Михаил Тувашовичъ.
(хувашовъзъ майшени)

Ох! лемнен дуринен,
Ох! лемнен вачокнен!
Мезень майнен мон кирджен?
Кедамо седвоз мон аштен!
Кеда мон маринь,
Кушмагодот лемнен.
Кеда мон кушинь
Ёшмагодот дуринен.
Монь се шкастонть лемнен
Кель кундатто самини.
Монь се порастонть дуринен
Вал емамо мушинь.
Кундаттоесь курсо монь келен,
Кель пряссто ёмасть монь валон.
Мон ветъ ломанесь келев-валов,
Мон ветъ ломанесь валов-мукшев
Чмок арсаян, мон эь вайчелен нандан,
Чмок терявтнань кетъ вачкштненъ ёвтнен
Эрзень бояр лемнен!
Эрзень князю аштен!
Хотъ монь шибрачить беряжань,
Ёшмариньотъ, а монь каманеаль.

2.

261 3

Эзить ванокино,
 Беряжа широбрачить лангс.
 Эзить ванокино,
 Ёжомаримот, а тонс лангс.
 Эзить пелекино,
 Вай, тонс телень кельмеде.
 Эзить тандаче,
 Вай тонс кизень тисиде.
 Кувана ки ланга якимить.
 Васомонь велева пакимить.
 Весе эрзя велеткенень,
 А тонс ютор пеле, нес.
 Мокино велеткенень пакн,
 А тонс кельмеде, келес.
 Ох, лемнень дуринень!
 Ох, лемнень ватокнень!
 Те шкамс арасень корязот
 Эрзянь моронь вескиня!
 Снемс эзь ульне корязот
 Эрзянь ксень пурномня!
 Эрзя велева якамста,
 Мокино велева пакамста.
 Эрзянь бяр лемнень,
 Эрзянь инязор аминень.

М.

263 4

Мастороны келес,
 Аней маресть койденек!
 Мастороны педес - педес,
 Аней содавиксты моронок!
 Вана тень хиса
 Мекель андонь пасибя!
 Масторс токиця
 Тенекет покш сток при.
 Эрзетне парот а стувсозь,
 Мельстятет зярдаяк а еват!
 Вай, тока тистят уезз
 - тенекет паро уемя!
 Вай тока тистят кариназо
 - тенекет вадрия эрмяно.

Тартусо, июль 1973 естт.

Виктор Данилов.

Михаил Чувашовнэнь
(кувалманзо лайшема)

Ох! Лелинем диринем,
Ох, Лелинем ванымнем!
Мезень мельне мон кирдян?
Кодамо седьсэ мон аштян!
Кода мон маринь куломадот, лелинем,
Кода мон кулинь ёмамодот диринем.
Монь се шкастонть лелинем
Кель кундатмо саимим.
Монь се порастонть диринем
Вал ёмамо муимим.
Кундатотсь кургсо монь келем,
Кель прясто ёмасть монь валон,
Мон веть ломанесь келев-валов.
Мон веть ломанесь валов-мукшев
Умок арсян мон эсь вайгелем нолдамо
Умок терявтвн не валнэтьнень ёвтамо.
Эрзянь бояр лелинем!
Эрзянь инязор лелинем!
Хоть тонь шумбрачить берянель,
Ёжомарямот а тонь камажаль.
Эзить ванокино,
Беряжа шумбрачить лангс.
Эзить ванокино,
Ёжомарямот, а тон лангс.
Эзить пелекинэ,
Вай, тон телень кельмеде.
Эзить тандале,
Вай тон кизэнь писиде.
Кувака ки ланга якилить.
Васолонь велева пакилить.
Весе эрзя велетнень,
А тон юты педес.
Мокишо велетнень паки.
А тон келеде келес.
Ох, лелинем диринем!

Mihhail Tšuvašovile
(itk tema surma puhul)

Oh! Vennake, kallis,
Oh, Vennake, kasvatajake!
Mis tuju minul on?
Mis laevas ma istun!
Kuimakuulsinsusurmast, vennake,
Kuimakuulsinsukaotusest, kallike.
Mina sel ajal, onuke
Keel jäi hirmust kangeks.
Mina sel põhjusel, kallike
Sõnad kaotasin.
Mu keel jäi hirmust kangeks,
Keelelt kadusid sõnad,
Mina olen ju jutukas inimene.
Mina olen ju jutukas-leiukasinimene
Kaua mõtlenoma häält valjuksteha
Kaua kavatsen neid sõnu öelda.
Ersa isand vennake!
Ersa keiser vennake!
Kui su tervis oli halb,
Su meel oli kindel.
Sa ei hoolinud,
Halvast tervisest.
Sa ei hoolinud,
Oma enesetundest.
Sa ei kartnud,
Vai, talve külma.
Sa ei kartnud,
Vai, suve kuumust.
Pika tee peal kõndisid.
Kaugetes külades käisid.
Kõiki ersa külasid,
Sina äärest ääreni külastasid.
Mokša külad sa läbi käisid.
Sina olid kõikjal.
Oh, vennake, kallis!

Ох, лелинем ванынем!
 Те шкамс арасель корязот
 Эрзянь моронь вечкиця!
 Семс эзь ульне корязот
 Эрзянь коень пурныця!
 Эрзя велева якамсто,
 Мокишо велева пакамсто.
 Эрзянь бояр лелинем,
 Эрзянь инязор алинем.
 Тон весе вешни,
 Тюштя атянь моронзо.
 Тон ней лангс ливти
 Кезэрень пингень коензэ.
 Ух, лелинем диринем!
 Ух, лелинем дугинем!
 Леляй! Ульнить
 Эрзянь ломанень вечкиця!
 Лелякай! Ульнить
 Мокишонь народонь кельгиця.
 Тон ней сядосо
 Лелинем юты сынст велест!
 Тон ней кавтосо
 Якакинокины сынст кудост!
 Велева вешнить
 Моронь морыцят, содыцят.
 Кудова кевкстнить
 Кезэрень коень ёвтницят.
 Морост сёрмали вейкень пес.
 Коест пурнакины педе-пес.
 Эрзянь бояр лелинем!
 Эрзянь инязор алинем!
 Маторонь келес,
 А ней марясть койденек!
 Маторонь педе-пес,
 А ней содавикст моронок!
 Вана тень кисэ
 Менель алдонь пасиба!
 Маторс токиця

Oh, vennake, kasvatajake!
 Siinamaani ei olnud sinusuguseid inimesi
 Ersä laulude armastaja!
 Ei olnud sinusugust siiani,
 Ersä keele uurija-koguja!
 Ersä külasid külastades,
 Mokša külades kõndides.
 Ersä isand vennake,
 Ersä keiser sõbrake.
 Sina otsisid kõik,
 Tjuštja isanda laule.
 Sina tõid need maailma
 Esivanemate tavad.
 Uh, vennake, kallis!
 Uh, vennake, sõbrake!
 Vennake! Sa olid
 Ersä inimeste armastaja!
 Vennake! Sa olid
 Mokša rahva armastaja.
 Sina, oled nüüd sadade hulgas
 Vennake, külastasid nende külasid!
 Sa oled üks kahest
 Oled külastanud nende kodusid!
 Külades otsisid sa
 Laulude oskajaid, teadajaid.
 Kodudes sa küsisid
 Esivanemate tavade jutustajaid.
 Kõiki nende laulud kirjutasid üles.
 Nende tavad kogusid kokku.
 Ersä issand, vennake!
 Ersä valitseja, sõbrake!
 Üle maa,
 Nüüd teavad meie tavaid!
 Üle maailma
 Nüüd tuntakse meie laule!
 Justnimelt selle eest
 Taevaalune tänu!
 Maakerani ulatub

*Тонеть поки сюкпря.
Эрзятне парот а стувсызь,
Мельстэст зярдояк а яват!
Вай, тона чисэнтъ улезэ,
– тонеть паро улема!
Вай тона чисэнтъ кармазо
тонеть вадря эрямо!*

Sulle suur tänu.
Ersad su headust ei unusta,
Nende meelest sa kunagi ei kao!
Vai, toonelas sul olgu,
– hea seal olla!
Vai, toonelas sul alaku
– hea elu!

*Тартусо, тельня 1973 иестэ
Виктор Данилов*

Tartus, talvel 1973 aastal
Viktor Danilov

Mihhail Tšuvašovi kogu

Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivis on ka rikkalik folkloori-materjal, mille kogus rahvaluulekoguja **Mihhail Tšuvašov (Tšuvašev) (1909–1973)**. Ta sündis 1909. aastal Kuibõševi oblastis Pohvistnevo rajooni Krasnõe Kljutši küla talupojaperes. Õppis Samara internaatkoolis ja pärast seda töötas mõnda aega Tšernovka külas õpetajana. Seejärel jätkas õpinguid Uljanovski Pedagoogilises Tehnikumis ning õpetas Novaja Malõkla külas matemaatikat, füüsikat ja võimlemist. Lisaks sellele õppis ta Kuibõševi Polütehnilise Instituudi keemiateaduskonnas, mille lõpetas keemiainseneri kutsega aastal 1941. Teises maailmasõjas ta sai kaks korda raskesti haavata. Pärast sõja lõppemist õpetas ta kodukülas füüsikat. Aastal 1966 haigestus ta raskesti ja pidi töölt lahkuma. Nüüd oli tal aega oma hobi jaoks, ja nii ta alustas ersa rahvaluule kogumist. Algul pani ta tekste ainult kirja, hiljem hakkas rahvaluulet lindistama magnetofoni abil.

Foto 16. Mihhail Tšuvašov materjali kirjutamas. EKM ERA, Foto 11506.

1970. aastal hakkas Tšuvašov saatma lindistusi kopeerimiseks Tartusse kirjandusmuuseumi rahvaluule osakonda ja enne surma otsustas kirjandusmuuseumile üle anda kogu oma pärandi: 113 helilindil (EKM RKM, Mgn. II 1663–1684, 1971–1990, 2525–2590, 2863–2867) on 803 pala (30:46:56). 6 käsikirjalist mappi (1249 lk, RKM, Tšuvašov 1–6, 408 pala) restaureeriti ja digiteeriti aastal 2023. Tšuvašovi kogusse kuulub ka 13 fotot.

Laulikute arv	Asukoht
179	Kuibõševi obl

(476 lk)

Materjali kogumist, Mihhail Tšuvašovi kogu korraldamist ja selle Eesti arhiivi üleandmist iseloomustab kõige paremini tema venna Ivan Tšuvašovi kiri Tartusse.

Kiri Eesti kolleegidele

Kallitele eesti kolleegidele Kõiva, Otilia Robertovnale, Rüütel, Ingridile (isanimi unustasin).

Kirjutab teile Žitomirist Tšuvašov, Ivan Ivanovitš (Mihhail Ivanovitš Tšuvašovi vend). Hiljuti kutsus vend mind enda juurde ja ütles umbes järgmist: “Mina olen tugevalt kinnitatud voodisse, haigus progresseerub pöördumatult... Mul on väga kahju minu folkloorsetest töödest. Võivad kaduma minna hinnatud kirjapanekud. Aita neid süstematiseerida ja saata neid sihtkohta.”

Algas keeruline ja väga huvitav töö magnetofoni salvestuste süstematiseerimisel. Kõlavad vanad mordva laulud, itkud, tšastuškad. Ei ole lõppu nende kogusel ega mitmekesisusel. Kui palju asukohti (Mordva külasid) ta külastas, sõites läbi riigi!

Märkmete süstematiseerimisel ma veendusin, kui suure panuse ja jõu pani vend sellesse töösse.

Kui see töö hakkas lõpule jõudma, siis ta küsis, kas ta võiks selle materjali jätta kasutult seisvaks koormaks või anda edasi kindlatesse kättesse. Ta hakkas nimetama organisatsioone ja inimesi, kes võiksid seda materjali

kasutada. Ja kibestunult ütles, et ühtelede võivad need salvestused mitte meeldida ja teised ei pruugi neid kasutada sihipäraselt.

“Ainult minu eesti sõbrad,” ütleb ta, “võivad tõeliselt hinnata minu tööd ja kasutada seda sihipäraselt.”

Ja hakkas rääkima mastaapsest teadustööst teie muuseumis, tõsidusega asjasse suhtumisest, sellest tähelepanust, mida te talle, väga tagasihoidlikule folkloristile, vastu andsite, julgustades teda jätkama selle tööga.

Ta räägib kahjutundega, et me ei suutnud väga korralikult vormistada materjali (mind aitas üks tüdruk, kes lõpetas Mordva ülikooli).

“Te ei tea, kui korrektsed inimesed töötavad kirjandusmuuseumis.”

Kuulates tema jutte teist, hakkasin eemalt (tagaselja – zaotšno) teid austama.

Mihhail Ivanovitš palus mind viia kogu materjal Tartusse, aga sellel ajal oli liikvel gripp, sellepärast olin sunnitud suurema osa saatma postiga, aga osa võtsin kaasa Žitomiri. Esimesel võimalusel toon ülejäänud materjali. Võib-olla saan millegagi aidata.

Endast. Aastal 1939 lõpetasin Mordva Pedagoogilise instituudi keemia-bioloogia erialal. Pärast teenisin – sõda. Aastatel 1945–1959 töötasin Šentalas keemia ja bioloogia õpetajana, vahest aitasin Mordva instituuti (täpsemalt Mordva kultuuri osakonda) folkloorse materjali kogumisel. Aastast 1959 töötan Žitomis ja õpetan keemiat.

Sellel aastal läksin pensionile.

Mihhail Ivanovitši haigusest.

Arvatavasti ta kirjutas, et rohkem kui aasta aega tagasi eemaldati tal soolekasvaja. Pärast operatsiooni tundis ta ennast väga hästi. Pärast hakkas jälle halb. Uue ravimi kasutamine parandas ta enesetunnet. Nüüd aga on jälle rasked päevad.

Palun andke teada, kas mul tasub tuua ülejäänud materjalid Tartusse.

Minu aadress: Žitomir, Puškini 31–28.

(tel: 7-06-22)

Tšuvažov, Ivan Ivanovitš

Mihhail Tšuvažovi käsikirjalised materjalid sisaldavad litereeringuid koos ristviidetega laulude helisalvestustele (74, 50 ersa ja 24 vene keeles), noote, kirju, artikleid, ersa ja mokša kultuuritegelaste mälestusi ja kirjanepanekuid. Noodistused on tehtud Kuibõsëvi Pedagoogiline Ülikooli õppejõudude poolt (RKM, Mgn. II 1684 e). Materjali hulgas leidub ka ainek eestlaste kohta. Osaliselt

on Mihhail Tšuvašov tõlkinud ersakeelsed tekstid (laulud, itkud) vene keelde. Materjalide hulgas leidub usundilis-kombeloolisi kirjapanekuid, ersa ja mokša ühiskonna- ja kultuuritegelaste mälestusi, artiklite käsikirjad “Mordva pulm”, “Kaukaasia mordvalaste ajaloost” (История закавказской мордвы, РКМ, Тšuvašov 1, 159/206)

Foto 17. Kaukaasia mordvalased. Sevani järve äärne mordva küla Šorza. EKM ERA, Foto 165.

Palju aastaid hiljem tehti Šentala munitsipaalrajooni administratsiooni ning Mordva piirkonna kultuuri- ja haridusseltsi Mastorava palvel Tatjana Volkova juhtimisel unikaalsetest helimaterjalidest koopiad. Nende koopiate põhjal ilmus Mihhail Tšuvašovi materjale mitmetes raamatutes: M. Tšuvašov jt (1979) “Mordva (ersa) itkud” ning Inna Kasjani jt toimetatud antoloogias “Volga piirkonna rahvaste vaimne pärand: elav pärimus” I–IV, mis ilmus aastatel 2001–2015 (Kasjanova 2001, 2008, 2009, 2015). Staraja Šentala külas avati 2002. aastal Mihhail Tšuvašovi nimeline ajaloolis-etnograafiline muuseum, mis toimib ka kultuurikeskusena, kus korraldatakse loenguid, kohtumisi ja konverentse (Aljona Jurina, 2014).

Foto 18. Kaukaasia mordvalased. Šorza küla vanamehed (vasakult M. Sandikov, I. Kudrjašov, S. Ledjaev ja M. Larionov 1840. aastatel Kaukaasiasse saadetud K. Kozlovi hauakivi juures. EKM ERA, Foto 167.

Ingrid Rüütel märgib, et “Mihhail Tšuvašovi kogu on arvestatav allikas soome-ugri folkloori võrdleval uurimisel. Siin leidub näiteid selliste laulude ja uskumuste kohta, mille juured peaksid ulatuma tagasi muistsesse soome-ugri ühiskultuuri ning mille paralleele leidub läänemere-soome, sealhulgas ka eesti folklooris” (Rüütel 1973: 381).

Arhiivikirjed on varieeruvad: sissekanded ja kirjeldused on tehtud erinevates keeltes, liigid kandsid erinevaid nimetusi, esines kordusi ja osa andmeid laulude kohta on poolikud – iga pala üldandmed võivad teatava määraneni muutuda ja varieeruda nii Viktor Danilovi kui ka Mihhail Tšuvašovi materjalides.

Nii Tšuvašovi kui ka Danilovi helilindistustes ja tekstides on esindatud kõik mordva rahvalaulude liigid:

- surnu-, pulma-, ja nekrutiitkud
- vanad mütoloogilised laulud
- ajaloolised ja tavandilaulud

- lastelaulud
- lüürilised laulud (luuletused)
- loitsud

Mihhail Tšuvašovi ja Viktor Danilovi ersa rahvalaulude liigid on sarnased ülesehituse, funktsiooni ja poeetilise keele poolest, tekste eristab ainult lokaalne erinevus – ersad elavad hajutatult üle kogu Venemaa.

Ersa rahvalaulude kaudu aga näeme ühiskonnaelu peegeldust: arenguid, muutusi, leppimist oma saatusega, kompromisside tegemist jne.

Litereeringud ja tõlked

Litereeringute seas leidub ka itke. Ersa-mokša surmaitkud ja itkulaulude ajalugu on vanem kui mordvalaste ja mordva keele ajalugu tervikuna. Mordvalastel, nagu paljudel teistel rahvastel, on olemas surma-, mõrsja- ja nekrutiitkud. Teatud määral on mordva itkud kasutusel ka tänapäeval.

Itk (ersa k. *лайшема, урнема, авардема*) on traditsioonilises ersa kultuuris kellelegi adresseeritud monoloog, mis väljendab muret, kurbust ja leina. See on naiste traditsiooniline laulev-retsitatiivne improvisatsioon, mida esitatakse selliste rituaalide läbiviimisel nagu matused, pulmad, noormeeste saatmine sõjaväeteenistusse, samuti ühiskonna- ja pereelus toimunud õnnetuste või kurbade sündmuste puhul. Mordva traditsioonis kasutatakse matuse-, nekruti- ja olustikuliste itkude puhul terminit *лайшемат*, samas pulmaitkudel on olemas oma termin: *урнемат* või *аварькинемат* (Ermakov 2018: 91; 2014: 38).

Eristatakse tavandi- ja olustikuitke. Tavandiitkud on seotud inimelu pöördeliste sündmustega, siirdumisega ühest olukorrast teise. Itkudega saadetakse surnuid kujuteldavasse teispoolsesse maailma (surnuitkud), mõrsjaid vane-matekodunt mehekoju (pulmaitkud), mehi, peige, poegi ja vendi rahulikust kodusest elust sõjateele (nekrutiitkud). Kõikidest itkuliikidest kõige algsemad on tõenäoliselt surnuitkud, sest nad põhinevad rahvausundil ning on seotud esivanemate kultusega.

Itkude iidne eesmärk on ja oli maagiline. Itkule on omane kindel traditsiooniline ülesehitus. Itk on lahkunule kodust või üldse maailmast adresseeritud poeetiline monoloog. Selles monoloogis domineerib üldiselt sina-mina asetus, kuid sageli tuleb ette ka sina-meie positsiooni. Enim erilaadset sõnastust süge-neb itkudesse olenevalt asjaosaliste eluloofaktide mitmekesidusest. See on liin, mida mööda tuleb itkudesse kõige rohkem improvisatsiooni. Improvisatsioonilise sõnastuse osakaal itkus on küllalt suur. Itk on ühelt poolt nii sõnade, viiside kui ka esitusmaneeeri poolest väljakujunenud iseseisev žanr. Kuid teiselt poolt on ta orgaaniline osa kogu mordva rahvalaulust ning sellega tihedalt seotud. Itk on laululähedane.

Ersa surnuitkude ja lahkunute mälestamise kirjeldused näitavad väga palju ühisjooni ja -kujutelmi setude vastavate traditsioonidega. Itkude sõnastuses võime eristada püsivamat ja muutuvamat osa. Püsivam on itku žanrile üldiselt tunnusomane, ülditkuline. Siia kuuluvad näiteks niisugused sõnastusmotiivid, nagu hämmastust väljendav küsimus: miks suri, leinameeleolu väljendus: on hale hauda panna, ei jõua unustada; palve: ütle üks sõna, tule koju omakseid külastama. Nii setudel kui ka ersalastel on itkulauludes sõnastusmotiivid ja küsimused samasugused (Ermakov 2012).

Itk ehitatakse üles traditsiooniliste vormelite ja püsivate sõnaühendite abil. Rohkelt kasutatakse poeetilisi vahendeid: võrdlusi ja metafoore (*ятноеъ коронь кирдеме* 'vaenlaste tuju järgi elama', *чужоеъ мельтне мелекиевт* 'võõrastel on muutlik meeleolu', *ятноеъ кортнэ корокиовт* 'vaenlaste tavad on erinevad', (*мазый цеця лацо сезимик* 'muljusid mind nagu lillekest', *ниже тикие ладсо костимек* 'kuivatasid mind nagu heina'); epiteete (*ниже тьяка* 'roheline laps', *ниже ципакат* 'rohelised tibud'); hüperboole (*сиянь жарокс кевереъ* 'keereldes nagu hõbedane pall', *шёлконь лентакс каладозь* 'lahti seotud nagu siidilint'). Värvisümboolika (*roheline laps*, *rohelised tibud*) vihjab, et inimene on noor ja kogenematu, elutee on alles alanud.

Järgnevas tutvustame mõningaid itke, toome ära nende litereeringud ja tõlked.

Kosjasobitaja laul enne pruudile järelle minekut / *Песня свахи перед поездкой за невестой*

*Юртаушка-матушка,
Керень-шочконь паз – кормилецъ
Иля тандадо шумнэден,
Иля срастядо вайгельден.
А беряненъ кис теия,
А гажнэнь кис нолдыя.
Истя думинек
Сисем урьвань саеме,
Сисень тейтерень максомо,
Мазынь-паронь тееме.
Ох, полай, полай, полынем,
Пиже какань тиринем,
Мазы какань кастыном,
Адя пурнака ней,
Ней урень саеме.
Вана мольтяно ней
Уткиненъ туюме.
Вана сынок ней
Бояр сватонте,
Вана пачкоденек
Боярава сваханте.*

Kodukaitsja-emale,
Metsa hoidja isa – toitja
Ära ehmu mu mürast
Ära ehmu mu häälest.
Ma ei teinud paha pärast,
Ma ei lasknud halva pärast.
Nii me mõtlesime
Seitse miniat soovime võtta,
Seitse tütart maksame mehele
Iluduse-headuse teeme.
Oh, mees, mu mees, meheke
Väikse lapse kasvataja
Ilusa lapse kasvataja,
Tule, ole valmis nüüd,
Nüüd miniat võtma.
Nüüd aga lähme me
Pardikest võtma.
Vaata tulevad nüüd
Bojaarid kosjasobitajad
Varsti jõuavad
Bojaariemandad – kosjasobitajad

<i>Ох, монь сваткем – боярнэм.</i>	Oh, minu kosjasobitaja-bojaar
<i>Ох, свахином-бояравинем,</i>	Oh, minu kosjasobitaja-bojaariemand
<i>Дайте панжика</i>	Tehke lahti
<i>Тынь кепей ортыненк</i>	Oma väravakesi
<i>Дайте нолдынка тынь</i>	Laske sisse teie
<i>Монь паро ней роднэм</i>	Minu hea nüüd suguvõsa
<i>Колинь а панчсынк</i>	Kui te ei tee lahti
<i>Тынь келей ортыненк,</i>	Oma laiu väravaid,
<i>Ох, кавтов кедень аволдсынъ,</i>	Oh, käed tõstan kahe poole
<i>Орта столбанк сявордсынъ.</i>	Väravapostid langetan [värava]
<i>Верей пирям кепедьса,</i>	Õlgedesse pea tõstan,
<i>Орта пирянт мон ёрдса.</i>	Värava katuse viskan.
<i>Ох, минь сатан, а тутанок</i>	Oh, me tuleme, ei lähe
<i>Те кардайстэнтъ.</i>	Sellest hoovist.
<i>Минь ломань прявтомо.</i>	Meie inimese juhita.
<i>Минек тесэ ули теишравкс чувтомок.</i>	Meil on olemas siin märgitud puu.

RKM, Tšuvašov 2, 1 < Venemaa, Kuibõševi obl, Šentala raj, Bagana k –
 Mihhail Tšuvašev < Aleksandra Bašarova, 72 a (28.09.1965)
 Audio: RKM, Mgn. II 2549 a

Pulmaitkudes on hingeliigutused, unistused, ootused, lootused, aga ka antud tekstis tungiv soov naida oma poeg kindlalt valitud pruudiga ja võtta perekonda uus pereliige. Neid itke-laule kuulasid ja jätsid meelde lapsed, kellele pulm oli üks huvitavamaid vaatamänge.

Pulmades osalesid ka pillimehed, kes kasutasid rahvuslike pillidena vikatit, lusikaid ja muid majapidamistarbeid. Usutakse, et mida kärarikkam pulmapidu, seda parem noorpaarile, sest igasugune müra peletab eemale kurjad jõud. Mida rohkem lauldakse ja itketakse, seda parem elu noorpaari ootab, seda tugevam saab olema noor perekond.

Foto 19. Hetk ersa-mordva pulmakommetest (esiplaanil mustlaseks maskeeritud naine). Taga peiupoolsed laulikud: Jelena Nikonova, Olga Fadejeva, Ogra Sidorova, Ljuba Kirillova, Ljoksja Glasnova, Taaja Fadejeva. Venemaa, Kuibõševi obl, Šentala raj, Podlesnaja Andrejevka. Viktor Danilovi foto, 1974. ERA, Foto 10671.

Foto 20. Muusikud pulmas: Jüri Danilov – lõõtspill, Ilja Makarov – vikat, Uljana Kuzmina – lusikad. Venemaa, Tatari ANSV, Tšeremšani raj, Mordovskoje Afonkono (Erzan' Ohonkina). Viktor Danilovi foto, 1986. ERA, Foto 14845.

**Ема nekrutiitk pojale / Причитание матери при проводах сына
на военную службу / Лайшема**

Кудо юртава-матушка,
 Керень-шочконь паз корьминець,
 Иля тандадо баягашка шумнэден,
 Иля тандадо монь шумнэден-криккeday.
 А первой раз те шумныненить нолдыя.
 Кувака службав
 Пиже какам ильтяса.
 Пиже какай Володя,
 Мазы какай Володя,
 Сюконяка, пиже какай, икелен.
 Мон ильтятан, какай,
 Кувака ней службав.
 Ёвтан, какакий, паро вал:
 Илязо уле, какай,
 Виев ды война.
 Служак, какай, парсте,
 Эсь масторот ванстак,
 Сюкуняк, какай, сюкуняк.
 Мон кавто кецен,
 Пиже какай, кантлитинь.
 Монь ашо ловсодон,
 Пиже какай, тон потить.
 А ней, какай, ильтятан,
 Стака монянь, явумась.
 Матор лангонь ломань ютксо
 Сех миласто неяват.
 Менель алдонь народсто
 Сех жальнистэ маряват.

Kodukaitsja-emake
 Metsa emanda jumal – mõjutaja
 Ära ehmu mu suure kella mürast
 Ära ehmu mu mürast-häälest.
 Sellisthäälteiteinudesmakordselt.
 Pikale teele sõjaväkke
 Lapsukese saadan.
 Lapsukese Volodja,
 Ilusa lapse Volodja,
 Kummardu, mu lapsuke, minuees.
 Mina saadan sind, lapsuke,
 Pikka teenistusse.
 Ütlen, lapsuke, sulle kaks headsõna:
 Ärgu olgu, lapsuke,
 Tõsine sõda.
 Teeni, lapsuke, hästi,
 Hoia oma maad,
 Kummarda, lapsuke, kummarda.
 Mina kahe käe peal,
 Väike lapsuke kandsin sind.
 Minu valget piima sa,
 Lapsuke, imesid.
 Aga nüüd, lapsuke, saadan sind,
 Raske mul lahku minna.
 Maakeral kõigi inimeste seas
 Kõige kallim oled sa.
 Taevaaluse kogukonnast
 Väga kahju sinust.

Ноты Причитание матери при проводах сына на военную службу

Причитание матери при проводах сына на военную службу (eespool on sama tekst ersa ja eesti keeles) (venekeelne tõlge Mihhail Tšuvašovilt)

Хозяйка дома-матушка,
Богиня брёвен и лубка-кормилица,
Не пугайся моего шума колокольного,
Не пугайся крика-шума моего...
Не впервые я этот шум поднимаю.
На долгую службу
Дите свое я провожаю.
Сыночек мой Володя,
Дорогой мой Володя,
Поклонись, сыночек, матери.
Провожая я, сынок,
Тебя на службу долгую.
Даю тебе доброе напутствие:
Чтобы не быть, сыночек,
Войне жесткой,
Службу неси примерно,
Страну свою охраняй.
Кланяйся, сынок, кланяйся,
На руках своих
Тебя, сынок, растила,
Белым молочком своим
Тебя, сынок, кормила.
А теперь, сынок, тебя провожаю,
И мне трудно расстаться с тобой.
Среди людей на земле
Для меня ты милее других,
Среди людей под небом
Для меня ты дороже других.

EKM RKM, Tšuvašov 2, 2/4 < Venemaa, Kuibõševi obl, Šentala raj,
Senkino k – Mihhail Tšuvašov < Tatjana Anikejeva, 49 a (04.11.1967)
Audio: EKM RKM, Mgn. II 2563 i

Pean juhtima tähelepanu sellele, et itkevad tavaliselt eakad inimesed, kellel on elukogemused ja kes oskavad itkeda. Itku saavad esitada vähesed, tavaliselt need, kes oskavad ilusti sõnu seada, kellel on selleks vastav anne.

Tütре surnuitk emale / Причитание дочери о смерти матери / Лайшема

Ух, авакай-тиринем,
 Ух, авакай-ванынем,
 Тон мезень кисэ, авакай,
 Ламо какат тирякшныть?
 Тон мезень кисэ, корьмакай,
 Ламо какат ванокишныть?
 Арась, авакай,
 Тонь сэринеть пурнызэ,
 Арась, корьмакай,
 Тонь рунгинэть кандысэ.
 Мезень кисэ, авакай,
 Цёра какат тирякшныть?
 Тонь кандыдизь, авакай,
 Чаво қудос ней съкамот,
 Тон ков молят, авакай?
 Весе ульнесь тонь эстетъ
 Кода кадувить, авакай,
 Кудо поцо тон съкамот,
 Кияк, авакай, арасель,
 Пенге улавонь ускицят,
 Тонь, авакай, арасель,
 Пенге берюмань кандыцят
 Ней, авакай, тонь оймась
 Виде килей сэринет,
 Ней минь пурнасынек
 Виде килей рунгинет.
 Ней только, авакай,
 Кармат спокойна аштеме.
 Ней только, кармат
 Тон спокойна лежамо.
 В кармат, авакай,

Uh, emake-kallis,
 Uh, emake-kasvataja,
 Mille jaoks, emake,
 Palju lapsi kasvatasid?
 Mille eest, sina, kallike,
 Palju lapsi vaatasid?
 Ei ole, emake,
 Sina oled säititud,
 Ei ole, emake,
 Sinu keha on kirstus.
 Mille eest, emake,
 Poegi kasvatasid?
 Sind on toodud, emake,
 Tühja majja üksinda,
 Kuhu lähed, emake?
 Kõik on sinu jaoks.
 Kuidas sa jäid, emake,
 Majja üksinda,
 Kedagi ei olnud, emake,
 Kes tooks sulle puid,
 Sinul, emake, ei olnud,
 Puusületäie toojaid
 Nüüd, emake, sul rahunes
 Sirge kase pikkus
 Nüüd me paneme riidesse
 Sirge kase keha.
 Ainult nüüd, emake,
 Oled sa rahus.
 Ainult nüüd, hakkad
 Rahulikult lamama.
 Ei hakka, sa emake,

*Пенге берюмань пурнамо,
Ней а кармат, авакай,
Свежа ведень кандомо.
Ней только, карме, авакай.
Тоне мерян ней спокой.*

Puusületäit korjama,
Nüüd ei hakka, sa emake,
Värsket vett kandma.
Nüüd saabub ainult, emake
täielik rahu sulle nüüd.

Плач дочери по умершей матери (venekeelne tõlge Mihhail Tšuvašovilt)

Ух, матушка кормилица,
Ух, матушка родимая,
Для чего ты, матушка,
Много детей кормила?
Для чего ты, родимая,
Так много детей растила?
Некому теперь, матушка,
Твоё тело переодеть,
Некому, кормилица,
Твое тело понести.
Для чего ты, матушка,
Сыновей растила?
Оставили тебя, матушка,
В пустом доме одинёшеньку.
Куда денешься, родная,
Приходилось делать всё самой.
Когда осталась, матушка,
Ты в доме одинёшенькой,
Некому тогда было
Возик дров для тебя подвезти,
Некому, родная, было
В дом охапку дров занести,
Теперь, матушка, успокоилась
Стройное тело твоё.
Теперь мы переоденем стройное тело твоё,
Теперь только, матушка,
Покой ты нашла.
Теперь только будешь
Лежать ты спокойно.

Не будешь, моя матушка,
 Охапку дровец собирать,
 Теперь не будешь, кормилица,
 Свежей воды приносить.
 Теперь, матушка, будет тебе
 Только полный покой.

Tütre surnuitk emale (noodid) / Причитание дочери о смерти матери (ноты)

Foto 21. EKM RKM, Tšuvašov 2, 5/7 < Venemaa, Kuibõševi obl, Šentalaj raj, Senkino k –
 Mihhail Tšuvašov < Tatjana Anikejeva, 49 a (02.11.1967)
 Audio: EKM RKM, Mgn. II 2563 g

Tütre surnuitk emale / Плач дочери по смерти матери

Ох, авакай-тиринем,
 Ох, авакай-ванынем,
 Вана, авакай, мон мерян

Oh, emake-kallike
 Oh, emake, hoidjake.
 Emake, ütlen ma...

Тутыне неят жалънистэ
 Тутыне неяват маласто
 Ух, авакай-тиринем,
 Ух, авакай-ванынем.
 Больше а нетян, авакай,
 Тонь виде килей сэрънева
 Больше а марятан
 А тонь, мерян, паро валнэва.
 Больше а марясынъ, авакай,
 Чевтесэ ёвтась тонь валнэть
 Больше а неса, авакай,
 Виде рунгонь моливтит
 Тутто, авай, эзъ годяв
 Те таркастонть тетъ ёмамс.
 Тон пуже какат ней кадыть,
 Сиротынекс сынст теить.
 Сынь тундонь пуже ципукат,
 Больше, авакай, а нетян
 Больше, тиринем, а нетян.
 Вековечна прощайка.
 Тон вековечна прощайка
 Велень-сядонь ней маро,
 Шабрань-куронь ней маро
 Ух, авакай, авакай,
 Ух, авакай-тиринем,
 Остаткадо тон ютат
 Поки улицянь кувалма,
 Остаткадо тон ютат
 Велень-сядонь кувалма.
 А неят больше, авакай,
 А тон светкедэ-валдодо,
 Больше а неят, авакай
 Лиси мари чи паздо.
 Чачи модас тон соват,
 Вечной таркас ней арат.
 Тонять чачи модась
 Пухонь таркакс улезэ
 Ох, прощайка авинем,
 Ох, прощайка, тиринем

Kui kahju mul sinust.
 Sind on näha lähedalt
 Uh, emake-kallike,
 Uh, emake-hoidjake.
 Rohkem ei näe sind, emake,
 Sinu kasesiredat keha
 Enam ei kuule sind
 Sind, häid sõnu lausumas.
 Rohkem ei kuule, emake,
 Sinu pehmelt öeldud sõnu.
 Enam ei näe ma,
 Sirget su keha kõndimas.
 Mitte õigel ajal, emake,
 Sellest kohast sa kaod.
 Väikesed lapsed jätsid,
 Orbudeks neid tegid.
 Nad on kevade vastkoorunud tibud,
 Enam emake, ei näe sind
 Enam, kallike, ei näe sind.
 Igavesti hüvasti.
 Sina igavesti jäta hüvasti
 Nüüd külaga,
 Naabrite ja tänava inimestega
 Uh, emake, emake,
 Uh, emake-kallike,
 Viimast korda lähed
 Suure tänava keskelt,
 Viimast korda lähed
 Küla keskelt.
 Ei näe ma sind enam, emake,
 Sina ei näe maailma valgust
 Enam ei näe sa, emake
 Tõusva päikese jumalat.
 Sünnimaasse sa lähed
 Igavese paika sa jõuad.
 Sulle sünnimaa
 Olgu kergeks paigaks.
 Oh, hüvasti, ema,
 Oh, hüvasti, kallike.

Плач дочери о смерти матери (Mihhail Tšuvašovi tõlge vene keelde)

Ох, матушка-кормилица,
Ох, матушка дорогая,
Вот, матушка, скажу я...
Гляжу я на тебя, а сердце замирает.
Вижу тебя, а сердце тоскует.
Ох, матушка-кормилица,
Ох, матушка дорогая,
Больше я не увижу
Стройную березку – твой стан,
Больше не услышу
Доброе материнское слово,
Не услышу, матушка,
Ласковый твой голосок. Больше не
Больше не увижу
Гордую походку твою.
Не вовремя, матушка,
От нас ты уходишь.
Очень рано, кормилица,
Ты нас оставляешь.
Малых деток ты оставила,
Малюток своих осиротила.
Они – что цыплята малые,
Они – что цыплята ранние.
Больше не увижу тебя, матушка,
Больше не увижу тебя, кормилица.
На веки вечные прощай...
На веки вечные прощайся
Со своим родным селом,
С шабрами и соседями.
Ох, матушка, моя матушка,
Ох, матушка-кормилица,
Последний разок ты пройдешь
Вдоль деревни родной.
Не видишь больше, матушка,
А ты света белого.
Не видишь больше, матушка,
А ты солнышка красного.

Войдешь ты в землю, матушка,
 Ляжешь на вечный покой.
 Тебе земля, матушка,
 Пусть будет мягким пухом.
 Ох, прощай теперь, матушка,
 Ох, прощай, ты, кормилица.

EKM RKM, Tšuvašov 2, 8/12 < Venemaa, Kuibõševi obl, Šentala raj,
 Senkino k – Mihhail Tšuvašev < Anna Zorina, 53 a. (04.11.1967)
 Audio: EKM RKM, Mgn. II 2563 e

**Ема itk pojale sõjaväkke saatmisel / Причитание матери при
 проводах сына на военную службу**

*Пи́же кака́й а Са́ша,
 Ма́зы кака́й а Са́ша!
 Ва́на, кака́й, и́стя т́уют
 Ку́вака сл́ужба́нь сл́ужамо
 Ва́на, э́йкакш́кем, то́н т́уют
 Ку́вака сл́ужба́нь сл́ужамо.
 То́со а ули
 Ти́ринь а́вань чевте ва́лнэ.
 Пи́же кака́й, ка́кинем,
 Сл́ужба́нь ва́синь ш́кине́стэ
 То́нять у́ле пек т́рудна
 А ма́рят то́н, тя́кака́й,
 Ти́ринь а́вать ва́лнэ́нзэ
 То́нь кisé карми
 По́цо се́деем с́редьме.
 Ко́да у́ле то́нять ста́ка –
 Ма́ри се́деем ма́рясы.
 Кака́й, кака́й, тя́кинем,
 Мо́н ве́дь карма́н
 Ва́льмадо ва́льмс́яс пра́кино́мо.
 Чо́кинэ – ва́лске, ка́кака́й
 Пи́льге сле́дыт ва́нкино́мо.
 То́нь а ма́рятан,
 Кака́й, чевте ва́лнэ́ва,*

Väike pojake, mu Saša,
 Ilus lapsuke, mu Saša!
 Vast, lapsuke, nii lähed
 Pikka teenistust teenima.
 Vast, lapsuke, sina lähed
 Pikka teenistust teenima.
 Seal ei ole
 Kalli ema pehmet sõnakest.
 Lapsuke, minu lapsuke,
 Teenistuse alguses
 Sul hakkab väga raske.
 Ei kuula, sa lapsuke,
 Kalli ema sõnu
 Sinu pärast hakkab
 Minu süda valutama.
 Kui hakkab sul raske –
 Mu kuulav süda kuulab.
 Laps, laps, lapsuke,
 Mina hakkan
 Aknast aknasse vaatama
 Öhtul-hommikul, mu lapsuke
 Jalajälgi vaatama.
 Sind ei kuule ma
 Lapsuke, sooja sõnadega,

<i>Мон тонь а нетан</i>	Mina sind ei näe
<i>Виде килей сэрънева.</i>	Sirge kase pikkust.
<i>Тонь эйсэ карман</i>	Sind hakkan ma
<i>Чокшнэ позда учомо,</i>	Hilja õhtuti ootama,
<i>Валиже рана учомо.</i>	Vara hommikul ootama.
<i>Только карман ней ваномо</i>	Ainult nüüd hakkan vaatama
<i>Кува юты ды почтась.</i>	Millist teed läheb post.
<i>Кода канцизь тонь сёрмат –</i>	Kui toovad su kirja –
<i>Ашо конёвсто</i>	Valgest paberist
<i>Родной валот маряса,</i>	Sinu kalleid sõnu kuulan
<i>Ашо конёвсто</i>	Valgest paberist
<i>Чевте валот маряса.</i>	Sinu pehmeid sõnu kuulan.

Причитание матери при проводах сына на военную службу
(Mihhail Tšuvašovi tõlge vene keelde)

Сыночек мой Саша,
Дорогой мой Саша! ...
Ты, сыночек уезжаешь
Долгую службу служить,
Ты, моё чадо, уходишь
Долг свой стране отдавать.
Дорогой мой сыночек,
В начале службы твоей
Тебе будет трудно.
Там ведь не будет
Кормилицы-матушки родимой,
Там ведь не будет
Ласки тебе материнской.
Там не услышишь
Родное материнское слово.
По тебе начнёт болеть
Моё материнское сердце.
Чадушко моё дорогое,
Я буду всё время
По окнам смотреть.
Буду разглядывать –
Нет ли следов твоих ног.

Я, сынок, не услышу
 Твоих ласковых слов.
 Я, сынок, не увижу
 Прямую берёзку – твой стан.
 Постоянно буду тебя
 Поздно ожидать вечерами,
 Рано ожидать утрами.
 Буду теперь наблюдать –
 Где пройдет письмоносец.
 Когда письмо твоё принесут –
 Из белой бумаги услышу
 Слово родное твоё,
 Из белой бумаги услышу
 Ласковое слово твоё.

EKM RKM, Tšuvažov 2, 13/5 < Venemaa, Kuibõševi obl, Šentala raj,
 Senkino k – Mihhail Tšuvažev < Anna Zorina, 53 a (04.11.1967)
 Audio: EKM RKM, Mgn. II 2563 d

Ема itk tütre surma puhul / Плач матери о смерти дочери

<i>Пиже какакй а Катя,</i>	Tütreke, mu Katja,
<i>Мазы какай а Катя,</i>	Ilus lapsuke, Katja,
<i>Монь потмо тошина,</i>	Sünge igatsus
<i>Пиже какай, муимим.</i>	Leidis mind, tütreke.
<i>Монь потмо тошина тонь мельга,</i>	See on igatsus sinu järele,
<i>Мазы какай, саимим.</i>	See igatsus, ilus lapsuke, mind võttis.
<i>Мон учинь, учинь,</i>	Ma ootasin ja ootasin,
<i>Каканякай, те чинень,</i>	Lapsuke, seda päeva,
<i>Койкак моне сон учевсь.</i>	Ma jõudsin vaevu oodata
<i>Коть мон учия, –</i>	Kuigi ma sain oodatud, –
<i>Пиже какай, а нетян.</i>	Lapsuke, ei näe sind.
<i>Вана, какай, сась сёксень чи,</i>	Lapsuke, tuli sügisene päev,
<i>Тон всёровно арасят...</i>	Ükskõik sind pole...
<i>Тонь ашо ловнэ,</i>	Sind, valge lumekene,
<i>Какай, лангот вельтясы.</i>	Lapsuke, katab sind.
<i>Тонь лов порошке</i>	Sind lumehelbekesed
<i>Сэрет весе почотсы,</i>	Su terve keha katavad,

<i>Мон всёровно тонь а нетян...</i>	Mina ikkagi sind ei näe...
<i>Вачкодъсынъ мон кавто кедень,</i>	Pigistan valuni käsi,
<i>Недясынъ кемень мон сурон.</i>	väänan sõrmi raksumiseni..
<i>Мон кода несынъ</i>	Kui ma näen
<i>Боярават тонь ялгат,</i>	Bojaarinnasid-sõbrannasid,
<i>Тон, пиже какай,</i>	Sina, nooruke lapsuke,
<i>Ней арасят сынст ютксо,</i>	Nüüd ei ole sind nende juures
<i>Мон а неса</i>	Mina ei näe
<i>Тонь сэринет сынст ютксто.</i>	Sinu kuju nende hulgas.
<i>Монь тошнам, какай, а юты,</i>	Minu igatsus, lapsuke, ei lähe,
<i>Монь горям, какай, а машты.</i>	Minu lein, lapsuke, ei lõpe.
<i>Мон чокишнэ позда,</i>	Hilja õhtuti,
<i>Каканякай, лецятан,</i>	Lapsuke, mu meeles sa,
<i>Валицке рана</i>	Vara hommikul
<i>Тон седейсэнь раздят.</i>	Oled mu südames.
<i>Ох, пиже какай – Катюша,</i>	Oh, lapsuke, Katjuša,
<i>Мазы какай – Катюша,</i>	Ilus lapsuke, Katjuša,
<i>Видна, какай, а неса</i>	Arvatavasti, lapsuke, ei näe
<i>Виде килей тонь сэретъ</i>	Sinu sirge kase pikkust keha
<i>Видна, какай, а муян</i>	Arvatavasti, lapsuke, ei leia
<i>Колияк ней покой чи.</i>	Mitte kunagi rahu.
<i>Хоть сакшынъ тетъ, какинем,</i>	Oled käinud mu juures, lapsuke,
<i>Кери тошнам эзь юта,</i>	Lõikav mure ei läinud,
<i>Седей потмом эзь чамдав.</i>	Süda tundeid ei puistanud
<i>Эзь машто а монъ</i>	Ei õnnestunud
<i>Потмо ней тошнам.</i>	Kõik mu sisemus on mures.

Плач матери по умершей дочери (перевод Чувашова) /
Ema itk tütrele (venekeelne tõlge Mihhail Tšuvašovilt)

Доченька моя Катя,
Дорогая моя Катя,
Тоска беспросветная
Меня, доченька, нашла.
Это тоска по тебе
Меня, дорогая, взяла.
Долго я ожидала,
Доченька, сегодняшний день,

Еле его дождалась.
Хотя и дождалась, –
Тебя, дорогая, не увижу
Осенний день подошёл,
Всё равно тебя нету...
Белым саваном снег
Твою могилку покроет.
Белого снега пушок
Всю тебя спрячет,
И опять тебя не увижу...
До боли сожму свои руки,
До хруста заломлю свои пальцы
Когда я смотрю
На боярушек – подружек твоих,
Тебя, моя дорогая,
Теперь среди них не хватает,
Я не нахожу
Среди них твою фигурку.
Тоска, моя доченька, бездонна,
Моё горе, родная, неизмеримо.
Я вечером поздно,
Доченька, тебя вспоминаю,
Утром раненько
Ты в моём сердце.
Ох, доченька Катюша,
Видно, доченька, не увижу
Прямую березку твою фигурку.
Видно, доченька, не найду
Никогда покоя в душе.
Хотя и побыла у тебя,
Но ржавая тоска не исчезла,
Горе из сердца излить не смогла.
По-прежнему ноет.
Сердечная рана в груди.

EKM RKM, Tšuvažov 2, 5/7 < Venemaa, Kuibõševi obl, Šentala raj,
Senkino k – Mihhail Tšuvažev < Tatjana Anikejeva, 49 a (02.11.1967)
Audio: EKM RKM, Mgn. II 2563 h

Olgu märgitud, et Tatjana Anikejeva 14aastane tütar suri aasta varem äkksurma sõbrannadega mängides. Antud itku esitas ema kalmistul ja peietel aasta pärast tütre surma.

Mihhail Tšuvašovi panus mordva rahvapärimuse kogumisse ja dokumenteerimisse on hindamatu. Põhitöö kõrvalt tehtud kogumistöö viljad on nüüdseks jõudnud raamatute kaudu uute lugejate, uurijate ja kasutajateni, säilitades kultuuripärandit tulevastele põlvetele.

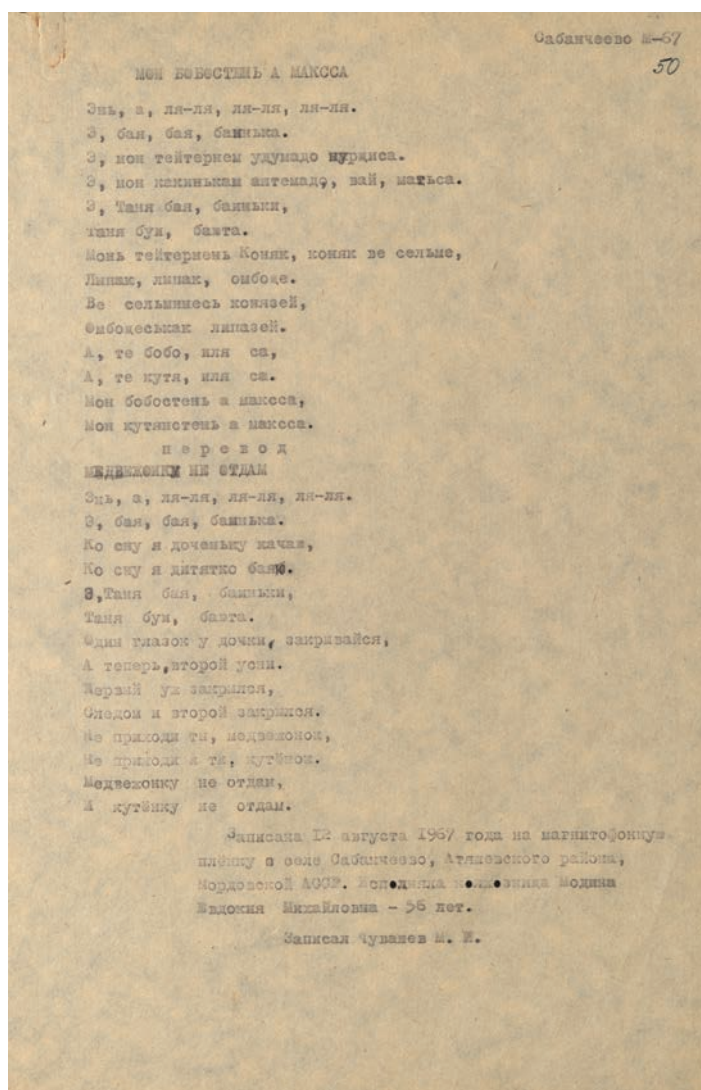

Foto 22. Lastelaul “Mina bobole ei anna”. Lehekülg Mihhail Tšuvašovi kogust.

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias (EMTA) on olemas väärtuslik muusikalane materjal, mis on kogutud mordva aladelt erinevatel perioodidel. Tegemist on uudsete salvestustega, mida koguti eesmärgiga teha mordva mitmehäälese laulu mitmekanalilisi helisalvestusi, mille abil on võimalik väga täpselt jälgida esituse üksikasju. Teaduslikud uurimisküsimused on seotud muusika-uuriija Žanna Pärtlase uurijahuvidega, salvestuste jaoks ostis akadeemia spetsiaalset tehnikat. Välitööde korralduslikku külge juhtis EMTA, kelle väga oluline partner oli Mordva Ülikool, osalesid Eesti-Mordva Selts ja Eesti Kirjandusmuuseumi etnomusikoloogid.

Suurem ekspeditsioon korraldati 2015. aasta suvel. Etnograafilisest ekspeditsioonist Mordvasse võtsid osa Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia (Žanna Pärtlas ja akadeemia üliõpilased), Mordva Riiklik Ülikool (Svetlana Isaeva), Eesti Kirjandusmuuseum (Janika Oras, Andreas Kalkun). Osales ka Eesti-Mordva Selts (Natalia Ermakov). Mordvast koguti väärtuslikku rahvaluule- ja etnograafiaalast materjali (arhiivimaterjali hoitakse kirjandusmuuseumis ja Žanna Pärtlase isikuarhiivis).

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia ning Nikolai Pavlovitš Ogarjovi nimelise Mordva Riikliku Ülikooli koostöös toimusid ühised etnograafilised ekspeditsioonid aastatel 2014–2020.

Žanna Pärtlas iseloomustab neid käikusid järgmiselt: “Salvestusi tehti kahekümnes külas – kaheteistkümnes mokša ja kaheksas ersa külas – Ruzaevski, Starošaigovski, Kovõlkino, Krasnoslobodski, Insari, Itšalkovski, Kadoškino, Dubenski, Atjürjevo, Tenguševo ja Kotškurovo rajoonides Mordvamaal. Kõik salvestused tehti mitmekanalilise meetodiga, kasutades kuue- ja kaheksakanalilisi helisalvestusseadmeid. See meetod võimaldab kuulata eraldi kõigi esitajate hääli, koostada partituuri nooditranskriptsioone, suureneb oluliselt mitmehäälsuse muusikalise analüüsi täpsus. Kokku käisin Mordovias 10 korda (võib öelda, et tegemist oli kümne ekspeditsiooniga) aastatel 2014–2020.

Mokša külad:

- Staraja Terizmorga (Staroje Šaigovo raj)
- Rjazanovka (Staroje Šaigovo raj)
- Levža (Ruzajevka raj)
- Ogarjovo (Ruzajevka raj)
- Kolopino (Krasnoslobodski raj)

- Staroje Drakino (Kovõlkino raj)
- Parapino (Kovõlkino raj)
- Novõe Verhissõ (Insari raj)
- Pajovo (Kadoškino raj)
- Atjurjevo (Atjurjevo raj)
- Kotšetovka (Insari raj)
- Adaševo (Kadoškino raj)

Ersa külad:

- Povodimovo (Dubjonki raj)
- Ardatovo (Dubjonki raj)
- Čindjanovo (Dubjonki raj)
- Morga (Dubjonki raj)
- Muran (Kotškurovo raj)
- Novaja Põrma (Koškurovo raj)
- Paradeevo (Itšalki raj)
- Tenguševo (Tenguševo raj)

(Pärtlas, käsikiri 2025).

Kirjandusmuuseumile on üle antud ainult 2015. aasta suurima ekspeditsiooni materjalid.

Foto 23. Etnograafiline ekspeditsioon Mordva Vabariigis. Tehakse mokša mitmehäälse laulu mitmekanalilisi helisalvestusi. Svetlana Isajeva foto, 2015.

Foto 24. Etnograafiline ekspeditsioon Mordva Vabariigis. Tehakse mokša mitmehäälse laulu mitmekanalilisi helisalvestusi. Esiiplaanil Žanna Pärtlas. Natalia Ermakovi foto, 2015.

Foto 25. Etnograafiline ekspeditsioon Mordva Vabariigis 2015. Mokša naised rahvakultuuri keskuse ja kiriku ees. Mordva Vabariik, Staroje Šaigovo rajoon, Staraja Terizmorga küla. Andreas Kalkuni foto, 2015.

Foto 26. Ersa ansambel ekspeditsiooni vastu võtmas. Mordva Vabariik, Kotškurovo rajoon, Podlesnaja Tavla küla. Natalia Ermakovi foto, 2015.

Tallinna Ülikool

Läbikäimine ersade- ja mokšadega oli erinevatel aegadel nii viljakas kui ka mitte eriti viljakas, väidab Marju Kõivupuu (Tallinna Ülikooli vanemteadur ja folklorist). Tänu Marju Kõivupuu ühistööle professor Galina Kornišinaga sõlmisid Tallinna Ülikool ja Mordva Riiklik Ülikool 2011. aastal koostöölepingu (Kudo 6: 13–14), mis toetab üliõpilaste ja kraadiõppurite uuringuid Tallinna Ülikoolis. Kõivupuu juhendamisel on kaitstud mitmeid kraaditöid: Natalia Ermakov, “Surm ja matused ersamordvalastel ja setudel”, magistrikraad 2008, Tallinna Ülikool, Eesti Humanitaarinstituut; Natalia Ermakov, “Эрзянские причитания: традиции бытования и современное состояние / Ersä-mordva itkud: traditsioonilisus ja tänapäev”, doktorikraad 2014, juhendajad Galina Kornišina ja Marju Kõivupuu, Tallinna Ülikool, Eesti Humanitaarinstituut (<https://www.folklore.ee/rl/folkte/sugri/mordva/raamatud-ru/>). Ingrid Rüütel kirjutab: “See väitekirj on esimene põhjalikum käsitus itkužanri ajaloost ja rollist ersa traditsioonilises kultuuris konkreetse piirkonna – Mordva vabariigi Ardatovi rajooni – pärimuse ainetel. Töös käsitletakse nii mordva itkude uurimise ajalugu kui ka ühisjooni teiste soome-ugri rahvaste itkutraditsiooniga. Väitekirj pakub suurt huvi just rohke autentse empiirilise materjali tõttu, mida selles kirjeldatakse, interpreteeritakse ja mõtestatakse. Huvitavaid nüansse lisab autori isiklik kuuluvus uuritavasse kogukonda, mis suurendab ka järelduste usaldusväärsust” (Rüütel 2014: 198–200, <https://www.folklore.ee/tagused/nr58/u06.pdf>).

Siinjuures avaldame Marju Kõivupuu poolt 2014. aastal autorile antud laulu ansambli Hellero laulurepertuaarist, mis õpiti Viktor Danilovilt. Materjal on on antud üle Eesti Kirjandusmuuseumile aastal 2025 (EFA I 540, 1970–1990).

*Ки чиресэ репст видитъ
Кува чуди Дунай леезь?
Ой, каляда, чече чизэ каляда!
Самсон леляй
Мейс шачтымик, ух авакай
Васоло вирьсэ
Азоравась тейтересь*

Tee ääres kaalikaid kasvatatakse
Kus voolab Doonau jõgi?
Oi, kaljada, täna on kaljada päev!
Samson onu.
Mis sa sünnitasid mind, uh emake
Kaugel metsas
Neiu kaunitar

Järgnevalt saab tutvuda kolme lüürilise lauluga. Laul “Kaugel metsas” on nekrutilaul, teine laul “Peretütar” räägib neiu ilust ja võimetest ning kolmas

laul “Miks sa sünnitasid, eh emake” poisist, kes tahaks sünnida kasena. Kõik ersakeelsed tekstid on trükitud algses kõnepruugis (dialektis).

Васоло вирьсэ**Kaugel metsas**

<i>Васоло вирьсэ, поки полянасо</i>	Kaugel metsas, suures laanes
<i>Палы тол палы, тол валдынестэ</i>	Tuli hõõgub, hõõgub selgelt
<i>Палы тол палы, тол валдынестэ</i>	Tuli hõõgub, hõõgub selgelt
<i>Качамозо лиси, ды тустынестэ</i>	Suits hajub ja tihedalt
<i>Те толонтъ перька ашти солдат вий</i>	Selle tule ümber on sõdurite jõud
<i>Ашти солдат вий, ашти некрут вий</i>	Seisab sõdurite jõud, seisab nekruti jõud
<i>Весе солдатнэ, рузонь-татаронь</i>	Kõik sõdurid on venelased-tatarlased
<i>Весе некрутнэ, рузонь-чуважонь</i>	Kõik nekrutid on vene-tšuvaši rahvusest
<i>Ансяк вейкине ды эрзянь солдат</i>	Ainult üksinda ersa sõdur
<i>Ансяк съкамондо ды эрзянь некрут</i>	Ainult ainuüksi ersa nekrut
<i>Вай кува яки, солдат аварди</i>	Kus ta kõnnib, seal nutab
<i>Вай кува яки, некрут мелявты</i>	Vai, kus ta kõnnib, seal muretseb
<i>Уж ки неIZE солдат аварди</i>	Uš kes nägi teda nuttes
<i>Уж ки редизе некрут мелявты</i>	Uš kes avastas, et ta muretseb
<i>Солдатонь покшось сондэ неIZE</i>	Sõdurite ülem nägi teda
<i>Некрутонь прявтось сондэ редизе.</i>	Nekrutite juht teda märkas.

Järgmine laul on tatarstani ersade dialektis. Mõned väljendid on iidseid ja omased ainult teatud piirkonnale nagu näiteks: *Кода якавсы сэрэнзэ / Кода налкавсы рунгонзо жемчугонь бороксо, андат чалксить мельгандо*

Азоравась тейтересь**Peretütar**

<i>Бояравинесь тейтересь</i>	Peretütar
<i>Азоравинесь тейтересь</i>	Saksa neiu
<i>Кода якавсы сэрэнзэ</i>	Kuidas näitab pikkust
<i>Кода налкавсы рунгонзо</i>	Kui ta sätib oma keha
<i>Яки цюлкcасо, котасо</i>	Kannab sukki, kingi
<i>Котова таргань палясо</i>	Kuus korda pealmist särki
<i>Кавксова таргань руцясо</i>	Kaheksa korda tikitud alussärki

<i>Карксань саметэнь кушаксо</i>	Sametise vöö
<i>Вай, палы зоря пацясо</i>	Vai, põleb nagu koidu ajal
<i>Вай, зоря теште лентасо</i>	Vai, koidutäht lendas
<i>Мазы жемчугонь бороксо</i>	Ilus pärlitest peakate
<i>Кедендэ пеишксе кедькскеде</i>	Käed on täis käevõrusid
<i>Сурондо пеишксе суркскеде</i>	Sõrmed on täis sõrmuseid
<i>Вай, васов неявсь мазызэ</i>	Vai, kaugel on näha iludust
<i>Вай, васов марявсь парозо</i>	Vai, kaugel on tunda headust
<i>Вай, сисем паксянь томбалев</i>	Vai, seitsme põllu taha
<i>Вай, сисем вирень удалов</i>	Vai, seitsme metsa taga
<i>Вай, сисем вирень удалов</i>	Vai, seitsme metsa taga
<i>Вай, сисем ведень тоёнов</i>	Vai, seitsme vee poole
<i>Вай, кудат якить мельгандо</i>	Vai, kosjad käivad ta järel
<i>Вай, андат чалксить мельгандо</i>	Vai, seitse jälge astuvad ta järel
<i>Вай, не коёндонь кудатне?</i>	Vai, kust tulid need kosjad?
<i>Вай, не коёндонь андатне</i>	Vai, kust need
<i>Вай, Кузай велень кудатне</i>	Vai, Kuzai külast nad tulid
<i>Сестэ ладятоцть, чиятоцть</i>	Siis õnnestus, õnnistus
<i>Сестэ максотоцть, саетецть.</i>	Siis maksti ära, võeti vastu.

***Мейс чачтымик, ух, авакай* Miks sa sünnitasid, uh, emake**

<i>Мейс чачтымик, ух, авакай</i>	Miks Sa sünnitasid, eh emake
<i>Цёра какакс ней?</i>	Poisslapseks nüüd?
<i>Эх цёра какакс, ух, авакай</i>	Eh, poisslapseks, uh, emake
<i>Паро цякакс ней?</i>	Heaks lilleks nüüd?
<i>Мон шачовлинь,</i>	Mina sünniksin,
<i>Ух, авакай, поки вирь куникас ней</i>	Uh, emake, suure metsa keskel nüüd
<i>Эх, поки вирь куникакс, ух, авакай</i>	Eh, suure metsa keskele, uh, emake
<i>Ашо килейкс ней</i>	Valgeks kasekeseks nüüd
<i>Ашо килейкс, ух, авакай</i>	Valgeks kasekeseks, uh, emake
<i>Виде сэрейкс ней</i>	Sirgeks pikaks nüüd
<i>Эх, виде килейкс, ух, авакай</i>	Eh, sirgeks kaseks, uh, emake
<i>Мазы килейкс ней</i>	Ilusaks kaseks nüüd
<i>Кияк, кияк, ух, авакай</i>	Keegi, keegi, uh, emake
<i>Муевлилим ней</i>	Otsiks mind nüüd
<i>Эх муевлилим, ух, авакай,</i>	Eh, leiaks mind, uh, emake,

Неевлимим ней

Эх, муевлимим, ух, авакай,

Неевлимим ней.

Вирьга яки од цёрыне

Муевлимим ней

Кине, кине, ух авакай

Ёвтавлимим ней

Эх, кине, кине, ух, авкай

Неевтевлимим ней.

Näeks mind nüüd

Eh, otsiks mind, uh, emake,

Näeks mind nüüd.

Metsas kõnnib noormees/ noor poisike

Leiaks mind nüüd

Kellele, kellele, uh, emake

Ütleks mind nüüd

Eh, kellele, kellele, uh, emake

Näitaks mind nüüd.

Eesti Keele Instituut

Eesti Keele Instituut (edaspidi EKI) on põhiliselt eesti keele uurimisega tegelev riiklik teadusasutus, mis asutati 1993. aastal Keele ja Kirjanduse Instituudi (KKI, asutatud 1947) reorganiseerimisel. EKIs uuritakse nii tänapäeva kui ka vana eesti kirjakeelt, eesti keele murdeid ja soome-ugri sugulaskeeli.

Meie jaoks on mõistetavalt olulised Eesti Keele Instituudi eesti murrete ja soome-ugri keelte arhiiv, kus leidub näiteks tuntud keeleteadlaste Valmen Hallapi (1928–1987) ja Eduard Vääri (1926–2005) poolt aastatel 1954–1962 kogutud ainestik. Eeskätt on tegemist temaatiliste vestlustega argielu või vabadel teemadel.

Soome-ugri keelte alane tegevus on koondatud hetkel EKI keeleajaloo, murrete ja soome-ugri keelte osakonda, mille juurde kuuluvad järgmised just soome-ugri temaatikat puudutavad kogud:

SU – Soome-ugri keelte tööd

SUH – soome-ugri keelte helilindid

SUHK – soome-ugri keelte helikassetid

SUHK* – soome-ugri helikassetide ümbervõtted

Soome-ugri helinäiteid leiab arhiivi veebilehelt lühendi EMSUKA alt (<https://emsuka.eki.ee>).

EKI arhiivi juhi, teadur Liis Ermuse sõnul ei ole vahepealse korrastamise ja digiteerimise käigus lisandunud heliarhiivi uusi ersakeelseid linte, kuid nüüd on kõigi lintide digitaalfailid andmebaasis olemas (<https://emsuka.eki.ee/collection/sound?language=9&page=0>).

Samuti on nüüd digitaalselt kättesaadavad Valmen Hallapi ersa litereeringud (<https://emsuka.eki.ee/collection/book?language=9&page=0>).

Ersakeelset materjali on 16 helisäilikut (03:53:01), need on salvestatud Mordva Vabariigis, Saranskis, kuid kuus keelejuhti on pärit Bolšije Berjozniki rajooni Starõje Naimanõ külast; Kotškurovo rajooni Novõje Turdaki külast ja Tšamzinka rajooni Bolšoje Maressevo külast.

Mokšakeelset materjali on märkimisväärselt rohkem: tervelt 91 helisäilikut (21:48:33) on kogutud Mordva Vabariigist, Kovõlkino, Jelniki, Zubova Poljana, Ruzajevka, Insari ja Staroje Šaigovo rajoonist.

Failikooniga salvestised on digifailidena kättesaadavad andmebaasi kau-
du, ülejäänud originaallindid on kas digiteerimata või siis kehva kvaliteediga (ümbersalvestused on digiteeritud, kuid neid veel andmebaasis ei ole).

Sugulaskeelte sõnaraamatud EKIs

Lisaks käsikirjadele ja uurimustele on EKI oluline tegevussuund sugulaskeelte sõnaraamatute väljaandmine, mis sai alguse suure “Vadja keele sõnaraamatu” esimese köite ilmumisega 1990. aastal. Raske on alahinnata sõnaraamatute rolli sümbolse kultuurilise kapitalina, mida EKI arendas järgnenud projektide sarjaga, millega loodi sugulaskeelte väikesed veebisõnaraamatud. Kolmanda osana avati 2019. aastal EKI kodulehel eesti-ersa elektrooniline sõnastik (Abrosimova ja Ermakov 2019). Eesti-ersa sõnaraamatut on hinnatud esimeseks suuremaks kakskeelseks sõnaraamatuks Eesti ja Mordva suhete ajaloos. Kokku sisaldab ajavahemikus 2017–2019 valminud sõnastik 6000 märksõna ning on mõeldud abistama ersa keelest ja kultuurist huvitatud eestlasi, eesti keelt õppivaid ersasid, samuti tõlkijaid.

Sõnaraamatu koostasid dr Natalia Abrosimova ja dr Natalia Ermakov, toimetas dr Olga Erina peatoimetaja ja projektijuhi dr Sven-Erik Soosaare käe all. Lähemalt saab sõnastikuga tutvuda aadressil <https://www.eki.ee/dict/ersa/>.

Tartu Ülikool

Ersa ja mokša materjale leidub ka Tartu Ülikooli kogudes, näiteks eesti murrete ja sugulaskeelte arhiivis. Arhiiv on kättesaadav veebis (<https://murdearhiiv.ut.ee/otsi.php>).

Helikogu sisaldab 88 ersakeelset helisäilikut (06:16:04) sh 1967. aastal Tõnu Seilenthali, Paula Palmeose, Ellen Niidu ja Lembit Vaba poolt Ardatovi rajooni Žabino külast kogutud materjali. Arhiivist leiduvad veel 1977. aastal kogutud materjalid (spontaansed dialoogid) Niina Aasmäe doktoritöö jaoks (TÜ EMSA F1029-01–F1029-17; F 1030-01–F1030-14).

Niina Aasmäe on Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi teadur ja ersa keele kõneleja, kes on andnud suure panuse ersa keele uurimisse, samuti selle vahendamisse inglise keelde. 2006. aastal kaitses Niina Aasmäe kogutud andmeid analüüsides Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudis oma ingliskeelse doktoritöö "*Stress and Quantity in Erzya*" ("Rõhk ja kestus ersa keeles"), mida saab veebis lugeda elektroonilises teadustööde arhiivis (<https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/17ec782f-8552-4486-98d4-9da030325e21/content>).

Tartu Ülikooli Paul Ariste soome-ugri põlisrahvaste keskus andis välja Niina Aasmäe elektroonilise ersa keele õpiku "*Kortatano erzaks* – Räägime ersa keelt" (Aasmäe 2012a), samuti on veebis huvilistele kättesaadav Niina Aasmäe koostatud e-kursus ersa keele grammatika õppimiseks: <http://hdl.handle.net/10062/28636> (Aasmäe 2012b). Kursus käsitleb ersa keele struktuuri, millel on palju ühisjooni läänemeresoome keeltega, ja loob eeldused iseseisvaks tööks kirjandusega. Kursuse eesmärk on ka argisuhtlust võimaldava keeleoskuse arendamine. Keelekursused on olemas ka inglise keeles (Aasmäe 2014).

Algsed materjalid on samuti hoiul Tartu Ülikooli eesti murrete ja sugulaskeelte arhiivis (TÜ EMSA DS0169-01 – DS0169-24).

Samuti võib arhiivist leida digiteeritud keeleteaduslikke uurimusi, diplomitöid ning ekspeditsioonide ajal kogutud keelematerjale ja murdetekste.

Kokkuvõte

Soome-ugri liikumine Eestis on väga kaalukas oma peaaegu sajandipikkuse ajalooga. Selle aja jooksul on Eesti Rahva Muuseumisse talletatud väärtuslikud rahvarõivaste, ehete ja majapidamistarvete kogud. Ka Eesti Kirjandusmuuseumis, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia vanemteaduri Žanna Pärtlase arhiivis, Tartu Ülikoolis ja Eesti Keele Instituudis leidub olulisi folkloorseid, etnograafilisi ja keelelisi materjale.

Korraldatud on ekspeditsioone Mordvamaale ja Nõukogude Liidu aegsetesse oblastitesse, samuti Tatarstani ja Baškortostani, mille tulemusel saadi väärtuslikku folkloorset ja etnograafilist materjali, mis on ülioluline ersa ja mokša kultuuripärandi säilimiseks tänapäeva maailmas. Mordva (ersa ja mokša) materjalid toovad esile uuritava kultuuri rikkuse ja mitmekülsuse ja nende teadmiste väärtus kasvab iga aastaga.

Suur roll oma kultuuripärandi talletamisel on ka Eestis elavatel mordvalastel, kellel on säilinud kontaktid oma etnilise kodumaaga, kus on korraldatud pühapaikade taastamisi, sõlmitud lepinguid siinsete ja sealsete ülikoolide ja kultuuriühingutega. On oluline teada, et kõige arvukamalt saabus ersasid ja mokšasid Eestisse nõukogude perioodil, peamiselt aastatel 1959–1970, mil väga paljud suunati siia spetsialistidena tööle pärast kõrgkooli lõpetamist. Kõige rohkem saabus noori, ja nad elasid enamasti linnades. Põhiline suhtluskeel oli vene keel ja üldjuhul ei räägi sisserändajate teine põlvkond rahvuskeelt peaaegu üldse (v.a 2000. aastatel loodud noored pered). Seltside kultuuritegevus aitab kohalikel ersadel ja mokšadel kinnistada ja säilitada oma identiteeti ja keelt. Just samamoodi nagu säilitasid teadmise oma päritolust ja kaugest kodumaast Teise maailmasõja tõttu välismaale pagenud eestlased erinevates riikides, luues oma seltse, organiseerides lastele eesti keele õpet ja korraldades eestlaste kokkutulekuid.

Eestis elav mordva (ersa-mokša) kogukond, nende tegevus ja looming ning Eestis leiduvad mordva keele ja kultuuri materjalid on tähelepanuväärsed ja esinduslikud, nad on oluline osa Eesti Vabariigi kultuuride kirjus paletis.

Ajaloolise ja folkloorse materjali avaldamine on oluline, sest mordva kirjakuultuur on noor ja suuline pärand on kultuuri väga oluline osa, mis tagab ersadele ja mokšadele teadmise, kust nad tulevad, mis on nende pärisosa. Teisalt pakuvad Eesti arhiividesse kogutud materjalid autentsetena suurt huvi, annavad väärtuslikku teavet nii folkloristidele kui ka muude valdkondade uurijatele. Lisaks saab neid teadmisi kasutada ka haridussüsteemis.

Fotod

Foto 27. Mordva-ersa rahvalaulikud (esimene paremalt) Maria Dorofejeva. Tatari ANSV, Tšeremšani raj, Mordovskoje Afonkono (Erzan Ohonkina). Viktor Danilovi foto, 1968. ERA, Foto 9536.

Foto 28. Jutuvestja Mitjaeva Elena, snd 1900. Venemaa, Tatarl ANSV, Tšeremšani raj, Mordovskoje Afonkono (Erzan Ohonkina). Viktor Danilovi foto, 1986. ERA, Foto 14828.

Foto 29. Eesti-Mordva Seltsi liikmed hõimupäeval külalistega Mordvamaalt.
Antonina Simbergi foto, 1995.

Foto 30. Ansambel Kolu Muusikamajas Tallinnas ja Eesti-Mordva Seltsi
esimees Jüri Kulnin. Antonina Simbergi foto, 1996.

Foto 31. Ersa keele päev: prof Vladimir Abramov, Antonina Simberg, Nikolai Bajuškin, Jüri Kulnin, Anna Atlasova ja Jaak Prozes. Antonina Simbergi foto, 1999.

Foto 32. Hõimupäev. Eesti-Mordva Selts, prof Valdek Pall (1927–2013), Toomas Help, Jaak Prozes, mordva tudengid ja Toorama ansambel. Foto Eesti-Mordva Seltsi kogust, 2000.

Foto 33. Ersakeele kursusel Tallinna Ülikoolis. Natalia Ermakovi foto, 2012.

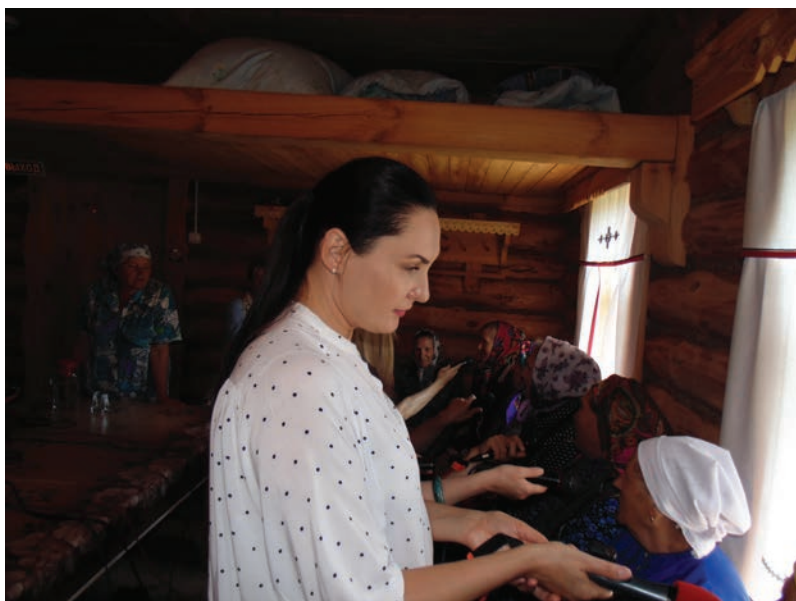

Foto 34. Etnograafiline ekspeditsioon Mordva Vabariigis. Tehakse mitme hääle laulu mitmekanalilisi helisalvestusi. Svetlana Isajeva foto, 2015.

Foto 35. Eesti-Mordva Selts tähistamas ersa keele päeva. Üritusel osalesid president Arnold Rüütel koos abikaasaga, folklorist Ingrid Rüütliga, kirjanik Arvo Valton abikaasaga, Eestimaa Rahvuste Uhenduse president Timur Seifullen abikaasaga, Zanna Pärtlas ja seltsi liikmed jne. Edyth Raamatu foto, 2015.

Foto 36. Eesti-Mordva Seltsi folklooriansambli Vastoma liikmed.
Edyth Raamatu foto, 2017.

Foto 37. Etnolaat Tallinna Raekoja platsil: Eesti-Mordva Seltsi folklooriansambel Vastoma ja Mordvamaa ansambel Merema. Natalia Ermakovi foto, 2019.

Foto 38. Ersa kultuuriühing Sjatko korraldavas legendaarse ersa folkloristi ja rahvamuusiku folklooriansambli Toorama asutaja 70. sünniaastapäevale pühendatud konverentsi. Teiste hulgas esinesid ka mokša rahvalaulupärandid käsitlevate ettekannetega folkloristid Eestist ja Mordvamaalt (vt: <https://fennougria.ee/viljandis-meenutatakse-legendaarset-ersa-muusikut-vladimir-romaskinit/>). Foto Ersa kultuuriühingu Sjatko kogust, 2021.

Ersa pärand Eesti arhiivides

Foto 39. Etteütlus ersa keele päeval. Ersa-mokša kultuuriühing Sjatko.
Natalia Abrosimova foto, 2022.

Foto 40. Eesti-Mordva Selts tähistamas oma 30. aastapäeva Eesti Vabaõhu-
muuseumis. Diana Pashkovichi foto, 2024.

Fonoteegid

EKMi helilindid

Tšuvašovi materjalid nii raamatu kui tulevase uurimistöö jaoks:

1. Õe itk venna surma puhul. RKM, Tšuvažov 2, 80/8

Кармалка М-65

80

2583

ПРИЧИТАНИЯ СЕСТРЫ ПО СМЕРТИ БРАТА

Ох, и лелинем, лелинем,
 Жали мари седейнем.
 Кода, лелякай, кукордтан?
 Кода, лелякай, лажатан?
 Ох, кукордтан мон прядо пыльге,
 Лажатан мон ловажава-эзьева.
 Ой, ицо кукордтан, лелякай,
 Весе верьгат-сивельгат.
 Ох, пингигень-жизнянь эрямсто,
 Векень-жизнянь печтямсто,
 Ох, веси ней нематнень,
 Веси кирди апартнень.
 Ульнестъ трудной шкинет,
 Ульнестъ трудной моменткеть.
 Весе тонь ней
 Верет, сивелет тандалисть,
 Э, маштизь прясо тонь превет,
 Э, сезнизь поцо седеет.
 Ицо кукордтан
 Кавто яси пыльгева.
 Ох, ицо лажатан
 Кавто кунди мон кедьга.
 Лажатан кемень сурнева,
 Кукордтан поцо седейга.
 Ох, кукордтан пыльге лапкава,
 Лажатан кемень пыльге сурнева.
 Жизнянь-пингигень эрямсто,
 Мастер ланга якамсто
 Маштиникшнэсть тонь пыльге виет,
 Савекшнэсть пыльге тонь виинет.

Ицо мон тонъ лажатан
Яки конилька ды прыва.
Ниже каканъ тямосто,
Эйдинъ-какшонъ кастамсто
Ламо мельгаст якилить,
Зез сизевкост эзить невь.
Каканъ-эйдень тямосто,
Эйдень некенъ пейтлмсто,
Эйдень лангонъ орчамсто
Кавто пильтет чавинить.
Ицо кукурлтан
Кавто кунды тонъ кедьга.
Ламо тонъ ней ды тясат,
Ламо эйднеть тон кепснть.
Ицо кукурлтан
Жали поцо седейга.
Ох, ниже тьяканъ тямосто,
Эйдинъ-какшанъ кастамсто
Жалясинить тон тиксинет,
Нурнаксинить тон тиксинет.
Ицо тонъ ней лажатан
Корти курго кельнева.
Ох, паро валцо кортылнть,
Паро валцо пшкадилить.
Энъ ицо лажатан
Прясо паро превнева.
Ох, прясо превть тон путылить,
Паро превть тон максылить.
Энъ, ох, вана лисят тон
Зсит путонъ кудосто.
Ох, вана яват

3

Карналка М-65 83

Кудо поцтот семиястот.
Энъ ицо яват
Тон эеъ ули-паростот.
Энъ а саят тон мезияк
Ули-паро тон мартот.
Ох, только саят
Сарет коряс колмо лазтт.
Те карме улеме
Тонятъ ули-паро чикс.
Лисят путонъ кудостот,
Кадсак путонъ кудинет.
Ливти карциган тонъ кудот,
Ох, гай баяга.
Ней тонъ кудо потмот.
Ливтиъ вана тонъ
Ней уш пиринь дм кардайс.
Кардайсэ улитъ скотинат,
Яват скотининистот.
Энъ ули паро раштинет.
Энъ ицо уле
Сия рога тонъ скалинэт.
Ицо улитъ кардайсэ
Чевте пона ревинет.
Реветьне парить — жалънеят,
Ох, скалось пари —
Тонъ кисэ сон аварди.
Алашасъ нели —
Тонъ кисэ сон мелявти.
Туи хозяйинист,
Секс синъ весе седей марить.

4

Кармалка М-65

83

Лисят пирянь кардайetz.
 Вана штат ней уи тон
 Паро город велева,
 Сиянь блида тон, уж,
 Ульцнь кувалма.
 А кадовить тонь мельва
 Ярмек сёрма тонь следет.
 Ох, ванамолят ней уи тон
 Начи мода жизнянтей.
 Вана пачсудят ней уи тон,
 Ох, векавечной тарказот.
 Ох, таркаськан ней пек паро,
 Таркаськан ней пек мазнь,
 Только пек уи чопуда.
 Арась сонзо
 Лисима-совамо пельксезе.
 Ох, лисима совамо пельксезе,
 Ицо валдо вальмазо.
 А кармат тон, а кармат
 Лисье-совамо пельксекандо.
 А кармат тон, а кармат
 Валдо вальмава ванкшино.
 Только кармат аштеме
 Ошмань паро сэрнесет.
 Те таркинесь истямо:
 А токи тей валдо свет.
 А токи тей валдо свет,
 А сови тей мазь твет.
 Тесе пилинет а марить:
 А куськинет ней онгить,
 А атыкшеть ней морить.

Записаны 6 мая 1965 года в селе Кармалка, Ленинского
 района, Татарской АССР. Исполняла Мишакова Анна Яков-
 левна 68 лет.

Записал Чувашев М.И.

Р.К.М., Мгр. II 2583 с.

ПРИЧИТАНИЯ СЕСТРЫ ПО СМЕРТИ БРАТА

Карманка М-65

85

Ох, браток мой, браток,
Добринный — сердечко моё.
Как мне тебя окуковать?
Как, браток, тебя оплакать?
Окукую тебя с головы до ног,
Буду оплакивать и кости, и суставы.
Ох, ещё окукую, браток,
Твоё тело и твою кровь.
На своём жизненном пути,
На дороге века своего
Встречал ты всякие виды,
Претерпел все невзгоды.
Были у тебя трудные времена,
Были трудные моменты:
Бывало, содрогалось твоё тело,
Трепетала твоя кровь,
В мыслях возникали сомненья,
Сердце терзали тревоги.
Ещё окукую тебя
По твоим обоим ногам.
Ох, ещё буду оплакивать
Твои обе рабочие руки
И десять пальчиков на них.
Окукую твоё сердечко.
Ох, окукую ступни твоих ног
И десять пальцев на ступнях.
Когда был среди живых,
Когда по земле ты ходил,
Уставали твои ноги,
Последних сил лишались они.

Ещё буду оплакивать
По твоим голеним суставам.
Когда кормил малых детей,
Когда растил своих малышей,
Много за ними ходил,
И усталость свою ты не показывал.
При воспитании детей,
При кормлении малышей,
При одевании ребят
Твои ноги стигала усталость.
Ещё окуку
Твои обе рабочие руки.
Ты вырастил много детей,
Много поднимал малышей.
Ещё окуку
Твой любящее сердечко.
Когда детишек растил,
Своих малышей поднимал, —
Ты их очень жалел,
Опрятно их одевал.
Ещё тебя окуку
По твоим устам.
Ты доброе слово всегда находил,
Добрые пожелания говорил.
Ещё я скажу
О светлой головушке твоей.
Каждому давал ты нужный совет,
Всегда находил правильный ответ.
Ты теперь уходишь
Из дома родного.

3

Кармалка М-65

87

Отделяешься теперь ты
От своей семьи.
Ещё ты уходишь
От нажитого добра своего,
И с собой ничего
Из этого добра не берёшь,
Если не считать трёх досок
По росту твоему.
В этом заключается ~~нажитое~~ добро.
Теперь всё твоё добро.
Выйдешь ты из дома,
Дом свой оставляешь.
А дом твой, как жар птица,
А горница — что твой колокол.
Вот выносят тебя
Из дома во двор.
Во дворе твоё скотинушко,
Её оставляешь и скотинушку,
Добро своё — животинушку.
Здесь имеется
Серебрянные рога — коровушка.
Ходят по двору
Овечки с мягкой шерстью.
Кричат овечки — тебя жалевчи,
Ох, мичит коровушка — шачет по тебе,
Вспокоится лошадушка —
Горьвет по тебе.
Уходит у них хозяин,
Потому они горьвет.
Ты уходишь со двора.

4

Кармалка М-65

88

88

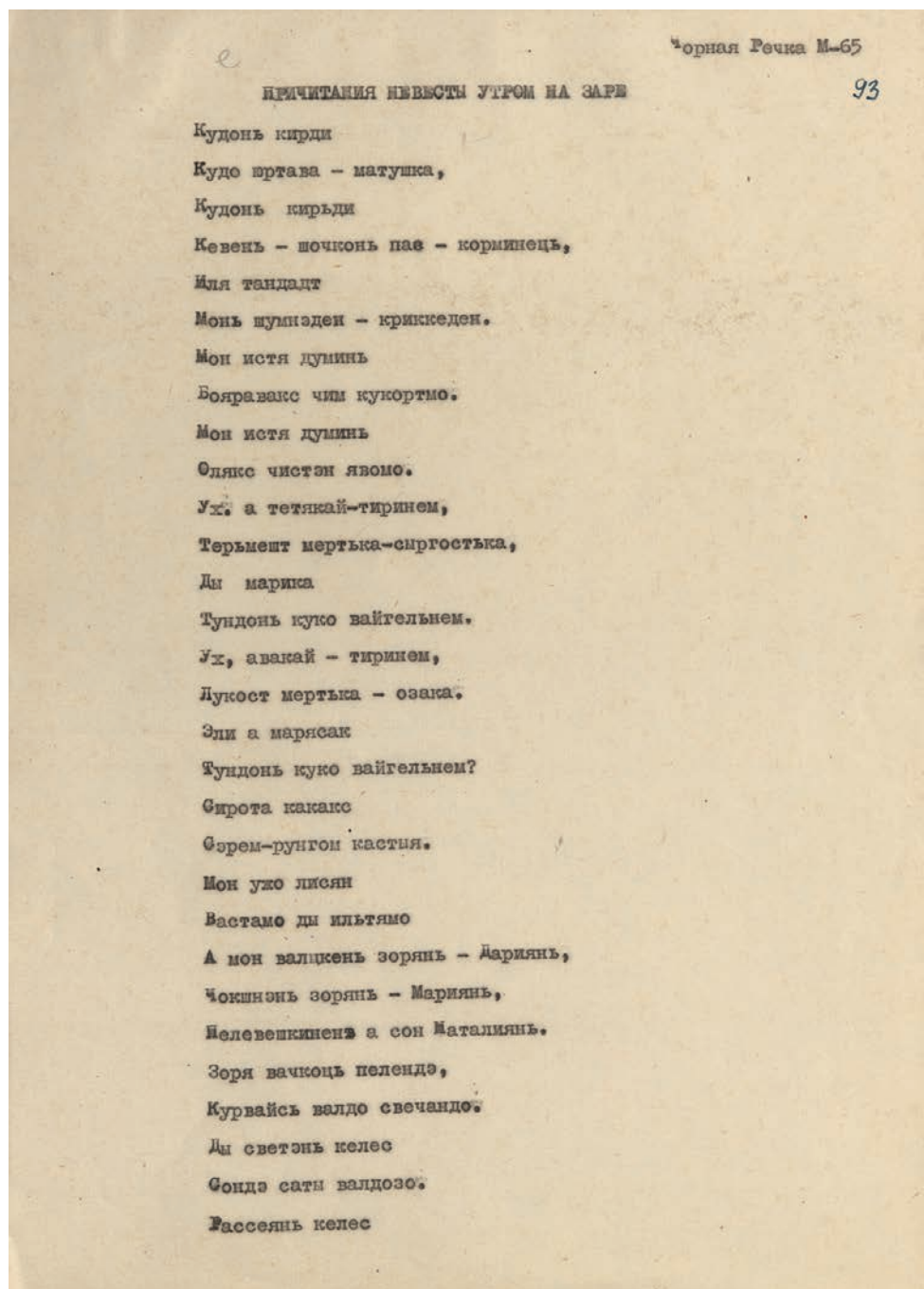
Вот проходишь ты
 По родному селу,
 Вдоль по широкой
 И чистенькой улице.
 Не остаются сзади тебя
 Твои расписные следы.
 Ох, пойдёшь теперь ты
 К земле-матушке жить.
 Вот доходишь теперь ты
 К вечной постели своей.
 Ох, и местечко хорошее,
 Местечко прекрасное,
 Только уж очень тёмное.
 Нету ведь там
 Для входа и выхода лазейки,
 Ох, для входа и выхода лазейки,
 Да светлого окошка.
 Не будешь, ты не будешь
 Через лазейку входить и выходить.
 Не будешь ты не будешь
 Через светлое окошко глядеть.
 Только будешь спокойно лежать
 Твоей неподвижное тело.
 Это место такое,
 Куда не попадает белый свет.
 Куда не попадает белый свет,
 Куда не проникает любой цвет.
 Твоя ина там полная:
 Не услышишь лай собак,
 Не поёт и петухи.

Записаны 6 мая 1965 года в селе Кармалка, Ленингор-
 ского района, Татарской АССР. Исполняла Минакова Анна
 Яковлевна - 68 лет.

Записал Чуванов М. И.

Р. К. М., Мгн. II 2583 с.

2. Pruudi itk koidikul. RKM, Tšuvažov 2, 93/7

Сондэ Сатн светкизэ,
 Весене токи валдозо.
 Только а токи сенень,
 К онань арась паизэ.
 Маримизьга, маримизь,
 Монь уринен, ялгинен,
 Дн шабрань-куронь
 Монь покштинен-бабинен,
 Ицо маримизь,
 Монь уринен-ляпинен.
 Ицо маримизь,
 Эсь порань дн покш ульцянь
 Малки чарн ялгинен.
 Боярават ялгинен,
 Азьдой моняно
 Писи банянь уштомо.
 Бояравакс чим кукорца.
 Коможонь а маштан,
 Сиротакс сэрэм кукорца.
 Мохо ёвтнионь мон
 Ижилць валтиэнь удалов.
 Боярават ялгинен,
 Дн ведь содасынк,
 Арась васькамо таркам,
 Арась валонь ладямо шкинем.

Записаны 8 января 1965 года в селе Чорная Речка,
 Менталинского района, Куйбышевской области. Исполняла
 Савинова Ефимия Семёновна - 68 лет.

Записал Чувашев М.Н.

РКМ, Мгн. II 2557 e

ПРИЧАТАНІЯ НЕВЕСТЫ УТРОМ НА ЗАРѢ

Черная Речка М-65 95

Смотрительница дома,
Домашняя хозяйка-матушка!
Смотрительница дома,
Богиня построек - кормилица!
Ты не пугайся
Моего шума-крика.
Я так задумала
Свой девичество окуковать,
Так я решила
С вольной жизнью расстаться.
Ох, отец мой родимый,
Встрепениська ты - просниська,
Да услышь ты
Весенней кукушки мой голос.
Ох, матушка - кормилица,
Всугнина сон свой - садиська.
Мли ты не слышишь
Весенней кукушки мой голос?
Сиротой - ребёнком
Выросла я и воспиталась.
Выйду я ~~встречать~~ *проводить* ~~проказав~~ *милость*
Встречать да провожать
Утреннюю зарю - Дарью,
Вечернюю зарю Марью,
Нолуночную - Кателью.
Заря стрельнула в облако,
Зажила свою свеченьку.
Для всей земли
Достанется ей свет.
Всю Россию
Озарит своим светом

До всех дойдёт её свет,
Только не дойдёт до того,
У кого нету счастья...
Слушайте, слушайте меня,
Молодушки — мои подружки,
Близкие — соседские
Мои дедушки и бабушки.
Послушайте меня,
Мои тетушки и дядюшки.
Еще услышите меня,
С большой улицы сверстницы,
Весёлые подружки.
Дорогие мои боярушки,
Сходитека вы для меня
Затопите горячую баньку.
Своей девичество окуку.
Веселиться не смогу,
Своем сиротскую долю окуку.
Быть может излагаю
Свои слова в беспорядке?
Боярушки — мои подружки,
Вы ведь знаете:
Некому меня баловать,
Некогда ладить слова.

Записаны 8 января 1965 года в селе Чёрная Речка,
Менталинского района, Куйбышевской области. Исполняла
Савинова Мария Семёновна — 68 лет.

Записал Чувашев М.М.

РКМ, Мгн. II 2557 е.

Чорная Речка М-65

ПЕСНЯ НЕВЕСТЫ НА ЗАРЕ

97

Смотрительница дома,
 Домашняя хозяйка — матушка,
 Смотрительница дома,
 Богиня постреек — кормилица,
 Ты не путайся
 Моего шума — крика.
 Я так задумала
 Свой девичество окуковать.
 Таки я решила
 С вольной жизнью растаться.
 Ох, отец мой родимый,
 Встрепенись ты — проснисьма,
 Да услышь ты
 Весенней кукушки мой голос.
 Ох, маленька — кормилица,
 Вспутника сон свой — садисьма.
 Или ты не слышишь
 Весенней кукушки мой голос?
 Сиротой — ребёнком
 Выросла я и воспиталась.
 Вижду я встречать, провожать
 Утреннюю зарю Дарью,
 Вечернюю зарю Марию,
 Полуночную — Наталью.
 Заря ударила в облако,
 Зажгла светлую свою свечку.
 Для всей земли
 Достанется её свет,
 Вся Россия
 Осветит своим светом.
 Её светом воспользуются все,
 Только не дойдёт тому,
 У кого нету счастья...
 Услыштика, услышьте меня,
 Близкие — соседские
 Мои дедушки и бабушки.
 Ещё услышьте меня,
 Мои тётушки и дядюшки.
 Ещё услышьте меня,
 С большой улицы сверстницы,
 Весёлые подружки,
 Дорогие мои боярушки.
 Сходитека вы для меня
 Заташите горячую баню.
 Свой девичество окукую.
 Веселиться не смогу,
 Свою сиротскую долю окукую.
 Быть может излагаю
 В беспорядке свои слова.
 Боярушки — мои подружки,
 Вы ведь знаете,
 Некому меня баловать...

Исполнила 8 января 1965 года колхозница Савинова
 Ефимия — 68 лет, село Чорная Речка, Шенталинского района,
 Куйбышевской области.

Записал Чувашев М. И.

3. Tütre itk vanemate haua külastamise järel. RKM, Tšuvašov 2, 117/20

Проран М-68

117

ПРИЧИТАНИЯ ДОЧЕРИ ПОСЛЕ ПОСЕЩЕНИЯ МОГИЛ УМЕРШИХ РОДИТЕЛЕЙ
ПЕРЕД ВЫХОДОМ ЗАМУЖ

Тринень таркас дедином,
Шкиненъ таркас бабином,
Лиседзяк карчозон,
Арадоляк ветречазон.
Ушкань, дедином, ёвтниса,
Ушканъ, бабином, толкуваса:
Якинъ бояравакс чинесэн,
Олякс паро эрямсон
А мон, ух, остаткадо
Велень кругом втамо,
Покш ки ланга якамо.
Думсинъ, дедином, истяня,
Арсинъ, бабином истяня,
Можо остаткадо мон несмъ
Паро бояр мон тетям,
Боярава авином.
А мельга мон синет сасмъ,
А карчо мон синет вастинъ.
Только муксининъ, дедином,
А синет виде тумо, ух, крёсткест.
Ишкалинъ-пикалинъ - эзть пикаде,
Кортинъ-кортинъ - эзть корта.
~~Только приказаст истяня,~~
Только наказаст истяня:
Тринень таркас улезэ
Корьминичкет - дединет,
Шкиненъ таркас лисезэ
Чи валдинет - бабинет.
Тринень таркас дедином,
Шкиненъ таркас бабином,
Баславимизьтак тинъ ней монъ
Остаткадо совамо
Бояравакс чинесэн,
Олякс паро жияясон
Тетянъ путоң кудонтонъ,
Аванъ пурнавт пизэнтонъ.
Мерездзяк тинъ монень
А ней остаткадо
Ве мостке ланга втамо,

41

2

Проран М-68

118

Ве потолок алов арамо,
Валдо вальмалов озамо.
Максинкаяк тинь, мерян,
Седейшкава баславканк.
Бояравакс чинесэн
Эрямкась ведь пек паролъ.
Вайгелет нолдасак - гай моли,
Валот ёвтасак - лац ули,
Цильгет чалгасак - зэрък моли.
А урекс чинисэнтъ истяня:
Вайгелет нолдасак - унде туи,
Валот ёвтасак - ладе а си,
Цильгет чалгасак - латкс ваи.
Баславимак, дединем,
Максык паро валот, бабином,
Ятонъ мелень ваномо,
Ятонъ коронъ кирдиме.

Записана 27 февраля 1968 года на магнитофонную
плёнку в селе Проран, Куйбышевской области. Исполняла
Гадаева Евгения Ильинична - 32 лет.

Записал чувашев М. И.

20

ПРИЧИТАНИЯ ДЕВУШКИ ПОСЛЕ ПОСЕЩЕНИЯ МОГИЛ УМЕРШИХ
РОДИТЕЛЕЙ ПЕРЕД ВЫХОДОМ ЗАМУЖА.

119

Вместо отца ты, мой дедушка,
Вместо матери, бабушка,
Выходите меня повстречать,
Прошу меня выслушать.
Я, дедушка, расскажу,
Тебе, бабушка, растолкую.
Нашла я боярушкой,

При своем пока девицестве
В последний разочек
Вокруг села прогулялся,
По широкой дороге пройтись.
Я, подумала, дедушка,
Помечтала об я, бабушка,
Быть может увижу
Дорогого батюшку,
Да боярушку матушку.
По следам их не нашла,
И навстречу не попались.
Находила только, дедушка,
Ихние дубовые кресты.
Звала их - не откликались,
Им говорила - не отзывались.
Только они приказали,
Только мне наказали:
«Пусть будет вместо отца
Кормилец твой дедушка,
Вместо матушки пусть будет
Родная твоя бабушка.
Родимый мой дедушка,
Дорогая моя бабушка,
Благословите меня
Войдти последним раз
С моим девицеством
Свободной боярушкой
В батюшкин дом,
В матушкино гнездышко.
Разрешите вы мне
Теперь непоследам
По одной половине пройти

Под одну потолочину встать,
У светлого окошка присесть.
Дайте своё мне
Сердечное благословление.
Вольною боярушкой
Хорошо было жить.
Голос пощел - радостно звенит
Слово твоё - к месу всегда,
Шагаешь - ступ разойдётся.
У замужней жизнь иная:
Голос пощел, звука не слышно,
Слово твоё буцет не к месту,
Ногу поставишь - провалится в яму
Благослови меня, дедушка,
Дай напутствие, бабушка,
Врегам мне утешать,
Вражьи притеснения терпеть.

Записана в пос. Проран
Кудымшевской обл. Исполняла
Радаева Е. И. - 37 лет.

Январь, 1967 год

Запись М. И. Чувашева

Причитания догери после посещения могилы
умерших родителей перед выходом залууге. 120
Троран (транскрипция Кавычской И.А.)

♩ = 104-108

Три - нень (э) тар-каеву, ге-ге-нень, геи шки-нень (э)
тар - кав (а), ба-би-нень, геи ли - се-(э)-ге-эки кар-
го-зон, эи а - ра - (а) - ге - эки стре-га-зон...

Троран Кавычской

Нес тшесов!

4. Pruudi laul päevatõusu ajal. RKM, Tšuvašov 2, 163/5

ПЕСНЯ НЕВЕСТЫ ПРИ УТРЕННЕЙ ЗАРЕ

463

Зоря, зоря, зарева,
 Зоря пувась толонцо,
 Нолдась зоря валдонцо.
 Весенень тонась зорянь светзэ,
 Весенень сатоць зорянь валдозо.
 Нь а монянь эзь сато светзэ,
 Нь а монянь эзь тока валдозо.
 Нь ох, авакай, авакай,
 Велькска таргить кшнынь лато,
 Боккан таргить кшнынь забор.
 Нь ишо сован ней кудов.
 Нь стякшодоя, шигинен,
 Нь стякшодоя, оинен
 Кузяксонь тевень тееме,
 Кузякс тевень прыдома.

ПЕРЕВОД

Заря, заря, зорюшка,
 Заря загла огонек,
 Разлила зари свой свет.
 Всем свет она подарила,
 Всех она обогрела.
 Только меня не осветила,
 Меня одну обоняла.
 Ох, маменька, маменька,
 Над головой воздвигла железную крышу,
 Железным забором меня окружила.
 Войду теперь я в дом.
 Проснитесь, мои подружки,
 Поднимитесь, мои товарки,
 У ленивой дела выполнить,
 У ленивой заботы завершить.

Записано 16 декабря 1966 года в селе Камышинка, Северного
 района, Оренбургской области. Исполнила Кожеватова Д.В., 58 лет

Приглашение невесты на утренней заре. 164

$\text{♩} = 104$

1. Э, зо-ря, зо-ря зо-рю-ва,

2. Э, зо-ря пу-лявь то-лон-го,

3. Э, хол-гавь зо-ря вал-го-н-го,

4. Э, ве-се-не-нь то-кавь зо-рянь све-то-зэ

5. Э, ве-се-не-нь са-то-нь зо-рянь вал-го-зо...

164

14 Пригласение невесты утром на зоре

165

♩ = 104

Э, зо-ря, зо-ря, зо-ря-ва

Э, зо-ря, а ну-бась го-ло-во-го

Э, как-дась зо-ря вай(и) - док - го.

Э, бе-се - нень то-кась зо-рянь се-тэ-зэ,

Э, бе-се - нень са-тоуе(и) зо-рянь ~~ван-го-зо.~~

Энь, а мо-каны ээб са-то (э) се-тэ-зэ,

Энь, а мо-каны ээб(и) то-ро вай-го-зо.

Энь, ох (а) а-ва-кай, а-ва-кай,

Энь, вельк-скан, э, тар(и)-гисть кини(и) ло-то,

Энь, бак-кан, э, тар(и)-гисть кини(и) за-вор. (вехион.)

5. Вай, авакай корьмакай. RKM, Tšuvašov 2, 164/165

ВАЙ, АВАКАЙ КОРЬМАКАЙ

Ивановка М-57

171

Вай, авакай корьмакай,

Вай,

Мес максонайт одонди?

Мес максонайт одонди?

Вай, а одонди Федодонти.

Вай, авакай торькай,

Мес максонайт одонди?

Вай,

Марь иляпань канниенди.

Марь иляпань канниенди,

Вай,

Сяд алакань занниенди.

Вай, авакай корьмакай,

Мес максонайт одонди?

П Е Р Е В О Д

Ой, матушка кормилица,

Ой,

Зачем отдала молодому?

Зачем отдала молодому?

Ой, молодому Федоту.

Ой, матушка дорогая,

Зачем отдала молодому?

Ой,

Круглой иляпи носителя.

Круглой иляпи носителя,

Ой,

Настуху ста лошадей.

Ой, матушка кормилица,

Зачем отдала молодому?

Записана 5 января 1967 года на магнитофонную
плёнку в селе Ивановка, Темниковского района,
Мордовской АССР. Исполняла Торопкина Алек-
сандра Павловна - 18 лет.

Записал Чуванев М. И.

поэтик. ✓

Вай, а-ва-кай корь-ма-кай

(расшифровка Каньба Б.И.)
1978

20

Вай, а-ва-кай корь-ма-кай, вай.

мес мак-со-чайти о-дон-ди

мес мак-со-чайти о-дон-ди.

Вай, а о-дон-ди, фэ-до-дон-ди.

Вай, а-ва-кай, те-ро-кай

мес мак-со-чайти о-дон-ди, вай

ша-ри шла-нень кан-ни-ен-ди

ша-рот шла-нень кан-ни-ен-ди, вай

сад а-ла-нень ва-мил-ен-ди

Вай, а-ва-кай корь-ма-кай

мес мак-со-чайти о-дон-ди?

6. Ema itk poja sõjaväeteenistusse saatmisel. RKM, Tšuvašov 2, 172

2

СТ. СУРКИНО М-57

176

Ды тынь зриде
 А ней сельмень сядозь.
 Ды тынь аштиде
 А ней сельмень сядозь.
 Кабонь уливелъ
 А тинк тиринь тетянк,
 Кабонь уливилъ
 Корьминицинк - ванницянк,
 Тынь уливалиде
 Мастер лангонь тынь превейть,
 Ды уливалиде
 Менель алдонь ды пек парт.
 Ды а ней, какай,
 Гяц ломатненъ марилить.
 Ламо, какай,
 Дуран ломанень превть саить.
 Ды арасиль, какай,
 Толк ёстамонь ломаненк.
 Арасиль, какай,
 Чинк прясо превень максимьянк.
 Ды ниже какай - какинем,
 Коданя тон пачкуют
 А ней таркас ды зземо,
 Илямак, какай, и стувто.
 Ды кучта котъ тон
 Монянь сёрмине.
 Сёрмади, какай,
 Амо конёво тон сёрманть,
 Кодамс, какай,
 Тосо а тонъ зрямот.
 Ды ниже какай Олудя,
 Мази какай Олудя,
 Маряват ведъ аватей
 Тон, дёринем, нек жалъне.
 Кода, какай, ульниде
 А тынь мерян вишкнеть,
 Кода, какай, ульниде
 А тынь мерян аволь покшт,
 Кияк эзь сода,
 Ниже какай, эйстэдэнк.
 Кияк эзидизъ,
 Ниже какай, мелявто.
 Кияк эси мелявто
 А ней пачо пекиненик,
 А тинк прапо ды лангонк.
 Кода касиде
 А тынь, какай, ломаньшка,
 Кода касиде
 А тынь, какай, аляшка,
 Эрьва ки кармась содамо,
 Ниже какай, эйстэдэнк.
 Эзде кенере
 Нука чине-поране,
 Эзде кенере
 Арась чине-поране.
 Чингем втаса
 А мон нука чинесэ
 Чингем зряса
 А мон арась чинесэ.

60

Записана 29 июня 1967 года на магнитофонную плёнку в селе
 Старая Суркино, Шенталинского р-на, Куйбышевской области.
 Исполнила колхозница Чилигина Анастасия Ларионовна - 52 лет.
 Записал Чувашев М. И.

СТ. СУРЖИНО М-57

ПЛАЧ МАТЕРИ ПРИ ПРОВОДАХ СЫНА НА ВОЕННУЮ СЛУЖБУ

174

Милый мой Володя,
 Мой родимый Володя,
 Садиська, синочек,
 А ты на почётное место.
 Садиська, синочек,
 За приготовленную пищу.
 Да садиська ты
 За собранный стол.
 Покушай, синочек,
 Приготовленную пищу.
 Откушай, синочек,
 Мягкий мамин хлеб.
 Очень вкусный, синочек,
 У мамы сегодня суп.
 Садитесь и вы,
 Малыши мои — детки.
 Садиська за стол,
 Мой синочек Сергей.
 Садиська и ты,
 Доченька моя Лена.
 К столу подойди
 и ты, мальчик мой Миша.
 К столу подойди,
 Моя доченька Надя.
 Садиська за стол,
 Дочурка Маруся.
 Последний разочек
 Вы видите старшего брата.
 Вот он уедет
 В далёкие края — в армию.
 В далёкие края
 По широкой дороге.
 Вот он уедет,
 Скоро домой не вернётся.
 Брат ваш уедет
 Теперь на военную службу.
 Дорогой мой синочек,
 Родимый мой мальчик,
 И слезами омой,
 И кукушкой окукую
 Ваше нелёгкое детство.
 Когда вас кормила,—
 Видела много нужды я.
 Когда вас растила —
 Много горя я перенесла.
 Без родимого отца
 Семерых вас растила.
 Много нужды, мой сынок,
 Перенесли вы возле меня.
 Много горя, синочек,
 Ллебнули вы возле меня.
 Завидовали ваши глаза
 На хорошую одежду других.
 Вы часто мечтали
 Исправную обувь заиметь.
 Не могла я одеть вас,
 Как люди, в хорошую одежду.
 Не могла я кормить вас
 Досита, как другие.
 Так вы росли
 С завистью в глазах
 Воспитывались вы
 При больших недостатках.

61

СТ. СУРКИНО M267

138

Если бы имели
 Вы родного отца,
 Если бы имели
 Вы кормильца своего,
 Тогда бы получили
 Хорошее воспитанье.
 Тогда бы имели
 Нормальное развитие.
 А теперь, мой сынок,
 Подряд всех ты слушал,
 Много, сыночек,
 Мыслей дурных ты набрал.
 Не было, сыночек,
 Наставника доброго у вас.
 Не было, сыночек,
 Воспитателя родного у вас.
 Родимый мой мальчик,
 Когда ты доедешь
 До места назначения -
 Не забывай ты меня.
 Присылай ты домой
 Письмишко до меня.
 Напиши ты, мой мальчик.
 На белую бумагу письмо:
 Каково, сыночек,
 Там живётся тебе.
 Мальчик мой Володя,
 Родимый ты Володя,
 Маме ведь очень
 Жалко, сыночек, тебя.
 Когда, мальчик мой, были
 Вы ещё малышами,
 Когда, сыночек мой, были
 Вы ещё небольшими,
 Никто и не знал
 О вашем существовании,
 Никто не проявлял,
 Заботы, сыночек, о вас.
 Некому было проявлять
 Заботу о вашем желудке,
 Внимания к вашей одежде.
 Когда выросли,
 Стали, сыночек, большими,
 Когда поднялись
 И вы повзрослели,
 Тогда о вас каждый узнал.
 В тяжёлые годы
 Вы были малы,
 В суровое время
 Вы были беспомощны.
 Всю жизнь я проведу
 В беспросветной нужде,
 Весь свой век проживу
 С детьми я в недостатке.

60

Записана 29 июня 1967 года на магнитофонную
 плёнку в селе Старое Суркино, Шенталинского района,
 Куйбышевской области. Исполняла колхозница Чилигина
 Анастасия Ларионовна - 52 лет.

Записал Чувашев М. И.

7. RKM, Tšuvašov 2, 192/195. Pruudi itk vennale kingituse üleandmisel.

Тимашево

ПРИЧИТАНИЕ НЕВЕСТЫ ПРИ ПОДНОШЕНИИ ПОДАРОК БРАТУ

1923

Тиринем, ух, а лелякай,
 Ванннем монъ, ох, ванннем,
 Монъ вишка сарень вечкинем,
 Нака кунцка,
 Ух, а лелякай,
 Монъ кеце пашксе плочкинем.
 Иля пеняця,
 Ух, а лелякай,
 Монъ седе паро казне лангс.
 Монцкак содаса,
 Ох, монъ лелинем,
 А истямо эряволь.
 Монцкак содаса,
 Тоне эряволь
 Ды конилькава ды паля.
 Монцкак содаса,
 Тоне эряволь
 Ды сур пирыва ожанво.
 Монень а косто
 Нетънень ульнасть
 Ух, а лелякай ды сайнемс.
 Мон урявтомо парят,
 Лелявтомо ды сазор.
 Мон эзинь аште
 Валдо вальмало
 Мон олякс-парокс чинесэн.
 Кеце темень ды теезь.
 Мон эзинь аште
 Мазн моронь мон моразь.

Записано 5 января 1965 года в селе Тимашево, Понтолинско-
 го района, Куйбышевской области, от колхозницы Наталовой П.А.,
 66 лет.

193

ПРИЧИТАНИЕ НЕВЕСТЫ ПРИ ПОДНОШЕНИИ ПОДАРКА БРАТУ

Браток мой комсомолец,
защитник мой дорогой,
Моего детства хранитель,
Прими-ка из моих рук,
Ух, брат дорогой,
От меня полную чару,
Не обессудь,
Мой брат дорогой,
За скромный подарок.
Я сама понимаю,
Братик мой дорогой,
Ты лучшего подарка достоин.
Я сама понимаю,
Нужно было тебе подарить
Рубашку до колен,
Я сама разумею,
Тебе рубашка нужна
С рукавами до кончиков пальцев.
Мне невозможно
Было достать
Такой подарок, брат дорогой.
Я без невестки росла,
Да без брата сестра,
Я не сидела
У светлого окошка
В девичестве своём
С рукодельем в руках.
Не пришлось мне сидеть,
Да любимые песни распевать.

Записано 5 января 1965 года в селе Тимяшево, Шанталин-
ского района, Куйбышевской области.

Исполнила ШАТАЛОВА П.А. - 66 -и лет

ПРИЧИТАНИЕ НЕВЕСТЫ ПРИ ПОДНОШЕНИИ
ПОДАРКОВ БРАТУ

194

$\text{♩} = 72$

ТИ - РИ - НЕМ, УХ, А (ЛЕ...) - ЛЕ - ЛЯ - КАЙ - ВА - НЫ - НЕМ,
 МОНЬ, УХ, ВА - НЫ - НЕМ, МОНЬ ВИШ - КА СЭ - РЕНЬ ВЕЧ - КИ - НЕМ.
 ПА - КА КУН - ДЫ - КАНА, УХ, А ЛЕ - ЛЯ - КАЙ, МОНЬ КЕ - ЦЕ
 ПЕШК - СЕ ПЛОШ - КИ - НЕМ, И - ЛЯ ПЕ - НЯ - ЦЯ, УХ, А ЛЕ -
 ЛЯ - КАЙ, ТОИ СЕ - ДЕ ПА - РО КАЗ - НЕ ЛАНГЕ

Пританцы несеят при поношении
педарже брату

18

195

ти - ри - нец, ух, а ле - ле - па - кан -
ва - нит - нец, лиси, ух, ва - нит - нец, мнѣ бии -
ка са - рѣм вѣ - рѣ - нец, на - ка юн - ги - канѣ,
ух, а ле - па - кан. и - па пе - нѣ - цѣ, ух, а
ле - па - кан, ты се - де па - ро каз - не ланге

8. Pruudi itk vanematelt õnnistuse saamisel. RKM, Tšuvašov 2, 203/7

ПРИЧИТАНИЕ НЕВЕСТЫ ПРИ ПОЛУЧЕНИИ РОДИТЕЛЬСКОГО ВЛАГОСЛОВЕНИЯ

203

Ужо молян
 Тетинен-аван икилер.
 Кодамо вешан,
 Тетинен-аван,
 А мон тинк кецтэ баславна?
 Кодамо вешан,
 Ох, корьминикен,
 Амон тинк кецтэ паробай?
 Мон вешкулинъ эримга,
 Мон вешкулинъ аштомга,
 Ох, дома меленъ ваномга,
 Ринкинень коронъ кирьдимга.
 Мон а надиян
 Дома меленъ ваномо,
 Ринкинень коронъ кирьдиме.
 Мон вешкулинъ куломга,
 Мон вешкулинъ ёмамга.
 Истя куломо,
 Тетинен-аван,
 Тинк а шкинена тердидезь,
 Истя ёмамо
 Тинк а порава серьгидизь.
 Ох, коть куломо мандидизь,
 Ох, коть куломо синдидизь,
 Монъ баславимизь куломга,
 Монъ баславимизь ёмамга.
 Илязан уле,
 Тетинен-аван,
 Мон тинк икильде туяде.
 Илязан уле
 Кыякс-явинк трокс ятыде.
 Илязан уле
 Мон порогонк трокс пешкиде,
 Экакмонк ятысто явиде.
 Мон ужо варштан
 Тиринень тетинь
 Мон путонъ ку-донъ кругомга,
 Ды ули-арась те кудосонтъ
 Ды башкир виеень покшозо.
 Ох, ули-арась
 Тиринень-тетянъ
 Паро валонзо самаз.

-2-

204

Ох, ули-арась
 Тиринень-авань
 Паро баславкань примизь.
 Ох, лома мелень путинесь,
 Ох, лома мелень сажнесь,
 Ох, или капле тон
 Тиринень тетянь паро ванц.
 Ох, или капле тон
 Тиринень авань.
 Паро баславкас.
 Засня ваньмак,
 Ваньмак чопуда вирень
 Вишкине рожа серънева.
 Мейле ваньмак,
 Ваньмак чопуда лавкань
 Чова мизара черънева.
 Ох, монь ваньмак,
 Ваньмак чопуда вирень
 Ожо пой лона
 А монь чама дилъва.
 Саты а саты
 Те чама вересь
 Тонь семият иткс колмо чист
 Саты а саты
 А те косынесь
 А ней колмо раст
 Ды кедет перьва тапардамо?
 Идиярди арась
 А те косынесь
 А ней колмо раст
 Ды кудот кругом велявтомо?
 Ох, мон кевститан,
 Ды лома мелень сажнесь,
 Лома мелень путинесь,
 Ох, мон кевститан:
 Тон лань-эзять
 Ды той самоцот икиле
 Тон чопуда ды вирей?
 Тон сайнить эзять тон мартот
 А тон пилат узарет?
 Тон керить-эзять
 Чопуда виротэ
 Монь серем коряс чувтине?

Записано 3 января 1965 года в сел
 Тимяшево, Менталинского района, Кул-
 бинцевской области, от колхозниц
 Шаталовой П.А., 66 лет.

ПРИЧИТАНИЕ НЕВЕСТЫ ПРИ ПОЛУЧЕНИИ ТИМЕ
РОДИТЕЛЬСКОГО БЛАГОСЛОВЕНИЯ. 205

Сопровождение

$\text{♩} = 132$ *Parlando*

Ух, у-жо мо-лях (э) те-ти-нен, а-ван и-ки-чей
э ко-да-мо ве-шан (э) те-ти-нен-а-ван, а мон тынк ке-
цте ба-слав-ка? э ко-да-мо ве-шан (э), ох, кор-
ми-цин-к-ви, а мон тынк ке-цте ба-слав-ка. мон ве-ши-
ув-лин-э-ря-га, мон ве-ши-ув-лин-аш-том-га.
ох-а, ло-ма (зб-стр) ме-лен-ва-ном-га, виш-ки-нен-э) ко-ронь кир-д-им-
га... мон у-жо вар-шан ти-ри-нен-те-тянь мон пу-том-
ку-донь кру-гом-га. ды у-ли а-рась ды же-х-до-сон-ть
ды баш-кир виш-нен-пок-шо-зо. ох, у-ли а-рась
ти-ри-нен-те-тянь па-ро ва-лон-до сай-зэ
ох, у-ли а-рась ти-ри-нен-а-ван па-ро бас-лав-кань при-ми-зэ

ПРИЧИТАНИЕ НЕВЕСТЫ ПРИ ПОЛУЧЕНИИ РОДИТЕЛЬСКОГО БЛАГОСЛОВЕНИЯ

Уж подожду я, встану
Пред очи батюшки и матушки.
Какое спросить мне,
Батюшка и матушка,
У вас благословение?
Какое спросить мне,
Мои родимые,
У вас напутствие?
Попросила бы для жизни,
Попросила бы для бытия,
Ох, людям угождать,
Недостойных терпеть, —
Но я не надеюсь
И людям угождать,
И недостойных терпеть.
Благословите на смертушку,
Проводите в могилушку.
Так на смерть мою,
Мои родимые,
Я вас пригласила.
Так на гибель мою
Я вас повзвала.
Ох, хоть смерть моя вас согнула,
Ох, хоть гибелью вас придавила,
Все равно на смерть благословите,
В могилушку направьте.
Пусть не буду я,
Батюшка и матушка,
От вас замуж выходить,
Пусть не пройду мне
По разлучнице-половице.
Пусть не перешагну я
Ту сторону вашего порога,
Не отделись от ваших детей.
Уж я посмотри
Вокруг дома родного
Корнильца-батюшки,
Да есть или нет в этом доме
Башкирского войска глава.
Ох, есть или нет
Батюшки родимого
Напутствие кому взять?
Ох, есть или нет
Матушки родино? ни

204

-2-

Доброе благословение кому передать?
Ох, чужой мысли обольститель,
Ох, людской воли похититель,
Ох, не торопись ты
К напутствию батюшки родимого,
Ох, не спеши ты
К доброму благословению
Матушки родимой.
Вначале меня осмотри.
Оцени по малому росту березки,
Которая прорастает в темном лесу.
Затем меня осмотри,
Оцени по волосам густым,
Которые краше тонкой минишур.
Ох, меня осмотри,
Оцени по цвету лица,
Схожего с осиновым желтым листком
Темного леса. ~~Вспомни~~
Хватит аль нет
Крови с этого лица
Среди твоей семьи на три дня?
Ухватит аль нет
Длины моей косы
В три оборота
Вокруг руки твоей обернуть?
Вспомнишь аль нет
Моя коса,
Чтобы три раза
Вокруг дома твоего меня проволочить?
Ох, спрошу я тебя,
Души людской обольститель,
Воли чужой похититель,
Ты ходил аль нет
Перед явкой сюда
В темный лес?
Брал или нет с собой
Пилу с топором?
Ты срубил или нет
В темном лесу
Мне по росту дубок для креста?

Записано 3 января 1965 года в селе Тимяшево, Шенталинского
района, Кузнецкой области, от колхозницы Шаталовой П.А., 66 лет.

9. RKM, Tšuvašov 1, Käsikirjalised tööd. Mihhail Tšuvašovi kirjavahetus.

Кудьбинцев 252
8 декабря 1970г.

Здравствуйте, дорогая Оттилия Робертовна!

Сегодня послал вам бандероль с юбилейным
фольклором (100-летие со дня рождения Ленина, В.И.).
Этот фольклорный материал я записывал
по Ленинским местам: из Алакаевки,
Шиланы и Новой Майны. Алакаевка расположена
в Кудьбинский области там в свое время жил
В.И. Ленин ~~в ссылке~~. Шилань-мордовское село
расположено по соседству с Алакаевкой. Новая
Майна находится под 2. Ульяновском. Вот,
Оттилия Робертовна, послушайте также, если най-
дете нужные сплать для музея Коми, по по-
граничью с ними. Там на мой взгляд есть
весьма оригинальные песни старинные. Песни
исполняют на русском языке. В самой Алакаевке
хороших исполнителей старинных песни я не смог
найти. В Шилане несколько лучше исполняют.
Шилань, я уже говорил, является мордовским селом
там разговаривают на родном языке, но
мордовские песни почти не знают, поют
русские песни. Они очень интересно испол-
няют старинные частушки. К ситани
в них два куплета они исполняют на
мордовском языке. Мне кажется, очень
интересны свадебные песни, записанные
в Новой Майне. Они содержательны и
относительно хорошо исполняют.

Вместе с пленкой послала и тексты.
От текстов у меня есть еще экземпляр,
поэтому можете оставить у себя, не перепечатывая их.

Оттилия Робертовна, вы в прошлом
году мне писали о правах на издание
рукописных фолклов и говорили, что
я написал о своих условиях по этому
вопросу. Если кто пожелает работать
с моими записями, то пограничье,
я никаких ограничений не ставлю,

250
только пусть делают в своих работах
соответствующие ссылки на этнони-
ки ~~рубли~~ мастеров. Я буду очень
рад популяризации народной мордовской
песни, и квалифицированного исследова-
ния ценной (ведь серьезно над мордовской
народной песней еще никто не работал,
потому и называю ценной)

Получили ли бандерам с кассетами
№№ 11, 12, 13, 14, которые вам послал с неделю
тому назад?

Поздравляю вас с наступающим
новым 1971 годом.

Передайте, пожалуйста, мой сердечный
привет всем моим эстонским друзьям.

С глубоким уважением Мгувант

264 ? 1973

Дорогие Эстонские товарищи
Кыйва Оттилиа Робертэвне, Рюйтел
Унерит (отдесейто позавны).

Пишет вам из Миттомира Чувашев
Иван Иванович (брат Михаила Ивано-
вича Чувашева).

Недавно брат пригласил меня к себе и
сказал примерно следующее: „Я просто кри-
кован к поестем, болезнь неотвратимо прог-
рессирует... Мне очень жалко моих работ
по эрөлмору. Могут пропасть такие
ценные записи. Помогли мне привести их
в систему и отправки по почте.“

Началась трудная и очень интересная рабо-
та по приведению в систему магнитохон-
ных записей. Звучат старинные мар-
товские песни, плаги, призывания, гас-
тушки. Нет ни конца ни по количеству
ни по разнообразию. А сколько населен-

265

-2-

мех пунктов (мордовских сел и деревень)
он посетил, разъезжая по стране!

Разбирая записи, я убедился, какой титани-
ческий труд вложил брат в это дело.

А когда дело разбора этого огромного
материала подходит к концу, он спросил,
могу ли я оставить этот материал мертвым
грузом ~~(материал)~~ или передать его в неча-
ужинские руки. Он стал переписывать орга-
низацию и людей, которые могли воспользо-
ваться этим материалом. И с горечью
констатировал, что одни могут проводить
нераздел в отношении записей, а другие
- использовать их не по назначению.

Шар

„Только мои эстонские друзья - гово-
рят он - могут по настоящему оценить
мою работу и использовать её по назначению“

И начал говорить о масштабах научной
работы в вашем музее, о серьезности

-3-

266

отношения к делу, о том внимании, которое вы проявили к нему, о том скромному фалькмористу, поцредя в нем желание продолжать эту работу.

Он с самым искренним говорил, что не очень аккуратно мы оформили материал (помогала мне одна девушка, окончившая Мордовский университет).

„Вы не знаете какие аккуратные люди работают в литературном музее Эстонии“.

Слушая его рассказы о вас, мы несомненно (заслужено) хотели уважать вас.

Михаил Иванович просит меня отблизти в Тарту весь материал, но в это время свирепствовал грипп, поэтому основную её часть пришлось отправить посылкой, а часть я взял с собой в Хитомини. При первой возможности привезу остальную. Можете быть кое-в чем помочь.

О себе. В 1939г. окончил хим.-биол. факультет Мордовского педагогического института. Потом армия-

267 война. С 1945 по 1959 г. работал в Шенгале Куйбышевской области учителем химии и биологии, иногда помогал Мордовскому Институту (вернее Институту Мордовской Флоры) в сборе флористического материала.

С 1959 г. работал в Куйбышевском на кафедре, работы, безучастно.

В этом году уже не лечу.

О болезни Михаила Ивановича.

Видно он писал, что больше года тому назад удалили опухоль кишечника. После операции чувствовал себя очень хорошо. Потом стало опять плохо. Но применение нового лекарства, 5-фтор-урацила, улучшило его состояние. Теперь опять наступили тяжелые дни.

Собираю, пока могу, список и привожу в оставшейся материал в Тарту.

Мой адрес: Куйбышев, Пушкина 31 кв 28
(тел. 7-06-28) Губашев И.И.

? 1973 г.

10. Hälli- ja lüürilised laulud. "Каляда". RKM, Tšuvašov 3, 96/9

39

Каляда

96
Прорач, Радеева Е.Ч.

$\text{♩} = 86$

Ка-ля-да, Ка-ля-да, ме-те ту-за Ка-ля-да

Ка - ля - да, Ка - ля - да, ван-да ту-за ры-ту-ла

39

Калыга Проран 94

$\text{♩} = 86$ (расшифровка Рахматова И.В.)

ка-лы-га, ка-лы-га, ме-ре чи-зя ка-лы-га.

ка-лы-га, ка-лы-га, ван-гы чи-зя раш-ты-ва

Проран. Рахматова

К О Л И Д К И

Проран М-68

98

Каляда, каляда,
 Тече чизэ каляда.
 Каляда, каляда,
 Ванди чизэ рштува.
 Каляда, каляда,
 Тесе уле гостия.
 каляда, каляда,
 Ёйке ватракш прыпрнзо.
 Каляда, каляда,
 Тумонь мукорь алонзо.
 Каляда, каляда,
 Бабай панчт - пильген палеть.
 Каляда, каляда,
 Лкинь сьро варштамо.
 Каляда, каляда,
 Ахияшка олгозо.
 Каляда, каляда,
 ал тэжашка ~~бххххх~~ зёрназо.
 Каляда, каляда,
 Бабам пидесь прякат.
 Каляда, каляда,
 Бабай, панчт - пильген палеть.
 Каляда, каляда,
 Бабай, дайка прыкине.

Записана 3 марта 1968 года на магнитофонную
 плёнку в селе Проран куйбышевской области. Испол-
 няла Радаева Евгения Ильинична - 40 лет.

Записал Чуванев М. И.

РКМ, Мгр. II 2568 е.

Проран М-68

99

К О Л Я Д К И

Коляда, коляда,
Сегодня день коляды.
Коляда, коляда,
Завтра день рождества.
Коляда, коляда,
И хозяев девушка гостит.
Коляда, коляда,
Зелёная лягушка под её головой.
Коляда, коляда,
Лежит она на дубовом чурбаке.
Коляда, коляда,
Бабушка, открой - ноги замёрзли.
Коляда, коляда,
Посмотрел я на посеви.
Коляда, коляда,
С оглобли выросла солома.
Коляда, коляда,
Как яичный желток - зерно урожая.
Коляда, коляда,
Хозяйка испекла пироги.
Коляда, коляда,
Бабушка открой - ноги замёрзли.
Коляда, коляда,
Бабушка встречай - угощай пирогами.

Записана 3 марта 1968 года на магнитофонную
плёнку в селе Проран Куйбышевской области. Испол-
няла Гадаева Евгения Ильинична - 40 лет.

Записал и перевёл с мордовского на русский язык Чувашев М. А.

11. Hälli- ja lüürilised laulud. "Вай, сьнава, сьнава чачи мастором".
RKM, Tšuvašov 3, 141/2

1971

Нижняя Ягодная М-70
141

ВАЙ, СЪНАВ, СЪНАВ ЧАЧИ МАСТОРМ

Вай, сьнава, сьнава чачи мастором,
Вай, мазий, мазий эрямо таркам.
Цёковкс моратан мазий моронек,
Умарь чувткс тветить минек колхозонок.
Сельмс а сати минек паксёнок,
Кельце а ёвтавить минек сьронок.
Мей а сокатап чувтонь сабансо,
Мей минь сокатап, вай, кининь айгорцо.
Мей а содатап тарваст-пелимат.
Максятненъ нуить минек комбайнат.
Ульцява штат - антенат антить,
Эрьва кудосо телевизор ванить.
Мей а дивтёрды килей патинесъ,
Эрьва кудосо Ильичень лампочкасъ.
Кинень пасиба монь часиям кие?
Кинень пасиба паро эрямонь кие?
Сех покш пасиба Ленин ялганте,
Ицо пасиба минек партиянте.

Записана 20 октября 1970 года в селе ~~Нижняя~~ Нижняя Ягодная,
Похвистневского района, Куйбышевской области. Исполнила
колхозница Давлякина Серафима Марковна 47 лет.
Записал Чувашев М.М.

1971

Нижняя Ягодная М-70

142

Ой, богата же моя родина

Ой, богата же моя родина,
 Краше всех моя деревня.
 Соловьем распеваем наши песни,
 Как веснов сады, расцвели колхозы.
 Глазом не окинешь наши поля,
 Словами не опишешь наши хлеба.
 Теперь не пахем сохон поля,
 Земля им пахет железным конём.
 Теперь позабыли косу с серпом,
 Наши поля жнут комбайном.
 По улице пойдём - видишь всюду антенны,
 В каждом доме свой телевизор.
 Теперь не сверкает берёзка-сестра,
 Её заменила лампочка Ильича.
 Кого благодарить за счастье моё?
 Кого благодарить за жизнь хорошую?
 Большое спасибо великому Ленину,
 Спасибо еще партии нашей.

Записана 20 октября 1970 года в селе Нижняя Ягодная,
 Нохвистневского района, Куйбышевской области. Исполняла
 колхозница Лалякина Герафима Марковна - 47 лет.

~~Герафима Марковна~~

С мордовского на русский язык перевел Чувашев М.И.

12. Hälli- ja lüürilised laulud. "Нумолнэ серойне". RKM, Tšuvašov 3, 20/2

№ 20 $\text{♩} = 72$ *Авдоткина* *Нумолнэ серойне* (расшифровка Уткина Н. В.)

Ку-ли-не раи-те ко-со о-ред, аш-тет, о-рен о-рен па-те-каи о-рен о-рен

а-ва-каи, тащ-то ба-ка у-ам-цо оу-раи а-тени тащ-кин оо

НУМОЛНЭ СЕРОЙНЕ

Подбельская И-57 21

Нумолнэ серойне,
 Косо эрят - аштат?
 Эрян, эрян, патякай,
 Эрян, эрян, авакай,
 Танто бани утолес,
 Сурай атянь чолынкес.
 Нумолнэ, серойне,
 Якитъ - эжитъ тостикс?
 Якинъ, якинъ, патякай,
 Якинъ, якинъ, авакай,
 Нумолнэ, серойне,
 Каванидинъ - эзидинъ?
 Каванидинъ, патякай,
 Каванидинъ, авакай.
 Даря пачанядо,
 Даря прыкнядо.
 Нумолнэ, серойне,
 Свинцидинъ - эзидинъ?
 Свинцидинъ, патякай,
 Свинцидинъ, авакай,
 Даря брагинядо,
 Даря зинянедо.
 Нумолнэ, серойне,
 Проводинъ - эзидинъ?
 Проводинъ, патякай,
 Проводинъ, авакай.
 Даря кокиргансо,
 Даря помиласо.

Записана 22 ноября 1967 года на магнито-
 фонную ленту в селе Подбельская, Покхистневского
 района, Куйбышевской области. Исполнила Кузь-
 мина Елизавета Ивановна - 56 лет.

Записал Чуванов И. И.

RKM. 2530 d.
 Mgn. II

Подбельская И-67 22

СЕРЕНЬКИЙ ЗАЙЧИК /перевод/

Серенький зайчик,
 Где живёшь ты — обитаешь?
 Живу я, сестрёнка,
 Обитаю, матушка,
 В уголочке старой бани,
 На пчельнике старина Сурая.
 Серенький зайчик,
 Поблиз ли ты в гостях?
 Поблизал, сестрёнка,
 Поблизал я, матушка.
 Серенький зайчик,
 Угощали ли тебя?
 Угощали, сестрёнка,
 Угощали, матушка.
 Кислеными Лария,
 Ешными Мария.
 Серенький зайчик,
 Напоили ли тебя?
 Напоили, сестрёнка,
 Напоили, матушка.
 Вращечкой Лария,
 Водочкой Мария.
 Серенький зайчик,
 Провожали ли тебя?
 Провожали, сестрёнка,
 Провожали, матушка.
 Мария почеружкой,
 Мария померужкой.

Записана 22 ноября 1967 года на магнито-
 фонную плёнку в селе Подбельская, Похвистинско-
 го района, Кузбасской области. Исполнила
 Кузьмина Елизавета Ивановна — 56 лет.

Записал М. И. Чуланов.

RKM, Мгн. II 2580 d

13. Hälli- ja lüürilised laulud. "Мон бобостень а максса". RKM,
Tšuvažov 3, 50/3

Сабанчеево ш-67
50

МОН БОБОСТЕНЬ А МАКССА

Энь, а, ля-ля, ля-ля, ля-ля.
Э, бая, бая, башыка.
Э, мон тейтернем удумадо нуржиса.
Э, мон кайныккам антемаде, вай, мадьса.
Э, Тани-бая, башыки,
тани буи, бавта.
Монъ тейтернень Коняк, коняк ве сельме,
Липак, липак, омбоде.
Ве сельминесь конязей,
Омбокеськак липазей.
А, те бобо, или са,
А, те кутя, или са.
Мон бобостень а максса,
Мон кутинстень а максса.

п е р е в о д

МЕДВЕЖОНКУ НЕ ОТДАМ

Энь, а, ля-ля, ля-ля, ля-ля.
Э, бая, бая, башыка.
Ко сну я доченьку качаю,
Ко сну я дитятко баяю.
Э, Тани бая, башыки,
Тани буи, бавта.
Один глазок у дочки, закрывайся,
А теперь, второй усни.
Первый уж закрылся,
Снедом и второй закринся.
Не приходи ты, медвежонок,
Не приходи и ты, кутёнок.
Медвежонку не отдам,
А кутёнку не отдам.

Записана 12 августа 1967 года на магнитофонную
ленту в селе Сабанчеево, Атяшевского района,
Мордовской АССР. Исполница комсомолица Модина
Евдокия Михайловна - 36 лет.
Записал Чувазов М. И.

51

Мон бобостень а максса
(коптевская)

(расшифровка Кисельовой И.В.)

51

Энэ, а, ля-ля, ля-
ля, ля-
ба-инь - ка.
З, мон тай-тер-мш у-го-ча-го мш-чи-са
Та-на ба-я, ба-инь-ки, Та-нчбу-и, ба-ю - та

Сэрне ёнов лүкштттан
(коптевская)

(расшифровка Крашениной Т.С.)

Сэр-не ё-нь лүк-шттан-тан сэр-ви-ни-нот

МОН БОБСТЕНЪ О МАКРО
(КОРИДОРНАЯ)

1 = 48

Эти, а, ля-ля, ля-ля, ля-ля, э, ба-а, ба-а,
ба-ини-ка э, мои теа-терь-ни у-до-на-го
кур-чи-са э, та-на ба-а, ба-ини-ки, та-на бу-и,
ба-ло-та

2)

сэрбне ёнов лүкшяттян

! = 80

сэр-не ё-нов лүк-шятт-бян сэр-ви-ни-нётъ мон мак-
сан а ни-ря ё-нов лүк-шятт-тян
прэ трэ-ви-нётъ мон мак-сан а-

3) $\text{!} = 40$

купил сыну валенки

Ба-ю, ба-ю, ба-ен-ки, ку-пи сл-ну ва-лен-ки, на-де-

неш на но-жен-ки, пу-ти по до-ро-жен-ке

Росин Краюшканов Т. С.

Lisa 1. Viktor Danilovi laulikute andmed

Nimi	Nimi1	Nimi2	Nimi3	Nimi4	Nimi5	Nimi6	Nimi7	Sünni- aeg	Surma- aeg	Ins- titut- sioon/ tege- vusala	Elukoht / tegutsemiskoht	Päritolu- koht	Rahvus
Raissa Semjonova	Raissa Семё- нова	-	-	-	-	-	-	1934	-	laulik	Venemaal, Baškiri ANSV, Bizbuljakı (Бижбулякский) raj, Kožai- Maksimovo (с Кожай- Максимова) k	-	ersa
Абабкова Авдотья Степанова	Авдотья Абабкова	-	-	-	-	-	-	1891	-	laulik	Venemaal, Kuiboševi obl, Koški (Кошкинский) raj, Sterpaja Šentala (Степная Шантала, Степень) k Шанталаны) k	-	ersa
Агеева Анисия	Песоконь Онпя	Anisiја Agejeva	Агеева Анисья	-	-	-	-	1913	-	laulik	Venemaal, Kuiboševi obl, Kļavlıno (Кļавлинский) raj, Kazbulat (с Казбулат, Ташто Маклауж) k	-	-
Natalja Agejeva	Агеева Наталья	Агеева Наталь	-	-	-	-	-	1905	-	ersa laulik	Venemaal, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raj, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Ofonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-

Адушера Просковья	Рас- ковья Адушера	-	-	-	-	-	-	-	-	-	laulik	Venemaa, Kuiboševi obl, Kļjavlino (Клявлинский) raj, Novbe Sosnõ (с Новые Сосны, Од Сосна) k	-	-
Адушера Татьяна	Обра- мичень Татё	Tatjana Aduševa	-	-	-	-	-	-	1921	-	laulik	Venemaa, Kuiboševi obl, Kļjavlino (Клявлинский) raj, Novbe Sosnõ (с Новые Сосны, Од Сосна) k	-	-
Акимова Анна Григорьев- на	Анна Акимова	-	-	-	-	-	-	-	1926	-	mokša- mordva laulik	Venemaa, Mordva ANSV, Ruzajevka (Рузаевский) raj, Levža (с Левжа)	-	mokša
Акимова Наталья	Лукань Наталья	Natalja Akimova	-	-	-	-	-	-	1919	-	laulik	Venemaa, Kuiboševi obl, Kļjavlino (Клявлинский) raj, Novbe Sosnõ (с Новые Сосны, Од Сосна) k	-	-
Jekaterina Andrejevna Aleksand- rova	Алек- сандрова Екате- рина Андре- евна	Кадой Алексан- дрова	Kadoi Aleksand- rova	Kado Aleksand- rova	Jekate- rina Aleksand- rova	-	-	-	1902	-	isuri laulik	Venemaa, Leningradi obl, Kingiseppa (Кингисеппский) raj, Voloitsa (Валаницы) k	Vene- maa, Voloitsa (Валя- ницы) k	isur
Анисимова Евдокия Захаровна	Евдокия Anissi- mova	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Leningradi obl, Kingiseppa (Кингисеппский) raj, Zalesje (Залесье, Metsä- küla) k	-	isur

Охань Манька	Maria Antipova	Антипова Мария	-	-	-	-	-	-	1932	-	laulik	Venemaа, Oren- burgi obl, Sever- noje (Северный) raј, Solaleika (с Солалейка, Солалей) k	-	-
Телькань Мария	Телькань Мария	Антипова Мария	Maria Mironova	-	-	-	-	-	1912	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Kļavīno (Клявлинский) raј, Novbe Sosnō (с Новые Сосны, Од Сосна) k	-	-
Антонова Мария Ни- колаевна	Maria Antonova	-	-	-	-	-	-	-	1897	-	mokša- mordva laulik	Venemaа, Mordva ANSV, Ruzajevka (Рузаевский) raј, Levža (с Левжа) k	-	mokša
Антонова Прасковья Герасимов- на	Проса баба Antonova	Praskovja Antonova	-	-	-	-	-	-	1886	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Koški (Кошкинский) raј, Gratsjovka (Грачевка) k	-	ersa
Антонова Юлия Ивановна	Julia Antonova	-	-	-	-	-	-	-	1925	-	mokša- mordva laulik	Venemaа, Mordva ANSV, Ruzajevka (Рузаевский) raј, Levža (с Левжа) k	-	mokša
Арапова Бера	Vera Arapova	-	-	-	-	-	-	-	1924	-	-	Venemaа, Kuiboševi obl, Sentala (Шенталинский) raј, Vjazovka (с Вязовка) k	-	-
Арготеева Мария	Maria Argode- jeva	-	-	-	-	-	-	-	1926	-	-	Venemaа, Tatari ANSV, Almetjevski (Альметьевский) raј, Tiĥonovka (с Тихоновка) k	-	-

Арголеева Устинья	Ustinja Argo- dejeva	-	-	-	-	-	-	-	1911	-	-	Venemaа, Tatari ANSV, Almetjevski (Альметьевский) raja, Tihonovka (с Тихоновка) k	-	-
Артемьева Екатерина	Беля- конь Katē	Беляк Katē	Jekate- rina Artemjeva	-	-	-	-	-	1919	-	laulik, ees- laulja	Venemaа, Tatari ANSV, Tseremšani (Черемшанский) raja, Tseremšan (с Черемшан, Амурва) k	-	-
Архипова Вера	Vera Arhipova	-	-	-	-	-	-	-	1938	-	-	Armenia ANSV, Krasnoje Selo (Красносельский) raja, Šorža (с Шоржа) k	-	-
Арютина Мария Ми- хайловна	Миха- лонь Маньке	Maria Arjutina	-	-	-	-	-	-	1914	-	laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Tseremšani (Черемшанский) raja, Tseremšan (с Черемшан, Амурва) k	-	-
Аряшева Зоя	Zoja Araševa	-	-	-	-	-	-	-	1936	-	laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Tseremšani (Черемшанский) raja, Kutema (с Кутема) k	-	-
Аряшева Мария	Maria Araševa	-	-	-	-	-	-	-	1912	-	laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Tseremšani (Черемшанский) raja, Kutema (с Кутема) k	-	-
Асабина Пелагея Ивановна	Pelageja Asabina	-	-	-	-	-	-	-	1910	-	-	Venemaа, Tatari ANSV, Leningorski (Ленинградский) raja, Kuzminovka (Кузьминовка, Мошко веле) k	-	-

Бабина Анисья Алексеевна	Anissia Babina	-	-	-	-	-	-	-	-	1925	-	-	Venemaа, Baškiri ANSV, Fjodorovka (Федоровский) raј, Fjodorovka (Федоровка, Федор веле) k	-	-
Баева Акулина	Akulina Baјeva	-	-	-	-	-	-	-	-	1912	-	-	Venemaа, Tatari ANSV, Tseremšani (Черемшанский) raј, Mordovskoje Afonkino (Erzan, Olonkina, Эрзань Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Бажитова Прасковья	Pras- kovja Bažitova	-	-	-	-	-	-	-	-	1913	-	laulik	Venemaа, Oren- burgi obl, Sever- noje (Северный) raј, Boriskino (с Борискино) k	-	ersa
Бажутова Валентина Филли- повна	Valentina Bažutova	-	-	-	-	-	-	-	-	1932	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Issaklб (Исаклинский) raј, Mordovo- Adeljakovo (с Мордово- Аделяково) k	-	-
Байкова Прасковья Антоновна	Pras- kovja Baikova	-	-	-	-	-	-	-	-	1918	-	ersa laulik	Venemaа, Baškiri ANSV, Vižbuljaki (Бижбулякский) raј, Kožai- Maksimovo (с Кожай- Максимова) k	-	-

Балантаева Пелагея	Эрзянь Палага	Pelageja Balanta- jeva	-	-	-	-	-	-	1905	-	-	Venemaas, Tatari ANSV, Almetjevski (Алметьевский) raja, Verhni Aktasi, Verhni Aktas, Эрзянь Акташ, Эрзянь Актаж) k	-	-
Балянова Вера Ильинична	Vera Balja- nova	-	-	-	-	-	-	-	1925	-	-	Venemaas, Baškiiri ANSV, Fjodorovka (Федоровский) raja, Nižni Alošani (с Нижний Алыштан) k	-	-
Балянова Ольга Семёновна	Olga Balja- nova	-	-	-	-	-	-	-	1912	-	-	Venemaas, Baškiiri ANSV, Fjodorovka (Федоровский) raja, Nižni Alošani (с Нижний Алыштан) k	-	-
Баранкова Анна	Белей баба Анна	Anna Baran- kova	-	-	-	-	-	-	1918	-	-	Venemaas, Tatari ANSV, Tseremsani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-

Баранкова Ефросиния Проко- фьевна	Jefrosimja Baran- kova	-	-	-	-	-	-	-	1911	-	laulik	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raĵ. Mordovskoje Afonkino (Erzan' Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Баранкова Матрёна	Matrjona Baran- kova	-	-	-	-	-	-	-	1931	-	-	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raĵ. Mordovskoje Afonkino (Erzan' Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Баранкова Феодосия	Кали- нань Федуся	Баран- кова Федуське	Баран- кова Федосия	Fedosija Baran- kova	Баран- кова Федосья Никола- евна	Feodosia Baran- kova	Fedosia Baran- kova	-	1918	-	ersa- mordva laulik	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raĵ. Mordovskoje Afonkino (Erzan' Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Anna Baranova	Барано- ва Анна Андре- евна	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Leningrad obl, Kingiseppa (Кингисеппский) raĵ. Zalesje (Залесье, Metzäküla) k	-	isur

Барышева Раиса	Барыше- ва Рая	Raisa Barõševa	Raja Barõševa	-	-	-	-	-	1927	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Sentala (Шенталинский) raj, Senkino (с. Сенькино, Ерзовка) k	-	ersa
Барыш- никова Зинаида	Zinaida Barõšni- kova	-	-	-	-	-	-	-	1944	-	-	Venemaа, Baškiiri ANSV, Fjodorovka (Фёдоровский) raj, Fjodorovka (Фёдоровка, Федор веле) k	-	-
Барыш- никова Евдокия	Jevdokia Barõšni- kova	-	-	-	-	-	-	-	1924	-	-	Venemaа, Baškiiri ANSV, Fjodorovka (Фёдоровский) raj, Fjodorovka (Фёдоровка, Федор веле) k	-	-
Барыш- никова Зинаида	Zinaida Barõšni- kova	-	-	-	-	-	-	-	1944	-	-	Venemaа, Baškiiri ANSV, Fjodorovka (Фёдоровский) raj, Fjodorovka (Фёдоровка, Федор веле) k	-	-
Барыш- никова Мария Романовна	Maria Barõšni- kova	-	-	-	-	-	-	-	1910	-	-	Venemaа, Baškiiri ANSV, Fjodorovka (Фёдоровский) raj, Fjodorovka (Фёдоровка, Федор веле) k	-	-
Барыш- никова Пелагея Ефимовна	Pelageja Barõšni- kova	-	-	-	-	-	-	-	1912	-	-	Venemaа, Baškiiri ANSV, Fjodorovka (Фёдоровский) raj, Fjodorovka (Фёдоровка, Федор веле) k	-	-

Барышников Раиса Павловна	Raissa Barošnikova	-	-	-	-	-	-	-	-	1941	-	-	Venema, Baškiiri ANSV, Fjodorovka raj, Fjodorovka (Федоровка, Федор веле) k	-	-
Бастылева Анна	Бастылева Анна	Anna Bastõleva	Anna Bastõljeva	-	-	-	-	-	-	1907	-	-	Venema, Tatari ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raj, Kuzminovka (Кузьминовка, Мокшо веле) k	-	-
Бастылева Екатерина	Бастылева Екатерина	Jakterina Bastõleva	Jakterina Bastõljeva	-	-	-	-	-	ersa-mordva laulik	1924	-	-	Venema, Tatari ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raj, Kuzminovka (Кузьминовка, Мокшо веле) k	-	-
Бастылева Матрена	Матрона Бастõljeva	-	-	-	-	-	-	-	-	1936	-	-	Venema, Tatari ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raj, Kuzminovka (Кузьминовка, Мокшо веле) k	-	-
Цыгай Варка	Varvara Batajeva	Батаева Варвара	-	-	-	-	-	-	laulik	1919	-	-	Venema, Kuiboševi obl, Kļavliņo (Клявлинский) raj, Novõje Sosnõ (с Новые Сосны, Од Сосна) k	-	-
Батаева Наталья	Глухой Наталья	Natalja Batajeva	-	-	-	-	-	-	laulik	1914	-	-	Venema, Kuiboševi obl, Kļavliņo (Клявлинский) raj, Novõje Sosnõ (с Новые Сосны, Од Сосна) k	-	-

Батяева Татьяна	Татјана Ватјајева	-	-	-	-	-	-	-	1925	-	laulik, ees- laulja	Venemaa, Kuibõševi obl, Kļjavlino (Клявлинский) raja, Novõi Maklaush (с Новый Маклауж), Од Маклауж) k	-	-
Баширова Дария	Катю- кань Дария	Daria Baškrova	-	-	-	-	-	-	1911	-	laulik, ees- laulja	Venemaa, Kuibõševi obl, Issaklõ (Исаклинский) raja, Staroje Veskanovo (с Старое Вечканово, Вечкан веле) k	-	-
Белова Елена	Jelena Belova	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Tatari ANSV, Tseremšani (Черемшанский) raja, Tšetõla (Четырла) k	-	tšuvash
Белякова Аксинья	Мирё- нонь Окся	Aksinia Beljakova	-	-	-	-	-	-	1906	-	laulik	Venemaa, Kuibõševi obl, Kļjavlino (Клявлинский) raja, Kazbulat (с Казбулат, Ташто Маклауж) k	-	-
Блажева Клавдия	Земской Клавдия	Klavdia Blazeva	-	-	-	-	-	-	1935	-	ersa laulik	Venemaa, Baškiri ANSV, Jermekejevo (Ермекеевский) raja, Novõje Sulli (с Новые Сулли, Суллия) k	-	-

Блажева Клавдия	Олюкань Клавдия	Клавдия Блажева	Рябой Клавдия	-	-	-	-	-	1912	-	laulik, ees- laulja	Venemaа, Kuiboševi obl, Issaklo (Исакинский) raj, Staroje Vetškanovo (с Старое Вечканово, Вечкан веле) k	-	-
Блажева Раиса Осиповна	Осипень Рая	Raissa Blaževa	-	-	-	-	-	-	1941	-	ersa laulik	Venemaа, Baškiiri ANSV, Jermekejevo (Ермекеевский) raj, Novoje Sulli (с Новые Сулли, Сулли) k	-	-
Богданова Пелагея Дмитриевна	Богданова Палага	Pelageja Bogdanova	-	-	-	-	-	-	1914	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Šentala (Шенталинский) raj, Staraja Šentala (с Старая Шентала, Ташто Шантала) k	-	-
Бойчанова Ирина	Irina Boitšanova	-	-	-	-	-	-	-	1903	-	-	Venemaа, Leningradi obl, Boksitogorski (Бокситогорский) raj, Prokusevo (Прокушево) k	ver- slane	-
Бойчанова Оксиния	Oksimia Boitšanova	-	-	-	-	-	-	-	1908	-	-	Venemaа, Leningradi obl, Boksitogorski (Бокситогорский) raj, Prokusevo (Прокушево) k	ver- slane	-
Большеглазова Анисья Ильинична	Anissia Bolšeglazova	-	-	-	-	-	-	-	1910	-	-	Venemaа, Baškiiri ANSV, Fjodorovka (Фёдоровский) raj, Fjodorovka (Фёдоровка, Федор веле) k	-	-

Anastasia Botšarova	Бочарова Ана- стасия Романов- на	-	-	-	-	-	-	-	1924	-	laulik	Venemaal, Tatari ANSV, Tšeremsani (Черемшанский) raaj, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Obonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Бурова Евдокия	Jevdokia Buračova	-	-	-	-	-	-	-	1921	-	laulik	Venemaal, Kuiboševi obl, Kļavilino (Клявинский) raaj, Staroje Sosnõ (с Старые Сосны, Ташто Сосна) k	-	-
Бурова Наталья	Natalia Buračova	-	-	-	-	-	-	-	1924	-	laulik	Venemaal, Kuiboševi obl, Kļavilino (Клявинский) raaj, Staroje Sosnõ (с Старые Сосны, Ташто Сосна) k	-	-
Бурла Лидия Федоровна	Lidia Burda	-	-	-	-	-	-	-	1945	-	laulik	Venemaal, Kuiboševi obl, Issaklõ (Исаклинский) raaj, Mordovo- Ištukino (с Мордово- Иштукино) k	-	-
Marfa Burkina	Буркина Марфа Констан- тиновна	-	-	-	-	-	-	-	1917/ 1919	-	-	Venemaal, Baškiri ANSV, Fjodorovka (Фёдоровский) raaj, Aleškino (с Алёшино, Дёмбра, Дембрысо) k	-	-

Бурнаева Анфиса Константи- новна	Бурнаева Аньке	Анфиса Вурна- јева	-	-	-	-	-	-	-	1908	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Koški (Кошкинский) raј, Novaја Karmala (Новая Кармала, Од веле) k	-	ersa
Jelena Valiullina	Валиул- лина Елена	-	-	-	-	-	-	-	-	1931	-	-	Venemaа, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raј, Staroje Kadejevo (Старое Кадеево) k	-	tatar- lane
Зоко Дрнго	Варки- чев Гри- горий Егорович	Варкичев Григорий Varkitšev	-	-	-	-	-	-	-	1905	-	laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raј, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Obonkina, Эрзань Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Васильева Ирина	Irina Vassilje- va	-	-	-	-	-	-	-	-	1912	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Kjavlino (Клявлинский) raј, Star'i Baitermiši (с Старый Байтермиш, Ташиго Байтермиж) k	-	-
Васильева Клавдия	Klavdia Vassil- jeva	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raј, Tšetorla (Четтырла) k	-	tšuvašš

Весёлова Пелагея	Pelageja Vesë- lova	-	-	-	-	-	-	-	-	1908	-	laulik	Venemaal, Leningradi obl, Boksitogorski (Бокситогорский) raj, Korvala (Корвала) k	-	ver- slane
Ветасова Нина	Nina Vetka- sova	-	-	-	-	-	-	-	-	1929	-	-	Venemaal, Tatari ANSV, Leningorski (Ленингогорский) raj, Kuzminovka (Кузьминовка, Мокло веле) k	-	-
Вечканова Анна Львовна	Anna Veska- nova	-	-	-	-	-	-	-	-	1902	-	laulik	Venemaal, Kuiboševi obl, Koški (Кошкинский) raj, Stepnaja Šentala (Степная Шантала, Степень Шанталань) k	-	ersa
Вечканова Надежда Петровна	Nadežda Veska- nova	-	-	-	-	-	-	-	-	1911	-	laulik	Venemaal, Kuiboševi obl, Koški (Кошкинский) raj, Stepnaja Šentala (Степная Шантала, Степень Шанталань) k	-	ersa
Гаврилова Евдокия	Jevdokia Gavrilova	-	-	-	-	-	-	-	-	1912	-	-	Venemaal, Tatari ANSV, Tšeremšan (Черемшанский) raj, Mordovskoje Afonkino (Erzan, Olonkina, Эрзань, Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-

Гирфанов Заги ага	Заги ага Girfanov	-	-	-	-	-	-	-	-	1918	-	-	Venema, Tatari ANSV, Tseremsani (Черемшанский) raja, Staroje Kadejevo (Старое Кадеево) k	-	tatar- lane
Гласнова Александра	Лёкса Гласнова	Aleksandra Glasnova	Ljoksja Glasnova	-	-	-	-	-	-	1916	ersa- mordva laulik	ersa	Venema, Kuiboševi obl, Sentala (Шенталинский) raja, Podlesna- ja Andrejevka (Подлесная Андреевка) k	-	ersa
Глухова Клавдия Мифодиевна	Курго Клавдия	Klavdia Gluhhova	-	-	-	-	-	-	-	1916	laulik	-	Venema, Kuiboševi obl, Issaklō (Исаклинский) raja, Staroje Vetškanovo (с Старое Вечканово, Вечкан веле) k	-	-
Глухова Мария	Серьгей Марё	Maria Gluhhova	-	-	-	-	-	-	-	1913	-	-	Venema, Kuiboševi obl, Issaklō (Исаклинский) raja, Staroje Vetškanovo (с Старое Вечканово, Вечкан веле) k	-	-
Головина Валентина Павловна	Паулонь Валя	Valentina Golovina	-	-	-	-	-	-	-	1951	ersa laulik, klubi juht	-	Venema, Baškiri ANSV, Jermekejevo (Ермекеевский) raja, Novbe Sulli (с Новые Сулли, Сулля) k	-	-

Головина Надежда Степанов- на	Стёпань Надя	Nadežda Golovina	-	-	-	-	-	-	1926	-	ersa laulik	Venema, Baškiiri ANSV, Jermekejevo (Ермекеевский) raja, Novbe Sulli (с Новые Сулли, Сулли) k	-	-
Горбунова Анисия	День- кань Онися	Anisia Gorbu- nova	-	-	-	-	-	-	1900	-	laulik	Venema, Kuiboševi obl, Issaklõ (Исаклинский) raja, Novbi Baitermiši (с Новый Байтермиш, Од Байтермиш) k	-	-
Горбунова Дария	Степа- пось Даря	Darja Gorbu- nova	-	-	-	-	-	-	1915	-	laulik	Venema, Kuiboševi obl, Issaklõ (Исаклинский) raja, Novbi Baitermiši (с Новый Байтермиш, Од Байтермиш) k	-	-
Гарунь Олду	Готина Евдокия Никола- евна	Jevdokia Gotina	-	-	-	-	-	-	1903	-	laulik	Venema, Kuiboševi obl, Koški (Кошкинский) raja, Stepnaja Šental (Степная Шантала, Степень Шанталань) k	-	ersa
Гребнева Матрёна	Matjona Grebeva	-	-	-	-	-	-	-	1893	-	-	Venema, Leningradi obl, Voksitogorski (Вокситогорский) raja, Sidorovo (Сидорово) k	-	verp- slane

Григорьева Матрёна	Matrjona Grigor- jeva	-	-	-	-	-	-	-	-	1908	-	-	Venema, Tatari ANSV, Leningorski (Ленингорский) raja, Ivanovka (с Ивановка) k	-	ersa
Гришина Ульяна	Uljana Grišina	-	-	-	-	-	-	-	-	1923	-	laulik	Venema, Kuiboševi obl, Sentala (Шенталинский) raja, Senkino (с Сенькино, Ерзовка) k	-	ersa
Груздена Елена Егоровна	Анай Лена	Jelena Gruzdeva	-	-	-	-	-	-	-	1930	-	laulik, ees- lauja	Venema, Kuiboševi obl, Kjavlino (Кявлинский) raja, Kazbulat (с Казбулат, Тапшо Маклауж) k	-	-
Гуляева Анна Ни- колаевна	Анна Guljajeva	-	-	-	-	-	-	-	-	1924	-	ud- murdi laulik	Venema, Baškiri ANSV, Jermekejevo (Ермекеевский) raja, Kurtšenejevo (с Куртченево) k	-	-
Давыдова Мария	Каля Марюк	Maria Davdova	-	-	-	-	-	-	-	1938	-	laulik	Venema, Kuiboševi obl, Kjavlino (Кявлинский) raja, Staroje Sosno (с Старые Сосны, Тапшо Сосна) k	-	-
Данилова Матрёна	Matrjona Danilova	-	-	-	-	-	-	-	-	1919	-	ersa- mordva laulik	Venema, Tatari ANSV, Leningorski (Ленингорский) raja, Kuzminovka (Кузьминовка, Мошко веле) k	-	-

Данилова Роза	Rosa Danilova	-	-	-	-	-	-	-	1937	-	laulik	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan, Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Tatjuka baba	Дани- лова Татьяна Сергеев- на	Tatjana Danilova	Tatjuka баба	-	-	-	-	-	1895	-	laulik	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan, Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Viktor Danilov	Данилов Виктор Иванович	Калюнь Витя	-	-	-	-	-	-	1942- 11-01	2002	ersa folklo- rist	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan, Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	ersa
Данилов Юрий	Jüri Danilov	-	-	-	-	-	-	-	-	-	pilli- mees	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan, Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-

Дементьева Акулина Ивановна	Akulina Dement- jeva	-	-	-	-	-	-	-	-	1911	-	-	Venemaа, Baškiiri ANSV, Bžibuljaki (Бижбулякский) raja, Kožai- Maksimovo (с Кожай- Максимово) k	-	-
Демитрова Наталья	Natalja Demit- tova	-	-	-	-	-	-	-	-	1912	-	-	Venemaа, Baškiiri ANSV, Tuimazõ (Туймазинский) raja, Kožai An- drejevo (с Кожай Андреево, Мурзат) k	-	-
Демшова Валентина	Valen- tina Demšova	-	-	-	-	-	-	-	-	1936	-	-	Venemaа, Kuiboševi obl, Sentala (Шенталинский) raja, Senkino (с Сенькино, Ерзовка) k	-	-
Денисова Ольга	Olga Denis- sova	-	-	-	-	-	-	-	laulik	1928	-	-	Venemaа, Kuiboševi obl, Kjavilino (Клявлинский) raja, Novõi Maklausi (с Новый Маклауш, Од Маклауж) k	-	-
Денисова Пелагея	Pelageja Denis- sova	-	-	-	-	-	-	-	laulik	1925	-	-	Venemaа, Kuiboševi obl, Kjavilino (Клявлинский) raja, Novõi Maklausi (с Новый Маклауш, Од Маклауж) k	-	-

Дмитриев Андрей	Andrei Dmitrijev	-	-	-	-	-	-	-	1923	-	ersa laulik	Venemaа, Baškiri ANSV, Tumazо (Туймазинский) рай, Kožai And- rejevo (с Кожай Андреево, Мурзат) k	-	-
Дмитриева Нина Григорьев- на	Nina Dmitri- jeva	-	-	-	-	-	-	-	1923	-	ersa laulik	Venemaа, Baškiri ANSV, Tumazо (Туймазинский) рай, Kožai And- rejevo (с Кожай Андреево, Мурзат) k	-	-
Дорогова Оксения Ивановна	Oksenia Dorogova	-	-	-	-	-	-	-	1898	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Koški (Кошкинский) рай, Gratišovka (Грачёвка) k	-	ersa
Матѳея Дорофеѳева	Ива Мария	Ивань Мария	Ivan' Marija	-	-	-	-	-	1908	-	laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) рай, Mordovskoje Afonkino (Erzan', Olonkina, Эрзань Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	ersa
Дранова Анна	Анна Дранова	-	-	-	-	-	-	-	1900	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Issaklō (Исаклинский) рай, Novõi Baitermiši (с Новый Байтермиш, Ол Байтермиж) k	-	-

Евграфова Анна	Анна Јевгра- fova	-	-	-	-	-	-	-	-	1910	-	ersa- mordva laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Leningorski (Лениногорский) raј, Mordovs- kaја Ivaovka (Мордовская Ивановка, Эрзянь Ивановка) k	-	-
Елисеева Мария	Мария Јелise- jeva	-	-	-	-	-	-	-	-	1908	-	laulik, ees- laulja	Venemaа, Tatari ANSV, Tseremšani (Черемшанский) raј, Mordovskoje Afonkino (Erzan', Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Емель- дяева Акулина	Мадя- ронь Окуля	Аkulina Јemeldja- jeva	-	-	-	-	-	-	-	1907	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Kјavlino (Клявлинский) raј, Staroi Kaz- bulati (с Ташто Казбулат, Ташто Маклауж) k	-	-
Еремеева Ольга	Рузонь Ольга	Olga Јereme- jeva	-	-	-	-	-	-	-	1928	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Kјavlino (Клявлинский) raј, Staroje Sosnō (с Старые Сосны, Ташто Сосна) k	-	-
Ерсова Любовь Матвеевна	Lјubov Јeresova	-	-	-	-	-	-	-	-	1906	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Koški (Кошкинский) raј, Novaja Karmala (Новая Кармала, Од веле) k	-	ersa

Ермолаева Мария Осиповна	Осипень Марюк	Maria Jermon- lajeva	-	-	-	-	-	-	1917	-	ersa- mordva laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Leningorski (Лениногорский) raja, Mordovskaja Ivanovka (Мордовская Ивановка, Эрзянь Ивановка) k	-	-
Жирикова Дария Андреевна	Камал баба	Darja Žirjakova	-	-	-	-	-	-	1911	-	ersa- mordva laulik, ees- laulja	Venemaа, Kuiboševi obl, Kļavliņo (Клявлинский) raja, Starõi Baitermiši (с Старый Байтермиш, Ташто Байтермиж) k	-	ersa
Жирикова Евдокия Гаври- ловна	Гаврёнь Олда	Jevdokia Žirjakova	-	-	-	-	-	-	1912	-	ersa laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Kļavliņo (Клявлинский) raja, Starõi Baitermiši (с Старый Байтермиш, Ташто Байтермиж) k	-	-
Жирикова Пелагея	Pelageja Žirjakova	-	-	-	-	-	-	-	1900	-	-	Venemaа, Kuiboševi obl, Kļavliņo (Клявлинский) raja, Starõi Baitermiši (с Старый Байтермиш, Ташто Байтермиж) k	-	-

Жиляков Владимир Гаврило- вич	Vladimir Žirjakov	-	-	-	-	-	-	-	-	1903	-	-	Venema, Kuibošev obl, Kjavlino (Куялинский) raj, Staroi Baitermi (с Старый Байтермиш, Таши Байтермиж) k	-	-
Заводова Раиса Петровна	Raissa Zavodova	-	-	-	-	-	-	-	-	1934	-	mokša- mordva laulik	Venema, ANSV, Ruzaevka (Рузаевский) raj, Levža (с Левжа) k	-	mokša
Зайцева Марфа	Дригу- шань Марфа	Marfa Zaitseva	-	-	-	-	-	-	-	1923	-	-	Venema, Tatari ANSV, Tseremsani (Черемшанский) raj, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Obonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Зайцев Дмитрий	Dmitri Zaitsev	-	-	-	-	-	-	-	-	1924	-	-	Venema, Tatari ANSV, Tseremsani (Черемшанский) raj, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Obonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-

Захарова Евдокия	Дригонь Олда	Jevdokia Zahha- rova	Jevdokia Zahha- rova	-	-	-	-	-	1909	-	laulik, ees- laulja	Venema, Kuiboševi obl, Issaklõ (Исаклинский) raj, Novõi Baitermiši (с Новый Байтермиш, Од Байтермиш) k	-	-
Захарова Марфа	Marfa Zahha- rova	-	-	-	-	-	-	-	1914	-	-	Venema, Tatari ANSV, Tseremšani (Черемшанский) raj, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Obonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Зорина Евдокия	Цирькун Дуня	Jevdokia Zorina	-	-	-	-	-	-	1912	-	laulik	Venema, Kuiboševi obl, Kļavliņo (Кļавлинский) raj, Starõi Baitermiši (с Старый Байтермиш, Ташто Байтермиш) k	-	-
Зорькина Наталя	Nataļa Zorkina	-	-	-	-	-	-	-	1916	-	-	Venema, Kuiboševi obl, Kļavliņo (Кļавлинский) raj, Novõi Maklauši (с Новый Маклауш, Од Маклауж) k	-	-

Анфиса Зоткина	Зоткина Анфиса Ивановна	Зотина Анфиса	-	-	-	-	-	-	1920	-	ersa laulik	Venema, Baškiri ANSV, Bžbuljakı (Бижбулякский) raj, Kožai-Maksimovo (с Кожай-Максимова) k	-	-
Зубкова Екатерина Фёдоровна	Жекатерина Zubkova	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Kuiboševi obl, Kinelı (Кинельский) raj, Alakajevka (с Алакаевка) k	-	-
Ибряшкина Наталья Игнатовна	Natalja Ibrjaškina	-	-	-	-	-	-	-	1928	-	laulik	Venema, Kuiboševi obl, Issaklō (Исаклинский) raj, Mordovo-Iſutkino (с Мордово-Ишуткино) k	-	-
Иванова Глаффра	Glafira Ivanova	Glafira Ivanova	-	-	-	-	-	-	1902	-	laulik	Venema, Leningradi obl, Boksitogorski (Бокситогорский) raj, Korvala (Корвала) k	-	ver-slane
Иванова Елена	Ивгюшкань Эленка	Jelena Ivanova	-	-	-	-	-	-	1910	-	laulik	Venema, Kuiboševi obl, Issaklō (Исаклинский) raj, Staroje Vetškanovo (с Старое Вечканово) k	-	-

Иларио- нова Анна Макси- мовна	Anna Parijo- nova	-	-	-	-	-	-	-	-	1919	-	ersa- mordva laulik	Venema, Tatari ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raj, Mordovskaja Ivanovka (Мордовская Ивановка, Эрзянь Ивановка) k	-	-
Ильина Мария	Marja Pjina	-	-	-	-	-	-	-	-	1923	-	-	Venema, Kuiboševi obl, Issaklõ (Исаклинский) raj, Novõi Baitermiši (с Новый Байтермиш, Од Байтермиш) k	-	-
Ильина Ульяна Андреевна	Ильина Ульке	Uļjana Pjina	-	-	-	-	-	-	-	1921	-	ersa laulik	Venema, Tatari ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raj, Mordovskaja Ivanovka (Мордовская Ивановка, Эрзянь Ивановка) k	-	-
Fedosja Pjasova	Ильясова Федосия	Ильясова Федуся	-	-	-	-	-	-	-	1915	-	laulik	Venema, Kuiboševi obl, Sentala (Шенталинский) raj, Staraja Šentala (с Старая Шентала, Тагто Шантала) k	-	-
Илюшкина Татьяна	Tatjana Pjuškina	-	-	-	-	-	-	-	-	1920	-	laulik	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšan (Черемшанский) raj, Kutema (с Кутема) k	-	-

Кадъшева Ульяна	Uljana Kadoševa	-	-	-	-	-	-	-	1940	-	laulik	Venema, Kuibošev obl, Kjavlino (Куялинский) raja, Staroi Kaz- bulati (с Тапго Казбулат, Тапго Маклауж) k	-	-
Казанбаева София	Sofija Kazanba- jeva	-	-	-	-	-	-	-	1916	-	-	Venema, Tatari ANSV, Almetjevski (Альметьевский) raja, Tihonovka (с Тихоновка) k	-	-
Камкичёва Матрёна	Matrjona Kamkitš- jova	-	-	-	-	-	-	-	1926	-	-	Venema, Kuibošev obl, Sentala (Шенталинский) raja, Vjazovka (с Вязовка) k	-	-
Карабаева Мария	Maria Karaba- jeva	-	-	-	-	-	-	-	1919	-	-	Venema, Tatari ANSV, Tseremšani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Ohonkina, Эрзянь Охонкина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Карабаева Мария Степанов- на	Stěpa- nonь Mariuk	Maria Karaba- jeva	-	-	-	-	-	-	1940	-	laulik	Venema, Tatari ANSV, Tseremšani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Ohonkina, Эрзянь Охонкина, Мордовское Афонькино) k	-	-

Карабаева Татьяна	Ольганы Татё	Татjana Kara- bajeva	-	-	-	-	-	-	1903	-	ersa- mordva laulik, ees- laulja	Venemaа, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan, Olonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Карабаева Татьяна Бюди- мовна	Песоконь Татьяна	Песоконь Татёнь	Татjana Kara- bajeva	Resokon', Tatjana	-	-	-	-	1903/ 1905	-	ersa- mordva laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan, Olonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Карабаев Иван Фёдорович	Ivan Kara- bajev	-	-	-	-	-	-	-	1912/ 1914	-	-	Venemaа, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan, Olonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Каракозо- ва Бера	Veera Kara- kozova	-	-	-	-	-	-	-	1951	-	ersa laulik	Venemaа, Baškiri ANSV, Bizbuljaki (Бижбулякский) raja, Kamenska (с Каменка) k	-	-

Егорь Анна	Касаева Анна Егоровна	Егорь Анна	Анна Касајева	-	-	-	-	-	1915	-	laulik	Venemaа, Kuiboševі obl, Issaklб (Иса克林ский) raј, Novoi Baitermiši (с Новыі Байтермиш, Од Байтермиж) k	-	-
Гедозіа Касајева	Касаева Федосия ? Прохо- ровна	Про- хоронъ Хведа	-	-	-	-	-	-	1902	-	laulik	Venemaа, Kuiboševі obl, Issaklб (Иса克林ский) raј, Novoi Baitermiši (с Новыі Байтермиш, Од Байтермиж) k	-	-
Касурина Валентина Алексан- дровна	Valentina Kasutina	-	-	-	-	-	-	-	1930	-	mokša- mordva laulik	Venemaа, Mordva ANSV, Ruzaјevka (Рузаевский) raј, Levža (с Левжа) k	-	mokša
Касьмова Татьяна	Касьмо- ва Татюк	Татјана Касѣмова	-	-	-	-	-	-	1931	-	ersa- mordva laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Almetjevski (Алметьевский) raј, Vasiljevka (Васильевка, Казябаж) k	-	-
Каяшева Дария	Данько баба	Daria Kajaševa	-	-	-	-	-	-	1915	-	laulik	Venemaа, Kuiboševі obl, Kļavlino (Клявлинский) raј, Staroi Kaz- bulati (с Тагто Казбулат, Тагто Маклауж) k	-	-

Кемкина Надежда Семёновна	Nadežda Kemkina	-	-	-	-	-	-	-	-	1928	-	ersa laulik	Venema, Tatari ANSV, Leningorski (Ленинградский) raja, Mordovskaja Ivanovka (Мордовская Ивановка) k	-	-
Кириллов Николай	Nikolai Kirillov	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Tatari ANSV, Tseremšani (Черемшанский) raja, Tšetõrla (Четырла) k	-	tšuvašš
Кирилова Любовь	Kirillova Ljubov	Ljubov Kirillova	Ljuba Kirillova	-	-	-	-	-	-	1928	-	ersa- mordva laulik	Venema, Kuiboševi obl, Sentala (Шенталинский) raja, Podlesnaja Andrejevka (Подлесная Андреевка, Подлесной) k	-	ersa
Кириухина Евдокия	Jevdokia Kirjuh- hina	-	-	-	-	-	-	-	-	1916	-	laulik	Venema, Kuiboševi obl, Sentala (Шенталинский) raja, Senkino (с.Сенькино, Ерзовка) k	-	-
Киселёва Фекла	Rakai Fekla	Fekla Kiseljova	-	-	-	-	-	-	-	1916	-	ersa- mordva laulik	Venema, Tatari ANSV, Almetjevski (Алметьевский) raja, Vasiljevka (Васильевка, Казябаз) k	-	-

Князева Елизавета	Ридван Лиза	Јelizaveta Кнјазева	-	-	-	-	-	-	1919	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Kļavlino (Клявлинский) raј, Novõje Sosnõ (с Новые Сосны, Од Сосна) k	-	-
Ковалёва Анна	Анна Коваļjova	-	-	-	-	-	-	-	1954	-	ersa laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Kļavlino (Клявлинский) raј, Starõi Baitermiši (с Старый Байтермиш, Ташто Байтермиж) k	-	-
Ковалёва Ольга Петровна	Olga Коваļjova	-	-	-	-	-	-	-	-	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Koški (Кошкинский) raј, Gratišovka (Грачёвка) k	-	ersa
Кондратье- ва Мария	Мария Kondrat- jeva	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Tatari ANSY, Tšeremsani (Черемшанский) raј, Tšetõrla (Четырла) k	-	tšuvašš
Коновалова Мария	Мария Копова- ļova	-	-	-	-	-	-	-	1936	-	ersa laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Kļavlino (Клявлинский) raј, Starõi Baitermiši (с Старый Байтермиш, Ташто Байтермиж) k	-	-

Коржина Марфа	Marfa Koržina	-	-	-	-	-	-	-	1913	-	laulik	Venema, Tatari ANSV, Leningorski (Ленинградский) raja, Spigdonovka (Спирidonовка, Винай веле) k	-	-
Корнилова Любовь Кузьми- нична	Ljubov Korni- lova	-	-	-	-	-	-	-	1926	-	-	Venema, Baskiri ANSV, Bizbuljaki (Бижбулякский) raja, Kozai- Maksimovo (с Кожай- Максимова) k	-	-
Корчина Матрена	Matriona Kortšina	-	-	-	-	-	-	-	1903	-	laulik	Venema, Kuiboševi obl, Issaklõ (Иса克林ский) raja, Mordovo- Adeljakovo (с Мордово- Аделяково) k	-	-
Корчин Иосиф	Josif Kortšin	-	-	-	-	-	-	-	1901	-	laulik	Venema, Kuiboševi obl, Issaklõ (Иса克林ский) raja, Mordovo- Adeljakovo (с Мордово- Аделяково) k	-	-
Кочнова Екатерина	Федотонь Катя	Jeka- terina Kotšnova	-	-	-	-	-	-	1914	-	laulik	Venema, Kuiboševi obl, Issaklõ (Иса克林ский) raja, Novõi Baitermiši (с Новый Байтермиш, Од Байтермиж) k	-	-

Кулашева Анастасия Антоновна	Anastasia Kudaš- jova	-	-	-	-	-	-	-	-	1912	-	laulik	Venema, Kuibošev obl, Koški (Кошкинский) raja, Novaja Karmala (Новая Кармала, Од веле) k	-	ersa
Кудрашова Елена	Jelena Kudra- šova	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raja, Tšetorla (Четырла) k	-	tšuvašš
Кузасва Анна	Anna Kuzajeva	-	-	-	-	-	-	-	-	1930	-	laulik	Venema, Kuibošev obl, Issaklō (Исаклинский) raja, Novoi Baitermiši (с Новий Байтермиш, Од Байтермиж) k	-	-
Кузьмина Анастасия	Anas- tasia Kuzmina	-	-	-	-	-	-	-	-	1935	-	-	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Olonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Кузьмина Прасковья	Кузь- мина Проска	Pras- kovija Kuzmina	Proska Kuzmina	-	-	-	-	-	-	1905	-	-	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Olonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-

Кузьмина Ульяна	Uljana Kuzmina	-	-	-	-	-	-	-	-	-	pilli- mees	Venemaа, Tatari ANSV, Tseremsani (Череманский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Obonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Кулагина Анастасия Игнать- евна	Anas- tasia Kulagina	-	-	-	-	-	-	-	1927	-	-	Venemaа, Baškiiri ANSV, Fjodorovka (Фёдоровский) raja, Aleškino (с Алёшкино, Дёмбра, Дёмбрасо) k	-	-
Кулагина Анна Фил- липовна	Anna Kulagina	-	-	-	-	-	-	-	1907	-	-	Venemaа, Baškiiri ANSV, Fjodorovka (Фёдоровский) raja, Aleškino (с Алёшкино, Дёмбра, Дёмбрасо) k	-	-
Кулагина Екатерина Даниловна	Jeka- terina Kulagina	-	-	-	-	-	-	-	1928	-	-	Venemaа, Baškiiri ANSV, Fjodorovka (Фёдоровский) raja, Aleškino (с Алёшкино, Дёмбра, Дёмбрасо) k	-	-
Митёнь Мария	Marija Kulikova	Куликова Мария Сергеев- на	Maria Kulikova	-	-	-	-	-	1903	-	ersa- mordva laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Sentala (Шенталинский) raja, Podlesnaja Andrejevka (Подлесная Андреевка, Подлесной) k	-	ersa

Куликова Фёкла	Fjokla Kulikova	-	-	-	-	-	-	-	-	1915	-	-	Venema, Kuiboševi obl, Kjavlino (Клявлинский) raj, Novoi Maklausi (с Новый Маклауш, Од Маклауш) k	-	-
Кумаева Мария Фи- липовна	Бани- чень Мая	Maria Kumajeva	-	-	-	-	-	-	-	1893	laulik	-	Venema, Kuiboševi obl, Koški (Кошкинский) raj, Novaja Karmala (Новая Кармала, Од веле) k	-	ersa
Куприно- ва Анна	Анна Кургя- нова	-	-	-	-	-	-	-	-	1922	-	-	-	-	-
Лазарева Екатерина Сергеевна	Јека- terina Lazareva	-	-	-	-	-	-	-	-	1897	laulik	-	Venema, Kuiboševi obl, Koški (Кошкинский) raj, Sternaja Šentala (Степная Шантала, Степень Шанталань) k	-	ersa
Ламбакче- ва Марфа	Marfa Lambak- seva	-	-	-	-	-	-	-	-	1913	-	-	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raj, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Ofonkina, Эрзань Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-

Лашин Пётр	Конай Петра	Рјотр Lapin	-	-	-	-	-	-	1897	-	ersa- mordva laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Tšeremsani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Obonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Лебедева Мария	Marja Lebedeva	-	-	-	-	-	-	-	1906/ 1908	-	laulik	Venemaа, Leningradi obl, Boksitogorski (Бокситогорский) raja, Prokuševo (Прокушено) k	-	ver- plane
Aksinija Andrejevna Lebedeva	Лебедева Оксиния Андре- евна	Oksinija Lebedeva	-	-	-	-	-	-	1903	-	-	Venemaа, Leningradi obl, Boksitogorski (Бокситогорский) raja, Korvala (Корвала) k	-	ver- plane
Ледеява Анастасия Васильев- на	Anasta- sia Ledjaeva	-	-	-	-	-	-	-	1913	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Issaklõ (Исаклинский) raja, Mordovo- Isutkino (с Мордово- Ишуткино) k	-	-
Jelena Ledjaeva	Ледеява Елена Сергеев- на	-	-	-	-	-	-	-	1939	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Issaklõ (Исаклинский) raja, Mordovo- Isutkino (с Мордово- Ишуткино) k	-	-
Ледеява Федосия	Fedosia Ledjaeva	-	-	-	-	-	-	-	1934	-	-	Armenia ANSV, Krasnoje Selo (Красносельский) raja, Sorža (с Шоржа) k	-	-

Лемина Елена	Лешань Ольке	Anna Maksi- tova	-	-	-	-	-	-	1907	-	laulik	Venema, Kuibošev obl, Kļavīno (Клявинский) raj, Starõi Baitermiši (с Старый Байтермиш, Ташио Байтермиж) k	-	-
Леонтьева Ульяна	Рябой Уля	Uļjana Leontjeva	-	-	-	-	-	-	1910	-	laulik	Venema, Kuibošev obl, Issaklõ (Исаклинский) raj, Staroje Vetškanovo (с Старое Вечканово, Вечкан веле) k	-	-
Логинова Анна Васи- льевна	Болёнь Анько	Anna Loginova	-	-	-	-	-	-	1910	-	ersa- mordva laulik	Venema, Tatari ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raj, Mordovs- kaja Ivanovka (Мордовская Ивановка, Эрзянь Ивановка) k	-	-
Львова Елена Сте- пановна	Jelena Lvoja	-	-	-	-	-	-	-	1902	-	laulik	Venema, Kuibošev obl, Koski (Кошкинский) raj, Sternaja Šentala (Степная Шантала, Степень Шанталань) k	-	ersa
Ляпина Анна	Anna Ljarina	-	-	-	-	-	-	-	1924	-	-	Venema, Kuibošev obl, Šentala (Шенталинский) raj, Senkino (с Сенькино, Ерзовка) k	-	-

Мазватова Екатерина	Турай Катюж	Jekate- rina Mazva- tova	-	-	-	-	-	-	1926	-	-	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raj. Mordovskoje Afunkino (Erzan, Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Lüsa Mazvatova	Мазва- това Лиза	-	-	-	-	-	-	-	1902/ 1903	-	-	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raj. Mordovskoje Afunkino (Erzan, Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Мазватова Фекла	Бойка Фекла	Мазва- това Фекла	Fjokla Mazva- tova	Fjokla Mazva- tova	-	-	-	-	1913	ersa- mordva laulik	-	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raj. Mordovskoje Afunkino (Erzan, Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Мазватов Ефим	Турай Яхим	Мазыва- тов Ефим	Jefim Mazdva- tov	Jefim Mazvatov	-	-	-	-	1912	ersa- mordva laulik	-	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raj. Mordovskoje Afunkino (Erzan, Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-

Мазылева Анна	Мазы- лёва Анна	Anna Mazõleva	Anna Mazõljeva	-	-	-	-	-	1924	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Kjavlino (Куявлинский) raј, Kazbulati (с Kazbulat, Ташто Маклауж) k	-	-
Мазылева Матрёна	Мазы- лёва Матрёна	Matrjona Mazõleva	Matrjona Mazõljeva	-	-	-	-	-	1922	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Kjavlino (Куявлинский) raј, Kazbulati (с Kazbulat, Ташто Маклауж) k	-	-
Макарова Валентина	Мака- рова Валюк	Valentina Makarova	-	-	-	-	-	-	1941	-	tšuvashi laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raј, Išlinka (Ишлінка, Ишля) k	-	tšuvašš
Макарова Екатерина	Мака- рова Катюк	Jeka- terina Makarova	-	-	-	-	-	-	1917	-	tšuvashi laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raј, Išlinka (Ишлінка, Ишля) k	-	tšuvašš
Мария Макарова	Мака- рова Мария	-	-	-	-	-	-	-	1912	-	-	Venemaа, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raј, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-

Макарова Мария	Котёк Марюк	Мария Makarova	-	-	-	-	-	-	1913	-	-	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Макарова Марюк	Мака- рова Мария	Котён Марюк	Maria Makarova	-	-	-	-	-	1914	ersa- mordva laulik	-	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Макарова Мария	Мака- рова Марюк	Котён Марюк	Maria Makarova	-	-	-	-	-	1914	laulik	-	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raja, Tšeremšani (с Черемшан, Амурва) k	? Охонь- кина	-
Макарова Мария	Мака- рова Машка	Мария Makarova	-	-	-	-	-	-	1910	ersa laulik	-	Venema, Tatari ANSV, Leningorski (Ленингорский) raja, Mordovskaja Ivanovka (Мордовская Ивановка, Эрзянь Ивановка) k	-	-

Макаров Илья	Ија Makarov	-	-	-	-	-	-	-	-	-	pilli- mees	Venema, Tatari ANSV, Tseremšani (Черемшанский) raj, Mordovskoje Afinkino (Erzan' Obonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Максимова Анна	Алѣшонъ Анна	Anna Maksi- mova	-	-	-	-	-	-	1906	-	laulik	Venema, Kuiboševi obl, Kļavlino (Кļавлинский) raj, Starõi Baitermiši (с Старый Байтермиш, Ташто Байтермиж) k	-	-
Максимова Елена	Jelena Maksi- mova	-	-	-	-	-	-	-	1912	-	laulik	Venema, Kuiboševi obl, Kļavlino (Кļавлинский) raj, Starõi Baitermiši (с Старый Байтермиш, Ташто Байтермиж) k	-	-
Максимова Елизавета	Jeliza- veta Maksi- mova	-	-	-	-	-	-	-	1912	-	laulik	Venema, Kuiboševi obl, Kļavlino (Кļавлинский) raj, Starõi Baitermiši (с Старый Байтермиш, Ташто Байтермиж) k	-	-

Максимова Мария	Мак- симова Малюк	Maria Maksi- tova	-	-	-	-	-	1911/ 1912	-	tšuvaši laulik	Venemaas Tatari ANSV, Tšeremsani (Черемшанский) raja, Išinka (Ишinka, Ишля) k	-	tšuvašš
Максимова Полина	Мак- симова Полюка	Мак- симова Пелагея	Polina Maksi- tova	Pelageja Maksi- tova	-	-	-	1913	-	tšuvaši laulik	Venemaas Tatari ANSV, Tšeremsani (Черемшанский) raja, Išinka (Ишinka, Ишля) k	-	tšuvašš
Максимо- ва Раиса Митрофа- новна	Raissa Maksi- tova	-	-	-	-	-	-	1934	-	-	Venemaas Baškiri ANSV, Fjodorovka (Федоровский) raja, Fjodorovka (Федоровка, Федор веле) k	-	-
Малин- никова Ульяна	Рузонь Уля	Uljana Malinni- kova	Мали- никова Ульяна	Мали- никова Ульяна	-	-	-	1911	-	laulik, ees- laulja, itkeja	Venemaas Kuiboševi obl, Kjavlino (Клявлинский) raja, Staroje Sosno (с Старые Сосны, Тапшо Сосна) k	-	-
Малинни- ков Констан- тин	Kons- tanti Malinni- kov	-	-	-	-	-	-	1911	-	-	Venemaas Kuiboševi obl, Kjavlino (Клявлинский) raja, Staroje Sosno (с Старые Сосны, Тапшо Сосна) k	-	-
Малова Евдокия	Малова Адай	Jevdokia Malova	-	-	-	-	-	1914	-	ersa laulik, ? ees- laulja	Venemaas Baškiri ANSV, Tuimazõ (Туймазинский) raja, Kožai And- rejevo (с Кожай Андреево, Мурзат) k	-	-

Малова Нина	Nina Malova	-	-	-	-	-	-	-	1914	-	-	Venemaа, Baškiiri ANSV, Tuimažo (Туймазинский) raja, Kožai And- rejevo (с Кожай Андреево, Мурзат) k	-	-	-
Манина Ефимия	Тюманъ Охима	Jefimia Manina	-	-	-	-	-	-	1912	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Issaklõ (Исаклинский) raja, Novõ Baitemiši (с Новый Байтермиш, Од Байтермиж) k	-	-	-	
Мартынова Елена Алексеевна	Соко­ ро­ Оле­ на	Jelena Martõ- nova	-	-	-	-	-	-	1900	ersa- mordva laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Šentala (Шенталинский) raja, Podlesna- ja Andrejevka (Подлесная Андреевка, Подлесной) k	ersa	-	-	
Прсковья Maslova	Маслова Прско- вья	Praskovja Maslova	-	-	-	-	-	-	1909/ 1912	-	Venemaа, Kuiboševi obl, Kļavliņo (Клявлинский) raja, Novõ Maklausi (с Новый Маклауш, Од Маклауж) k	-	-	-	
Мастюкова Марфа Павловна	Marfa Mastju- kova	-	-	-	-	-	-	-	1911	ersa- mordva laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raja, Nogai (Ногай) k	-	-	-	

Матвеева Лидия Ильинична	Lidia Matve- jeva	-	-	-	-	-	-	-	-	1939	-	ersa- mordva laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Leningradski (Ленинградский) raja, Mordovskaja Ivanovka (Мордовская Ивановка, Эрьянь Ивановка) k	-	-
Маточенко Мария	Maria Matot- senko	-	-	-	-	-	-	-	-	1911	-	laulik, ees- laulja	Venemaа, Tatari ANSV, Tseremsani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan', Olonkina, Эрьянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Медведева Анна	Anna Medve- deva	-	-	-	-	-	-	-	-	1906	-	-	Venemaа, Leningradi obl', Boksitogorski (Бокситогорский) raja, Prokusevo (Прокушево) k	-	ver- slane
Медведе- ва Вера	Vera Medved- jeva	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Tatari ANSV, Tseremsani (Черемшанский) raja, Tsetorla (Четырла) k	-	tšuvašš
Мельнико- ва Алек- сандра Герасимов- на	Alek- sandra Melniko- va	-	-	-	-	-	-	-	-	1914	-	-	Venemaа, Baškiri ANSV, Fjodorovka (Фёдоровский) raja, Nizni Alöstani (с Нижний Алыштан) k	-	-

Семанъ Иванонъ Татѣ	Мень- жаева Татьяна	Татјана Менѣ- јева	-	-	-	-	-	-	1919	-	ersa laulik	Venemaа, Kuiboševі obl, Kļavlino (Кļавлинский) raј, Starōi Baitermiši (с Старый Байтермиш, Ташто Байтермиж) k	-	-
Меркулова Мария Ефремовна	Марia Merku- lova	-	-	-	-	-	-	-	1938	-	ersa- mordva laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raј, Mordovs- kaja Ivanovka (Мордовская Ивановка, Эрзянь Ивановка) k	-	-
Машанъ Марюкке	Миро- нова Мария	Машанъ Марюк Mironova	-	-	-	-	-	-	1914	-	laulik, ees- laulja	Venemaа, Kuiboševі obl, Kļavlino (Кļавлинский) raј, Novōje Sosnō (с Новые Сосны, Од Сосна) k	-	-
Миронова Мария Ни- коновна	Мики- норонъ Манька	Марia Mironova	-	-	-	-	-	-	1914	-	laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Tseremšani (Черемшанский) raј, Tseremšani (с Черемшан, Амурва) k	-	-
Миронова Нина Павловна	Nina Mironova	-	-	-	-	-	-	-	1949	-	laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Tseremšani (Черемшанский) raј, Lagerka (с Лагерка) k	-	-

Миронов Иван Василье- вич	Ivan Mironov	-	-	-	-	-	-	-	1913	-	laulik	Venemaal, Tatari ANSV, Tseremsani (Черемшанский) raja, Tseremsani (с Черемшан, Амурва) k	-	-
Митяева Анастасия	Anastasia Mitjejeva	-	-	-	-	-	-	-	1905	-	-	Venemaal, Tatari ANSV, Tseremsani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan, Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Anastasia Mitjaeva	Митяева Анаста- сия	Anas- tasiya Mitjaeva	-	-	-	-	-	-	1910/ 1912	-	-	Venemaal, Tatari ANSV, Tseremsani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan, Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Митяева Анастасия	Луту Наста	Anastasia Mitjaeva	-	-	-	-	-	-	1907/ 1909	-	-	Venemaal, Tatari ANSV, Tseremsani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan, Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-

Митяева Анна	Матриянь Анна	Анна Mitjajeva	-	-	-	-	-	-	1911	-	-	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raĵ. Mordovskoje Afonkino (Erzan', Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Митяева Елена Про- кофьевна	Митяева Ялёна	Јелена Mitjajeva	-	-	-	-	-	-	1900	jutus- taja	-	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raĵ. Mordovskoje Afonkino (Erzan', Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Митяева Лида	Lida Mitjajeva	-	-	-	-	-	-	-	1930	laulik	-	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raĵ. Mordovskoje Afonkino (Erzan', Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Митяева Любовь Тимофе- евна	Томань Люба	Машкань Люба Mitjajeva	-	-	-	-	-	-	1918	-	-	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raĵ. Mordovskoje Afonkino (Erzan', Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-

Митяева Мария	Maria Mitjajeva	-	-	-	-	-	-	-	1929	-	laulik	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Митяева Мария Кузьми- нична	Maria Mitjajeva	-	-	-	-	-	-	-	1924	-	laulik	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Митяева Ольга	Olga Mitjajeva	-	-	-	-	-	-	-	1934	-	-	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Михайлова Рая Павловна	Raja Mihhai- lova	-	-	-	-	-	-	-	1939	-	laulik	Venema, Kuiboševi obi, Kjavilino (Клявлинский) raja, Kazbulati (с Казбулат, Тапшо Маклауж) k	-	-

Мойсеева Анастасия Андреевна	Anastasia Moisejeva	-	-	-	-	-	-	-	1920	-	ersa laulik	Venema, Baškiri ANSV, Bizbuljaki (Бизбулякский) raj, Kamenka (с Каменка) k	-	-
Мойсеева Надежда	Moisejeva	Nadežda	-	-	-	-	-	-	1907/1910	-	ersa-mordva laulik	Venema, Tatars ANSV, Tseremšani (Черемшанский) raj, Mordovskoje Afonkino (Erzan', Ohonkina, Erzan' Охонкина, Эрзянь Мордовское Афонькино) k	-	-
Мойсеева Нина Андреевна	Nina Moisejeva	-	-	-	-	-	-	-	1907	-	mokša-mordva laulik	Venema, Mordva ANSV, Ruzaevka raj, Levža (с Левжа) k	-	mokša
Мойсеева Ульяна	Uljana Moisejeva	-	-	-	-	-	-	-	1925	-	-	Venema, Tatars ANSV, Tseremšani (Черемшанский) raj, Mordovskoje Afonkino (Erzan', Ohonkina, Erzan' Охонкина, Эрзянь Мордовское Афонькино) k	-	-
Морозова Акулина	Akulina Morozova	-	-	-	-	-	-	-	1921	-	-	Venema, Tatars ANSV, Tseremšani (Черемшанский) raj, Mordovskoje Afonkino (Erzan', Ohonkina, Erzan' Охонкина, Эрзянь Мордовское Афонькино) k	-	-

Морозова Марфа Михайлов- на	Млагаень Марфа	Куя Марфа	Marfa Morozova	-	-	-	-	-	1905/ 1907/ 1910	-	-	Venemaа, Tatari ANSV, Tseremsani (Черемшанский) raj, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Obonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Мочалова Матрёна Матвеевна	Matrjona Motša- lova	-	-	-	-	-	-	1894	1894	laulik	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Koški (Кошкинский) raj, Gorodoki (Городок) k	-	ersa
Муленкова Надежда	Nadežda Mulen- kova	-	-	-	-	-	-	1941	1941	laulik	laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Leningorski (Ленингогорский) raj, Spigdonovka (Спирidonовка, Винай веле) k	-	-
Мурзина Марфа	Marfa Murzina	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Tatari ANSV, Tseremsani (Черемшанский) raj, Tsetorla (Четырла) k	-	tšuvašš
Мурова Онисия	Onisja Murova	-	-	-	-	-	-	1914	1914	-	-	Venemaа, Tatari ANSV, Tseremsani (Черемшанский) raj, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Obonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-

Гарань Ога	Надеж-кина Агафья	Наде-жина Агафья	Агафя Nadež-kina	-	-	-	-	-	1908/ 1909	-	laulik	Venemaа, Oren- burgi obl, Sever- noje (Северный) raј, Solaleika (с Солалейка, Солалей) k	-	-
Перчей Олюк	Наде-кина Евдокия	Надеж-кина Евдокия	Nadež-kina Evdokia	-	-	-	-	-	1912	-	laulik	Venemaа, Oren- burgi obl, Sever- noje (Северный) raј, Solaleika (с Солалейка, Солалей) k	-	-
Насп-булина Иркэнур	Насп-булина Иркэнур	Irkenur Nasibul-lina	-	-	-	-	-	-	1935	-	-	Venemaа, Tatari ANSV, Tseremšani (Черемшанский) raј, Staroje Kadejevo (Старое Кадево) k	-	tatar- lane
Наумова Нина	Nina Naumova	-	-	-	-	-	-	-	1913	-	ersa- mordva laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raј, Mordovs- kaja Ivanovka (Мордовская Ивановка, Эрзянь Ивановка) k	-	-
Нестерова Анастасия Фёдоровна	Anastasia Neste-rova	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuiboševi obl, Kinel (Кинельский) raј, Alakajevka (с Алакаевка) k	-	-
Нестерова Анна Фёдоровна	Anna Neste-rova	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuiboševi obl, Kinel (Кинельский) raј, Alakajevka (с Алакаевка) k	-	-

Нестерова Евдокия Петровна	Jevdokia Nestero- vova	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Venemaal, Kuiboševi obl, Kinel (Кинельский) raja, Alakaevka (с Алакаевка) k	-	-	-
Никитина Алек- сандра Петровна	Alek- sandra Nikitina	-	-	-	-	-	-	-	1924	-	Venemaal, Tatari ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raja, Kuzminovka (Кузьминовка, Мокшо веле) k	-	-	-
Никитина Анастасия	Никити- на Наста Nikitina	-	-	-	-	-	-	-	1918	-	Venemaal, Tatari ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raja, Kuzminovka (Кузьминовка, Мокшо веле) k	ersa- mordva laulik	-	-
Никитина Матрёна Ивановна	Matrjona Nikitina	-	-	-	-	-	-	-	1913	-	Venemaal, Baškiri ANSV, Jermekejevo (Ермекеевский) raja, Kurtšenejevo (с Куртченево) k	ud- murti laulik	-	-
Никити- на Ольга Дмитри- евна	Olga Nikitina	-	-	-	-	-	-	-	1940	-	Venemaal, Baškiri ANSV, Bžbuljaki (Бижбулякский) raja, Kamenka (с Каменка) k	-	-	-
Никитин Николай	Nikolai Nikitin	-	-	-	-	-	-	-	1942	-	Venemaal, Tatari ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raja, Kuzminovka (Кузьминовка, Мокшо веле) k	ersa- mordva laulik	-	-

Аггеріна Nikolajeva	Никола- ева Агре- пина Григо- рьевна	Дригонъ Огра	Николае- ва Огра	-	-	-	-	1895/ 1898	-	ersa- mordva laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Tseremsani (Черемшанский) raj, Nogai (Ногай) k	-	-
Николаева Наталя	Natalja Nikola- jeva	-	-	-	-	-	-	1930	-	laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Tseremsani (Черемшанский) raj, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Obonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Николаева Наталя	Natalja Nikola- jeva	-	-	-	-	-	-	1942	-	ersa- mordva laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Almetjevski (Алметьевский) raj, Vasiljevka (Васильевка, Казябж) k	-	-
Николаева Пелагея	Рошееъ Польке	Pelageja Nikola- jeva	-	-	-	-	-	1909	-	ersa- mordva laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Almetjevski (Алметьевский) raj, Vasiljevka (Васильевка, Казябж) k	-	-
Никонова Анастасия Ивановна	Суку- лонъ Настя	Anastasia Nikonova	-	-	-	-	-	1921	-	ersa laulik	Venemaа, Baskiri ANSV, Jermekejevo (Ермекеевский) raj, Novbe Sulli (с Новые Сулли, Сулла) k	-	-

Никонова Елена	Jelena Nikonova	-	-	-	-	-	-	-	1907	-	-	Venemaas Tatari ANSV, Tseremsani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Obonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонкино) k	-	-
Никонова Елена	Jelena Nikonova	-	-	-	-	-	-	-	1916	-	ersa- mordva laulik	Venemaas, Kuiboševi obl, Sentala (Шенталинский) raja, Podlesnaja Andrejevka (Подлесная Андреевка) k	-	ersa
Никонова Мария Дмитри- евна	Maria Nikonova	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Venemaas, Pihkva obl, Petseri raja, Gorodištše (Городище, Linnaste) k	-	venel- ane
Никоноро- ва Мария Яковлевна	Maria Nikonova	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Venemaas, Kuiboševi obl, Kineli (Кинельский) raja, Alakajevka (с Алакаевка) k	-	-
Jelena Nuikina	Нуйкина Елена	-	-	-	-	-	-	-	1928	-	-	Venemaas, Baškiri ANSV, Aurgazinski (Аургазинский) raja, Makarovo (с Макарово, Макар веле) k	-	-
Maria Nuikina	Нуйкина Мария	-	-	-	-	-	-	-	1921	-	-	Venemaas, Baškiri ANSV, Aurgazinski (Аургазинский) raja, Makarovo (с Макарово, Макар веле) k	-	-

Raissa Nuikina	Нуйкина Раиса	-	-	-	-	-	-	-	1928	-	-	Venema, Baškiiri ANSV, Aurgazinski (Аургазинский) raĵ, Makarovo (с Макарово, Макар веле) k	-	-
Нуйкина Ульке	Нуйкина Ульяна	Uliana Nuikina	-	-	-	-	-	-	1905	-	-	Venema, Baškiiri ANSV, Aurgazinski (Аургазинский) raĵ, Makarovo (с Макарово, Макар веле) k	-	-
Осипова Мария	Мария Osipova	-	-	-	-	-	-	-	1923	-	-	Venema, Tatari ANSV, Leningorski (Ленингорский) raĵ, Kuzminovka (Кузьминовка, Мошко веле) k	-	-
Осипова Нина	Nina Ossipova	-	-	-	-	-	-	-	1935	-	-	Venema, Tatari ANSV, Leningorski (Ленингорский) raĵ, Kuzminovka (Кузьминовка, Мошко веле) k	-	-
Осипова Ульяна	Uliana Ossipova	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Tatari ANSV, Tseremšani (Черемшанский) raĵ, Tšetõrla (Четырла) k	-	tšuvašš
Павлова Анна	Анна Pavlova	-	-	-	-	-	-	-	1909	-	-	Venema, Tatari ANSV, Almetjevski (Альметьевский) raĵ, Tihonovka (с Тихоновка) k	-	-

Павлова Елена	Jelena Pavlova	-	-	-	-	-	-	-	-	1937	-	laulik	Venemaal, Kuibõševi obļ, Kļavilino (Клявлинский) raja, Kazbulati (с Казбулат, Ташто Маклауж) k	-	-
Паймули- на Татьяна Тимофе- евна	Tatjana Paimu- lina	-	-	-	-	-	-	-	-	1949	-	laulik	Venemaal, Tatari ANSV, Tšeremšanin (Черемшанский) raja Lagerka (с Lagerka) k	-	-
Панкрато- ва Мария Алексан- дровна	Maria Pankra- tova	Maria Pankrato- va Alek- sandri t	-	-	-	-	-	-	-	1930	-	ersa laulik	Venemaal, Tatari ANSV, Leningorski (Ленингорский) raja, Mordovs- kaja Ivanovka (Мордовская Ивановка, Эрзянь Ивановка) k	-	-
Петсёва Анна Никола- евна	Anna Petajeva	-	-	-	-	-	-	-	-	1913	-	-	Venemaal, Baškiri ANSV, Fjodorovka (Фёдоровский) raja, Nizni Aloštani (с Нижний Альштан) k	-	-
Петряева Наталья	Tatjana Petrjaeva	-	-	-	-	-	-	-	-	1923	-	ersa- mordva laulik	Venemaal, Tatari ANSV, Leningorski (Ленингорский) raja, Mordovs- kaja Ivanovka (Мордовская Ивановка, Эрзянь Ивановка) k	-	-

Петрякова Анастасия	Anastasia Petriakova	-	-	-	-	-	-	-	-	1936	-	tšuvaši laulik	Venemaa, Tatari ANSV, Tšeremsani (Черемманский) raja, Išinka (Ишinka, Ишля) k	-	tšuvašš
Мирононь Катюка	Плешакова Екатерина Мироновна	Jekaterina Plešakova	-	-	-	-	-	-	-	1910/ 1919	-	-	Venemaa, Baškiri ANSV, Fjodorovka (Фёдоровский) raja, Fjodorovka (Фёдоровка, Федор веле) k	-	-
Плотникова Надежда	Nadežda Plotnikova	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	tšuvaši laulik, ees- laulja	-	-	tšuvašš
Подгорная Федосия Никифорова	Fedosia Podgor- naja	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Pihkva obl, Petseri raja, Gorodistše (Городище, Linnaste) k	-	venel- ane
Полякова Мария	Maria Poljakova	-	-	-	-	-	-	-	-	1941	-	laulik	Venemaa, Tatari ANSV, Tšeremsani (Черемманский) raja, Kutema (с Кутема) k	-	-
Понтова Федора	Пичкут баба Ponjatova	Fedora Ponjatova	-	-	-	-	-	-	-	1894	-	laulik	Venemaa, Kuiboševi obl, Kļavliņo (Клявлинский) raja, Staroje Sosnõ (с Старые Сосны, Ташто Сосна) k	-	-
Прохорова Анастасия	Anastasia Prohova	-	-	-	-	-	-	-	-	1924	-	ersa- mordva laulik	Venemaa, Tatari ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raja, Kužminovka (Кузьминовка, Мокшо веле) k	-	-

Прохорова Анна Ивановна	Anna Prohoro- vova	-	-	-	-	-	-	-	-	1930	-	laulik	Venemaa, Kuiboševi obl, Koški (Кошкинский) raja, Novaja Karmala (Новая Кармала, Од веле) k	-	ersa
Пургина Зинаида Тимофе- евна	Zinaida Purgina	-	-	-	-	-	-	-	-	1935	-	ud- murti laulik	Venemaa, Baškiiri ANSV, Jermekejevo (Ермекеевский) raja, Kurtšenejevo (с Куртшенево) k	-	-
Путьма- кова Зоя Ивановна	Zoja Potma- kova	-	-	-	-	-	-	-	-	1911	-	laulik	Venemaa, Kuiboševi obl, Koški (Кошкинский) raja, Sterpaja Šentala (Степная Шантала, Степень Шанталаны) k	-	ersa
Разумано- ва Любовь Никола- евна	Ljubov Razuma- nova	-	-	-	-	-	-	-	-	1926	-	mokša- mordva laulik	Venemaa, Mordva ANSV, Ruzajevka (Рузаевский) raja, Levža (с Левжа) k	-	mokša
Рамзаева Мария	Ладок Марье Ram- zaeva	-	-	-	-	-	-	-	-	1907	-	laulik, nõid	Venemaa, Kuiboševi obl, Kjavlino (Кявлинский) raja, Starõje Sosnõ (с Старые Сосны, Ташто Сосна) k	-	-
Резанова Мария	Мария Rezja- nova	-	-	-	-	-	-	-	-	1922	-	laulik	Venemaa, Tatari ANSV, Leningorski (Ленингорский) raja, Spiridonovka (Спиридоновка, Винай веле) k	-	-

Речная Дария Ивановна	Daria Rešnaja	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Pihkva obl, Petseri raja, Gorodistše (Городище, Linnaste) k	-	venel- ane
Решет- никова Мария	Maria Rešetni- kova	-	-	-	-	-	-	-	-	1936	Venemaа, Oren- burgi obl, Sever- noje (Северный) raja, Boriskino (с Борискино) k	-	-
Роголёва Дуся	Dusja Rogaļjova	-	-	-	-	-	-	-	laulik	-	Venemaа, Leningradi obl	-	ver- slane
Аксинья Рогоļjova	Oksja Rogaļjova	Роголёва Аксинья	Роголёва Оксинья	Роголёва Окся	Oksinia Rogaļjova	Oksja Rogaļjova	Oksenija Rogaļjova	-	laulik	1905	Venemaа, Leningradi obl, Boksitogorski (Бокситогорский) raja, Sodjarvi (Соровозеро, Сидорово) k (Lõuna-Vepsa)	-	ver- slane
Родичёв Фёдор Сергеевич	Fjodor Roditsjov	-	-	-	-	-	-	-	laulik	1885	Venemaа, Kulboševi obl, Koški (Кошкинский) raja, Gratsjovka (Грачёвка) k	-	ersa
Ромадано- ва Серафи- ма Васи- льевна	Раман- данова Серафи- ма Васи- льевна	Serafima Romada- nova	Serafima Ramada- nova	-	-	-	-	-	laulik, ees- laulja	1924	Venemaа, Kulboševi obl, Issaklõ (Исааклинский) raja, Mordovo- Isutkino (с Мордово- Ишуткино) k	-	-
Романова Татьяна	Tatjana Roma- nova	-	-	-	-	-	-	-	laulik, ees- laulja	1921	Venemaа, Tatari ANSV, Leninogorski (Ленингородский) raja, Spriidonovka (Спиридоновка, Винай веле) k	-	-

Рузманова Анастасия Дмитри- евна	Anasta- sia Ruзма- nova	-	-	-	-	-	-	-	-	1906	-	mokša- mordva laulik	Venemaа, Mordva ANSV, Ruzajevka (Рузаевский) raja, Levža (с. Левжа) k	-	mokša
Рузманова Любовь Никола- евна	Ljubov Ruзма- nova	-	-	-	-	-	-	-	-	1926	-	mokša- mordva laulik	Venemaа, Mordva ANSV, Ruzajevka (Рузаевский) raja, Levža (с. Левжа) k	-	mokša
Pjotr Ruз- manov	Рузма- нов Петр Никола- евич	-	-	-	-	-	-	-	-	1930	-	kar- moška- mān- gija	Venemaа, Mordva ANSV, Ruzajevka (Рузаевский) raja, Levža (с. Левжа) k	-	mokša
Рыбакова Ольга	Olga Rõbakova	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Tatari ANSV, Tseremsani (Черемшанский) raja, Tsetõrla (Четырла) k	-	tsuvašš
Савельева Наталья	Саве- льева Наталь	Natalja Saveljeva	-	-	-	-	-	-	-	1916	-	ersa laulik	Venemaа, Baškiri ANSV, Tuimazõ (Туймазинский) raja, Kožai Andrejevo (с. Кожай Андреево, Мурзат) k	-	-
Салдаева Анна Дми- триевна	Anna Saldajeva	-	-	-	-	-	-	-	-	1925	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Koški (Кошкинский) raja, Novaja Karmala (Новая Кармала, Ол веле) k	-	ersa

Самаркина Александра Васильевна	Самаркина Аляске	Aleksandra Samar- kina	-	-	-	-	-	-	1909	-	laulik	Venema, Kuibošev obl, Issakl (Исаклинский) raj, Mordovo- Isutkino (с Мордово- Ишуткино) k	-	-
Самаркина Пелагея Степановна	Pelageja Samar- kina	-	-	-	-	-	-	-	1907	-	laulik	Venema, Kuibošev obl, Koški (Кошкинский) raj, Novaja Karmala (Новая Кармала, Од веле) k	-	ersa
Сахарова Марфа	Marfa Sahha- tova	-	-	-	-	-	-	-	1912	-	-	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raj, Mordovskoje Afonkino (Erzan', Olonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Семёнова Елена Прокопьевна	Jelena Semjo- nova	-	-	-	-	-	-	-	1947	-	-	Venema, Baškiri ANSV, Bizbuljaki (Бижбулякский) raj, Kožai- Maksimovo (с Кожай- Максимово) k	-	-
Семёнова Клавдия Яковлевна	Klavdija Semje- nova	-	-	-	-	-	-	-	1926	-	ersa laulik	Venema, Baškiri ANSV, Bizbuljaki (Бижбулякский) raj, Kožai- Maksimovo (с Кожай- Максимово) k	-	-

Raissa Semjenova	Семёнов- ва Раиса Егоровна	Егорень Рая	-	-	-	-	-	1934	-	ersa laulik	Venemaа, Baškiri ANSV, Bizbuljakı (Бизбулякский) raja, Kožai- Maksimovo (с Кожай- Максимова) k	-	-
Anna Semkičeva	Anna Semkitš- jova	Сем- кичѣва Анна Никоно- ровна	Мики- норонь Анна	Мигай Анна	Семкиче- ва Анна	-	Miki- poron' Анна	1924	Anna Semkit- ševa	laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Tšeremšanı (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Semkičev Aleksей	Мигаень Аляксей	Aleksei Semkitšev	-	-	-	-	-	1928	-	balalai- kamän- gija	Venemaа, Tatari ANSV, Tšeremšanı (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Semkičeva Praskovja	Дригонь Проска	Praskovja Semkitš- jeva	-	-	-	-	-	1900	-	-	Venemaа, Tatari ANSV, Tšeremšanı (Черемшанский) raja, Nogaı (Ногай) k	-	-
Semkičeva Проска	Бойка Проска	Proška Semkit- šova	-	-	-	-	-	1900	-	ersa- mordva laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Tšeremšanı (Черемшанский) raja, Nogaı (Ногай) k	-	-

Мигаень Мишке	Сем- кичев Михаил Никоно- рович	Семкичѣв Михаил Никоно- рович	Mihhail Semkitšev	-	-	-	-	-	1930	-	balalai- kamān- gija, kar- moška- mān- gija	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Obonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Сергачёва Мария Федоровна	Maria Sergaš- jova	-	-	-	-	-	-	-	1883	-	laulik	Venema, Kuiboševi obl, Koški (Кошкинский) raja, Sterpaja Šentala (Степная Шантала, Степень Шанталаны) k	-	ersa
Сергачёва Таисия Михайлов- на	Taisia Sergaš- jova	-	-	-	-	-	-	-	1909	-	laulik	Venema, Kuiboševi obl, Koški (Кошкинский) raja, Sterpaja Šentala (Степная Шантала, Степень Шанталаны) k	-	ersa
Сидорова Аг्रेпина	Agrepina Sidorova	Сидорова Ogra	Ogra Sidorova	-	-	-	-	-	1909	-	ersa- mordva laulik	Venema, Kuiboševi obl, Sentala (Шенталинский) raja, Podlesna- ja Andrejevka (Подлесная Андреевка) k	-	ersa
Сидорова Вера	Vera Sidorova	-	-	-	-	-	-	-	-	-	tšuvaši laulik, ees- laulja	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raja, Tšeforla (Четырла) k	-	tšuvašš

Синяева Марина	Киря баба	Maria Sinjajeva	-	-	-	-	-	-	1913	-	laulik	Venemaa, Kuiboševi obl, Kļavliņo (Клявлинский) raja, Starõi Kazbulati (с Ташто Казбулат, Ташто Маклауж) k	-	-
Синяева Мария	Maria Sinjajeva	-	-	-	-	-	-	-	1916	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Kļavliņo (Клявлинский) raja, Novõi Maklaus (с Новий Маклауж, Од Маклауж) k	-	-
Снямкина Мария	Maria Sijam- kina	-	-	-	-	-	-	-	1936	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Sentala (Шенталинский) raja, Timjašev (с Тимяшево, Тимеж) k	-	-
Jevgenija Skvortsova	Сквор- цова Евгения Филли- повна	-	-	-	-	-	-	-	1926	-	laulik	Venemaa, Kuiboševi obl, Issaklõ (Исаклинский) raja, Mordovo- Adeljakovo (с Мордово- Аделяково) k	-	-
Смолюкина Мария	Maria Smolkina	-	-	-	-	-	-	-	1900	-	-	Venemaa, Tatari ANSV, Almetjevski (Альметьевский) raja, Tihhonovka (с Тихоновка) k	-	-

Соплякова Анна	Боскень Анна	Anna Sopljakova	-	-	-	-	-	-	1927	-	laulik	Venema, Kuibošev obl, Kjavlino (Клявлинский) raja, Staroje Sosno (с Старые Сосны, Ташто Сосна) k	-	-
Соплякова Прасковья	Боске	Prasjovija Sopljakova	-	-	-	-	-	-	1905	-	laulik	Venema, Kuibošev obl, Kjavlino (Клявлинский) raja, Staroje Sosno (с Старые Сосны, Ташто Сосна) k	-	-
Спирина Нина Степанов- на	Стёпань Нина	Nina Spirina	-	-	-	-	-	-	1929	-	ersa laulik	Venema, Baškiiri ANSV, Jermekejevo (Ермекеевский) raja, Novoje Sulli (с Новые Сулли, Сулли) k	-	-
Стакина Мария	Стакина Маря	Maria Stakina	-	-	-	-	-	-	1900	-	laulik	Venema, Kuibošev obl, Kjavlino (Клявлинский) raja, Staroi Kaz- bulati (с Ташто Казбулат, Ташто Маклауж) k	-	-
Степанова Анна Дми- триевна	Анна Stepanova	-	-	-	-	-	-	-	1906/ 1907	-	ersa laulik	Venema, Tatari ANSV, Leningorski (Ленингорский) raja, Mordovs- kaja Ivanovka (Мордовская Ивановка, Эрзянь Ивановка) k	-	-

Anna Stereanova	Степана нова Анна Яковлев- на	Степана нова Анопа	-	-	-	-	-	-	1928	-	ersa laulik	Venemaа, Baškiiri ANSV, Bіzbuljaki (Бижбулякский) raja, Kožai- Maksimovo (с Кожай- Максимова) k	-	-
Jelena Stereanova	Степано- ва Елена Дмитри- евна	Степана нова Элёнка	-	-	-	-	-	-	1924	-	ersa laulik	Venemaа, Baškiiri ANSV, Bіzbuljaki (Бижбулякский) raja, Kožai- Maksimovo (с Кожай- Максимова) k	-	-
Султанова Ефимия Ильинич- на	Султана нова Охима	Jefmija Sultanova	-	-	-	-	-	-	1888	-	laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan, Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Петоконь Марюк	Султана нова Мария	Maria Sultanova	-	-	-	-	-	-	1924/ 1928	-	laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan, Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-

Султанова Татьяна	Tatjana Sultanova	-	-	-	-	-	-	-	1931	-	laulik	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raĵ. Mordovskoje Afonkino (Erzan' Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Эпей Улю	Султано- Ульяна	Эпей Уля	Uljana Sultanova	-	-	-	-	-	1928	-	laulik, ees- laulja	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raĵ. Mordovskoje Afonkino (Erzan' Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Сыресеина Пелагея Никоно- ровна	Pelegeja Söresina	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Kuiboševi obl, Krasnoi Jarĵ (Красноярский) raĵ. Silani (с Шилан) k	-	-
Steranida Sörukina	Сыруки- на Степа- нида	-	-	-	-	-	-	-	1910	-	tšuvaši laulik	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raĵ. Išlinka (Ишлинка, Ишля) k	-	tšuvašš
Тимофеева Нина Ивановна	Nina Timofe- jeva	-	-	-	-	-	-	-	1935	-	ud- muri laulik	Venema, Baškiiri ANSV, Jermekejevo (Ермекеевский) raĵ. Kurtšenejevo (с Курченево) k	-	-

Трофимова Анастасия	Трофи- мова Наста	Anastasia Trofimova	-	-	-	-	-	-	1910	-	laulik	Venemaa, Kuiboševi obl, Šentala (Шенталинский) raja, Staraja Šentala (с Старая Шентала, Ташто Шантала) k	-	-
Трофимова Анна	Анна Трофи- мова	-	-	-	-	-	-	-	1935	-	-	Venemaa, Tatari ANSV, Leningorski (Ленинградский) raja, Kuzminovka (Кузьминовка, Мокшо веле) k	-	-
Трофимова Анна Лазаревна	Анна Трофи- мова	-	-	-	-	-	-	-	1918	-	-	Venemaa, Tatari ANSV, Leningorski (Ленинградский) raja, Kuzminovka (Кузьминовка, Мокшо веле) k	-	-
Трякина Вера Ивановна	Veera Trjakina	-	-	-	-	-	-	-	1930	-	ersa laulik	Venemaa, Baskiri ANSV, Bžbuljaki (Бижбулякский) raja, Kamenska (с Каменка) k	-	-
Тумаева Устинья	Ustinja Tuma- jeva	-	-	-	-	-	-	-	1909	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Kjavlino (Клявлинский) raja, Novoi Maklausi (с Новый Маклауш, Ол Маклауж) k	-	-
Укатова Елизавета Федоровна	Jeliza- veta Ukatova	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Pihkva obl, Petseri raja, Gorodišše (Linnaste, Городище) k	Goro- dišše (Lin- naste, Городи- ще) k	venela- ne

Уразаева Таисия Прохоро- вна	Taissa Uraza- jeva	-	-	-	-	-	-	-	1941	-	-	Venemaа, Kuiboševi obl, Sentala (Шенталинский) raј, Senkino (с. Сенькино, Ерзовка) k	-	-
Уразаева Татьяна	Уразаева Татѐ	Tatjana Urazajeva	Tatjo Urazajeva	-	-	-	-	-	1910	-	-	Venemaа, Kuiboševi obl, Sentala (Шенталинский) raј, Senkino (с. Сенькино, Ерзовка) k	-	ersa
Уразаева Татьяна	Уразаева Ташке	Tatjana Urazajeva	Taške Urazajeva	-	-	-	-	-	1924	-	-	Venemaа, Kuiboševi obl, Sentala (Шенталинский) raј, Senkino (с. Сенькино, Ерзовка) k	-	ersa
Фадеева Анна	Анна Fadejeva	-	-	-	-	-	-	-	1906	ersa- mordva laulik	ersa- mordva laulik	Tatarі ANSV, Almetjevski (Альметьевский) raј, Vasiljevka (Васильевка, Казябаж) k	-	-
Фадеева Ольга	Olga Fadejeva	-	-	-	-	-	-	-	1909	ersa- mordva laulik	ersa- mordva laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Sentala (Шенталинский) raј, Podlesnaja Andrejevka (Подлесная Андреевка) k	-	ersa
Фадеева Таиса	Фадеева Тая	Taissa Fadejeva	Taja Fadejeva	-	-	-	-	-	1939	ersa- mordva laulik	ersa- mordva laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Sentala (Шенталинский) raј, Podlesnaja Andrejevka (Подлесная Андреевка) k	-	ersa

Фадеева Хеврония	Яхре- мень Мишка баба	Неврония Fadejeva	-	-	-	-	-	-	1893	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Kļavīno (Клявинский) raj, Kazbulati (с Казбулат, Ташто Маклауж) k	-	-
Фёдорова Анна	Эвяльнь Анна	Anna Fjodorova	-	-	-	-	-	-	1926	-	laulik	Venemaа, Oren- burgi obl, Sever- poje (Северный) raj, Staroje Domo- seikino (с Старое Домосейкино, Ташто Домасёрко) k	-	ersa
Федотова Ефросинья	Федотова Ока	Федотова Ефроси- ния	Jefrosinia Fedotova	-	-	-	-	-	1913	-	-	Venemaа, Tatari ANSV, Aurgazinski (Аургазинский) raj, Makarovo (с Макарово, Макар веле) k	-	-
Фомина Надежда	Фомина Наталь	Nadežda Fomina	-	-	-	-	-	-	1930	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Kļavīno (Клявинский) raj, Kazbulati (с Казбулат, Ташто Маклауж) k	-	-
Францу- зова Анастасия	Ана- тasia Frant- suzova	-	-	-	-	-	-	-	1909	-	laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raj, Tšeremšani (с Черемшан, Амурва) k	-	-

Харитонова Анна Ивановна	Анна Наріто- нова	-	-	-	-	-	-	-	-	1928	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Koški (Кошкинский) raј, Novaја Karmala (Новая Кармала, Од веле) k	-	ersa
Цыганова Татьяна	Мак- симень Татё	Tatjana Tsõga- nova	-	-	-	-	-	-	-	1909	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Kļavliно (Клявлинский) raј, Novõje Sosnõ (с Новые Сосны, Од Sosna) k	-	-
Чернова Акулина	Ипонь Куля	Дарянь Михал баба	Akulina Tsernova	-	-	-	-	-	-	1909	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Issaklõ (Исаклинский) raј, Novõi Baitermiši (с Новый Байтермиш, Од Байтермиж) k	-	-
Чернова Анна	Анна Tsernova	-	-	-	-	-	-	-	-	1924	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Issaklõ (Исаклинский) raј, Novõi Baitermiši (с Новый Байтермиш, Од Байтермиж) k	-	-
Чиндина Евдокия	Evdokia Tsindina	-	-	-	-	-	-	-	-	1940	-	-	Armeenia ANSV, Krasnoје Selo (Красносельский) raј, Soḡža (с Шоржа) k	-	-

Чугунова Анастасия	Сидянь Наста	Латор Наста	Anastasia Tšugupova	-	-	-	-	1916	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Kļavīno (Клявинский) raļ, Starõi Baitermiši (с Старый Байтермиш, Таишо Байтермиж) k	-	-
Анна Tšugupova	Чугунова Анна	-	-	-	-	-	-	1915	-	-	Venemaа, Baškiiri ANSV, Fjodorovka (Фёдоровский) raļ, Fjodorovka (Фёдоровка, Федор веле) k	-	-
Чугунова Мария	Мария Tšugupova	-	-	-	-	-	-	1928	-	-	Venemaа, Kuiboševi obl, Sentala (Шенталинский) raļ, Vjazovka (с Вязовка) k	-	-
Чугунова Нина	Нина Tšugupova	-	-	-	-	-	-	1928	-	-	Venemaа, Kuiboševi obl, Sentala (Шенталинский) raļ, Senkino (с Сенькино, Брзовка) k	-	-
Шамина Анна	Прош- кенъ Анна	Анна Šamina	-	-	-	-	-	1913	-	-	Venemaа, Tatari ANSV, Tseremšani (Черемшанский) raļ, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Olonkina, Эрзань Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-

Шамсуддинова Назия	Nazija Šamsudinova	-	-	-	-	-	-	-	-	1939	-	-	-	Venemaа, Tatarı ANSV, Tseremşani (Черемшанский) raj, Staroje Kadejevo (Старое Кадеево) k	-	tatar-lane
Шамсуддинова Рахима	Rahimja Šamsudinova	-	-	-	-	-	-	-	-	1947	-	-	-	Venemaа, Tatarı ANSV, Tseremşani (Черемшанский) raj, Staroje Kadejevo (Старое Кадеево) k	-	tatar-lane
Шестёркина Евдокия Васильевна	Jevdokia Šestorkina	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuiboševi obl, Krasnoı Jarı (Красноярский) raj, Silani (с Шилан) k	-	-
Шипкова Клавдия Осиповна	Klavdija Šiškova	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuiboševi obl, Krasnoı Jarı (Красноярский) raj, Silani (с Шилан) k	-	-
Шипова Евдокия	Јевдокиа Олда	Jevdokia Šiškova	-	-	-	-	-	-	-	1908	-	-	-	Venemaа, Kuiboševi obl, Sentala (Шенталинский) raj, Timjaševo (с Тимяшево, Тимеж) k	-	-
Шмелева Людмила	Ljudmile Šmelejeva	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Tatarı ANSV, Tseremşani (Черемшанский) raj, Tšetorla (Четърла) k	-	tšuvašš

Эскина Клавдия	Klavdia Jeskina	-	-	-	-	-	-	-	1924	-	laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raja, Spiridonovka (Спиридоновка, Винай веле) k	-	-
Эскина Ульяна	Uliana Jeskina	-	-	-	-	-	-	-	1924	-	laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raja, Spiridonovka (Спиридоновка, Винай веле) k	-	-
Юдина Матрёна Кириллов- на	Кирькай Матря	Matrjona Judina	-	-	-	-	-	-	1914	-	ersa laulik	Venemaа, Baškiiri ANSV, Tumazo (Туймазинский) raja, Kožai And- rejevo (с Кожай Андреево, Мурзат) k	-	-
Юнусова Раиса	Raissa Junusova	-	-	-	-	-	-	-	1927	-	laulik	Venemaа, Tatari ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raja, Spiridonovka (Спиридоновка, Винай веле) k	-	-
Юрина Агафья	Agafja Jurina	-	-	-	-	-	-	-	1915	-	-	Venemaа, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raja, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Obonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-

Anastasia Jurina	Юрина Анастасия	Карпоть Наста	-	-	-	-	-	-	1910/ 1911	-	laulik	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raĵ. Mordovskoje Afonkino (Erzan' Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Юрина Надежда	Nadežda Jurina	-	-	-	-	-	-	-	1910	-	-	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raĵ. Mordovskoje Afonkino (Erzan' Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Юрина Пелагея	Юрина Пала	Relageja Jurina	-	-	-	-	-	-	1914	-	laulik	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raĵ. Mordovskoje Afonkino (Erzan' Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k	-	-
Юргаева Матрена	Matrjona Jurtajeva	-	-	-	-	-	-	-	1938	-	-	Armeenia ANSV, Krasnoje Selo (Красносельский) raĵ. Sorža (с Шоржа) k	-	-

Ersa pärand Eesti arhiivides

Юртаева Ольга Гаврилов- на	Olga Jurtajeva	-	-	-	-	-	-	-	-	1936	-	-	Venemaal, Baškiri ANSV, Fjodorovka (Фёдоровский) raja, Aleškino (с Алешкино, Дёмбра, Дёмбрасо) k	-	-
Якушева Мария	Maria Jakuševa	-	-	-	-	-	-	-	-	1913	-	ersa- mordva laulik	Venemaal, Tatari ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raja, Mordovs- kaja Ivanovka (Мордовская Ивановка, Эрзянь Ивановка) k	-	-
Янаева Евдокия	Jevdokia Janajeva	-	-	-	-	-	-	-	-	1912	-	-	Venemaal, Tatari ANSV, Almetjevski (Алметьевский) raja, Tihhonovka (с Тихоновка) k	-	-

Lisa 2. Mihhail Tšuvašovi laulikute andmed

Nimi	Nimi1	Nimi2	Nimi3	Nimi4	Sünniaeg	Surmaaeg	Institutsioon/ tegevusala	Elukoht/tegutsemiskoht
Абрамова Татьяна Фёдоровна	Tatjana Abramova	-	-	-	-	-	laulik	Venemaa, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Savruha (с. Савруха) k
Абрамова Анна Фёдоровна	Anna Abramova	-	-	-	-	-	laulik	Venemaa, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Savruha (с. Савруха) k
Алексеева Анна Прохоровна	Anna Aleksejeva	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Tšelno-Veršinõ (Челно-Вершинский) raj, Tšuvaši Urmetjevo (с. Чувашское Урметьево, Ташго Веле) k
Андрюхина Уля	Uljana Andriuhina	Андрюхина Уляна Семёновна	-	-	-	-	kolhoosnik, laulik	Venemaa, Kuiboševi obl
Аникеева Любовь Дмитриевна	Ljubov Anikejeva	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Šentala (Шенталинский) raj, Senkino (с. Сенькино, Ёрзовка) k
Аникеева Татьяна Семёновна	Tatjana Anikejeva	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Šentala (Шенталинский) raj, Senkino (с. Сенькино, Ёрзовка) k
Аникеев Владимир Дмитриевич	Vladimir Anikejev	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Šentala (Шенталинский) raj, Senkino (с. Сенькино, Ёрзовка) k

Антипова Галина Петровна	Galina Antipova	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Šental (Шенталинский) raja, Senkino (с. Сенкино, Ерзовка) k
Антипова Марфа Игнатьевна	Marfa Antipova	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Šental (Шенталинский) raja, Senkino (с. Сенкино, Ерзовка) k
Антипова Пелагея	Pelageja Antipova	-	-	-	1906	-	-	Venemaa, Tatari ANSV, Leningorski (Ленинградский) rai, Mordovskaja Karmalka (с. Мордовская Кармалка, Эрзянь Кармалка) k
Арапова Мария Григорьевна	Maria Arapova	-	-	-	-	-	laulik	Venemaa, Kuiboševi obl, Šental (Шенталинский) raja, Senkino (с. Сенкино, Ерзовка) k
Артёмкина Нина	Nina Artjomkina	-	-	-	-	-	laulik	Venemaa, Mordva ANSV, Temnikov (Темниковский) rai, Iva- novka (с. Ивановка) k
Архипова Вера Дмитриевна	Vera Arhipova	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Tatari ANSV, Leningorski (Ленинградский) rai, Mordovskaja Karmalka (с. Мордовская Кармалка, Эрзянь Кармалка) k
Бабакаева Анна Дмитриевна	Anna Babakajeva	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Tatari ANSV, Leningorski (Ленинградский) rai, Mordovskaja Karmalka (с. Мордовская Кармалка, Эрзянь Кармалка) k

Бабакаева Татъяна Алексеевна	Татјана Вабак- јева	-	-	-	-	-	-	Venema, Tatari ANSV, Leningorski (Ленингорский) raj, Mordovskaja Karmalka (с. Мордовская Кармалка, Эзянь Кармалка) k
Бакшайкина Мария Николаевна	Мария Вакшаик- на	-	-	-	-	-	-	Venema, Mordva ANSV, Atjaševno (Атяшевский) raj, Alove (с. Алово, Аловеле) k
Барнаева Анна Андреевна	Анна Барнајева	-	-	-	-	-	kolhoosnik, laulik	Venema, Kuibōševī obl, Šentala (Шенталинский) raj, Bagana (с. Багана) k
Башарова Александра Дмитриевна	Бошарова Александра Дмитриевна	Aleksandra Bošarova	Aleksandra Bašarova	-	-	-	-	Venema, Kuibōševī obl, Šentala (Шенталинский) raj, Bagana (с. Багана) k
Безрукова Вера Степановна	Vera Bezrukova	-	-	-	-	-	laulik	Venema, Kuibōševī obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Savruha (с. Савруха) k
Белякова Екатерина Ильинична	Jekaterina Bel- jakova	-	-	-	-	-	-	Venema, Kuibōševī obl, Neftegorski (Нефтегорский) raj, Pokrovka (с. Покровка) k
Бенедиктова Вера Павловна	Veera Benedik- tova	-	-	-	-	-	-	Venema, Tatari ANSV, Leningorski (Ленингорский) raj, Mordovskaja Karmalka (с. Мордовская Кармалка, Эзянь Кармалка) k
Мария Влăшнова	Блажнова Мария Петровна	-	-	-	-	-	-	Venema, Kuibōševī obl, Šentala (Шенталинский) raj, Hmeljovka (с. Хмельёвка) k

Блажнова Марфа Константиновна	Marfa Blažnova	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuibõševi obl, Šental (Шенталинский) raj, Hmeljovka (с. Хмельовка) k
Блоха Нина Николаевна	Nina Bloha	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Uļjanovski obl, Melekessi (Мелекесский) raj, Novaja Maina (с. Новая Майна)
Богданова Анастасия Алексеевна	Anastasia Bog- danova	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuibõševi obl, Tšelno-Versinõ (Челно- Вершинский) raj, Tšuvaši Urmetjevo (с. Чувапское Урметьево, Ташто Веле) k
Богданова Пелагея Дмитриевна	Богданова Палага	Pelageja Bog- danova	-	-	1914	-	laulik	Venemaa, Kuibõševi obl, Šental (Шенталинский) raj, Staraja Šental (с. Старая Шентала, Ташто Шантала) k
Jevdokia Božekina	Божейкина Евдокия Тимофеевна	-	-	-	-	-	laulik	Venemaa, Uļjanovski obl, Novaja Malõkla (Новомалыклинский) raj, Staraja Malõkla (с. Старая Малыкла) k
Божейкина Федосия Петровна	Fedosija Božeki- na	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Uļjanovski obl, Novaja Malõkla (Новомалыклинский) raj, Staraja Malõkla (с. Старая Малыкла) k
Борзова Анна Даниловна	Anna Borzova	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuibõševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Lukjanovka (с. Лукьяновка) k

Marija Bogova	Борова Мария Григорьевна	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuiboševі obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Bobrovka (с. Вобровка) k
Бошарова Анастасия	Anastasia Bošanova	-	-	-	-	-	-	laulik	Venemaа, Kuiboševі obl, Šentala (Шенталинский) raj, Bagana (с. Багана) k
Бошарова Мария Трофимовна	Marija Bošanova	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuiboševі obl, Šentala (Шенталинский) raj, Bagana (с. Багана) k
Бояркина Антонина Захаровна	Antonina Bojarkina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Mordva ANSV, Atjaševо (Атяшевский) raj, Sabantšejevo (с. Сабанчево, Сабансь) k
Бояркина Елизавета Андреевна	Jelizaveta Bojarkina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Mordva ANSV, Atjaševо (Атяшевский) raj, Sabantšejevo (с. Сабанчево, Сабансь) k
Бояркина Мария Андреевна	Marija Bojarkina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Mordva ANSV, Atjaševо (Атяшевский) raj, Sabantšejevo (с. Сабанчево, Сабансь) k
Вермязева Вера	Vera Vermjazeva	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuiboševі obl, Šentala (Шенталинский) raj, Šentala (с. Шентала) k
Вечкутова Пераскевия Викторовна	Peraskevia Vetšukutova	-	-	-	-	-	-	laulik	Venemaа, Orenburgi obl, Severnoje (Северный) raj, Solaleika (с. Солалеика, Солалей) k
Valentina Vidmanova	Видманова Валентина Дмитриевна	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuiboševі obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Bolšoi Tolkai (с. Большой Толкай, Покш Толкан) k

Видманова Ксения Яковлевна	Ksenia Vidmanova	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Bolšoi Tolkai (с. Большой Толкай, Поки Толкан) k
Волгина Елена Андреевна	Jelena Volgina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Lukjanovka (с. Лукьяновка) k
Волгина Пелагея Андреевна	Pelageja Volgina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Lukjanovka (с. Лукьяновка) k
Воробьева Анна Прокопьевна	Anna Vorobjeva	-	-	-	-	-	-	laulik	Venemaa, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Novõi Amanaki (с. Новый Аманак) k
Воробьева Ксения	Ksenia Vorobjova	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Podbelski (Подбельский) raj, Pohvistnevo (г. Похвистнево) l.
Воробьева Устинья Факеевна	Ustinia Vorobjova	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Podbelski (с. Подбельск, Подбельская) k
Герасимова Татьяна Петровна	Tatjana Gerassimova	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Šental (Шенталинский) raj, Staraja Šental (с. Старая Шентала, Тапшо Шантала) k
Девяткина Наталья Григорьевна	Natalja Devjatkina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Šental (Шенталинский) raj, Hmeljovka (с. Хмельовка) k

Девяткина Нина Леонтьевна	Nina Devjatkina	-	-	-	-	-	-	lǫpsja	Venema, Kuiboševī obl, Šental (Шенталинский) rajs, Hmeljovka (с. Хмельёвка) k
Деревянова Татьяна Фёдоровна	Tatjana Derev- janova	-	-	-	-	-	-	laulik	Venema, Kuiboševī obl, Pohvistnevo (Похвистневский) rajs, Savtuha (с. Савруха) k
Деревяшкина Н. И.	N. Derevjaškina	-	-	-	-	-	-	laulik	Venema, Kuiboševī obl, Pohvistnevo (Похвистневский) rajs, Novbi Apanak (с. Новый Апанак) k
Matija Doroževa	Ива Мария	Иванъ Мария	Ivan' Matija	Дорофеева Мария Фёдоровна	1908	-	-	laulik	Venema, Tatari ANSV, Tseremšani (Черемшанский) rajs, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Ohonkina, Эрязнь Охонькина, Мордовское Афонькино) k
Елеськина Анастасия Васильевна	Anastasia Ele- skina	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Mordva ANSV, Atjaševu (Атяшевский) rajs, Sabantšejevo (с. Сабантеево, Сабансь) k
Ермакова Анна Ивановна	Anna Jermakova	-	-	-	-	-	-	laulik	Venema, Kuiboševī obl, Pohvistnevo (Похвистневский) rajs, Novbi Apanak (с. Новый Апанак) k
Жаркова Евдокия Евдокимовна	Jevdokia Žarkova	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Uljanovski obl, Melekessi (Мелекесский) rajs, Novaja Maina (с. Новая Майна)
Жернова Пелагея Никифоровна	Жиринова Пелагея Никифоровна	Pelageja Žernova	Pelageja Žernova	-	-	-	-	-	Venema, Kuiboševī obl

Зайцева Татьяна	Tatjana Zaitseva	-	-	-	-	1927	-	-	Venemaа, Tataři ANSV, Tšeremšanі (Черемшанскіі) raj, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Ohonkina, Erzanь Охонькина, Мордовское Афонькино) k
Anna Zvonarjova	Звонарёва Анна Степановна	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Tataři ANSV, Leninogorski (Лениногорскіі) raj, Mordovskaja Karmalka (с. Мордовская Кармалка, Эрзань Кармалка) k
Звонарёва Надежда Васильевна	Nadežda Zvonar- jova	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Tataři ANSV, Leninogorski (Лениногорскіі) raj, Mordovskaja Karmalka (с. Мордовская Кармалка, Эрзань Кармалка) k
Звонарёв Павел Александрович	Pavel Zvonarjov	-	-	-	-	-	-	karmoškamän- gija	Venemaа, Tataři ANSV, Leninogorski (Лениногорскіі) raj, Mordovskaja Karmalka (с. Мордовская Кармалка, Эрзань Кармалка) k
Зорина Анна Игнатьевна	Anna Zorina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuibõševi obl, Šentala (Шенталинскіі) raj, Senkino (с. Сенькино, Ерзовка) k
Зорина Галина Филипповна	Galina Zorina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuibõševi obl, Šentala (Шенталинскіі) raj, Senkino (с. Сенькино, Ерзовка) k
Зорина Римма Филипповна	Rimma Zorina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuibõševi obl, Šentala (Шенталинскіі) raj, Senkino (с. Сенькино, Ерзовка) k

Dmitri Ivaškin	Ивашкин Дмитрий Алексеевич Anna Ignatjeva	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuiboševi obl
Игнатъева Анна Васильевна		-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Mordva ANSV, Atjaševo (Атяшевский) raj, Sabantšejevo (с. Сабантеево, Сабансь) k Venemaа, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Krasnoe Kľutši (с. Красные Ключи) k Venemaа, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Rodbelski (с. Подбельск, Подбельская) k Venemaа, Tataři ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raj, Mordovskaja Karmlka (с. Мордовская Кармалка, Эрзянь Кармалка) k Venemaа, Kuiboševi obl, Šental (Шенталинский) raj, Staraja Šental (с. Старая Шентала, Ташто Шантала) k Venemaа, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Paredovka (с. Передовка) k Venemaа, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Paredovka (с. Передовка) k Venemaа, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Paredovka (с. Передовка) k
Илларионова Ольга Макаровна	Olga Illarionova	-	-	-	-	-	-	-	
Ильина Мария Васильевна	Maria Ilina	-	-	-	-	-	-	-	
Fedoseja Iljasova	Ильцова Федосей Фёдоровна	-	-	-	-	-	-	-	
Инкина Мария Ивановна	Maria Inkina	-	-	-	-	-	-	-	
Инкин Павел Сергеевич	Pavel Inkin	-	-	-	-	-	-	-	

Исаева Ольга Ивановна	Olga Issajeva	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Uljanovski obl, Novaĵa Malõkla (Новомалыклинский) raj, Staraĵa Malõkla (с. Старая Малыкла) k
Каврина Марфа Петровна	Marfa Kavrina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Krasnoe Kļutši (с. Красные Ключи) k
Matļona Kavrina	Kavrina Matļona Petrovna	Kavrina Matļona Petrovna	-	-	-	-	-	ersa-mordva laulik	Venemaa, Kuiboševi obl
Каврина Татьяна Никифоровна	Tatjana Kavrina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Krasnoe Kļutši (с. Красные Ключи) k
Кавтаскина Анна Петровна	Anna Kavtaskina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Krasnoe Kļutši (с. Красные Ключи) k
Казарина Мария Васильевна	Marja Kazarina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Novõi Apanaki (с. Новый Аманак) k
Карабаева Ксения Ивановна	Ksenja Karaba-jeva	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Tataři ANSV, Lenipogorski (Ленинбургский) raj, Mordovskaja Karmalka (с. Мордовская Кармалка, Эрзянь Кармалка) k

Карасева Евдокия Никифоровна	Jevdokia Kara- seva	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Ujanovski obl, Novaja Malokla (Новомалыктинский) raĵ, Staraja Malokla (с. Старая Малыкла) k
Карпеева Анна Михайловна	Anna Karpejeva	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Ujanovski obl, Melekessi (Мелекесский) raĵ, Novaja Maina (с. Новая Майна)
Анна Карпунина	Карпунина Анна Егоровна	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Kuibošev obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raĵ, Bolsoi Tolkaĵ (с. Большой Толкай, Покш Толкан) k
Jevdokia Kassi- mova	Касимова Евдокия Ильинична	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Kuibošev obl, Šentala (Шенталинский) raĵ, Staraja Šentala (с. Старая Шентала, Ташто Шантала) k
Sergei Kassimov	Касимов Сергей Николаевич	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Kuibošev obl, Šentala (Шенталинский) raĵ, Staraja Šentala (с. Старая Шентала, Ташто Шантала) k
Кашина Варвара Степановна	Varvara Kašina	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Kuibošev obl, Kļavilino (Клявлинский) raĵ, Oikino (с. Ойкино) k
Aleksandra Kizel- bašova	Кизельбашова Александра Евдокимовна	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Kuibošev obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raĵ, Bolsoi Tolkaĵ (с. Большой Толкай, Покш Толкан) k
Кириллова Елизавета Николаевна	Jelizaveta Kirill- ova	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Kuibošev obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raĵ, Bolsoi Tolkaĵ (с. Большой Толкай, Покш Толкан) k

Кичаева Екатерина Максимовна	Jekaterina Kitsa- jeva	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Bolšoi Tolgai (с. Большой Толкай, Поки Толкан) k
Князькина Анна Васильевна	Anna Knjazkina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Ujanovski obl, Novaja Malõkla (Новомалыкинский) raj, Staraja Malõkla (с. Старая Малыкла) k
Князькина Вера Петровна	Vera Knjazkina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Ujanovski obl, Novaja Malõkla (Новомалыкинский) raj, Staraja Malõkla (с. Старая Малыкла) k
Князькина Нина Карилловна	Nina Knjazkina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Ujanovski obl, Novaja Malõkla (Новомалыкинский) raj, Staraja Malõkla (с. Старая Малыкла) k
Кожеватова Дарья Васильевна	Darja Koževa- tova	-	-	-	-	-	-	laulik	Venemaa, Orenburi obl, Severnoje (Северный) raj, Kamõšlinka (с. Камышлинка) k
Кондратьева Татьяна Михайловна	Tatjana Kondrat- jeva	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Mordva ANSV, Atjaševo (Атяшевский) raj, Sabantšejevo (с. Сабанчево, Сабань) k
Коновалова Мария Васильевна	Maria Konovalo- va	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Podbelski (с. Подбельск, Подбельская) k
Котмижова Устинья Федоровна	Kotmižova Ustinja	Ustinia Kot- mižova	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Bobrovka (с. Бобровка) k

Краснова Наталья Ивановна	Natalja Krasnova	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Uljanovski obl, Melekessi (Мелекесский) raj, Novaja Maina (с. Новая Майна)
Краснова Татьяна Антоновна	Tatjana Krasnova	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuibōševі obl, Kljavlino (Клявлинский) raj, Oikino (с. Ойкино) k Venemaа, Kuibōševі obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Savruha (с. Савруха) k
Красюк Галина Кузминична	Galine Kuzminišna	-	-	-	-	-	-	laulik	Venemaа, Kuibōševі obl, Tšelno-Veršinō (Челно-Вершинский) raj, Tšuvashi Urmetjevo (с. Чувашское Урметьево, Ташто Веле) k
Крузакова Анна Егоровна	Anna Kruzakova	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuibōševі obl, Tšelno-Veršinō (Челно-Вершинский) raj, Tšuvashi Urmetjevo (с. Чувашское Урметьево, Ташто Веле) k
Крузакова Ксения Фёдоровна	Ksenja Kruzakova	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuibōševі obl, Tšelno-Veršinō (Челно-Вершинский) raj, Tšuvashi Urmetjevo (с. Чувашское Урметьево, Ташто Веле) k
Anna Kudaševa	Кудашёва Анна Семёновна	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Tataři ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raj, Mordovskaja Karmalka (с. Мордовская Кармалка, Эзянь Кармалка) k
Кудашёва Дарья Ивановна	Darja Kudaševa	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Tataři ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raj, Mordovskaja Karmalka (с. Мордовская Кармалка, Эзянь Кармалка) k

Кудашёва Крестинья Михаловна	Крестинья Кудашёва	-	-	-	-	-	-	-	Venemaal, Tatari ANSV, Leninogorski (Ленингорский) raj, Mordovskaja Karmalka (с. Мордовская Кармалка, Эрзянь Кармалка) k
Кудашёва Татьяна Семёновна	Tatjana Kudaševa	-	-	-	-	-	-	-	Venemaal, Tatari ANSV, Leninogorski (Ленингорский) raj, Mordovskaja Karmalka (с. Мордовская Кармалка, Эрзянь Кармалка) k
Кузнецова Елена Васильевна	Jelena Kuznetsova	-	-	-	-	-	-	-	Venemaal, Kuibõševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Pohvistnevo (г. Похвистнево) l.
Ivan Kuznetsov	Кузнецов Иван Дмитриевич	-	-	-	-	-	-	-	Venemaal, Kuibõševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Pohvistnevo (г. Похвистнево) l.
Кузоватова Анна Яковлевна	Anna Kuzovatova	-	-	-	-	-	-	-	Venemaal, Kuibõševi obl, Šental (Шенталинский) raj, Staraja Šental (с. Старая Шентала, Тапшо Шантала) k
Кузьмина Елизавета Ивановна	Jelizaveta Kuzmina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaal, Kuibõševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Podbelski (с. Подбельск, Подбельская) k
Кузьмина Елизавета Ивановна	Jelizaveta Kuzmina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaal, Kuibõševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Maloi Tolgai (с. Малый Толкай) k

Куликова Анна Ефимовна	Anna Kulikova	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuiboševī obl, Šentala (Шенталинский) raј, Podlesnaja An- drejevka (Подлесная Андреевка, Подлесной) k
Митёнь Мария	Marija Kulikova	Куликова Мария Сергеевна	Mariа Ku- likova	-	1903	-	ersa-mordva laulik	Venemaа, Kuiboševī obl, Šentala (Шенталинский) raј, Podlesnaja An- drejevka (Подлесная Андреевка, Подлесной) k
Куманеева Вера Дмитриевна	Vera Kumane- jeva	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuiboševī obl, Šentala (Шенталинский) raј, Sentala (с. Шентала) k
Куркина Екатерина Васильевна	Jekaterina Kurkina	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuiboševī obl, Kļavino (Клявинский) raј, Oikino (с. Ойкино) k
Nina Lagionova	Ларионова Нина Фёдоровна	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuiboševī obl, Šentala (Шенталинский) raј, Bagana (с. Багана) k
Лемаева Елизавета Григорьевна	Jelizaveta Lema- jeva	-	-	-	-	-	lūpsja	Venemaа, Kuiboševī obl, Šentala (Шенталинский) raј, Hmeljovka (с. Хмелёвка) k
Логина Агрипина	Agrippina Log- inova	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuiboševī obl, Šentala (Шенталинский) raј, Bagana (с. Багана) k
Григорьевна		-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuiboševī obl, Šentala (Шенталинский) raј, Bagana (с. Багана) k
Люмкина Евдокия Никифоровна	Jevdokia Lom- kina	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Uļjanovski obl, Novaja Malõkla (Новомалыклинский) raј, Staraја Malõkla (с. Старая Малыкла) k
Любимова Анна Алексеевна	Anna Ljubimova	-	-	-	-	-	-	

Люлякина Серафима Марковна	Serafima Ljul- jakina	-	-	-	-	1923	-	-	Venemaa, Kuibõševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raja, Nižneagodne (с. Нижнее Ягодное, Нижнеягодное) k
Маркелов В. С.	-	-	-	-	-	-	-	kolhoosnik	Venemaa, Kuibõševi obl, Šental (Шенталинский) raja, Staroje Surkino (с. Старое Суркино) k
Мартынова Елена Алексеевна	Соко́р Оле́на	Jelena Martõnova	-	-	-	1900	-	ersa-mordva laulik	Venemaa, Kuibõševi obl, Šental (Шенталинский) raja, Podlesnaja An- drejevka (Подлесная Андреевка, Подлесной) k
Матвеечева Мария Петровна	Marja Matveiše- va	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuibõševi obl, Neftegorski (Нефтегорский) raja, Pokrovka (с. Покровка) k
Aleksandr Mel- nikov	Мельников Александр Федотович	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Uljanovski obl, Melekessi (Мелекесский) raja, Novaja Maina (с. Новая Майна)
Мисякова Елизавета Андреевна	Jelizaveta Miss- jakova	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Mordva ANSV, Ajaševo (Аятшевский) raja, Aovo (с. Алово, Аловеле) k
Митряева Евдокия Ильинична	Jevdokia Mitr- jaeva	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Uljanovski obl, Melekessi (Мелекесский) raja, Novaja Maina (с. Новая Майна)
Мишакина Мария Ивановна	Marja Mišakina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuibõševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raja, Boļšoi Tolkaï (с. Большой Толкай, Покш Толкан) k

Мишкина Анна Яковлевна	Мишакова Анна Яковлевна	Anna Miškina	Anna Mišakova	-	-	-	-	Venema, Tatari ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raj, Mordovskaja Karmalka (с. Мордовская Кармалка, Эрзянь Кармалка) k
Matrjona Miškina	Мишкина Матрёна Фоминична	-	-	-	-	-	-	Venema, Tatari ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raj, Mordovskaja Karmalka (с. Мордовская Кармалка, Эрзянь Кармалка) k
Мишкина Ульяна Сергеевна	Uliana Miškina	-	-	1899	-	-	-	Venema, Tatari ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raj, Mordovskaja Karmalka (с. Мордовская Кармалка, Эрзянь Кармалка) k
Модина Евдокия Михайловна	Jevdokia Morina	-	-	-	-	-	-	Venema, Mordva ANSV, Atjaševu (Атяшевский) raj, Sabantšejevo (с. Сабантеево, Сабань) k
Мойсеева Анна Борисовна	Anna Moisejeva	-	-	-	-	-	-	Venema, Tatari ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raj, Mordovskaja Karmalka (с. Мордовская Кармалка, Эрзянь Кармалка) k
Мойсеева Марфа	Marfa Moisejeva	-	-	1934	-	-	-	Venema, Tatari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raj, Mordovskoje Afonkino (Erzan' Ohonkina, Эрзянь Охонькина, Мордовское Афонькино) k

Мокшанова Пелагея Макаровна	Pelageja Mokšanova	-	-	-	-	-	-	Venemaal, Kuibõševi obl, Podbelski (Подбельский) raja, Pohvistnevo (г. Похвистнево) l.
Мокшанова Пелагея Макаровна Мустафин Гариф	Pelageja Mokšanova Garif Mustafin	-	-	-	-	-	-	Venemaal, Kuibõševi obl, Šentali (Шенталинский) raja, Bagana (с. Багана) k Venemaal, Tataari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raja, Lašmanka (с. Лашманка) k
Назарова Любовь Владимировна	Ljubov Nazarova	-	-	-	-	-	-	Venemaal, Kuibõševi obl, Tšelno-Veršinõ (Челно- Вершинский) raja, Tšuvši Urmejevo (с. Чувапское Урметьево, Ташто Веле) k
Maria Nazarova	Назарова Мария Ивановна	-	-	-	-	-	-	Venemaal, Kuibõševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raja, Bobrovka (с. Бобровка) k
Николаева Мария Владимировна	Maria Nikolajeva	-	-	-	-	-	-	Venemaal, Kuibõševi obl, Kļavilino (Клявлинский) raja, Oikino (с. Ойкино) k
Николаева Прасковья Денисовна	Praskovja Niko- lajeva	-	-	-	-	-	-	Venemaal, Kuibõševi obl, Kļavilino (Клявлинский) raja, Oikino (с. Ойкино) k
Никонова Елизавета Петровна	Jelizaveta Nikon- ova	-	-	-	-	-	-	Venemaal, Kuibõševi obl, Neftegorski (Нефтегорский) raja, Pokrovka (с. Покровка) k
Никонова Матрёна Ивановна	Matrjona Nikon- ova	-	-	-	-	-	laulik	Venemaal, Tataari ANSV, Tšeremšani (Черемшанский) raja, Podlesnaja Andrejevka (Подлесная Андреевка, Подлесной) k

Natalja Ossipova	Осипова Наталя Ефремовна	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Kuiboševī obl, Šentala (Шенталинский) rajs, Staraja Šentala (с. Старая Шентала, Тагто Шантала) k
Осипова Тамара	Tamara Ossipova	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Kuiboševī obl, Šentala (Шенталинский) rajs, Bagana (с. Багана) k
Осипова Ульяна Семёновна	Uljana Ossipova	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Kuiboševī obl, Šentala (Шенталинский) rajs, Staraja Šentala (с. Старая Шентала, Тагто Шантала) k
Пантелеева Таисия	Taisia Pantelejeva	-	-	-	-	-	-	laulik	Venema, Kuiboševī obl, Šentala (Шенталинский) rajs, Podlesnaja Andrejka (Подлесная Андреевка, Подлесной) k
Пароткина Мария Степановна	Maria Parotkina	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Ujanovski obl, Novaja Malokla (Новомалыкинский) rajs, Novaja Malokla (с. Новая Малыкла) k
Переверткина Пераскевия Ивановна	Peraskevija Perevertkina	-	-	-	-	-	-	laulik	Venema, Kuiboševī obl, Kuiboševī (г. Куйбышев) l.
Перелёткина Прасковья Ивановна	Praskovja Pereljotkina	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Rostovī obl, stacija Oblinskaja
Петрова Елизавета Николаевна	Jelizaveta Petrova	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Kuiboševī obl, Tselno-Veršino (Челно- Вершинский) rajs, Tšuvši Urmetjevo (с. Чувашское Урметьево, Тагто Веле) k

Петрова Мария Яковлевна	Maria Petrova	-	-	-	-	-	-	laulik	Venemaa, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Rodbelski (с. Подбельск, Подбельская) k
Прокофьева Ульяна Николаевна	Uljana Prokofjeva	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Tšelno-Veršinõ (Челно-Вершинский) raj, Tšuvaši Utmejevo (с. Чувашское Урметьево, Тапшо Веле) k
Прохорова Мария Ивановна	Maria Prohorova	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Lukjanovka (с. Лукьяновка) k
Мятайкина Зоя Леонтьевна	Мятайкина Зоя Леонтьевна	Zoja Rjatakina	Zoja Rjatakina	-	-	-	-	-	Venemaa, Uljanovski obl, Novaja Malõkla (Новомалыклинский) raj, Staraja Malõkla (с. Старая Малыкла) k
Пятницина Агафия Васильевна	Agafia Pjatnitsina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Novõi Amanaki (с. Новый Аманак) k
Радаева Вера Тимофеевна	Vera Radajeva	-	-	-	-	-	-	laulik	Venemaa, Orenburgi obl, Severnoje (Северный) raj, Kamõšlinka (с. Камышлинка) k
Радаева Евгения Ильинична	Jevgenia Radajeva	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Prorani (с. Проран) k
Радаева Ефимия Кирилловна	Jefimia Radajeva	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Rodbelski (с. Подбельск, Подбельская) k

Радаева Наталья Семёновна	Natalja Radajeva	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Kuibōševī obl, Tšelno-Versinō (Челно-Вершинский) raj, Tšuvaiši Urmetjevo (с. Чувашское Урметьево, Ташто Веле) k
Радаева Ольга Осиповна	Olga Radajeva	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Kuibōševī obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Bolšoi Tolkaī (с. Большой Толкай, Покш Толкан) k
Ksenja Razukova	Разукова Ксения Фёдоровна	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Kuibōševī obl, Tšelno-Versinō (Челно-Вершинский) raj, Tšuvaiši Urmetjevo (с. Чувашское Урметьево, Ташто Веле) k
Maria Razukova	Разукова Мария Антоновна	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Kuibōševī obl, Tšelno-Versinō (Челно-Вершинский) raj, Novoje Urmetjevo (с. Новое Урметьево, Од Веле) k
Сабанова Анна Дмитриевна	Anna Sabanova	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Tatai ANSV, Lenínogorski (Лениногорский) raj, Mordovskaja Karmalka (с. Мордовская Кармалка, Эзянь Кармалка) k
Сабанова Вера Дмитриевна	Vera Sabanova	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Tatai ANSV, Lenínogorski (Лениногорский) raj, Mordovskaja Karmalka (с. Мордовская Кармалка, Эзянь Кармалка) k
Сабанова Ксения Михайловна	Ksenija Sabanova	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Kuibōševī obl, Šentalā (Шенталинский) raj, Bagana (с. Багана) k

Tatjana Sabanova	Сабанова Татьяна Дмитриевна	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Tataři ANSV, Lenínogorski (Лениногорский) raj, Mordovskaja Karjalka (с. Мордовская Кармалка, Эрзянь Кармалка) k
Савинова Ефимия Семёновна	Efimiја Savínova	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuibõševi obl, Venemaа, Kuibõševi obl, Šentalа (Шенталинский) raj, Tšernaja Reška (с. Чёрная Речка) k
Савченко Татьяна Антоновна	Tatjana Savtšenko	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuibõševi obl, Šentalа (Шенталинский) raj, Šentalа (с. Шентала) k
Сергеева Матрёна Петровна	Matrjona Sergejeva	-	-	-	1904	-	-	Venemaа, Tataři ANSV, Lenínogorski (Лениногорский) raj, Mordovskaja Karjalka (с. Мордовская Кармалка, Эрзянь Кармалка) k
Сеткина Екатерина Васильевна	Jekaterina Setkina	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Mordva ANSV, Atjaševо (Атяшевский) raj, Sabantšejevo (с. Сабантеево, Сабансь) k
Скворцова Лидия Савельевна	Lidia Skvortsova	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuibõševi obl, Šentalа (Шенталинский) raj, Bagana (с. Багана) k
Скворцова Лидия Савельевна	Lidia Skvortsova	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuibõševi obl, Podbelski (Подбельский) raj, Pohvistnevo (г. Похвистнево) l.
Торопкина Александра Павловна	Сорокина Александра Павловна	Aleksandra Sorokina	Aleksandra Toropkina	-	-	-	laulik	Venemaа, Mordva ANSV, Temnikovi (Темниковский) raj, Iva- novka (с. Ивановка) k

Станина Раиса Михайловна	Raissa Stanina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Bobrovka (с. Бобровка) k
Старков Петр Иванович	Pjotr Starkov	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Bolšoi Tolkaï (с. Большой Толкай, Покш Толкан) k
Сулдына Евдокия Павловна	Jevdokia Suldina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Šentala (Шенталинский) raj, Senkino (с. Сенькино, Ерзовка) k
Суркова Мария Семёновна	Maria Surkova	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Šentala (Шенталинский) raj, Senkino (с. Сенькино, Ерзовка) k
Сурков Демьян Павлович	Demjan Surkov	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Šentala (Шенталинский) raj, Senkino (с. Сенькино, Ерзовка) k
Тихонова Мария Григорьевна	Maria Tihhonova	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Tšelno-Veršinõ (Челно-Вершинский) raj, Tšuvaši Urmetjevo (с. Чувашское Урметьево, Ташто Веле) k
Тремасова А. В.	A. Tremasova	-	-	-	-	-	-	laulik	Venemaa, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Novõi Apanaki (с. Новый Аманак) k
Трофимова Вера Степановна	Veera Trofimova	Vera Trofimova	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuiboševi obl, Šentala (Шенталинский) raj, Staraja Šentala (с. Старая Шентала, Ташто Шантала) k

Трофимов Григорий Фёдорович	Grigori Trofimov	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuibõševi obl, Šental (Шенталинский) raja, Timjašev (с. Тимяшево, Тимеж) k
Трунилова Александра Ивановна	Aleksandra Trunilova	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuibõševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) rai, Novoi Apanaki (с. Новый Аманак) k
Тюгашкина Анна Андреевна	Anna Tjugaskina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Mordva ANSV, Atjašev (Атяшевский) raja, Aovo (с. Алово, Аловеле) k
Тюгашкина Татьяна Даниловна	Tatjana Tju- gaškina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Mordva ANSV, Atjašev (Атяшевский) raja, Aovo (с. Алово, Аловеле) k
Тюгашова И. Т.	I. Tjugashova	-	-	-	-	-	-	laulik	Venemaa, Ujanovski obl, Novaja Malõkla (Новомалыклинский) raja, Staraja Malõkla (с. Старая Малыкла) k
Уразаева Валентина	Valentina Ura- zajeva	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Kuibõševi obl, Šental (Шенталинский) raja, Bagana (с. Багана) k
Устимова Александра Андреевна	Aleksandra Ustimova	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Mordva ANSV, Atjašev (Атяшевский) raja, Aovo (с. Алово, Аловеле) k
Учеваткина Екатерина Яковлевна	Jekaterina Utše- vatkina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Mordva ANSV, Atjašev (Атяшевский) raja, Sabantšejevo (с. Сабанчево, Сабансь) k
Учелькина Анна Александровна	Anna Utšelkina	-	-	-	-	-	-	-	Venemaa, Ujanovski obl, Novaja Malõkla (Новомалыклинский) raja, Staraja Malõkla (с. Старая Малыкла) k

Фадеева Марфа Петровна	Marfa Fadejeva	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuiboševі obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Krasnoe Ključі (с. Красные Ключи) k
Факеева Александра Васильевна	Aleksandra Fadejeva	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuiboševі obl, Tšelno-Versinō (Челно-Вершинский) raj, Tšuvši Utmetjevo (с. Чувашское Урметьево, Ташто Веле) k
Факеева Варвара Ивановна	Vavara Fakejeva	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuiboševі obl, Tšelno-Versinō (Челно-Вершинский) raj, Tšuvši Utmetjevo (с. Чувашское Урметьево, Ташто Веле) k
Anastasia Grantsuzova	Французова Анастасия	-	-	-	-	1915	-	laulik	Venemaа, Kuiboševі obl, Šentala (Шенталинский) raj, Podlesnaja Andrejevka (Подлесная Андреевка, Подлесной) k
Царько Прасковья Григорьевна	Praskovia Tsarko	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuiboševі obl, Neftegorski (Нефтегорский) raj, Pokrovka (с. Покровка) k
Чатурова Дарья Романовна	Darja Tšaturova	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Tataři ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raj, Mordovskaja Karmalka (с. Мордовская Кармалка, Эзянь Кармалка) k
Jefrosinija Tšaturova	Чатурова Ефросинья Григорьевна	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Tataři ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raj, Mordovskaja Karmalka (с. Мордовская Кармалка, Эзянь Кармалка) k

Чатурова Ольга Ивановна	Olga Tšaturova	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Tataari ANSV, Leninogorski (Лениногорский) raj, Mordovskaja Karmalka (с. Мордовская Кармалка, Эрзянь Кармалка) k
Anastasia Tšekuškina	Чекушкина Анастасия Дмитриевна	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Mordva ANSV, Atjaševo (Атяшевский) raj, Sabantšejevo (с. Сабанчево, Сабань) k
Чилигина Анастасия Ларионовна	Anastasia Tšiligina	-	-	-	-	-	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Šentala (Шенталинский) raj, Staroje Surkino (с. Старое Суркино) k
Чувашева Елизавета Петровна	Jelizaveta Tšuvševa	-	-	-	-	-	-	laulik	Venemaа, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Savruha (с. Савруха) k
Чувашева Ефросинья Ивановна	Jefrosinia Tšuvšova	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Rodbelski (с. Подбельск, Подбельская) k
Чувашёва Любовь Петровна	Ljubov Tšuvše-va	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuiboševi obl, Šentala (Шенталинский) raj, Šentala (с. Шентала) k
Praskovja Tšuvše-va	Чувашева Прасковья Антиповна	-	-	-	-	-	-	-	Venemaа, Kuiboševi obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Rodbelski (с. Подбельск, Подбельская) k
Чувашов Михаил Иванович	Mihhail Tšuvšov	Чувашев Михаил Иванович	-	-	-	1909	1973	kooliõpetaja, ersa folklorist, koduloomuiga, etnograaf	Venemaа, Kuiboševi obl, Šentala (Шенталинский) raj, Šentala (с. Шентала) k

Natalia Ermakov

Чумакова Мария Николаевна	Maria Tsumakova	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Kuiboševī obl, Tšelno-Veršino (Челно- Вершинский) raj, Novoje Urmetjevo (с. Новое Урметьево, Ол Веле) k
Чуракова Мария Семёновна	Maria Tšurakova	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Kuiboševī obl, Šental (Шенталинский) raj, Senkino (с. Сенькино, Ёрзовка) k
Шалимова А. В.	A. Šalimova	-	-	-	-	-	-	laulik	Venema, Kuiboševī obl, Pohvistnevo (Похвистневский) raj, Novoi Amapaki (с. Новый Аманак) k
Шаталова Пелагея Андреевна	Pelageja Šatalova	-	-	-	-	-	-	laulik	Venema, Kuiboševī obl, Šental (Шенталинский) raj, Timjašev (с. Тимяшево, Тимеж) k
Щепцова Татьяна Павловна	Tatjana Ššeptsova	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Kuiboševī obl, Neftegorski (Нефтегорский) raj, Pokrovka (с. Покровка) k
Щепцов Прокофий Иванович	Prokofi Ššeptsov	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Kuiboševī obl, Neftegorski (Нефтегорский) raj, Pokrovka (с. Покровка) k
Шербакова Евдокия Ивановна	Jevdokia Ššerbakova	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Uljanovski obl, Melekessi (Мелекесский) raj, Novaja Maina (с. Новая Майна) k
Шербакова Зинаида Васильевна	Zinada Ššerbakova	-	-	-	-	-	-	-	Venema, Uljanovski obl, Novaja Malōkla (Новомалыклинский) raj, Staraia Malōkla (с. Старая Малыкла) k

Lühendid

ANSV – Autonoomne Nõukogude Sotsialistlik Vabariik

AVM – autori välitööde materjal

EM – Etnograafiamuuseum (Eesti Rahva Muuseum aastail 1940–1988)

EKI – Eesti Keele Instituut

EKI kogud: (SU – soome-ugri keelte tööd, SUH – soome-ugri keelte helilindid, SUHK – soome-ugri keelte helikassetid, SUHK* – soome-ugri helikassetide ümbervõtted)

EKM – Eesti Kirjandusmuuseum

ERM – Eesti Rahva Muuseum

ERMi materjalide tähised: (kogud: B – soome-ugri esemekogu, Fk – fotokogu, EJ – etnograafilised joonised, TAp – topograafiline arhiiv / päevikud, A – Eesti Rahva Muuseumi arhiiv; f – fond; n – nimistu, s – säilik)

EV – Eesti Vabariik

MV – Mordva Vabariik

raj – rajoon

obl – oblast

RA – Rahvusarhiiv

SAM – Eesti-Mordva Seltsi arhiivimaterjal

Allikad

Ajakiri Kudo nr 2 (2004), nr 3 (2006), nr 5 (2015).

Eesti Mordva Seltsi arhiiv

Eesti-ersa sõnaraamat – Eesti Keele Instituut (<https://www.eki.ee/dict/ersa/> – 07.04.2025).

Eesti Keele Instituudi eesti murrete ja soome-ugri keelte arhiiv EMSUKA (<https://emsuka.eki.ee/collection/sound?language=9&page=0> – 07.04.2025).

Karm, Svetlana, 2023. Käsikiri hoiul autori käes.

MTÜ Fenno-Ugria Asutus kodulehekülg (<http://www.fennougria.ee/index.php?id=10429> – 07.04.2025).

Prozes, Jaak 2023. Käsikiri Mordva diasporaast, hoiul käsikirja autori käes.

Rahva ja eluruumide loendus 2021. Statistika andmebaas – Eesti Statistika (<https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvaloendus> – 07.04.2025).

Tartu Ülikooli eesti murrete ja sugulaskeelte arhiiv (<https://murdearhiiv.ut.ee/otsi.php> – 07.04.2025).

Venemaa Riiklik Statistikaamet (Federal'naia sluzhba gosudarstvennoi statistiki, <https://rosstat.gov.ru> – 30.05.2024).

MTÜ Fenno-Ugria koduleht: (<https://fennougria.ee/viljandis-meenutatakse-legendaarset-ersa-muusikut-vladimir-romaskinit/> – 07.04.2025)

Kirjandus

- Aasmäe, Niina 2012. *Kortatano erzaks – Räägime ersa keelt*. Tartu: Tartu Ülikool (<http://hdl.handle.net/10062/55176> – 11.03.2025).
- Bajuškin, Nikolai; Mosin, Mihhail 1979. *Erzjanski jazyk*. Mordovskii gosudarstvennoi universitet imeni N. P. Ogarjova.
- Prozes, Jaak 2009. Mordvalased ja Eesti. – *Kudo* 4, lk 19–23.
- Bajuškin, Nikolai 2009 = Baiushkin, Nikolai. Estonsko-mordovskoe obshchestvo: identitet i real'nost'. – *Kudo* 4, lk 5–9.
- Ermakov, Natalia 2013 = Sotsiokul'turnaia adaptatsiia molodykh predstavitelei mordovskoi diaspory Estonii. – Beliaeva, N. F. & Komarov, K. V. & Mokshina, E. N. & Ermakov, Natalia 2014. *Erzianskie prichitaniia: traditsii bytovaniia i sovremennoe sostoianie*. Tallinn: Tallinna Ülikool, Eesti Humanitaarinstituut.
- Ermakov, Natalia 2018. Itkud ja itkejad biograafilisest vaatepunktist: välitöödel talletatud materjali analüüs – *Mäetagused* 71 (<https://www.folklore.ee/tagused/nr71/ermakov.pdf> – 07.04.2025, <https://doi.org/10.7592/MT2018.71.ermakov>).
- Karm, Svetlana & Nõmmela, Marleen & Koosa, Piret 2008a. *Auasi. Eesti etnoloogide jälgedes*. Tartu: Eesti Rahva Muuseum.
- Karm, Svetlana & Nõmmela, Marleen & Koosa, Piret 2008b. *Soome-ugri välitööd*. Näituse “Auasi. 80. aastat hõimurahvaste osakonna avamisest Raadil” materjalid. Käsikiri Svetlana Karmi valduses.
- Kasjanova, Inna & Tšuvašov, Mihhail 1979 = Kas'ianova, Inna & Chuvashhev, Mihhail 1979. *Mordovskie (erzianskie) prichitaniia*. Iz kollektzii fol'klorista. Moskva: Sovetskii kompozitor.
- Kasjanova, Inna (toim) & Šuljajev, A. & Tšuvašev, Mihhail & Malõhin, A. & Volkova, Tatiana 2008 = Kas'ianova, Inna & Shuliaev, A. & Malykhin, A. & Volkova, Tatiana. *Dukhovnoe nasledie narodov Povolzh'ia: zhivye istoki* II. Samara: SamGPU.
- Kasjanova, Inna (toim) 2009 = Kas'ianova, Inna. *Dukhovnoe nasledie narodov Povolzh'ia: zhivye istoki* III. Samara: SamGPU.
- Kas'janova, Inna (toim) 2015. *Dukhovnoe nasledie narodov Povolzh'ia: zhivye istoki*. Russkajia svad'ba Samarskoi gubernii IV. Samara: SamGPU.
- Laid, Eerik 1926. Mordvalaste etnograafilised ja pool-muinsaeagsed sõled. – *Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat* II. Tartu: K-Ü “Postimehe” trükk, lk 165–186.
- Laid, Eerik 1949. Über die Entstehung der mordvinen Lendenschürze. – *Societas Litterarum Estonica in Svecia*. Stockholm: Excerptum Apophoreta Tartuensia, lk 108–118.
- Laid, Eerik 1950. Beiträge zur Trachtengeschichte der Mordvinen. – *Journal de la Société Finno-ougrienne* LIV, lk 1–14.
- Maavalla Koda 2012. Ersamaa pühapaik saab Hõimurahvaste programmi toel korda. – *Maavalla Koda*. Uudised 15.10.10225 (2012) (<http://www.maavald.ee/uudised-10225-2012/269-151010225-2012-ersamaa-pyhapaik-saab-hoimurahvaste-programmi-toelkorda> – 28.05.2024).

- Mikkor, Marika 1998. Ersade sünnikombestikust Sabajevo ja Povodimovo külas. – *Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat XLII*. Tartu: ERM, lk 53–78.
- Mikkor, Marika 1994. Surmaga seotud tavadest ersamordva külades Sabajevos ja Povodimovos. – *Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat XL*. Tartu: ERM, lk 153–189.
- Mordovia 2004 = Sukharev, A (koost). *Mordoviia*. Entsiklopediia v dvukh tomakh. Tom 2. Saransk.
- Mordovskie (erzianskie) prichitaniia* 1978. Iz kolleksii folklorista. Flexi-disc 7", 33 1/3 RPM, Mono.
- Mordva 2012 = Markova, Svetlana (koost). *Mordva: Ocherki po istorii, etnografii i kul'ture mordovskogo naroda*. Saransk: Mordovskaia knizhnoe izdatel'stvo.
- Mordva = Meedia- ja rahvausundi töörühm, Eesti Kirjandusmuuseum & Eesti Rahvaluule Arhiiv, Eesti Kirjandusmuuseum & Eesti Rahva Muuseum & Paul Ariste soome-ugri põlisrahvaste keskus, Tartu Ülikool (koost). *Mordva*. Soome-ugri rahvad – Mordva (ersa ja mokša). Etnoloogia, rahvaluule ja usund (<https://www.folklore.ee/rl/folkte/sugri/mordva/> – 14.04.2025).
- Mokšin, N[ikolai] 1993 = Mokshin, N. F. *Mordva glazami zarubezhnykh i rossiiskikh puteshestvennikov*. Saransk: Mordov. kn. izd-vo.
- Mosin, M. V. & Bajuškin, N. S. 1983. *Ersämordvan oppikirja*. Helsinki: Suomalais-ugrilainen Seura.
- Nikitina, G. A. & Iagafova, E. A. (koost, toim). *Sotsial'naia i mezhetnicheskaia adaptatsiia molodezhi v polikul'turnom mire (na primere finno-ugorskikh regionov Rossii)*. Moskva: Izdatel'stvo Mordovskogo universiteta, lk 53–57.
- Prozes, Jaak 1994. Soome-ugri rahvad Eestis. – *Keel ja Kirjandus* 4, lk 229–231.
- Prozes, Jaak 1998. Estoniiaso eritsia erziatne, mokshotne – *Kudo* 1 (<http://www.suri.ee/kudo/1/estonia.html> – 14.04.2025).
- Prozes, Jaak 1999. Mordvalased. – Viikberg, Jüri (koost, toim). *Eesti rahvaste raamat. Rahvusvähemused, -rühmad ja -killud*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, lk 300–333.
- Prozes, Jaak 2009. Mordvalased ja Eesti. – *Kudo* 4, lk 19–23.
- Ränk, Gustav 1929. Hõimrahvaste osakond E. R. Muuseumis. – *Postimees*, 8. jaanuar, nr 7, lk 7.
- Rüütel, Ingrid 1973. M. Tšuvašovi rahvaluulekogu Kirjandusmuuseumile. – *Keel ja Kirjandus* 6, lk 380–381 (<https://www.etera.ee/zoom/18616/view?page=66&p=separate&tool=info&view=0,0,2357,3787> – 11.04.2025).
- Rüütel, Ingrid 2014. Natalia Ermakov kaitses doktoritöö Ersa itkudest. – *Mäetagused* 58, lk 198–200 (<https://www.folklore.ee/tagused/nr58/u06.pdf> – 14.04.2025).
- Rüütel, Ingrid & Vissel, Anu 1980. Zvukozapisi muzykal'nogo fol'klora raznykh narodov v arkhive imeni F. R. Kreicvalda AN ESSR. *Finno-ugorskii muzykal'nyi fol'klor i vzaimosvazi s sosednimi kul'turami*. Tallinn: Eesti Raamat, lk 289–320.
- Sarv, Heno 2002. *Indigenous Euroreans East of Moscow. Population and Migration Pattern of the Largest Finno-Ugrian Peoples in Russia from the 18th to the 20th Centuries*. (Dissertationes Geographicae Universitatis Tartuensis). Tartu: Tartu University Press.

Ersa pärand Eesti arhiivides

- Sarv, Kadi 1998. Soome-ugri materjalid ERA kogudes. – *SURI* (<http://www.suri.ee/eesti.htm> – 11.04.2025).
- Sarv, Mikk (koost) 2014. *Hellero – Tartu vaimu särin*. Tallinn: Cum laude.
- Zamjatin, Konstantin & Pasanen, Annika & Saarikivi, Janne 2012 = Zamiatin, Konstantin & Pasanen, Annika & Saarikivi, Ianne. *Kak i zachem sokhraniat' iazyki narodov Rossii?* Helsinki (<https://blogs.helsinki.fi/minor-eurus/files/2012/12/kakizachem1.pdf> – 14.04.2025).
- Tšuvašev, Mihhail & Kasjanova, Inna & Šuljaev, A. & Malõhin, A. & Volkova, Tatiana 2001 = Chuvashhev, Mihhail & Kas'ianova, Inna & Shuliaev, A. & Malykhin, A. & Volkova, Tatiana. *Dukhovnoe nasledie narodov Povolzh'ia: zhivye istoki* I. Samara: SamGPU.
- Ütt, Kristi 2013. Kuu kiri 2 ehk 100 aastat tagasi veebruaris. – *Eesti Rahva Muuseumi ajaveeb* 31. jaanuar (<http://blog.erm.ee/?p=1307> – 14.04.2025).

Меельце вал

Кода эрзянь ломань, мон покш мельспаросо арсян тыненк ёвтнемс ды теевемс малавиксэкс “Эрзянь питнейчи эстонь архивтнесэ” книганть марто. Тесэ пурназь материалось, кона невти эрзянь ды мокшонь сюлав культуранть, теде башка ёвтневи Эстониясо эрзянь ды мокшонь диаспоранть важодемадонзо. Фольклордонть башка ламо лия содамочить пурнасть эстонь ванныцятне келенть коряскак. Ней весемесь ванстови эрва кодамо архивтнесэ, конат ульнест пурназь Мордовия, Татарстан Республикатнесэ ды Куйбышевень (неень Самарань) областтнесэ.

Неть материалтнэ пурназельть 1913–2024-це иетнесэ. Ванноматнень ютавтомсто оймень ды материальной коень-кирдань невтевктнэде башка улить дневникть, комментарий, фольклористнэнь, этнографтнень, лингвистнэнь, музыковедтнэнь, студенттнэнь ды фотографтнень тешкставксост.

Пингень перть ламось полавтневсь – полавтоматне редявить ванноматнесэ ды исследованиятнесэ. Ламо экспедициятне ютавтневсть Мордовиянь АССР-сэ (течи – Мордовия Республика). Теке марто ламо материалт пурназельть Михаил Чувашовонь (1909–1973) ды Виктор Даниловонь (1942–2002) пельде. Сынст виев ёжомарямост кепедсть мель пурнамс эрзянь койтнень-кирданть коряс содамочить. Сынст важодемаст ульнест нежедезь вейс эрзянь ёнксонть коряс Татарстанонь Куйбышевень буень ды Самарань областтнес. Ламо материалт пурназельть васняк велень сыре ломантнень пельде, сынст ютксо ульнест морыцят, лайшицят, тонавтыцят, колхозникть ды велень важодицят.

Эсь важодемасост М. Чувашов ды В. Данилов тевс нолдасть материалонь пурнамосонть сехте ламо интервьют ды тематической кортамот. Эрзянь ды мокшонь диаспоранть тонавтнемстэ мон теде башка тевс нолдыя ванномань методонть, секс мекс монськак улян вейсэндявксонь пельксэкс, теке марто нежединь эсень ванноматнень ды тешкставктнэнь лангс. Ансяк зярыя вишка пелькст неть источникитнень эйстэ седе икеле печатакшность эстониянь ды лия масторонь учёнойтне.

Книгась максы систематикань вановкс эрзянь материалтнэнь коряс Эстониясо. Эрзянь ды мокшонь материалось ванстови Эстонь Литературань музеень фольклоронь архивсэ, Эстониянь раськень музейсэ, Эстонь келень институтсо, Эстониянь музыкань ды театрань академиясо, Тартунь университетсэ, Эстонь Эрзянь ды мокшонь диаспорань архивсэ ды теке марто Жанна Пяртлас музыковедэнтэ эсензэ архивсэ. Неть материалтнэ невтезь-ванстозь

эрва кодамо форматсо – кедьсэ сёрмадовкстнэсэ ды дневниктнесэ, теке марто аудио-, видео-, цифрань сёрмадовкстнэсэ.

Мон важдинь Ольга Ивашкевич цифрань архивариусонть марто – минь вейсэ ютавтынек метаданнойтнень, одкстомтынек ды ванькскавтынек тексттнень. Теде башка материалтнэ одкстомтозь ды совавтозь <https://www.folklore.ee/rl/folkte/sugri/mordva/> сайте, кона алтазь эрзянь ды мокшонь культурантень. Сайтэнтъ теинек Илона Колосова марто. Сайтэнтень совавтозь книгат, наукань статьят, фотографият, кедьсёрмадовкст ды нотань сёрмадовкст. Неть материалтнэ лездыть неемс эрзянь фольклоронь ды этнографиянь койтнень-кирдатнень историянь эрва кодамо шкасто.

Лездамонть кис ёвтан седейшкавань сюкпря важдемань истят ялгатненень: Маре Кыйванень – весе проектэнтъ перть эрва кодамо лездамосо, Аста Нийнэметснэнь ды Николай Кузнецовнень тексттнэнь витнеманть кисэ, Марис Куперьяновнень, Сергей Сидоровнень ды Диана Кахрэннэнь книганть чачонь мазылгавтоманть кисэ. Теке марто башка сюкпря Эстононь-эрзямокшонь вейсэндявксонтень тиринь келень ды культурань ванстоманть ды кемекстамонть кисэ. Светлана Кармнэнь лездамонть кисэ Раськенъ музеентъ коряс, Анна Венчакованень музеень системань невтеманть кисэ. Ламо содамочи макссь Яак Прозес эсь кочказь материалстонзо диаспоранть коряс. Сюкпря Жанна Пяртласнэнь материалонть кисэ, конась ванстови эсензэ архивсэ. Сюкоянъ весенень, кие вансты ды кемексты минек питнейчинть архивтнесэ ды лездась книганть лисемантень.

Эстониясо финнэнь-угрань вейсэнь важдемась моли малав пингень перть. Те шканть перть пурназельть раськенъ питней оршамопельтнень коллекциятне, мазылгавтомапельтне, кудопотмонь кедьёнкстэнь коряс фольклоронь этнографической ды лингвистической сюпав материалтнэ. Мордовияв, Татарстанов ды Башкортостанов советэнь шкане экспедициятне макссть ламо содамочить, конат кандсть покш смусть эрзянь, мокшонь келень ды культурань ванстомсто.

Эстононь эрзянь ды мокшонь диаспорась невти башка ёнкс культурань ванстомасо. Диаспоранть важдемазо, эрзянь, мокшонь келень ды культурань сюпав фондтнэ, конат ванстовить Эстониясо, аштить башка пельксэкс Эстононь масторонь культурасонть.

Эстононь архивтнесэ материалтнэ тешкстыть тевкадовкстнэнь сюпавчист, конатнень питнейчист касы иеде иес. Пурназь ды ванстоць материалтнэ кандыть покш мельявома фольклористтнэненень ды наукань лия исследовательтненень. Теде башка неть содамочитне кандыть лезэ тонавтомань лия ёнкстнэсэяк.

Summary

As an Erzya, I have the pleasure of inviting you to read the book “The Erzya Heritage in Estonian Archives”, which reveals collections of rich culture, along with telling you about the activities of the Mordovian diaspora in Estonia. In addition to folklore, material culture and other data collected by Estonian scholars, the archives also contain material stored by researchers from Mordovia, Tatarstan and Kuibyshev (Samara) regions.

The material collected by Estonian scholars is diverse and includes, besides examples of spiritual and material culture, field work diaries, comments and notes taken from 1913 to 2024. Over more than a century-long period much has changed, as we can see through the eyes of folklorists, ethnographers, language specialists and musicologists, students, photographers and cameramen and by means of their experience. Fieldwork took place to a greater extent in the Mordovian Autonomous Soviet Socialist Republic, now the Republic of Mordovia, but in 1983 the collecting expeditions also led to the Tatar and Bashkir Autonomous Soviet Socialist Republics (now the Republic of Tatarstan and the Republic of Bashkortostan).

With a great sense of mission, knowledge was collected by Erzya-mordvalians Mikhail Chuvashov (1909–1973) and Viktor Danilov (1942–2002), whose material comes from the Samara region of the Kuibyshevo District of Tatarstan, where the Erzya community lives compactly.

The collected material has overwhelmingly come from elderly informants, primarily from villagers. Among them are well-known folk singers, lamentation singers, teachers, collective farmers and simple villagers. Viktor Danilov and Mikhail Chuvashov collected their empirical material using qualitative methods: oral interviews and thematic conversations. When collecting material on the Mordovian diaspora, I preferred participatory observation, being a member of this community. I have also applied personal observations and transcripts as an empirical source.

Only a small number of sources have previously been published by Estonian and foreign researchers, which is why I chose previously unknown texts for analysis and publication. The book contains new transliterations and explanations of dialect words, because the language has changed a great deal in recent years. The list of interviewees by Viktor Danilov and Mikhail Chuvashov is published in a systematized form. Working with recordings and diaries was not easy. In part, it was complicated due to handwriting, which was difficult to read, as well

as finding translational matches to words, phrases and phraseology in Estonian. The quality of the audio recordings and the dialect made transliteration difficult.

Material on the Erzya is stored in the archives of Estonian folklore of the Estonian Literary Museum, the Estonian National Museum, the Institute of the Estonian Language, the Estonian Academy of Music and Theatre, the University of Tartu, the personal archive of musicologist Zhanna Pärtlas and the personal archives of the Estonian – Mordovian community. As mentioned above, there are corpora in various forms: alongside manuscripts and diaries, there are audio, video, digital recordings and other visual recordings, including pictures, diagrams, illustrations, maps and objects.

When preparing this book, I searched in various archives and research institutions. In addition, I turned to various print materials: periodicals, publications issued in several countries and internet sources.

Cooperation with colleagues and scientists left a deep impression on me, as well as the careful attitude of the institutions towards the materials. With deep respect and gratitude, I appeal to all who are committed to preserving the heritage of small nations, including Erzya.

In preparation for publication, systematic cooperation with senior digital archivist Olga Ivashkevich took place. Together with her, we specified and translated the metadata, received digitized manuscript materials and added them to the repository-information system “Kivike” of the Estonian Literary Museum to ensure access to them via the web. The website dedicated to the culture of Erzya and Moksha which I have been developing in recent years in collaboration with Ilona Kolossova (<https://www.folklore.ee/rl/folkte/sugri/mordva/>) also contains valuable material and research. Photographs, examples of manuscripts and sheet music have been selected for the book’s appendices.

The purpose of the book is to provide an initial systematic overview and description of the archives of the Erzya in Estonia, and of the history of Mordovians and their cultural societies in Estonia, as well as to shed light on the activities of cultural societies and persons associated with them.

With the help of collected and stored material, features specific to certain periods in Erzya folklore and ethnography can be explored, along with current topics related to customs.

Virtually all collections have been digitized, but further data processing, enrichment-replenishment, classification of genres, assignment of languages and translation of texts is still to be done. One of the reasons for writing about collections is the fact that they are located in different repositories even within the boundaries of one institution: for example, manuscripts in one, photographs

and videos in another, audio recordings in a third, not to mention objects or prints. Between the covers of this book, Mordovian materials come together.

I am extremely thankful to my colleagues for their help, support and advice: Mare Kõiva for her comprehensive support and assistance throughout the project; Asta Niinemets and Nikolai Kuznetsov for editing the text and advice; Olga Ivashkevich for entering and specifying the data of the files. To Jaak Prozes for information about the diaspora, Diana Kahre, Maris Kuperjanov and Sergei Sidorov for the design and layout of the book, and members of the Estonian-Mordovian diaspora for the promotion and preservation of their culture and language in Estonia. Many thanks to Svetlana Karm for a comprehensive review of the Estonian National Museum's materials and explanations. I am grateful to Anna Venchakova for her help in classifying the Erzya and Moksha collections. I owe thanks to Zhanna Pärtlas for the review of the material which is in storage and awaiting publication at the Estonian Academy of Theatre and Music.

The Finno-Ugric movement in Estonia is really significant, boasting an almost century-long history. During this time, valuable collections of national costumes, jewellery and household items have been stored in the Estonian National Museum. There are also important folkloric, ethnographic and linguistic materials in the Estonian Literary Museum, the archive of the Senior Research Fellow of the Estonian Academy of Music and Theatre, the University of Tartu and the Institute of the Estonian Language.

Expeditions have been organized to Mordovia and the oblasts which existed in the Soviet Union, as well as to Tatarstan and Bashkortostan, due to which valuable folkloric and ethnographic material was obtained, which is crucial for the preservation of the cultural heritage of Erzya and Moksha in the contemporary world. The materials of Mordovia (Erzya and Moksha) highlight the richness and versatility of the cultural phenomena under study, and the value of this knowledge is growing from year to year.

Mordovians living in Estonia also play a major role in preserving their cultural heritage, since they have maintained contacts with their ethnic homeland, where the restoration of sacred sites has been organised, and contracts have been concluded with universities and cultural associations here and there. It should be mentioned here that the greatest number of Erzyas and Mokshas arrived in Estonia during the Soviet period, mainly in 1959–1970, when a significant number of specialists were sent here to work after graduating from higher education institutions. Those who arrived were mainly young people, and they mostly lived in cities. The main language of communication was Russian, and generally the second generation of immigrants hardly spoke their native language at all

(except for young families created in the 2000s). The cultural activities of the Societies help the local Erzyas and Mokshas to consolidate and maintain their identity and language. This is similar to how Estonians who fled abroad from the war to different countries maintained their knowledge of their origin and their distant homeland, creating their own societies, establishing Estonian-language schools and organizing Estonian gatherings.

The Mordovian (Erzya-Moksha) community living in Estonia, their activities and creations and the Mordovian language and culture materials found in Estonia are remarkable and representative; they are an important part of the variegated palette of the cultures within the Republic of Estonia.

The publication of historical and folkloric material matters a great deal, because the written culture of Mordvins is young, and oral heritage is a very important part of the culture, which guarantees Erzyas and Mokshas the knowledge of where they come from and what is their inheritance. On the other hand, the materials collected in the Estonian archives are of great interest as they are authentic and provide valuable information to folklorists as well as researchers in other fields. Furthermore, this knowledge may also be applied in the education system.

Заключение

Будучи эрзянкой, я с радостью приглашаю вас познакомиться с книгой “Эрзянское наследие в эстонских архивах”. Это издание представляет собой описание материалов, отражающих богатую культуру эрзя, а также рассказывает о деятельности мордовской диаспоры в Эстонии. Помимо фольклора, предметов материальной культуры и других данных, собранных эстонскими исследователями, в эстонских архивах хранятся материалы, полученные также учёными из Мордовии, Татарстана и Куйбышевской (ныне Самарской) области.

Среди разнообразных источников, собранных в ходе полевых исследований 1913–2024 годов, содержатся не только образцы духовной и материальной культуры, но и дневники, комментарии, заметки фольклористов, этнографов, лингвистов, музыковедов, студентов, фотографов, операторов. За более чем столетие многое изменилось – и эти изменения заметны через призму наблюдений и опыта исследователей. Хотя большая часть экспедиций проводилась в Мордовской АССР (ныне Республика Мордовия), в 1983 году исследовательские поездки охватили также территории Татарской и Башкирской АССР (ныне Республики Татарстан и Башкортостан).

Сильное чувство миссии вдохновляло Михаила Чувашова (1909–1973) и Виктора Данилова (1942–2002) на сбор знаний об эрзянской культуре. Их работа была сосредоточена, в частности, на эрзянских сообществах в Куйбышевском районе Татарстана и Самарской области. Большая часть материалов получена от пожилых сельских жителей, среди которых были народные певцы, плакальщицы, учителя, колхозники и простые труженики деревни. В своей работе Чувашов и Данилов применяли качественные методы сбора данных – устные интервью и тематические беседы. При изучении мордовской диаспоры я также использовала метод включённого наблюдения, поскольку сама являюсь её частью, а также опиралась на личные наблюдения и заметки.

Лишь незначительная часть этих источников ранее публиковалась учёными из Эстонии и других стран. Поэтому для публикации были выбраны ранее неизвестные тексты. В издание включены новые транслитерации и пояснения к диалектным словам, поскольку за прошедшие годы язык существенно изменился. Список информантов Чувашова и Данилова приведён в систематизированном виде. Работа с дневниками и записями была непростой: трудности вызывали как неразборчивый почерк, так и поиски эквивалентов эрзянских слов и выражений в эстонском языке. Также трудности возникали при транслитерации из-за качества аудиозаписей и особенностей диалектов.

Эрзянские материалы хранятся в Эстонском фольклорном архиве, Эстонском национальном музее, Институте эстонского языка, Эстонской академии музыки и театра, Тартуском университете, а также в личном архиве музыковеда Жанны Пяртлас и архивах членов эстонско-мордовской общины. Эти материалы представлены в различных форматах – от рукописей и дневников до аудио-, видео- и цифровых записей, а также фотографий, схем, иллюстраций, карт и предметов.

При подготовке книги я работала в различных архивах и научных учреждениях, а также использовала периодические издания, зарубежные публикации и интернет-источники. Большое впечатление на меня произвело сотрудничество с коллегами и бережное отношение учреждений к сохранённым материалам. С глубоким уважением и благодарностью я обращаюсь ко всем, кто трудится над сохранением наследия малых народов, в том числе народа эрзя.

Я тесно сотрудничала со старшим цифровым архивариусом Ольгой Ивашкевич – вместе мы уточняли и переводили метаданные, оцифровывали рукописи и загружали их в репозиторий Эстонского литературного музея “Kivike”, обеспечивая свободный доступ к ним. Кроме того, материалы размещены на созданном мной совместно с Илоной Колосовой сайте, посвящённом культуре эрзя и мокша: <https://www.folklore.ee/rl/folkte/sugri/mordva/>. Издание содержит также подборку фотографий, образцы рукописей и нотных записей.

Цель данной книги – дать систематический обзор эрзянских материалов, хранящихся в эстонских архивах, описать историю мордовской общины в Эстонии, а также осветить деятельность культурных объединений и связанных с ними людей. Представленные материалы позволяют увидеть особенности фольклора этнографических традиций эрзя в разные исторические периоды.

Хотя практически все коллекции уже оцифрованы, впереди предстоит их дальнейшая обработка: систематизация, жанровая классификация, определение языков, перевод текстов. Одна из причин, побудивших меня написать эту книгу, заключается в том, что материалы разбросаны по разным хранилищам – даже в рамках одного учреждения рукописи, фотографии, аудио- и видеозаписи могут находиться в разных отделах. В данной книге они собраны вместе впервые.

Искренне благодарю коллег за помощь, поддержку и советы: Маре Кыйва – за всестороннюю помощь на протяжении всего проекта; Асту Нийнеметс и Николая Кузнецова – за редактирование текста; Ольгу Ивашкевич – за обработку архивных данных; Яака Прозеса – за информацию о диаспоре; Диану Кахре, Марис Куперьянов и Сергея Сидорова – за дизайн и верстку книги. Особая благодарность – эстонско-мордовской диаспоре за сохранение

и развитие родного языка и культуры. Большое спасибо Светлане Карм за глубокий обзор и анализ материалов Эстонского национального музея, Анне Венчаковой – за помощь в классификации коллекций, Жанне Пяртлас – за работу с фондами Эстонской академии музыки и театра, также за консультации по материалам.

Финно-угорское движение в Эстонии имеет почти вековую историю. За это время были собраны ценные коллекции национальных костюмов, украшений, утвари и богатые фольклорные, этнографические и лингвистические материалы. Экспедиции в Мордовию, Татарстан и Башкортостан в советский период дали уникальные сведения, имеющие большое значение для сохранения и изучения культуры эрзя и мокша в современном мире. Эти материалы подчёркивают богатство и разнообразие рассматриваемого наследия, ценность которого с каждым годом только возрастает.

Мордовская община в Эстонии играет важную роль в сохранении своего культурного наследия. Она поддерживает связь с этнической родиной, участвует в реставрации священных мест, сотрудничает с университетами и культурными организациями. Большинство эрзян и мокшан прибыли в Эстонию в советское время, в основном в 1959–1970 гг., по распределению после окончания вузов. В основном это была молодёжь, поселившаяся в городах. Русский язык стал языком повседневного общения, и во втором поколении владение национальным языком часто утратилось (за исключением молодых семей, образовавшихся уже в 2000-х годах). Культурная деятельность мордовской общины помогает им сохранить идентичность и язык – как это когда-то делали эстонские диаспоры по всему миру, создавая общества, открывая школы с эстонским языком обучения и организуя встречи.

Мордовская диаспора, её деятельность, богатые фонды эрзянского и мокшанского языков и культуры, хранящиеся в Эстонии, заслуживают внимания и являются неотъемлемой частью культурного многообразия Эстонской Республики.

Публикация исторических и фольклорных материалов особенно важна, поскольку мордовская литературная культура ещё молода, а устное наследие играет ключевую роль в сохранении идентичности. Материалы, собранные в Эстонии, обладают высокой аутентичностью и представляют интерес как для фольклористов, так и для исследователей других наук. Кроме того, эти знания могут быть полезны и в образовательной сфере.

Natalia Ermakov on ersa kultuuri ja keele suurepärane asjatundja, kes töötab Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonnas vanemteadurina. Ta on Eestimaa Rahvuste Ühenduse president ja juhtinud Eesti-Mordva Seltsi 17 aastat. Tema algatusel asutati Eesti Folkloorinõukogu rahvusvähemuste töörühm, mida ta juhtis üle viie aasta.

Natalia teadustöö peamised suunad on Mordva diasporaa, samuti ersa ja mokša keelte ning kultuuride erijoonte jäädvustamine; itkukultuuri, kombestiku ja usundi uurimine. Ta on suurepärane laulik ja ersa luule tõlkija.

Natalia Ermakovi raamat juhib meid Eesti arhiivides peituvate Mordva folkloori kogude juurde.

SATOR